

Zeitschrift
für
Katalanistik

24 (2011)

Zeitschrift für Katalanistik

Revista d'Estudis Catalans

Begründet von / Fundada per
Tilbert Dídac Stegmann

Herausgegeben von / Editada per
Roger Friedlein, Johannes Kabatek,
Claus D. Pusch, Gerhard Wild

Publiziert unter der Schirmherrschaft von
Publicada sota el patrocini de
Deutscher Katalanistenverband (DKV)
Centre UNESCO de Catalunya
Generalitat de Catalunya

Vol. 24 (2011)

Freiburg / Tübingen 2011
ISSN 0932-2221

<https://doi.org/10.46586/ZfK.2011.I-376>

Aufsätze sowie Rezensionsexemplare werden an die Redaktionsadresse (*Zeitschrift für Katalanistik*, Romanisches Seminar, Albert-Ludwigs-Universität Freiburg, Platz der Universität 3, D-79085 Freiburg im Breisgau, E-mail <zfk@katalanistik.de>) erbeten.

Els textos i els exemplars de ressenya s'han d'enviar a la redacció (*Zeitschrift für Katalanistik*, Romanisches Seminar, Albert-Ludwigs-Universität Freiburg, Platz der Universität 3, D-79085 Freiburg im Breisgau, c/e <zfk@katalanistik.de>).

Zeitschrift für Katalanistik 24

ISSN 0932-2221 · www.katalanistik.de/zfk

© Romanische Seminare der Universitäten Freiburg und Tübingen
Freiburg im Breisgau / Tübingen 2011
Alle Rechte vorbehalten.

Sie finden den vollständigen Text der *ZfK* 24 im Internet unter folgender Adresse /
Podeu trobar el text complet de la *ZfK* 24 a internet a l'adreça següent:
<<http://www.katalanistik.de/zfk>>

Aquesta publicació s'ha realitzat amb el suport de · Diese Publikation erscheint mit Unterstützung von:

Institut Ramon Llull, Barcelona

Albert-Ludwigs-Universität, Freiburg im Breisgau

Eberhard-Karls-Universität, Tübingen

Johann Wolfgang Goethe-Universität, Frankfurt am Main

und in Zusammenarbeit mit · i en col·laboració amb:

Deutscher Katalanistenverband e.V. /
Associació Germano-Catalana, Berlin

Redaktion: Claus D. Pusch (Freiburg i. Br.), Johannes Kabatek (Tübingen)
Redaktionelle Mitarbeit: Corinna Albert (Bochum), Sophie Routen (Freiburg i. Br.)
Satz: Claus D. Pusch
Vertrieb / Distribució: TFM – Verlag Teo Ferrer de Mesquita,
Große Seestraße 47, D-60486 Frankfurt am Main,
Tel. +49 / (0)69 / 28 26 47, Fax +49 / (0)69 / 28 73 63,
E-mail <noack@tfmonline.de>, Internet <<http://www.tfmonline.de>>.
Bestellungen bitte an den Verlag TFM /
Dirigiu les comandes de subscripció a l'editorial TFM.
Druck: Gulde-Druck Tübingen <<http://www.gulde-druck.de>>

Inhaltsverzeichnis Índex

■ Dossier:

Estudis a l'entorn del diccionari bilingüe en l'àmbit germanocatalà
Studien zur deutsch-katalanischen Lexikographie

Ferran Robles i Sabater (València):

Introducció 3

Germà Colón (Basel):

El vocabulari català-alemany de 1502: *Vocabolari molt profitos per apendre Lo Catalan Alamany y Lo Alamany Catalan* 9

Elisenda Bernal (Barcelona) · Carsten Sinner (Leipzig):

Problemes de la representació verbal en els diccionaris bilingües català-alemany-català des del punt de vista de l'aprenentatge 17

Heike van Lawick (Castelló de la Plana):

Problemes lexicogràfics en la traducció alemany-català: com superar els límits dels diccionaris bilingües 33

Macià Riutort Riutort (Tarragona):

Les varietats estàndards catalanes com a condicionants d'un futur diccionari alemany-català 53

Andreu Castell (Tarragona):

El tractament de les construccions amb verb suport en els diccionaris monolingües i bilingües de l'alemany i el català 73

Aina Torrent (Köln / Wien): Reflexions sobre el tractament de la fraseologia catalana en els diccionaris català-alemany (prenent com a exemple unitats amb components religiosos)	89
Hang Ferrer Mora (València): Les partícules modals alemanyes en català: els diccionaris bilingües com a eina de traducció	109
Ferran Robles i Sabater (València): L'exemple lexicogràfic en el <i>Diccionari alemany-català</i> de Lluís Batlle i altres	127
■ Aufsätze · Articles	
Marta Coll-Florit (Barcelona): Estudi empíric sobre la semàntica verbal del català: el cas de la modalitat de l'acció	151
Joan Perera · Aurora Bel (Barcelona): Propietats pragmàtiques i gramaticals en el desenvolupa- ment de la coreferència pronominal	183
Anna Gavarró (Barcelona) M. Ángeles Escobar Álvarez (Madrid): A pilot study of quantification in child Catalan	213
Bart Jacobs (München): Present and historical perspectives on the Catalan <i>go</i> -past	227
Nils Hinnerk Schulz (Barcelona): Sprache als Werkzeug im <i>nation-building</i> : Die sprach- nationalistischen Bewegungen Norwegens und Katalo- niens in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts	257
Antoni Mas i Miralles · Brauli Montoya Abat (Alacant): La situació social del català al País Valencià en el trànsit dels segles XX al XXI	293

■ Dokumentation · Documentació

Pompeu Casanovas (Barcelona) · Josep Monserrat
(Barcelona) · Xavier Serra (València):
Journal of Catalan Intellectual History / Revista d'Història
de la Filosofia Catalana 317

Anna Platt González (Frankfurt am Main):
Lehrveranstaltungen katalanischer Thematik an den
Hochschulen des deutschen Sprachbereichs im Sommer-
semester 2010 und im Wintersemester 2010/2011 331

■ Buchbesprechungen · Ressenyes

Alexander Fidora (Hrsg.): Reihe *Katalanische Literatur des Mit-
telalters*, Berlin / Barcelona: LIT / Barcino 2008ff.: Bd. 1:
Curial und Guelfa. Ein katalanischer Ritterroman. Übersetzt
und eingeleitet von Gret Schib Torra, 2008. · Bd. 2: Ausiàs
March: *Gedichte*. Aus dem Katalanischen übersetzt und
eingeleitet von Isabel Müller, 2009. · Bd. 3: Anselm Tur-
meda: *Des Esels Streitrede. Eine altkatalanische Satire*. Aus
dem Mittelfranzösischen übersetzt und eingeleitet von
Robert Beier, 2009. [Dietmar Frenz, Frankfurt am Main] 343

Antoni L. Moll / Josep Solervicens (eds.): *La poètica barroca a
Europa. Un nou sistema epistemològic i estètic*, Lleida: Punctum
& Mimesi, 2009. [Isabel Müller, Bochum] 346

Charles Fantazzi (Hg.): *A Companion to Juan Luis Vives*, Leiden
/ Boston: Brill, 2008. [Anita Traninger, Berlin] 351

Assumpta Camps: *El decadentismo italiano en la literatura catalana*,
Bern / Berlin / Frankfurt am Main u.a.: Peter Lang, 2010.
[Gerhard Wild, Frankfurt am Main] 355

Heike van Lawick: *Manual de traducció alemany-català*, Vic:
Eumo Editorial etc., 2009. [Carsten Sinner, Leipzig] 359

<i>The Architect of Modern Catalan. Pompeu Fabra (1868–1948). Selected Writings</i> , Amsterdam / Philadelphia: John Benja- mins, 2009. [Claus D. Pusch, Freiburg im Breisgau]	364
Anke Wunderwald: <i>Die katalanische Wandmalerei in der Diözese Urgell. 11.–12. Jahrhundert</i> , Korb: Didymos-Verlag, 2010 [Gerhard Wild, Frankfurt am Main]	366
Hinweise zur Texteinrichtung · Normes per a la preparació dels textos · Guidelines for the submission of texts	370

Introducció:

Estudis a l'entorn del diccionari bilingüe en l'àmbit germanocatalà

Ferran Robles i Sabater (València)

És ja un clàssic que els treballs que periòdicament es publiquen¹ per donar compte de l'aportació alemanya a la Filologia Catalana comencin reconeixent l'enorme deute que des de fa dècades té el nostre país amb el món germanoparlant com a gran descobridor de la llengua i la cultura catalanes a la resta del continent. Des de l'aparició del *Vocabolari molt profitós* de Hans Rosenbach a Perpinyà l'any 1502, no han estat pocs els contactes dels romanistes i catalanòfils alemanys, austríacs i suïssos amb les nostres terres. El resultat d'aquesta dedicació continuada és una vasta producció científica que avui costa de quantificar. I resulta difícil avaluar en la justa mesura quina ha estat la contribució alemanya al coneixement de la llengua, la literatura, la història o l'art dels territoris de parla catalana.

Tenint en compte açò, és paradoxal la relativament poca atenció que els estudiosos d'ambdues cultures han posat en la lexicografia bilingüe de l'alemany i el català. Els diccionaris, com a eines de consulta per a l'aprenentatge i la traducció, són instruments fonamentals pels qui s'apropen a una llengua estrangera i els seus textos quan encara no en disposen d'una competència plena. És important, doncs, una revisió constant d'aquests materials que ajudi a la seva millora i actualització, d'acord amb les necessitats dels usuaris a què van adreçats i els canvis que s'esdevenen en la nostra societat. Si bé la bibliografia romànica alemanya està farcida d'estudis monogràfics sobre els aspectes més diversos de la llengua catalana, són pocs els que han reflexionat sobre la manera de representar els trets semàntics, sintàctics, pragmàtics o textuals dels mots catalans quan es fan servir com a unitats del discurs. El mateix s'esdevé entre els germanistes catalanoparlants, els quals encara no han elaborat a dia d'avui una teoria del diccionari bilingüe que pugui aplicar-se a una millor descripció dels trets

---

1 Vegeu, entre altres, Klaiber (1937); Briesemeister (1979); Quintana (1986); Berkenbusch / Bierbach (1997); Robles (2005 i 2009).

característics de la llengua alemanya i que possibiliti un aprenentatge més eficient d'aquest idioma entre els nostres estudiants.

Aquest dossier monogràfic neix del desig d'obrir en la Catalanística alemanya i la Germanística catalana un debat a l'entorn de la necessitat d'encetar projectes dedicats a l'estudi comparat del lèxic d'aquests idiomes i la seva representació lexicogràfica. Si el català vol comptar amb obres de referència equiparables a les que ja existeixen en altres idiomes, cal que la teoria i la pràctica lingüística aportin dades significatives sobre el tractament que les diverses unitats de la llengua han rebut en els diccionaris català-alemany i alemany-català i que formulin propostes per a la seva optimització destinades a facilitar l'elaboració de futurs diccionaris bilingües generals i especialitzats.

Els vuit articles que configuren aquest monogràfic tenen com a tret comú l'interès pel diccionari com a objecte d'estudi, però plantegen diferents maneres d'aproximar-se als seus components. En l'article que obre el dossier, Germà Colón reflexiona a l'entorn del primer índex lexical del català i l'alemany, el *Vocabolari molt profitós per aprendre lo catalan alamaney y lo alamaney catalan* de Rosenbach. Únic en la seva forma, aquest repertori no és completament original. A través de l'estudi d'una part del seu lèxic, Colón demostra que l'impressor de Heidelberg agafà com a model per al seu volum un diccionari italià anterior, *Introito e Porta*, del qual prengué l'estructura, l'ordenació del vocabulari, la divisió en capítols i, fins i tot, paràgrafs sencers.

El diccionari com a eina d'aprenentatge és el punt de confluència dels dos articles següents. En el primer, Elisenda Bernal i Carsten Sinner analitzen el tractament dels lexemes verbals en alguns diccionaris bilingües català-alemany-català. Prenent en consideració els verbs que indiquen moviment, unes unitats especialment problemàtiques de la llengua, els autors identifiquen tot un seguit de dificultats que cal superar per a una codificació i presentació que proporcioni a l'estudiant equivalències acceptables en la seva llengua. A les diferències de significat que poden existir entre els mots de l'alemany i el català cal afegir, en opinió de Bernal i Sinner, dades concretes sobre els contextos d'ús de cada paraula i la seva distribució i combinació amb altres elements del discurs. En el segon article d'aquest bloc, Heike van Lawick posa de manifest les limitacions dels diccionaris bilingües actuals per a l'ensenyament de la traducció. Els estudiants alemanys i catalans fan servir el diccionari, principalment, per a les tasques de codificació i descodificació que són necessàries en activitats com la traducció o la producció textual. Una utilització del diccionari que no pari esment

del context en què apareix un mot donarà com a resultat dos tipus d'errors: els deguts a interferències lingüístiques i els causats per la mateixa organització informativa que trobem en les entrades lexicogràfiques. Com a manera de superar les limitacions lògiques de la informació que el diccionari pot contenir, van Lawick proposa el recurs a una sèrie d'estratègies de documentació que proveixin l'aspirant a traductor de dades suficients i fiables sobre els diversos valors d'un mot, les seves formes d'actualització semàntica quan s'insereix en el discurs i els seus patrons d'ús característics.

En el quart article, Macià Riutort posa en el centre de la discussió el paper del destinatari del diccionari com a condicionant de la informació que han de recollir les entrades, especialment des del punt de vista de la selecció lèxica. En el cas del català, com a llengua amb un grau progressiu d'erosió i fragmentació, és particularment rellevant que els futurs treballs lexicogràfics posin una atenció especial en l'ús d'un estàndard pluricèntric català que, alhora, deixi espai per a la inclusió sistemàtica de les variants pròpies dels estàndards balear i valencià.

Els següents tres articles estan dedicats a l'anàlisi del tractament de distintes categories lèxiques. En el primer, Andreu Castell s'ocupa de les construccions amb verb suport (CVS), combinacions verbonominals formades per un nucli verbal i un SN o SP, i la seva representació en diversos diccionaris monolingües i bilingües. Castell destaca la falta de sistematicitat en la informació oferta en les entrades verbals i nominals quant a la identificació de les CVSs i la seva diferenciació de les unitats fraseològiques (UF), la senyalització formal dels verbs suport, la indicació de les modificacions aspectuals derivades de certes combinacions d'un substantiu amb una determinada sèrie de verbs o l'aportació d'exemples. En el segon article d'aquest bloc, Aina Torrent fa un seguit de propostes sobre la teoria i la pràctica fraseogràfica. D'acord amb l'autora, el principal objectiu d'un diccionari fraseogràfic bilingüe ha de ser l'explicació adient del significat idiomàtic i les condicions d'ús real de les locucions d'ambdues llengües, per a la qual cosa Torrent advoca pel recurs al cognitivisme i la pragmàtica. El primer ens informa dels esquemes conceptuals que han impulsat el procés de lexicalització que ha donat lloc a una UF, mentre que la segona ens mostra els contextos en què aquesta combinació pluriverbal es fa servir. Una anàlisi d'una UF que desatengui la vessant pragmàtica del seu ús donarà com a resultat la identificació de falses equivalències entre fraseologismes de l'alemany i el català i proporcionarà a l'usuari del diccionari, sovint mancat d'altres eines de consulta en tasques com la producció textual, una informació insuficient sobre la utilització genuïna d'una UF i la seva apari-

ció en situacions comunicatives concretes. Tanca aquest bloc l'article de Hang Ferrer sobre el tractament de les partícules modals alemanyes en la lexicografia germanocatalana contemporània. Després d'identificar quins trets són rellevants per a la descripció integral dels lexemes pertanyents a aquesta categoria gramatical, l'autor repassa la presència d'aquests elements en els tres diccionaris alemany-català de més recent aparició. Ferrer constata l'existència de mancances en la lexicografia actual pel que fa a la troballa d'equivalències en català per a les partícules modals alemanyes, que necessàriament han de dificultar tasques com la producció textual en llengua estrangera o la traducció directa o inversa.

En el darrer article d'aquest dossier, Ferran Robles analitza els exemples inclosos en les entrades del *Diccionari Alemany-Català* de Lluís Batlle et al. Aquests models d'ús que sovint acompanyen la definició d'un mot solen proporcionar informació essencial sobre la seva distribució sintàctica, la seva combinació freqüent amb altres elements depenent de la seva càrrega semàntica o el seu vincle amb determinats registres o tipus de text. Un exemple haurà de recollir tot allò que el lexicògraf no pugui incloure o il·lustrar convenientment en la part definitòria d'una entrada. Un tractament sistemàtic de les circumstàncies que condicionen l'aparició d'un mot o una expressió en un context comunicatiu concret pot resultar molt profitós per l'usuari del diccionari en tasques com l'aprenentatge del vocabulari, la producció i recepció textual i la traducció, i és, per tant, un objectiu irrenunciable que tot lexicògraf ha de percaçar.

Aquest dossier és, doncs, una invitació a reflexionar sobre el paper de l'activitat lexicogràfica germanocatalana passada i actual i vol esdevenir l'estímul per a noves iniciatives que facilitin el seu desenvolupament. Són molts els aspectes que resten per tractar i debatre sobre una matèria a la qual sols fem una primera aproximació, i aspirem a obrir moltes més incerteses que no podrem respondre en l'espai limitat d'aquest volum. ■

■ Bibliografia

- Berkenbusch, Gabriele / Bierbach, Christine (1997): «La filologia romànica alemanya i el seu interès per la llengua catalana: retrospectiva i balanç», *Treballs de sociolingüística catalana* 13, 123–147.
- Briesemeister, Dietrich (1979): «Bibliographie katalanischer Veröffentlichungen in Deutschland seit 1945 (1945–1978)», *Iberoromania* 9, 155–163.

- Klaiber, Ludwig (1937): «Katalonien in der deutschen Wissenschaft», *Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens* 6, 411–461.
- Quintana, Artur (1986): «Les quatre literatures de l'Estat Espanyol en traducció alemanya», in: *El llibre alemany: eina de diàleg cultural amb Catalunya*, Frankfurt am Main: Druckerei Lembeck, LIII–LX.
- Robles, Ferran (2005): «Les traduccions alemanyes de literatura catalana», *Zeitschrift für Katalanistik* 18, 215–229.
- (coord.) (2009): «L'aportació alemanya als estudis de lingüística catalana», *Caplletra* 47, 103–233.
- Ferran Robles i Sabater, Universitat de València, Departament de Filologia Anglesa i Alemanya, Avda. Blasco Ibáñez, 32, E-46010 València, <ferran.robles@uv.es>.

El vocabulari català-alemany de 1502: *Vocabolari molt profitos per aprendre Lo Catalan Alamany y Lo Alamany Catalan*

Germà Colón (Basel)

L'any 1502, l'impressor Johan Rosenbach publicà a Perpinyà un vocabulari català-alemany que tenia per objectiu l'autoaprenentatge de la llengua estrangera.¹ Al catàleg de Norton (1987: 163, nota 449) hi ha una descripció de l'obra. Afortunadament, Pere Barnils en publicà una edició facsímil l'any 1916, que incloïa transcripcions del text a peu de pàgina i una introducció lingüística.²

El fet que un índex lexical s'ocupi, per primera vegada, de llengües diferents del llatí confereix un interès molt especial a aquesta obra. Açò, no obstant, queda una mica minvat per tal com, contràriament al que Barnils i altres autors pensaven, no pot ésser considerada una obra original, sinó més aviat l'adaptació en català d'un dels diversos vocabularis italogermànics que existien a les acaballes del segle XV. Ludwig Klaiber (1936: 81–86) en descrigué vuit anteriors a la publicació del vocabulari de Rosenbach, els quals se situen de l'any 1477 en endavant. Klaiber també comparà els títols dels capítols en català i italià que se citen en els índexs de les edicions de 1502 i 1477, respectivament. La coincidència en els continguts i els mots emprats, així com en l'estructura d'aquestes obres (formades per dos llibres, el primer amb 56 capítols i el segon amb vuit, i amb diferències mí-

-
- 1 «Aquest molt digne y vtil vocabolari a instruir aprendre sinse anar a la schola açi con son menestrals a qui pot aprendre vn alaman catalan y catalan alaman y en lo present libre son contenguts tots noms y mots que se pugua demanar tot capitolat ab sa taula. *Disen aller erwirdigsten und nutzesten vocabulario zu lernen dertsch du betrachttest sunder zu schul ze gon als wie hanverckszlut. Und darin mag lernen ein tutscher welsch vnd ein welscher tutsch wan warumb in diesem buch sind alle nammen vnd allerley wort die man mag sprechen in mancherley wege.* (Rosenbach, 1502 [1991]: fol. 2 rev.)
  - 2 Cf. Rosenbach (1502 [1916]). Hem donat preeminència als mots catalans i hem conservat les equivalències alemanyes només quan ens ha semblat adient. L'omissió de les referències al número dels mots esmentats i de les pàgines on apareixen és possible gràcies als índexs alfabètics complets d'aquesta edició.

nimes quant a la distribució) (Klaiber, 1936: 82–84), resulta sorprenent i ens proporciona una prova inequívoca sobre el fet que el vocabulari català deriva de l'italià. Compararé aquí els capítols inicials del primer llibre:

1. De Dio e de la trenità e de la potencia e de la richeza.	1. D[e] Dèu y de la trenitat y de la potencia.
2. De li santi e sui nomi. De le verzene e de la verzenità.	2. Dels sants y lurs noms.
3. Del pater noster el ave maria.	3. Del pater noster y aue maria.
4. Del diavolo e de lo inferno e purgatorio.	4. Del dyable y del infern y porgatori.
5. Del tempo, anni e de li zuorni e setemani.	5. Dels anys y mesos y semanas y jorns.
6. Del homo e de tuti soi parti interi.	6. Del home y de tot les parts del home exteriors o inferiors.
7. Del imperador e de la signoria.	7. D'e[m]peradors y de senyorias.
8. De la imperadrixe e donne magnifice.	8. De la emperatris y de nobles dones.
9. De li fameje e de le mámole.	9. De fedrines.
10. De lo bisavo e tute parentade.	10. D[e] pare y mare y bisane y tots los parents.
11. De le nocze e tuti li stade.	11. De les noçes y de tots los estats.
12. De la citade e de le júdex.	12. De ciutats y iudicis.
13. Del numero e sempio e compo-sito e zifero e de le denari.	13. De comptes.

Taula 1.

Fins i tot, és possible observar una curiosa equivocació semblant al capítol XXX de l'índex: «De li oselli e de les oi generacione. Dels angels e de lurs generacions», que es pot explicar senzillament si parem esment en el fet que l'original havia fet servir una forma similar, com ara *angelli* per «ocells», cosa que és habitual en italià antic i clàssic.³

Alguns trets del contingut d'aquestes obres també poden explicar-se pel seu origen –per exemple, que el mot *català* només aparegui una vegada i que s'hagi traduït a l'alemany com «welsch» o, fins i tot, que «ni el nom

3 Vegeu, no obstant, en el cos del text: «Lo. xxx. ca. es dels ouçels y de lur[s] generacions». (Rosenbach, 1502 [1991]: 78).

d'Espanya, ni el de Catalunya, ni el de cap ciutat espanyola en general, figuren a les llistes, el vocabulari de les quals afecta principalment a Itàlia [sic]» (Rosenbach, 1502 [1991]: VII).

L'ordenació del Vocabolari no és alfabètica, com podríem esperar d'un diccionari. D'acord amb la finalitat pràctica de l'obra, el material lèxic està organitzat en grups lògics: religió, llar, animals, guerra, malalties, comerç i oficis, etc.

Des de l'any 1971, els investigadors tenen a la seva disposició una edició facsímil del primer d'aquests vocabularis italogermànics, que fou publicada per Alda Bart Rossebastiano: *Introito e porta*.⁴ Encara que, probablement, l'edició prínceps de 1477 d'aquesta obra no fou la primera font per al vocabulari català, reproduïxo aquí els següents texts paral·lels, provinents dels capítols XXXIII i XXXIV, que he seleccionat perquè són curts i mostren, en primer lloc, la dependència de Rosenbach respecte d'aquell text i, en segon, els avantatges que aporta l'estudi de dues llengües romàniques en juxtaposició (i, de fet, de consultar les equivalències alemanyes de cada entrada):

<i>Introito</i>		<i>Rosenbach</i> ⁵	
<i>El 33. capitulo del aire e de le venti</i>		<i>Lo. xxxiii. ca. es del ayre y vent</i>	<i>Das. xxxiii. ca. ist von luft und wind.</i>
El aire	Der Luft	L aire	Lufft
Li airi	Die luft	Los aires	die lufft
El vento	Der wint	Lo vent	Der wind
Fredo	Kalt	Fret	kalt
Ressente	Ku ^e l	Fredor	ku ^e l
Frescho	Frisch	Fresch	frisch
Caldo	Hays	Cald	haiss
Teuida	Warm	Calent	warm
La neuola	Di wolken	Los nuuols	Die wolken
Chaligo	Nepl	Boyra	Nebel
Tone	Tonr	Trons	Donder
Tonizar	Tonrn	Tronar	Dondern
—	—	Tronar [sic]	Dondern [sic]

4 Cf. *Introito* (1477 [1971]). Trobareu informació sobre derivacions posteriors d'aquesta obra en Gallina (1959: 25–40), on, una vegada més, Rosenbach no apareix esmentat.

5 Rosenbach, 1502 (1991): 81–82.

Ventixo	Pliczen	Uentos	Blitzen
El tralampi	Es himblicz	—	—
La saita	Der tonschlag	Lo lam	Donderschlag
Lampixare	Himliczen	Relampagar	Himlitzten
El arco nubel	Der regen pogen	L arch de pluya	Der regen bogan
El resplendor del sole	Der sunschein	La resplandor	Der sunne schyn
Chiario	Haiter	Clar	haiter
Lucente	Liecht	Lum	Liecht
Chiario tempo	Lauter weter	Clar temps	Haiter zyt
Bel tempo	Schoen weter	Bell temps	Schoen zit [sic]

Taula 2.

<i>El 34 c. deli montagni e deli vali e pianurs</i>		<i>Lo xxxiiii. c. es d les montanyes y plans</i>	<i>Das xxxiiii. ca. ist von bergen vnd tal</i>
La montangia	Der perg	La montanya	Der berg
Le monte	Das gepirg	Los monts	das gebirg
Montisele	Die pu ^h el	Montades	Die bihel
La vale	Das tal	Los valls	Die tal
Pianura	Die eben	La planura	Die eben
Rata	Stikel	Estaca	Stickel
La fossa	Der grabben	La foça	der graben
La chaua	Die gru ^b en	La cua	di gru ^b en
El chanal	Der wasser graben	La canal	Der wassergrabe
Saso	Stain want	—	—
El creto	Der fels	—	—
Lo tereno	Das ertreich	La terra	Das ertrich
Lo fanguo	Das kot	Lo fanch	Das kat
Terramoto	Erpidmen	Terra tremol	Erbidem
El monte	Der haufen oder der perg	Lo mont	Der Berg

Taula 3.

Com demostrà Mussafia (1873), el text italià és característic del nord de la península i té un cert caràcter venecià.⁶ La part alemanya posa de manifest una qualitat dialectal meridional pròpia de l'alt alemany (bavaro-austríac, suabi, alamànic), com apuntà Barnils (Rosenbach, 1502 [1991]: XIX–XXVIII) i confirmà Michatsch (1917).

Fixem-nos ara en l'origen regional de l'apartat lèxic català. Si deixéssim de banda el paper que hi va jugar Rosenbach com a autor, tal com proposà Barnils, i no estigués al nostre abast rebutjar o acceptar aquesta proposta (Grossmann mostrà que tota la terminologia tècnica sobre la impremta desaparegué del text, perquè aquest argument perd tota la seva força per tal com podem relacionar el text amb una adaptació alemanya), descobriríem un tresor lèxic de naturalesa força heteròclita. En una rica sèrie de més de 2700 lexemes (alguns dels quals repetits en diferents capítols) trobem, juntament amb un lèxic general, comú per a tots els territoris catalans, mots del nord com ara *segla* («der rochen») i encara més alguns que provenen del català meridional o, si més no, de l'occidental: *espill*, *lo breç*, *calàpet*, *lo melich*, *ontza* «onça», «unça», etc. De vegades hi trobem junts geosinònims: *escombrar* o *granar* («keren»).

Barnils, que desconeixia l'origen italià de l'obra i visqué en una època en què els coneixements de lingüística catalana eren més aviat escassos, elaborà una llarga llista de termes que provenien suposadament del castellà o estaven influïts per aquesta llengua (Rosenbach, 1502 [1991]: XVI). Un bon nombre d'aquests mots són genuïnament catalans (*arena*, *llavar*) o no deriven necessàriament del castellà (*rana*); o, més aviat, són castellanismes que ja havien estat assimilats per la llengua del seu temps (*coxo*, *sombrero*, *almorsar*). Alguns casos, tanmateix, criden l'atenció: *agora* «ara» («yetz»), *colondrines* «orenetes» («Schwalben»), etc.

L'ús del model italià resol satisfactòriament algunes equivalències estranyes: així, *una garçeta* «una jove» («das medlein») no és un occitanisme, sinó que prové del venecià *la garzona* (*Introito*, 1477 [1971]: 21); la forma *sambuch* («Holder») reflecteix *sambuco* (*Introito*, 1477 [1971]: 55); la curiosíssima traducció de *moxon* «ocell» per «Goelczen» «cargob» prové del *ussona* de l'original italià (*Introito*, 1477 [1971]: 57), etc.

Casos d'aquesta mena són molt nombrosos. En veritat, en són tants que només una anàlisi comparativa del vocabulari català amb el seu model ens permetria extreure conclusions filològiques clares i vàlides.

---

6 Tot i els anys transcorreguts des que es publicà, l'article de Mussafia (1873) conserva tot el seu valor. Compareu les referències de les obres recollides sota la lletra C (pàgs. 106–107).

De vegades, el mateix adaptador català també es deixa influir per la versió alemanya. Així s'explica que un mot com *estaca* «pal punxegut» («Stickele») sigui usat en un context de muntanyes i accidents geogràfics al capítol 34 (vegeu *supra*). Consultant l'original italià trobem *rata* «Stickele» (*Introito*, 1477 [1971]: 63). Aquests mots signifiquen «llocs o camins abruptes» (cf. Mussafia, 1873: 193), i la semblança entre *estaca* i *Stickele* ens suggereix que l'autor ha recorregut a la part alemanya de l'obra.

Permeteu-me acabar aquesta breu descripció assenyalant dues peculiaritats morfosintàctiques sorprenents. La primera és el manteniment de la *-n* final dels mots oxítons, com ara *canton*, *fadrín*, *cusín*, *camín*, *preson*, *coton* (però, *batidors de coto*⁷), *sabon*, *carbon*, *cuxín*, *la colacion*, *can*, *melon*, *leon*, *furon*, *falcon*, *gran*, *bon*, *operacion*, etc., si bé no hi manquen excepcions: *circuncisió*, *asenció*, *baró*, *rabó*, *vermelló*, *comú*. La segona raresa és la presència de la inflexió *-o* per formar gairebé totes les primeres persones del singular dels verbs acabats en *-ar*: *jo vello* «jo vetllo» («Ich wach»), *jo me burlo*, *jo sospiro*, *jo vos demando*, *non me curo*, etc. (però *jo me recoman a vos*)⁸ quan en aquella època aquesta terminació especial amb prou feines començava a estendre's arreu del Principat i mai, ni llavors ni ara, no fou característica de l'ús lingüístic de Perpinyà.

El nostre *Vocabulari català-alemany* és ple de problemes que demanen l'atenció dels estudiosos. Analitzat per complet, podria ser una mina d'informació. Aquesta seria una nova orientació, per damunt de la negligència amb què se l'ha tractat fins ara, malgrat l'esplèndida edició facsimil que Pere Barnils ens n'oferí fa gairebé un segle, així com les dues reimpressions que se n'han fet en els darrers vint anys.⁹ Com que ara tenim el model italià, la tasca serà més senzilla.¹⁰ ■

■ Referències bibliogràfiques

Gallina, Annamaria (1959): *Contributi alla storia della lessicografia italo-spagnola dei secoli XVI e XVII*, Florència: Olschki.

7 Rosenbach, 1502 (1991): 55, núm. 901.

8 Rosenbach, 1502 (1991): 138, núm. 2613.

9 Cf. Rosenbach (1502 [1991]) i (1502 [2007]).

10 Aquesta contribució és una versió traduïda per Ferran Robles i Sabater (València) i revisada per l'autor de l'article «Concerning the Catalan-German Vocabulary of 1502: *Vocabulari molt profitós per aprendre Lo Catalan Alamany y Lo Alamany Catalan*», *Quaderni di semantica* 4:2 (1983), 395–399.

- Introito* (1477 [1971]): *Introito e Porta. Vocabolario italiano-tedesco compiuto per Maestro Adamo di Roduila, 1477 a di 12 Augusto*. Ed. Alda Bart Rossebastiano, Torí: Bottega d'Erasmio.
- Klaiber, Ludwig (1936): «Der “Vocabulari català-alemany” von 1502 und seine italienische Vorlage. Eine bibliographische Untersuchung», dins: *Homenatge a Antoni Rubió i Lluch. Miscel·lània d'Estudis literaris, històrics i lingüístics*, v. III, Barcelona: Impremta de la Casa de Caritat, 81–86.
- Michatsch, Friedrich J. (1917): «Lexikalische Materialien zu Rosembachs Vocabulari Català-alemany 1502», *Estudis Romànics* 2, 178–233.
- Mussafia, Adolf (1873): *Beitrag zur Kunde der norditalienischen Mundarten im XV. Jahrhunderte*, Viena: Gerold (Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften; XXII).
- Norton, Frederick John (1987): *A descriptive catalogue of printing in Spain and Portugal 1501–1520*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Rosenbach, Johan (1502 [1916]): *Vocabulari català-alemany de l'any 1502. Edició facsímil de l'únic exemplar conegut acompanyada de la transcripció, d'un estudi preliminar i de registres alfabètics* per Pere Barnils, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- (1502 [1991]): *Vocabulari Català-Alemany de l'any 1502 / Katalanisch-Deutsches Vokabular aus dem Jahre 1502. Nachdruck der von Pere Barnils besorgten Faksimileausgabe von 1916*. Ed. Tilbert D. Stegmann, Frankfurt: Domus Editoria Europaea.
- (1502 [2007]): *Vocabolari molt profitos per apendre lo catalan alamany y lo Alemany catalan*, Barcelona: Biblioteca de Catalunya / Institut Ramon Llull.
- Germà Colón Domènech, Universität Basel, Institut für Iberoromanistik, Maiengasse 51, CH-4056 Basel / Institut d'Estudis Catalans, <german.colon@unibas.ch>.

Zusammenfassung: Das *Vocabolari* Johan Rosenbachs ist das erste lexikalische Verzeichnis des Katalanischen und des Deutschen, aber es ist kein völlig originelles Werk. Ziel dieses Beitrages ist es, Beweise zu erbringen, die seine Verwandtschaft mit den früheren italienischen Wörterbüchern der Zeit zeigen, insbesondere mit dem *Introito e Porta*, aus dem der Heidelberger Drucker ganze Abschnitte übernahm. ■

Summary: Johan Rosenbachs *Vocabulari* is the first lexical index of Catalan and German, but it is not a completely original work. The aim of this paper is to produce evidence that shows its reliance on the early Italian dictionaries of his time, and especially on *Introito e Porta* (1477) from which the printer from Heidelberg took full paragraphs. [Keywords: Catalan-German dictionaries; Italian lexicography; history of printing] ■

Problemes de la representació verbal en els diccionaris bilingües català-alemany-català des del punt de vista de l'aprenentatge

Elisenda Bernal (Barcelona)
Carsten Sinner (Leipzig)

■ 1 Introducció¹

Els verbs són les peces lèxiques fonamentals per construir oracions. En els diccionaris, aquestes peces es representen d'una manera ben diferent segons la tradició lexicogràfica en què s'inscriuen: d'una banda, les llengües romàniques, en general, classifiquen els verbs en transitius, intransitius i pronominals; en alemany, en canvi, entre els aspectes gramaticals detallats en les entrades dels verbs, tradicionalment s'hi indiquen el tipus de flexió –al Duden, per exemple, *schwach* 'feble', *stark* 'fort' i *unregelmäßig* 'irregular', l'auxiliar usat per a formar el perfecte (*haben* 'tenir, haver' o *sein* 'ser'), si és reflexiu i, en el cas dels verbs pronominals, si és separable o no, i com es formen les passives (*Vorgangspassiv* 'passiva de procés', que es forma amb *werden* 'ser', i *Zustandspassiv* 'passiva d'estat', que es forma amb *sein* 'estar')–. A aquest fet s'ha d'afegir que els verbs són les peces lèxiques més polisèmiques (Fellbaum, 1990), fet que fa que la seva representació lexicogràfica se'n ressenti a l'hora de discriminar les accepcions (Castell i Català, 2008; Català, 2010). A més, s'ha de tenir en compte que, en el cas dels diccionaris bilingües, la funció principal dels quals és la de proveir un equivalent apropiat en el context de la traducció (Zgusta, 1971), caldria esperar trobar informació gramatical que ajudés a evitar errors en la producció.

En creuar les dues llengües, s'evidencien, i s'agregen, els problemes de la distinció d'accepcions i d'equivalències, ja que els diccionaris han d'informar tant de la polisèmia (alternança de sentit) com de la diàtesi (alter-

---

1 Aquest treball s'inscriu en els projectes HUM2006-06982/FILO i HUM2006-07898/FILO.

nança de construcció). En aquest treball ens centrem en les dificultats que comporta, des del punt de vista de l'aprenentatge, la representació lexico-gràfica dels verbs que trobem actualment als diccionaris bilingües català-alemany-català.²

■ 2 Els verbs als diccionaris bilingües

Com ja ha estat assenyalat (Álvarez Vives, 2009; Quintana, 2009), la relació entre el català i l'alemany compta amb una tradició secular. En l'actualitat, es pot estudiar català a més de 30 universitats de parla alemanya;³ al seu torn, l'alemany és la tercera llengua estrangera més estudiada a Catalunya,⁴ però, tanmateix, així com per a l'anglès hi ha un mercat de diccionaris força ampli que permet a l'usuari poder triar, per a la combinació alemany-català és realment escassa,⁵ tot i la necessitat evident que tenen els usuaris en diverses fases de l'aprenentatge de les dues llengües, com a llengües estrangeres, tal com remarca van Lawick (2009: 55), fins i tot per a aprenents avançats d'alemany:

[...] en la fase d'iniciació en la traducció –amb uns coneixements lingüístics encara per consolidar– tendim a limitar-nos a consultar diccionaris bilingües, en què sovint confiem més que en la mateixa capacitat d'inferència.

No ens ocuparem ara de descriure els diccionaris existents i les seves característiques,⁶ però sí volem remarcar que, tal com recull Gelpí (2001), els diccionaris analitzats no defineixen clarament els usuaris i, pel que es

2 Per manca d'espai, no tractarem d'altres qüestions igualment importants en aquest parell de llengües com són la disposició formal de les entrades (estranya per als usuaris catalanoparlants, ja que la tradició romànica llista les entrades una a sota de l'altra per ordre alfabètic estricte), la tipografia escollida, o altres elements microestructurals.

3 Segons dades de l'Institut Ramon Llull en línia (<<http://www.llull.cat>>), consultades el juliol de 2010, en què apareixen les universitats alemanyes, austríaques i suïsses germanoparlants en què s'ofereixen lectorats de català. Per a una revisió de l'aportació de la catalanística alemanya a l'ensenyament de llengües, vegeu Robles Sabater (2009).

4 Segons dades de les Escoles Oficials d'Idiomes de la Generalitat de Catalunya (<<http://phobos.xtec.net/eoi>>), l'alemany es pot estudiar en 27 dels 42 centres; només el superen l'anglès (42) i el francès (37).

5 Al mercat podem trobar diccionaris bilingües d'aquesta combinació de les editorials Langenscheidt, Enciclopèdia Catalana, Pòrtic, Herder, Peter Rump i Arimany. Per a aquest treball hem utilitzat els dos volums d'Enciclopèdia Catalana (DACEC i DCAEC) i el de Pòrtic (DACP), així com també hem consultat puntualment el *Diccionari multilingüe* (DM) d'Enciclopèdia Catalana.

6 Remetem als treballs de Gelpí (2001) i Álvarez Vives (2009) per a més detalls.

desprèn dels pròlegs, els diccionaris s'adrecen als parlants de totes dues llengües, tot i que, com veurem, no és del tot cert, fet que condiciona l'ús del diccionari. Així, ens centrem en la informació que donen dels verbs que hem triat per a aquest treball i les dificultats que suposen per als aprenents, tant des del punt de vista de l'aprenent catalanoparlant com des del punt de vista de l'aprenent germanoparlant.

■ 3 Primers problemes: denominacions i classificacions

L'ensenyament de la gramàtica, i concretament la gramàtica del verb, varia de llengua a llengua i el contrast entre la tradició romànica, basada al seu torn en la llatina, al voltant dels conceptes de *transitiu* i *intransitiu*, i la germànica és evident. A més, cal tenir en compte que, com ja s'ha assenyalat en diverses ocasions,⁷ la terminologia gramatical no és clara: per *transitiu* s'entén el verb que exigeix un complement directe, i tot el que no té complement directe es classifica com a *intransitiu*, al marge que tingui complements obligatoris, com passa amb verbs com *pensar*, *anar*, etc. Aquesta situació encara es pot complicar més amb els verbs pronominals que necessiten un complement preposicional com *penedir-se*, que el DIEC2 representa de la manera següent:

penedir-se *v. intr. pron.* [LC] A algú, saber-li greu d'haver fet o deixat de fer alguna cosa. *Es penedí de totes les paraules que havia dit. Ara em penedeixo d'haver renyit amb ell. M'he penedit moltes vegades de no haver-bo fet. D'això que ara fas, te n'has de penedir algun dia.*

O amb verbs que, a més del complement directe, requereixen un segon complement obligatòriament, com ara *ficar*, que tant en l'accepció 1 com en la 4, el complement locatiu és obligatori. Tanmateix, aquesta informació no es dona explícitament amb cap etiqueta, sinó que obliga l'usuari a deduir-la dels exemples:

ficar 1 *1 v. tr.* [LC] Fer entrar dins un lloc. *Ficar la clau al pany. Ficar els peus a l'aigua. Ficar-se la mà a la butxaca. Ficar-se els dits a la boca. Ficar-se al llit.* [...] **4** *1 tr.* [LC] Fer entrar (algú) en un afer, posar-lo en una situació. *Ha ficat tots els companys en un bon embolic.* **4** *2 intr. pron.* [LC] *En Pau sempre es fica on no el demanen.*

7 Per a un repàs de la complexitat i diversitat de denominacions de les construccions verbals, vegeu Bernal (en premsa).

En canvi, la informació que es dóna en un diccionari alemany és notablement diferent. Vegem les entrades dels verbs *anrufen* ‘cridar, telefonar’ (extreta del BWDS) i *kosten* ‘costar’ (extreta del DWDS):

an|ru|fen [V.102, hat angerufen; mit Akk.] jmdn. a. **1** *durch Rufen aufmerksam machen, sich durch Ruf an jmdn. wenden; einen Schlafwandler soll man nicht a.; Gott und alle Heiligen (um Hilfe) a. 2 telefonisch mit jmdm. sprechen (wollen); ich rufe dich morgen an; er hat schon dreimal angerufen (erg.: dich), aber du warst nicht da*

kosten², kostete, hat gekostet

1. etw. kostet drei Mark *für etw. muß man drei Mark bezahlen, der Preis von etw. ist drei Mark*: das Stück, ein Kilo kostet zehn Mark; das kostet nichts; was, wieviel hat der Meter gekostet (*wie teuer war er?*); was soll es denn k.?[?]; etw. kostet jmdn. etw.: das hat mich eine Menge Geld, viel Geld, wenig gekostet; das ganze Vergnügen hat mich gar nichts gekostet;

2. etw. kostet jmdn. etw. *etw. verursacht jmdm. etw.*: das hat mich viel Mühe gekostet; es kostet dich nur ein Wort, und ich darf dableiben; [...] das kostet noch viel Arbeit, große Anstrengung, Überwindung, manches Opfer, eine schlaflose Nacht, einen harten Kampf, Schwierigkeiten; *auch* etw. kostet jmdm. etw. [...]

En cap dels dos diccionaris es recorre a la transitivitat o intransitivitat del verb, sinó que per mitjà del pronom d'acusatiu (*jemanden*) o de datiu (*jemandem*), o del substantiu (*etwas*), tots abreujats, es proveeix el context sintàctic en què funcionen, al marge de la funció sintàctica que facin. Aquest fet és especialment important en un verb com *kosten*, la segona acceptió del qual es manifesta en una construcció de doble acusatiu, que pot resultar estranya per a un aprenent catalanoparlant i podria arribar a produir l'estructura de (2) en lloc de la de (1), copiant el patró sintàctic del català:

- (1) Das Studium des Kindes kostet die Eltern viel Geld
L'estudi del nen costa els pares-AC molts diners-AC
 'L'estudi del nen costa molts diners als pares'
- (2) *Das Studium des Kindes kostet den Eltern viel Geld
L'estudi del nen costa als pares-DAT molts diners-AC

En el cas dels diccionaris monolingües generals que acabem d'esmentar, però, el risc es redueix, perquè els destinataris principals són els propis parlants de la llengua descrita, i els problemes apareixen quan ens endinsem en els diccionaris bilingües català-alemany (o alemany-català), en què s'utilitzen les etiquetes *transitiu* i *intransitiu*, de manera que és difícil que

l'aprenent pugui deduir correctament el funcionament sintàctic real del verb que vol utilitzar:

- [DM] **costar** v INTR Requerir, per a ésser obtingut o adquirit, de pagar tal o tal suma. *Aquest anell m'ha costat cinc mil pessetes.*
 Castellà: *costar*
 Anglès: *to cost*
 Francès: *coûter*
 Alemany: *kosten*
- [DACP] **costar** kosten; teuer zu stehen kommen.
kosten vt: gustar, assaborir; tastar; paladejar; vi: costar, valer [...].
- [DCAEC] **costar** (33) *vi* kosten | *fig a.* Mühe kosten *od* machen; schwer fallen | *el llibre m'ha costat deu euros (molt car)* das Buch hat mich zehn Euro (viel Geld) gekostet | *m'ha costat un ull (de la cara od un ronyó) (fam)* es hat mich e. Heidendgeld gekostet | *costa molt (poc)* es kostet viel (wenig); *fig* es ist schwer (leicht) | *no us ~à gens d'aprendre català* es wird euch leicht fallen, Katalanisch zu lernen | *què et costava de telefonar?* du hättest doch anrufen können | | *això et ~à car! (fig)* das wird dich teuer zu stehen kommen | *~ sacrificis (temps, la vida)* Opfer (Zeit, das Leben) kosten | *costi el que costi* um jeden Preis; koste es, was es wolle.
- [DACEC] **kosten**² vt [-et, -ete, hat *ge-et*] *costar, valer* | *was kostet es?* quant costa (això)? *koste es, was es wolle* costi el que costi | a qualsevol (*od* tot) preu | *es s. etw ~ lassen* no reparar en les despeses, no mesurar despeses [...].

En les entrades del DCAEC i DACEC es veu clarament com els dos volums s'adrecen només a aprenents alemanys de català (el primer, per a la comprensió; el segon, per a la producció), per tal com la metallengua és l'alemanya (com mostra l'abreviatura d'*oder (od) 'o'*) i s'obvien les construccions que, des del punt de vista de l'aprenent catalanoparlant d'alemany podrien ser dificultoses, com veïem a (1). Per la seva banda, el DACP es presenta com un diccionari bifocal per a catalans i alemanys, i es caracteritza per oferir molt poca informació sintàctica, ni a través de marques ni d'exemples, i gairebé sempre només ofereix l'equivalent. Amb això, en realitat, només cobreix la funció de comprensió i és molt difícil, tot i que en cap moment es digui, que pugui servir per a la producció, en cap de les dues direccions, encara que les autores afirmen a la introducció del diccionari el contrari:

[...] creiem que és prou complet per a tenir una efectiva utilitat en ambdues llengües. [...] Voldríem que aquest llibre ajudés a fomentar i estendre el coneixement i l'ús d'aquestes dues llengües tant en els Països Catalans com en els de parla alemanya i a col·laborar a l'aproximació d'aquests pobles i llurs cultures.

En definitiva, tot i que explícitament no ho trobem enlloc, els diccionaris bilingües català-alemany-català pretenen cobrir amb un sol volum totes les necessitats possibles i el màxim d'usuaris, però la realitat és que bàsicament cobreixen la funció de descodificació i només el DACEC serveix per a la producció; això sí, només per als aprenents alemanys de català, i sense que quedi totalment exempta de problemes:

[DCAEC] **ajudar** (33) *vt (j-m)* helfen, behilflich sein, beistehen, (*j-n*) unterstützen | ~ *alg a fer u/c j-m* helfen, etw zu tun | ~ *alg en u/c j-m* bei etw helfen | ~ *alg a posar-se l'abrie j-m* in den Mantel helfen [...]

[DACEC] **helfen** *vi [hilft, half, hat geholfen]* ajudar, socórrer, auxiliar, prestar ajut (*od* ajuda, *od* socors *od* auxili) (*j-m bei etw a* alg en u/c) [...]

Les entrades de *helfen* i *ajudar*, dos verbs que sintàcticament s'expressen de manera diferent, en datiu en alemany i en acusatiu en català, són, en certa manera, confuses. Si el DACEC ha de servir per a la producció, el fet que es combini la informació de verb transitiu en l'etiqueta i el complement entre parèntesis dóna la forma dativa pot arribar a confondre l'usuari i crear frases incorrectes.⁸

Aquesta situació es complica com més equivalents d'un lema determinat es donen, ja que no només podem trobar diferències estructurals, sinó que els matisos semàntics i pragmàtics que distingeixen els equivalents entre si desapareixen totalment:

[DCAP] **treure** herausnehmen, -holen; entfernen; entlassen; wegnehmen; (heraus)bekommen; die Lösung finden; gewinnen; (conseqüència) ziehen; (moda) herausbringen; (cap) herausstrecken; (suc) auspressen; (pols) abstauben; (sang) bluten; (dent) e-n Zahn bekommen (ziehen); ~ de l'error aufklären; ~s (roba) ausziehen; (capell) abnehmen.

En l'exemple de *treure* veiem com els primers equivalents apareixen sense cap indicació de quin sol ser el seu complement directe, cosa que podria fer pensar que es tracta d'equivalents sinònims en tots els contextos, encara que no ho són. Així, és probable que un aprenent catalanoparlant d'alemany, a la vista de les entrades del diccionari, construeixi les frases (3a) i (4a) en lloc de les de (3b) i (4b):

8 Fuentes Morán (1997) revisa els diversos tipus d'articles lexicogràfics en diccionaris bilingües espanyol-alemany i remarca les dificultats d'interpretació que provoquen les indicacions gramaticals i proposa una presentació formalitzada de la informació sintàctica que eviti les lectures errònies.

- (3) a. *Wie nehme ich Wachsflecken weg? / *Wie nehme ich Wachsflecken heraus?
 b. Wie entferne ich Wachsflecken?
 ‘Com trec les taques de cera?’
- (4) a. *Nimm es Dir aus dem Kopf heraus! / *Nimm es Dir aus dem Kopf weg!
 b. Schlag es Dir aus dem Kopf!
 ‘Treu-t’ho del cap!’

Els problemes assenyalats fins ara prenen un relleu especial quan ens enfrontem als verbs espacials, l’expressió dels quals és diferent en les dues llengües i provoca moltes dificultats als aprenents, motiu pel qual dediquem l’apartat següent a exposar-ne les diferències principals.

■ 4 La informació sobre moviment i direcció

Segons la teoria de patrons de lexicalització (*cf.* Talmy, 1991; 2000), es poden distingir dos tipus d’elements, els semàntics i els superficials; com resumeixen Ibarretxe-Antuñan i Hijazo-Gascón [en premsa], els primers són components conceptuals universals que caracteritzen determinats esdeveniments, els segons són diferents recursos lingüístics –no universals– de què disposen les llengües per expressar els primers. La relació entre els primers i els segons pot ser simètrica o no simètrica, és a dir, hi pot haver correspondència entre un element superficial i un element semàntic, un element superficial pot codificar més d’un element semàntic, o un element semàntic pot ser realitzat per mitjà de més d’un element superficial (*cf.* Talmy, 2000: 21). Els diferents tipus de correspondència entre els elements semàntics i superficials es denominen estratègies d’empaquetament (*cf.* Ibarretxe-Antuñan i Hijazo-Gascón [en premsa], per a la terminologia en castellà). En el cas dels esdeveniments de moviment, situacions que contenen moviment o que constitueixen una situació en què es detura el moviment i es resta un cert temps en el mateix lloc (*cf.* Talmy, 2000: 25), els elements semàntics que s’han definit són els següents:⁹

---

9 Prenem la terminologia d’Ibarretxe-Antuñano i Hijazo-Gascón (en premsa) i fem nos- tres les puntualitzacions dels autors que utilitzen el terme «Camí» en lloc d’altres com ara *trajectoria*, *direcció* o *direccionalitat*, perquè no es confonguin amb altres termes dins de la lingüística cognitiva com, per exemple, *trajector* (*cf.* Langacker [1991: 5 i *passim*] i Zinken [2002: 62–63] sobre l’ús d’aquest terme a Langacker), i perquè el concepte de *Path*

- la Figura, com a entitat que realitza el moviment;
- la Base, com a fons sobre el qual es mou la Figura;
- el Moviment, com a presència o absència en si mateixa;
- el Camí, com a trajectòria que segueix la Figura;
- la Causa, com a agent que provoca el moviment;
- la Manera, com a forma en què es desenvolupa el moviment.

Figura, Base, Moviment i Camí pertanyen únicament als esdeveniments de moviment, mentre que Causa i Manera també es donen en altres casos d'esdeveniments; entre els primers quatre, el que s'ha de destacar és el de Camí, que és indispensable perquè un esdeveniment es pugui considerar com a moviment (*cf.* Ibarretxe-Antuñano i Hijazo-Gascón, en premsa).

Si bé hi ha, en principi, moltíssimes possibilitats de combinació, la majoria de les llengües sembla que utilitzen una de les dues estratègies per expressar l'esdeveniment de moviment. Seguint la proposta de Talmy, es diferencien entre

- les *llengües de marc verbal*, que uneixen Moviment i Camí en el verb principal, i realitzen la Manera, d'expressió opcional, en una segona forma (mitjançant un adverbí, un gerundi, un sintagma proposicional, etc.), i
- les *llengües de marc de satèl·lit*, que expressen Moviment i Manera mitjançant el verb principal i el Camí apareix en una forma *satèl·lit* del verb.

El català és, igual que les altres llengües romàniques i llengües com ara el japonès, el turc, l'hebreu i el tamil, una llengua de marc verbal.¹⁰ Vegem uns exemples del català (5) i del turc (6):

(5) Va entrar a casa seva corrent

(6) Eve koşarak girdi
casa.ad corrent entrà
 'Va entrar a casa seva corrent'

---

de Talmy els sembla «mucho más complejo y rico» del que una etiqueta com les mencionades més amunt podria abastar. Vegeu també la proposta de categorització dels verbs de moviment de Cuartero Otal (2005 i 2010), que considerem molt interessant.

10 En el volum editat per Strömquist i Verhoeven (2004) apareixen molts exemples de llengües que pertanyen a un dels dos tipus, de marc verbal i de marc de satèl·lit, que conté moltes més llengües del món. Sobre la comparació dels verbs de moviment en alemany i castellà, es poden consultar els treballs de Cuartero Otal (2003 i 2009); per a la comparació dels verbs de moviment de l'espanyol, l'anglès, el francès i l'alemany, vegeu Cuartero Otal (2005 i 2010).

La informació sobre el Camí es codifica dins dels verbs, *entran* i *girmek* ‘entrar’, i la Manera es realitza fora del verb, amb *corrent* i *kaşarak* ‘corrent’.

Per la seva banda, l’alemany és, igual que l’anglès i les altres llengües germàniques, les eslaves i finoúgriques, una llengua de marc de satèl·lit, i el patró de lexicalització queda ben exemplificat amb les frases següents de l’anglès i l’alemany:

- (7) Heran into the house
ell va córrer dins la casa
 ‘Va entrar a casa seva corrent’
- (8) Er rannte in das Haus
ell va córrer dins la casa
 ‘Va entrar a casa seva corrent’

Els verbs *run* i *rennen* ‘córrer’ contenen, a més de la informació sobre el Moviment, la informació sobre la Manera; els satèl·lits *into* i *in* ‘dins, per dins’ codifiquen el Camí.

Així mateix, cal tenir en compte que als verbs de moviment bàsics del català *anar*, *venir*, *entrar*, *sortir*, *baixar* i *pujar*, etc., òbviament, en alemany els corresponen, a més de verbs de prefix adverbial com ara *hereingehen*, *hineingehen*, *hineinkommen*, *herauskommen*, etc., tots els verbs que impliquen moviments, com ara *tanzēn* ‘ballar’, *hüpfēn* ‘saltar’, *schwimmen* ‘nedar’, etc., ja que poden unir-se als adverbis que expressen Camí:

- (9) Das Paar tanzte langsam zur Tür
la parella va dansar lentament cap a la porta
 ‘La parella es va traslladar cap a la porta ballant/mentre ballava/sense deixar de ballar.’

En alemany, per tant, en principi, són infinites les possibilitats d’expressió de moviment i direcció mitjançant els verbs que impliquen moviments. Cal tenir en compte, a més, que, en alemany, l’expressió del moviment també es relaciona amb la direccionalitat i la posició del subjecte que realitza l’acte de parla: la informació sobre la direcció –cap al parlant o apartant-se del parlant– en combinació amb alguns dels adverbis que fan de satèl·lits que codifiquen el Camí –és el cas de *hinaus*, *heraus*, *raus* ‘cap enfora’, *hinein*, *herein*, *rein* ‘cap endins’, *herunter*, *hinunter*, *runter* ‘cap avall’, *herauf*, *hinauf*, *runter* ‘cap amunt’, *hinter*, *nach hinten* ‘cap enrere’, *hervor*, *vor*, *nach vorne* ‘cap endavant’, etc.– permet saber on es troba la persona que parla:

(10) Er kam rein
ell va venir dins
 ‘Va entrar (on era jo)’

(11) Er ging rein
ell va anar dins
 ‘Va entrar (i jo em vaig quedar fora)’

El mateix passa, òbviament, amb verbs preposicionals que no expressen moviment, com *hereinholen* –que implica ‘venir algú de dins d’un lloc a buscar algú/alguna cosa que és fora del lloc i acompanyar-lo cap a dins’– o *herausnehmen* –‘agafar una cosa que és dins d’un lloc i deixar-la fora del lloc’–, etc.

Les informacions sobre la codificació de Moviment, Manera i Camí haurien de representar-se d’alguna forma als diccionaris, ja que la pertinença de l’alemany i del català a dos grups diferents de tractament dels elements semàntics fa que els aprenents de català de parla materna alemanya arribin a construccions com ara *anar per (a) baix* o *anar per (a) dalt* i, fins i tot, *baixar per (a) baix* o *pujar per (a) dalt*, resultat de la transposició directa dels elements alemanys.

Un cas encara més difícil de representar, i que costa fins i tot d’explicar amb el model de Talmy, és la possibilitat de l’alemany d’expressar Moviment i Manera –codificats en el verb– i Camí –en el satèl·lit– sense la implicació d’un verb de moviment, sinó amb verbs que expressen sons, com ara *pfeifen* ‘xiular’, *brausen* ‘el vent, el mar, bufar, gemegar’, *rauschen* ‘el vent, xiuxiuejar’, etc.:

(12) Die Kugeln piffen ihm um die Ohren
les bales xiular³.PL li per les orelles
 ‘Les bales van passar molt a prop de les seves orelles / molt a prop d’ell’

(13) Die Straßenbahn quietscht um die Ecke
el tramvia xerrica per la cantonada
 ‘El tramvia es mou / se’n va / va / ve per la cantonada xerricant’

Aquí, els verbs *pfeifen* i *quietschen* es transformen en verbs de moviment, pel fet d’aparèixer acompanyats per les preposicions als satèl·lits que indiquen el Camí.

■ 5 Els verbs de moviment als diccionaris

Amb tot el que hem indicat, és fàcil preveure que amb els diccionaris bilingües actuals de què disposa la parella alemany-català la representació dels satèl·lits no sigui especialment acurada. Així, el verb *anar* al DACP no en dóna cap mena d'informació:

[DCAP] **anar** gehen; führen; ~**se'n** weggehen, abreisen.

A *sortir*, en canvi, n'apareix un, *heraus-*:

[DCAP] **sortir** weg-, herausgehen, -kommen; ab-, wegfahren; aus dem Haus gehen; finden; bekommen; (líquid) auslaufen; (sol) aufgehen.

Si comparem aquesta entrada amb la del DCAEC, veiem com els satèl·lits, i, per tant, els matisos de significació, tenen una presència molt més gran:

[DCAEC] **sortir** (40) *vi* hinaus-, heraus-gehen | hinaus-, heraus-fahren | heraus-treten | aus-, weg-, fort-gehen | ab-fahren, ab-reisen, aufbrechen (*cap a, devers* nach *dat*) | aufgehen (*Saat, Sonne*) [...]

En aquest cas és precisament on s'evidencia que l'absència de context dificulta a l'aprenent catalanoparlant¹¹ quin dels dos verbs, *hinausgehen* o *herausgehen* (o qualsevol dels altres equivalents que es donen), ha de fer servir. A més, falta el verb *herauskommen*, que seria la forma esperable des de la perspectiva del parlant quan es troba fora del lloc del qual surt l'altra persona.

Si bé podríem esperar que les entrades corresponents amb els adverbis corresponents en podrien aclarir l'ús, veiem com no és així:

[DCAP] **heraus** fora, a fora, enfora; **von innen** ~ des de dins, des de dintre; ~**bekommen** esbrinar; resoldre; solucionar; (taca) treure; (diners) rebre el canvi; ~**bringen** treure; (com) llançar al mercat; (lit) publicar; (tea) estrenar; descobrir; esbrinar; ~**fördern** provocar, desafiar; ~**geben** donar; tornar (u/c); (lit) editar, treure; ~**holen** treure; ~**kommen** sortir, escapar; (fig) **aus e-r Gefahr kommen** escapar d'un perill, salvar-se d'un perill; (lit) publicar-se; ~**kriegen** esbrinar; ~**lassen** deixar sortir; ~**nehmen** treure, traure; extreure; ~**spritzen** sortir a raig; ~**ragen** sobresortir; ~**stellen** posar en relleu; vr: resultar; ~**ziehen** retirar.

11 Si bé hem dit que els destinataris principals dels dos diccionaris bilingües d'Enciclopèdia Catalana són els aprenents de català germanoparlants, no podem obviar que els utilitzen els aprenents d'alemany catalanoparlants.

hinaus cap a fora, enfora; **~begleiten** acompanyar a la porta; **~gehen** sortir, (finestra) donar a; **~laufen (auf)** (fig) anar a parar (a); **~lehnen** vr: abocar-se, treure el cap; **~schieben** (fig) allargar, diferir, ajornar; **~werfen** llançar (a fora); **~zögern** retardar.

[DACEC] **heraus** *adv* fora | cap a fora, enfora | *fam* fora d'aquí! | *aus* ... ~ des de | *da* ~ sortint per allí (*od* allà) | *von innen* ~ des de dintre (*od* dins) | *zu(m)* ... ~ per | a través de | ~ *damit!* explica't [...]

hinaus *adv* a fora, cap a fora | enfora | *über etw* ~ (*räumlich*) més enllà de, més (a)lluny(at) que (u/c) | (*zeitlich*) més tard de, passada (una hora) | (*übergehend*) sobrepasant, ultrapassant (u/c) | ~! fora d'aquí!, fora! | *fum (od* *foot* *pop*) el camp! | *da* ~ per allí (*od*) allà [...]

Veiem, doncs, com tant *hinauskommen* com *hinausgehen* es tradueixen per *sortir*, sense que s'indiqui la importància de la situació del parlant, a banda de les dificultats que poden originar a l'aprenent el problema addicional de la separabilitat o no-separabilitat dels verbs alemanys amb prefix, que deixem per a un estudi posterior.

■ 6 Conclusions

Els diccionaris bilingües actuals català-alemany-català són encara lluny de satisfer les necessitats dels usuaris que els utilitzen. Per un costat, com ja ha estat assenyalat a Gelpí (2001), la situació ideal seria disposar de quatre tipus diferents de diccionaris, segons els usuaris finals (catalans i alemanys) i segons la funció (comprensió i producció). Per l'altre, és necessari millorar la informació que donen, tant pel que fa a la sistematització com pel que fa a la presentació: oferir una llista d'equivalents sense context d'ús és ineficaç per a l'usuari, que no té els coneixements suficients de la llengua de destí per poder-los discriminar sense error, a la vegada que cal ampliar i millorar la informació que es dona en el cas de diferències com les que hem observat a propòsit dels verbs de moviment. Certament, tots els punts que enumerem comporten un increment d'espai, tan preciós en un diccionari imprès, que es pot salvar fàcilment si la lexicografia bilingüe s'endinsa en un altre suport: el digital, que, com ja hem apuntat en altres ocasions (Bernal, 2007), obre nous camins i noves possibilitats als diccionaris, que mereixen i necessiten un horitzó que li permeti una millora en un futur que no hauria de ser gaire llunyà. ■

■ Referències bibliogràfiques

- Álvarez Vives, Vicente (2009): «La contribució de la romanística alemanya als estudis actuals de lingüística catalana: valoració global amb especial atenció a la lexicografia bilingüe», *Caplletra* 47, 113–132.
- Bernal, Elisenda (2007): «Diccionario y gramática: propuestas para un diccionario digital», in: Campos Souto, Mar / Pérez Pascual, Ignacio / Porto Dapena, José-Álvaro (ed.): *Reflexiones sobre el diccionario*, A Coruña: Universidade da Coruña, 165–180.
- (en premsa): «Els noms del verb: reflexions al voltant de les categories gramaticals als diccionaris. Proposta de representació per al DAELE», in: Bernal, Elisenda / Torner, Sergi / DeCesaris, Janet (ed.): *Los verbos en los diccionarios*, Barcelona: Universitat Pompeu Fabra / Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- Castell, Andreu / Catalá, Natàlia (2008): «La representación del significado de los verbos en los diccionarios bilingües», in: Campos Souto, Mar / González González, Eva M. / Pérez Pascual, José Ignacio (ed.): *La lexicografía bilingüe y didáctica: ayer y hoy*, A Coruña: Universidade da Coruña, 21–27.
- Catalá, Natàlia (2010): «De la semántica verbal a los diccionarios bilingües», in: Bernal, Elisenda / DeCesaris, Janet / Torner, Sergi (ed.): *Estudios de lexicografía 2003–2005*, Barcelona: Universitat Pompeu Fabra / Institut Universitari de Lingüística Aplicada, 131–144.
- Cuartero Otal, Juan (2003): *Cosas que se hacen*, Frankfurt am Main: Lang.
- (2005): «Gibt es im Spanischen und Französischen zwei Klassen von Fortbewegungsverben?», in: Schmitt, Christian / Wotjak, Barbara (ed.): *Beiträge zum romanisch-deutschen und innerromanischen Sprachvergleich. Akten der gleichnamigen internationalen Arbeitstagung (Leipzig, 4.10. – 6.10.2003)*, Bonn: Romanistischer Verlag, 23–34.
- (2009): «Estructuras argumentales de los verbos de desplazamiento del sujeto: descripciones en inglés, alemán y español», *Bulletin of Hispanic Studies* 87:2, 149–168.
- (2010): «Estructuras argumentales de los verbos de desplazamiento del sujeto: una descripción del español frente al inglés», in: Baumann, Klaus-Dieter (ed.): *Translatologie aus integrativer Sicht*, Hamburg: Dr. Kovač, 15–40.

- Fellbaum, Christiane D. (1990): «English Verbs as a Semantic Net», *International Journal of Lexicography* 3:4, 279–301.
- Fuentes Morán, M. Teresa (1997): *Gramática en la lexicografía bilingüe. Morfología y sintaxis en diccionarios español-alemán desde el punto de vista del germanohablante*, Tübingen: Niemeyer.
- Gelpí, Cristina (2001): «La lexicografía bilingüe català-alemany, alemany-català: Proposta d'avaluació», in: Pusch, Claus D. (ed.): *Katalanisch in Geschichte und Gegenwart*, Tübingen: Stauffenburg, 143–153.
- Ibarretxe-Antuñano, Iraide / Hijazo-Gascón, Alberto (en premsa): «Variación intratipológica y diatópica en los eventos de movimiento», in: Gómez Seibane, Sara / Sinner, Carsten (ed.): *La expresión de tiempo y espacio y las relaciones espacio-temporales en el español norteño*, San Millán de la Cogolla: CiLengua.
- Langacker, Ronald W. (1991): *Foundations of Cognitive Grammar*. Vol. 2: *Descriptive Application*, Stanford: Stanford University Press.
- Quintana, Artur (2009): «L'aportació dels romanistes alemanys als estudis de lingüística contrastiva del català amb altres llengües», *Caplletra* 47, 165–178.
- Robles Sabater, Ferran (2009): «Lingüística aplicada a l'ensenyament i nous corrents d'investigació en lingüística», *Caplletra* 47, 207–234.
- Strömquist, Sven / Verhoeven, Ludo (ed.) (2004): *Relating Events in Narrative. Typological and Contextual Perspectives*, Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Talmy, Leonard (1991): «Path to Realization: A Typology of Event Conflation», *Proceedings of the Seventeenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society* 17, 480–519.
- (2000): *Towards a Cognitive Semantics*, Cambridge: The MIT Press.
- van Lawick, Heike (2009): *Manual de traducció alemany-català*, Vic: Eumo.
- Zgusta, Ladislav (1971): *Manual of Lexicography*, l'Haia: Mouton.
- Zinken, Jörg (2002): *Imagination im Diskurs. Zur Modellierung metaphorischer Kommunikation und Kognition*, Bielefeld: Universität Bielefeld, <<http://bieson.ub.uni-bielefeld.de/volltexte/2004/483/>> [Consulta: 13.06.2010].

■ Diccionaris

- [BWDS]: *Bertelsmann Wörterbuch der deutschen Sprache*, Gütersloh: Wissen Media Verlag, 2004. En línia a <<http://www.wissen.de>> [Consulta: 30.03.2010].
- [DACEC]: Haensch, Günther / Kockers, Eckhard / Stegmann, Tilbert D. (2006): *Diccionari alemany-català* (amb la col·laboració de Marta Casas Vilella; text revisat per Herbert Wiedemann, David Sánchez Vaqué i Jordi Trilla Segura), Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 3a ed. revisada, ampliada i actualitzada.
- [DACP]: Guàrdia, Roser / Ritter i Obradors, Maria (1990): *Diccionari alemany-català, català-alemany*, Barcelona: Pòrtic, 3a ed.
- [DCAEC]: Batlle, Lluís C. / Haensch, Günther / Stegmann, Tilbert / Woith, Gabriele (2005): *Diccionari català-alemany* (amb la col·laboració de Herbert Wiedemann, David Sánchez Vaqué i Marta Casas Vilella), Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2a ed. corregida, ampliada i actualitzada.
- [DIEC2]: Institut d'Estudis Catalans (2007): *Diccionari de la llengua catalana*, Barcelona: Edicions 62 / Enciclopèdia Catalana, 2a edició. En línia a <<http://dlc.iec.cat>> [Consulta: 30.03.2010].
- [DM]: *Diccionari de la llengua catalana multilingüe*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, s. d., <<http://www.multilingüe.cat>> [Consulta: 30.03.2010].
- [DWDS]: *Das Digitale Wörterbuch der deutschen Sprache des 20. Jh.*, Berlín: Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften, 2003. En línia a <<http://www.dwds.de>> [Consulta: 30.03.2010].
- Elisenda Bernal, Universitat Pompeu Fabra, Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Roc Boronat 138, E-08018 Barcelona, <elisenda.bernal@upf.edu>.
  - Carsten Sinner, Universität Leipzig, Institut für Angewandte Linguistik und Translatologie, Beethovenstraße 15, D-04107 Leipzig, <sinner@uni-leipzig.de>.

Zusammenfassung: In diesem Beitrag untersuchen wir einige moderne katalanisch-deutsch-katalanischen zweisprachigen Wörterbüchern aus Sicht des Spracherwerbs. Dabei konzentrieren wir uns auf die Verben, insbesondere die Bewegungsverben, die aus unterschiedlichen Gründen besonders problematisch sind. Die Verben stehen im Mittelpunkt der Aussagen, sie stellen die polysemischsten lexikalischen Einheiten dar und ihr Gebrauch hängt vielfach von zusätzlichen Informationen, wie beispielsweise im Deutschen der Position des Sprechers ab. Es wird untersucht, welche Informationen jeweils gegeben werden, wie sie verzeichnet sind, die Unterschiede und Widersprüche in Systematisierung und Präsentation und ob die Angaben es dem Lerner erlauben, zu annehmbaren Lösungen in der Fremdsprache zu gelangen. ■

Summary: In this contribution we analyze some modern bilingual Catalan-German-Catalan dictionaries from the point of view of language learning. In particular, we concentrate on verbs that for different reasons are problematic, among them motion verbs. Verbs are the center of the phrase, they are the most polysemic lexical units and their use in many cases depends on additional information, such as, in German, the position of the speaker. Thus, we analyze which information is given and how it is codified, the differences and contradictions of systematization and presentation, and whether the given information allows the students to arrive to acceptable solutions in the foreign language. [Keywords: Verb representation; bilingual lexicography; language learning; information codification; motion verbs]■

Problemes lexicogràfics en la traducció alemany-català: com superar els límits dels diccionaris bilingües

Heike van Lawick (Castelló de la Plana)

La tendència dels estudiants de Traducció a confiar excessivament en els diccionaris bilingües, limitats per diverses raons, fa aconsellable que aprenguin a fer servir altres estratègies de documentació i, sobretot, a mirar sempre el context en què apareixen les paraules que, d'entrada, semblen desconèixer. Aquest treball¹ pretén exposar algunes idees –sense aspirar gens a l'exhaustivitat– sobre els problemes lexicogràfics que els diccionaris bilingües, per regla general, no resolen, i sobre estratègies de documentació alternatives o complementàries, sempre des del punt de vista de la traducció de l'alemany al català, on la llengua meta sol ser la materna. L'interès principal que ens ha guiat en redactar aquestes idees és didàctic i una part del material utilitzat prové de Lawick (2009).

■ 1 Diccionaris bilingües i context

Els estudiosos del procés traductor han assenyalat que els problemes de tipus lexicosemàntic n'ocupen el centre (vegeu Krings, 1986, o Königs, 1993). En l'acte de traduir, el procés de comprensió s'inicia en el nivell de les paraules, no en el nivell sintàctic ni en el textual, per bé que la interacció dels tres nivells és òbvia. És per això que els diccionaris bilingües (generals o especialitzats)² són l'eina de documentació més emprada pels traductors.

---

1 Aquest article forma part dels resultats de dos projectes basats en l'explotació del corpus COVALT (Corpus Valencià de Literatura Traduïda); l'un del Ministeri de Ciència i Innovació (MICINN. FFI2009-09544/FILO), l'altre de la UJI/Bancaixa (UJI. P1-1B 2008-59).

2 Tarp (2008: 154–158) compara quatre treballs que investiguen la consulta (quantitativa i qualitativa) de diccionaris en la traducció de textos especialitzats, per part de traductors professionals i d'estudiants dels darrers cursos, i conclou que coincideixen tots quatre en l'observació que una part considerable de les consultes realitzades s'han fet a algun tipus de diccionari bilingüe.

Quan encara es troben en fase d'aprenentatge, massa sovint tendeixen a descartar un equivalent adequat, resultat d'una interpretació raonable del context, quan no el troben recollit en cap diccionari bilingüe (vegeu, per exemple, Kußmaul, 1995: 22–25). Els traductors professionals hi acudeixen, sobretot, per confirmar equivalents intuïts o per buscar-ne alternatives (vegeu Tarp, 2008: 154–158). Però en tota traducció hi ha un moment en què els diccionaris bilingües no tenen resposta a la cerca que s'hi fa.

En format de paper, aquests diccionaris tenen uns límits d'extensió que obliguen a filtrar molt la informació que volen oferir. A més d'això, solen estar concebuts amb una doble finalitat –codificadora i descodificadora–, per poder ser útils a dos tipus d'usuari diferents: prototípicament, un diccionari alemany-català permet que un usuari amb el català com a llengua materna descodifiqui un text escrit en alemany, alhora que ajuda un usuari amb l'alemany com a llengua materna a produir un text en català, i això comporta que cap dels dos usuaris hi trobarà prou respostes informatives (vegeu Rafel i Fontanals, 2005: 52–53). Però a banda d'això, la selecció d'un equivalent adequat a partir d'una llista de propostes haurà de tenir en compte el context, cosa que no es pot remarcar prou als estudiants. Per tractar de sistematitzar alguns problemes relacionats amb la consulta de diccionaris bilingües, diferenciarem entre problemes deguts a diferències entre les dues llengües implicades, d'una banda, i problemes microestructurals, relacionats amb l'organització informativa dins de cada entrada del diccionari, d'una altra.

■ 1.1 Problemes deguts a diferències interlingüístiques

És evident que rares vegades es pot parlar d'una coincidència total de dos equivalents proposats per un diccionari. Si es comparen les definicions d'una paraula com ara *Betrieb* en un diccionari monolingüe alemany amb les que es donen de cada equivalent indicat pel *Diccionari Alemany-Català* (DAC) en un de català monolingüe, es veu ràpidament que els aparents equivalents no coincideixen plenament o bé no funcionen igual en tots els contextos, és a dir, que són equivalents parcials. Per poder traduir els exemples de la primera accepció que en dona el *Duden Bedeutungswörterbuch* (1), caldrà almenys dos dels equivalents proposats pel DAC: *explotació* i *empresa*.³

---

3 Si no s'indica el contrari, els equivalents citats procedeixen del DAC (32006).

- (1) eine in bestimmter Weise organisierte, eine räumliche, technische o. ä. Einheit bildende, eine größere Anzahl von Menschen beschäftigende Einrichtung, die gewerblichen, kaufmännischen, industriellen o. ä. Zwecken dient: ein landwirtschaftlicher («explotació»), privater, staatlicher B. («empresà»); [...]

Fent la mateixa comprovació a la inversa, queda palès que l'equivalència lèxica només pot ser una qüestió de grau. És per això que, en els estudis sobre la traducció, l'equivalència sol entendre's com a concepte que descriu les relacions que s'estableixen entre el text original i el traduït, que sempre són de caràcter dinàmic i depenen de la situació comunicativa i del context sociohistòric en què s'ha d'emmarcar la producció del text traduït (Hurtao, 2001: 203–223). S'hi pot recórrer a les anomenades *tècniques de traducció*, que donen compte de diferents maneres de traslladar determinades unitats menors del text: manlleu o préstec («*land*» i «*níquel*», en català); calc o traducció literal (*kategorischer Imperativ* → «imperatiu categòric»); transposició, amb canvi de categoria gramatical (2); modulació o reformulació amb canvi de perspectiva (3) i (4), etc.

- (2) bei der Entdeckung der Langsamkeit → «en descobrir la lentitud» (el substantiu passa a verb)
 (3) ein bisschen Yoga täte ganz gut → «una mica de ioga no aniria malament» (amb una lítote)
 (4) es war einmal → «això diu que era» (per raons pragmàtiques, s'opta per una de les formes prototípiques que inicien un conte)

Un dels problemes lexicogràfics amb què pot topar el (futur) traductor és que, a una unitat lèxica, li correspon un equivalent polilexemàtic, de manera que no sempre encaixarà en el context. Com veiem en (5),⁴ l'equivalent que el DAC proposa per a *Unpünktlichkeit* («falta de puntualitat») no acaba de funcionar en combinació amb una especificació temporal.

- (5) Bei *Unpünktlichkeit* von über 30 Minuten könnten 30 Prozent des Ticketpreises erstattet werden → ?En cas d'una *falta de puntualitat* de més de 30 minuts [...] → En cas d'un *retard* superior a 30 minuts [...]

4 Tots els exemples en alemany procedeixen de *Wortschatz* <<http://wortschatz.uni-leipzig.de>>, llevat d'indicació contrària; en (6) se n'ha fet una lleugera adaptació.

També pot passar que l'equivalent d'una paraula no respon a la mateixa categoria gramatical, cosa que igualment pot afectar-ne la traducció. Així, l'equivalent proposat per a l'adjectiu *vorbestraft* («amb antecedents penals») és un sintagma preposicional, que deixa de funcionar quan ha tingut lloc una nominalització de l'adjectiu, com en (6). En tots dos casos, el context immediat ajuda a inferir el significat i a traduir els enunciats; en (5) perquè el fet que es puguin tornar els diners pagats per un tiquet, en relació amb una «falta de puntualitat» de més de mitja hora, situa el text en el món del transport de viatgers; en (6) el context indica que es tracta d'una persona masculina. En el primer cas, s'ha recorregut a un altre equivalent possible en aquest context, en el segon, a la tècnica de l'amplificació, és a dir, a l'explicitació d'elements conceptuals implícits a l'original. Comentant aquesta mena de solucions traductores, i d'altres que demanen una major intervenció del traductor (transposició, modulació, etc.), Kußmaul (1995: 115) parla de «pensament creatiu divergent» (*creative divergent thinking*); quan es disposa d'un context més ampli, com sol ser habitual en la pràctica professional, recomana també l'anàlisi de la progressió de tema i rema com a possible ajuda en la inferència de significats.

- (6) Der mehrfach Vorbestrafte gab vor Gericht zu, seit langem alkoholabhängig zu sein. → *L'amb diversos antecedents penals [...] → L'home, amb diversos antecedents penals, confessà davant el tribunal que era alcohòlic de feia temps.

Uns altres problemes lexicogràfics generals que solen citar-se són sinònimia i polisèmia. Per exemple, hi ha verbs que, en alemany, es caracteritzen per tenir molts sinònims, almenys parcials, contràriament al català. És el cas dels verbs que expressen un moviment,⁵ molt sovint combinat amb la manera de moure's, la direcció i/o el punt final del trajecte. En aquest cas, el problema de recollir tots els sinònims amb els respectius matisos pot reflectir-se en l'absència d'aquesta accepció en l'entrada corresponent, com en el cas del verb *trudeln*, per al qual el DAC dóna com a equivalents «fer girar / rodar» i «entrar / caure en espiral / en barrina», cap dels quals s'entén en el context de (7).

---

5 El diccionari de sinònims de Duden (1997) indica més de seixanta sinònims del verb *sich fortbewegen* («moure's d'un lloc a un altre»).

- (7) Weil man die kleinen Hunde zu den Katzen trudeln läßt, wenn sie noch alle in einem Wollknäuel und in einem Milchnapf die Welt sehen. (Tucholsky, 1924: *Der Erbfeind*)

Ací ajudaria la consulta d'un diccionari monolingüe: la segona acepció del *Duden – Deutsches Universalwörterbuch* (DDU) (*langsam irgendwohin gehen, fahren*) identifica aquest verb com a sinònim de *sich fortbewegen* i, a més, n'indica la manera (*langsam*) i l'ús amb un punt de destinació determinat (*irgendwohin*). El problema és que el català no solament disposa de molts menys verbs de moviment, sinó que no s'hi pot expressar amb un sol verb tots els significats del verb alemany, per bé que hi ha la possibilitat de combinar-ne alguns: el moviment amb la manera de moure's (*córrer, passejar*), amb la direcció (*avançar*) o amb el punt final del trajecte (*arribar*). Ara bé, amb la informació proporcionada pel DDU es pot fer una traducció *ad sensum* que encaixa en el context més ampli, com en la traducció publicada d'aquest text (7a).

- (7a) Perquè, als gossos petits, se'ls fa jugar amb els gats, quan tots plegats encara veuen el món des d'un cabdell de llana i des d'una cassola de llet. (Tucholsky, 2003: 133–134; *L'enemic hereditari*; trad. de Jordi Jané)

En l'exemple (8) *stürmen* combina els significats de moviment i manera de moure's ('córrer com el vent, sense fer cas d'impediments') i *herein* assenyalava direcció i punt final del trajecte ('cap a dins').

- (8) Jurij Bagrow saß beim Frühstück, als das Kommando zur Tür hereinstürmte.

En aquest cas, el DAC ofereix com a traduccions les perífrasis «entrar amb empena / corrent(s) / amb precipitació». S'ha fet ús d'aquesta proposta en (8a), que correspon a la tècnica de la transposició encreuada, és a dir, a una traducció perifràstica amb inversió de funcions (*herein* → «entrà»; *stürmte* → «corrents»), on els dos significats associats a l'adverbi alemany passen al verb en català, i els dos significats lligats al verb alemany passen a un adverbi en català. Però també hi ha la possibilitat d'emprar la tècnica de la modulació, com en (8b), on s'ha emprat una construcció de suport que encaixa bé en aquest context. Difícilment un diccionari bilingüe pot preveure tots els contextos possibles d'aquesta mena de verbs.

- (8a) Jurij Bagrow s'estava desdijunant quan el comando entrà corrents per la porta.
- (8b) Jurij Bagrow s'estava desdijunant quan el comando prengué la porta per assalt.

El fenomen descrit pot relacionar-se amb la modalitat resultativa de l'acció (*resultative Aktionsart*), que al·ludeix al final o al resultat d'una acció. En alemany, pot expressar-se, entre d'altres, per recursos de formació lèxica (prefixos, composició, etc.: *verblühen, austrinken, erkämpfen, abreißen, totschlagen*) o per construccions de suport (*Funktionsverbgefüge*): *über den Haufen rennen, sich heiser reden, bewusstlos schlagen*, etc., que solen demanar l'ús de tècniques com la transposició encreuada o la modulació. Com il·lustren els exemples (9) i (10), per al traductor catalanoparlant serà una ajuda saber que, quan es tracta de verbs compostos o amb prefixos, en català, el verb sol expressar el component significatiu aportat per la primera part de la combinació alemanya (*tot* → «matar»; *er-* → «obtenir»), mentre que la part verbal de l'alemany passa a indicar la manera en català (*schießen* → «a tirs»; *kämpfen* → «amb un esforç»).

- (9) Die Soldaten wollen sich nicht mehr gegenseitig totschießen. («Els soldats ja no volen matar-se a tirs.»)
- (10) Die Medaille war extrem schwer erkämpft. («La medalla s'obtingué amb un gran esforç.»)

El cas d'aquest tipus de construccions és una mica més complex, però també és útil tenir present que l'acció expressada pel verb només és una part del significat del predicat, el pes del qual sol recaure en el resultat de l'acció, expressat per un altre element del conjunt, que habitualment ocupa una posició anterior en l'oració. Per exemple, en (11) el fet de tornar-se afònic o de perdre la veu indica que s'ha parlat molt, i és això l'important de l'enunciat. En el títol d'un llibre de receptes com el de (12), l'adjectiu *gesund* indica el resultat d'haver menjat els plats preparats seguint les receptes del llibre, i d'aquesta manera el destaca sobre altres receptaris. En les tres traduccions suggerides en (12), hem intentat recórrer el camí de descodificació i recodificació a poc a poc; la darrera versió té en compte també raons pragmàtiques, relacionades amb la finalitat de la traducció: es tracta del títol d'un llibre, que ha de cridar l'atenció mínimament.

- (11) Wir haben uns heiser geredet und Pläne gemacht (Reinhard May, 1998: *Flaschenpost*) («hem parlar tant que ens hem tornat afònics» / «hem perdut la veu de tant de parlar» [...])
- (12) *Essen wir uns gesund!* (Barbara Rütting, 2004) («Mengem fins que estiguem sans» → «Recuperem la salut menjant» → «Sans gràcies al menjar»)

Un dels problemes relacionats amb la polisèmia, entesa com a fenomen de coexistència de significats diversos en una unitat lèxica, també té a veure amb construccions de suport. Alguns verbs alemanys freqüents, com ara *stehen*, *liegen*, *setzen*, *stellen*, *legen*, sovint formen part d'aquesta mena d'expressions. En aquest cas, l'afebliment del contingut semàntic que s'hi observa en dificulta el tractament lexicogràfic. Això queda ben palès en comparar les informacions que en donen diferents diccionaris bilingües (vegeu taula 1). Per al verb *stehen*, el DDU contempla 24 accepcions, en algunes de les quals figuren usos fraseològics. En els set diccionaris bilingües consultats, els equivalents per a les diferents accepcions van d'1 a 10, amb divergències considerables de contingut. Com que aquest verb apareix en moltes combinacions més o menys estables, se'n recullen bastants (de 8 a 184!), encara que no sempre són les més usuals (per exemple, en cap d'aquests diccionaris no es troben *am Pranger stehen* o *unter Verdacht stehen*), ni solen encaixar en qualsevol context. En aquest cas, la polisèmia ha provocat una gran varietat informativa, que més aviat crea confusió.

Diccionari consultat	Informació oferta
DAC (32006)	8 accepcions amb equivalents del verb simple (<i>estar [dret o dempeus]; mantenir-se / restar dret; estar, trobar-se; anar / caure bé; aturar-se, parar-se; trobar-se, [és]ser-hi, estar; haver-hi, figurar-hi, trobar-s'hi; estar parada</i>); 11 expressions equivalents del verb en combinacions freqüents (fraseologismes en un sentit ampli)
<i>Leo Deutsch-Spanisches Wörterbuch</i> < http://dict.leo.org/esde > [consulta: 6 d'abril 2010]	2 accepcions amb equivalents del verb simple (<i>estar; estar de pie</i>); 67 expressions equivalents del verb en combinacions freqüents

<p>MYJMK online Wörterbuch <i>Spanisch-Deutsch</i> http://www.myjmk.com/ [consulta: 6 d'abril 2010]</p>	<p>1 equivalent del verb simple (<i>estar de pie</i>); 54 expressions equivalents del verb en combinacions freqüents</p>
<p>DIX. <i>Deutsch-Spanisch</i> <i>Wörterbuch</i> http://dix.osola.com/index.php?opt=d3111111112311 [consulta: 6 d'abril 2010]</p>	<p>6 accepcions amb equivalents del verb simple (<i>alzarse; decir; estar de pie; estar parado / parada; ir; pararse</i>); 3 expressions equivalents per a preguntes preformulades (<i>Fragen</i>); 7 expressions equivalents per a exclamacions prototípiques (<i>Ausrufe</i>); 184 expressions equivalents per a fraseologismes (<i>Redewendungen</i>)</p>
<p>Reverso <i>Diccionario</i> http://diccionario.reverso.net/aleman-espanol/ [consulta: 6 d'abril 2010]</p>	<p>4 accepcions amb equivalents del verb simple (<i>encontrarse, estar; estar de pie; venir; quedar parado</i>); 13 aparicions en combinacions freqüents</p>
<p>PONS <i>Wörterbuch</i> http://www.pons.de [consulta: 6 d'abril 2010]</p>	<p>6 accepcions amb equivalents com a verb intransitiu (<i>estar de pie, estar derecho; estar, encontrarse; estar escrito, figurar; estar parado, estar paralizado; marcar; sentar</i>), amb exemples d'usos fraseològics i expressions equivalents; 4 accepcions sense equivalents monolèxics, en combinacions freqüents; alguns usos fraseològics com a verb transitiu (2), reflexiu (1) i impersonal (6).</p>
<p>Pauker.at http://stockholm.pauker.at/pauker/DE_DE//wb/ [consulta: 6 d'abril 2010]</p>	<p>10 accepcions amb equivalents del verb simple (<i>estar derecho; sentar, quedar; estar; estar de pie; estar parado, estar paralizado; figurar en; encontrarse; estar [escrito] en</i>); 111 aparicions en combinacions</p>

Taula 1: Informació per al verb *stehen* en 7 diccionaris bilingües.

■ 1.2 Problemes microestructurals

Les observacions que hem fet sobre el verb *stehen* poden relacionar-se amb els problemes microestructurals habituals en un diccionari bilingüe, és a dir, amb els que tenen a veure amb la representació lexicogràfica del signi-

ficat. En l'exemple del verb *trudeln*, ja hem vist que no sempre ofereixen equivalents per a totes les accepcions. En el cas de *trotten*, el DAC indica com a traduccions «trotar, anar al trob», que significa ‘caminar molt de pressa, anar d’un lloc a un altre amb insistència, treballar afanyosament’ (GDLC). El context dels exemples (13) i (14) posa en dubte aquesta equivalència, ja que els adjectius *seelenruhig* i *erschöpft* s’oposen a la idea de «pressa» i, en canvi, s’adiuen amb la definició del DDU: «*langsam, schwerfällig, stumpfsinnig irgendwohin gehen, sich fortbewegen*». Les traduccions respectives suggereixen que hi ha bastants possibilitats de traduir aquest verb, segons el context i segons el matís que vulguem remarcar, però molt rarament hi servirà «trotar».

- (13) Menschen, Hunde, Kühe und Ziegen trotten seelenruhig durch dieses Gewühl. («Persones, gossos, vaques i cabres travessen aquesta aglomeració amb tota tranquil·litat.»)
- (14) Neben ihr trotten ihre drei Kinder, erschöpft und durstig. («Al seu costat van els tres fills, exhausts i amb set → Els tres fills que l’acompanyen arrosseguen els peus, del cansament i de la set que tenen.»)

Una altra crítica que se sol fer als diccionaris bilingües és que ofereixen la traducció d’una definició en comptes d’indicar un equivalent. S’hi presten especialment paraules relacionades amb fenòmens culturals específics, com ara *Ossi* («habitant de l’antiga RDA»), amb l’annotació que l’ús és familiar i sovint despectiu) i *Wessi* («= *Westdeutschen*»), que es tradueixen com a «alemany oriental» i «alemany occidental» en l'exemple (15); o *Kaiserschmarren* («postres calentes de farinetes amb prunes, ametlles i panses», marcat com a austriacisme) en (16). El diferent tractament dels referents culturals *Ossi* i *Wessi* fa veure que els pretesos equivalents només serveixen per a entendre de què es tracta, però no com a traduccions, si més no, en l'exemple (15). D’altra banda, la complexitat de l’explicació de *Kaiserschmarren* la fa poc apta per a la traducció en l'exemple (16). No obstant això, aquesta mena d’explicacions són útils i poden servir en altres contextos, inspirar altres traduccions o bé servir com a informació afegida d’alguna manera.

- (15) Das Klischee vom armen Ossi und reichen Wessi passt nämlich nicht. (¿«Perquè no funciona el tòpic de l’habitant de l’antiga RDA pobre i de l’alemany occidental ric.» → «Perquè no funciona el tòpic que afirma que l’alemany oriental és pobre mentre que l’occidental és ric.»)

- (16) Der Schreck sitzt uns noch in den Gliedern, aber heißer Tee und Kaiserschmarren lassen langsam wieder die Lebensgeister erwachen.
 («L'ensurt encara ens té paralitzats, però un te calent i unes postres de nom imperial /suculentas / austriàques típiques ens fan recuperar els ànims a poc a poc.»)

Molts diccionaris bilingües presenten els equivalents lèxics oferts en forma d'una llista sense ordre aparent, de manera que pot crear-se la impressió que es tracta de sinònims. Per exemple, per a l'alemany *Enttäuschung* el DAC indica els equivalents catalans *decepció*, *desil·lusió* i *desengany*, que no són sinònims estrictes. A més, la informació que ofereixen els diccionaris bilingües sobre les condicions d'ús dels equivalents (estil, registre, sociolecte, combinacions freqüents amb altres mots) sol ser molt escassa. Per exemple, el DDU recull un ús despectiu de la paraula *Weib*: '*unangenehme weibliche Person*' (persona femenina desagradable), per a la qual el DAC indica els següents equivalents, marcats tots com d'ús despectiu: *donota*, *fembra*, *marfanta* i *virago*. Les definicions respectives del GDLC en qüestionen l'adequació en quasi tots els contextos, per estar marcades de maneres distintes.

Altres mancances que solen comentar-se, entre d'altres, són la falta d'indicacions semàntiques i gramaticals de les paraules en la llengua font o la d'exemples d'ús extrets de textos reals. Per contrarestar alguns dèficits dels diccionaris bilingües tradicionals, s'han creat els anomenats *diccionaris bilingualitzats (immediats)*, que presenten els lemes amb definicions en la llengua font, seguides dels respectius equivalents en la llengua meta i, ocasionalment, amb exemples d'ús. Es parla de *diccionaris bilingualitzats diferits* (de fet, la majoria dels existents en format electrònic), quan els usuaris accedeixen als equivalents per mitjà d'un enllaç que obre una altra finestra. Aquesta modalitat té avantatges didàctics, ja que sembla evitar, en certa mesura, que els usuaris ignorin la part definitòria en la llengua font (Pujol / Corrius / Masnou, 2006). Amb tot, caldria tenir en compte ací que hi ha raons pragmàtiques de pes que dificulten la publicació de diccionaris d'aquest tipus en una combinació lingüística en què cap de les dues llengües implicades es pot considerar majoritària, com puntualitza Tarp (2008: 191): és infinitament més rendible econòmicament editar diccionaris monolingües per als aprenents d'aquesta llengua, independentment de la seva llengua materna.

■ 2 Altres diccionaris

Vistos els límits dels diccionaris bilingües, i havent constatat ja l'important paper del context a l'hora d'inferir significats, convé acostumar els estudiants a consultar altres fonts de documentació que estan a disposició dels traductors. És evident que poden acudir a un diccionari bilingüe d'una altra llengua que dominen, com ara l'anglès, el francès o l'espanyol; per regla general, els estudiants de traducció de la combinació alemany-català fan ús dels darrers, per raons òbvies, i habitualment en línia. Cal dir que, d'entrada, els diccionaris en línia tenen un avantatge respecte als presentats en paper, atès el seu caràcter dinàmic: solen actualitzar-se amb una certa freqüència. Ara bé, comparteixen alguns dels defectes dels diccionaris tradicionals i, a més, sovint no discriminen bé la informació que donen.

En alguns exemples comentats més amunt (en els casos de *trudeln* i *trotten*), ha estat útil el recurs a un diccionari monolingüe, atès que sol oferir les accepcions d'una unitat lèxica de manera sistematitzada i, sovint, amb exemples d'ús. Això facilita el reconeixement dels sememes rellevants en el context, que poden servir per buscar un equivalent en la llengua meta. La consulta d'un diccionari monolingüe comporta una major capacitat d'abstracció, tant per a interpretar els significats oferts, com per a trobar-ne una expressió equivalent en la llengua meta. La conseqüència positiva d'aquest fet és que el major distanciament de la paraula buscada facilita el recurs a tècniques de traducció com la transposició o la modulació, amb uns resultats sovint més adequats. Per exemple, en l'oració de (17), hi ha el problema que l'adjectiu *unterfordert* no sol figurar als diccionaris bilingües, ni tampoc el verb del qual deriva. El DDU en dona la següent explicació: «*geringe Anforderungen an jmdn., etw. stellen: Schüler unterfordern*», que podria suggerir una traducció com la de (17a).

- (17) Der Schüler war *unterfordert* und langweilte sich.
 (17a) *No se li exigia prou* a l'alumne, que s'avorria.

Evidentment, hi ha casos en què convé consultar algun diccionari d'especialitat, cosa que sol comportar una documentació doble, en les dues llengües implicades, si no és que n'intervé una tercera d'intermediària. En el tractament succint que ací oferim, mantenim la diferenciació habitual entre diccionaris amb marcatge diacrònic, diatòpic, diastràtic i diatècnic.

Convé acudir a un diccionari amb marcatge diacrònic quan es tradueix un text no actual, que pot contenir paraules que han patit un canvi semàn-

tic, com en (18), on *Wüste* significa ‘zona no cultivada ni habitada’; o que han caigut en desús, com l’expressió de (19), *eine Rolle tragieren* ‘representar un paper’. També textos de fa menys d’un segle poden plantejar aquest tipus de problema, com demostra la cerca de la paraula *der Beichtzettel* (‘la butlleta de confessió’), emprada per Tucholsky en *Ein Pyrenäenbuch*: dels diccionaris actuals, només l’hem trobat documentada en el DWDS. Si en aquests casos es donen problemes de descodificació, poden resoldre’s habitualment fent una cerca en l’obra lexicogràfica iniciada pels germans Grimm <<http://germazope.uni-trier.de/Projects/DWB>>.

- (18) Hatte mir unter einer Wüste immer ganz etwas Anderes vorgestellt, als was mir jetzt vor der Nase lag; denn das war eben nichts Besseres, als ein Wald. (Tieck, Ludwig: *Leben des berühmten Kaisers Abraham Tonelli*)
- (19) Ich sollte dort in dem Bade eine heroische Rolle tragieren, schlecht einstudiert, und ein Neuling auf der Bühne [...] (Chamisso, Adalbert von: *Peter Schlemibls wundersame Geschichte*)

També quan es tracta de casos de marcatge diatòpic, el principal problema és el de descodificació. A més dels monogràfics específics, hi ha bastants recursos en línia sobre diverses varietats de l’alemany; per a l’alemany austríac, per exemple, n’hi ha un banc de dades (Retti) i un diccionari (Russwurm) en línia, o el manual il·lustrat de Sedlaczek (2004), entre d’altres. El *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB) <<http://dcvb.iecat.net/>>, per la seva banda, recull variants diatòpiques de tot l’àmbit de parla catalana. Ara bé, la decisió de traduir un text marcat geogràficament fent ús d’una varietat diatòpica de la llengua meta és una mica més complexa (vegeu, per exemple, Lawick, 2005).

Pel que fa al marcatge diastràtic, per a l’alemany utilitzat pels joves, n’hi ha un de Pons (2008) i un altre de Langenscheidt (2007), tots dos amb equivalents en diverses llengües. Ara bé, en el seu estudi del llenguatge juvenil català, Bernal i Sinner (2009: 19) remarquen la falta de diccionaris d’argot extensos en català, a més de subratllar un dels problemes bàsics que comporta el treball en aquest camp lexicogràfic: la qualitat d’extremadament efímer, que comporta que moltes expressions ja resultin més aviat antiquades en el moment d’haver estat incloses en un diccionari de modismes.

La majoria dels diccionaris amb marcatge diatècnic són terminològics; n’és un exemple plurilingüe el banc de dades de diverses institucions europees, *Inter Active Terminology for Europe* <<http://iate.europa.eu>>; tot i que la

cerca s'hi ha de fer per intermediació de l'espanyol, és molt útil en camps com el dret o l'economia, entre d'altres. Dins l'àmbit català, la majoria dels recursos terminològics bilingües o multilingües ofereixen la possibilitat de cercar en llengües com l'anglès, l'espanyol o el francès, però rares vegades l'alemany. Hi ha, per exemple, el *Diccionari de les ciències ambientals* (anglès, espanyol, francès), el *Diccionari Enciclopèdic de Medicina* (espanyol, anglès), el *Diccionari de meteorologia* de Sánchez i Rivera (espanyol, anglès i francès), etc. *Realiter*, de la Xarxa panlatina de Terminologia <<http://www.realiter.net/spip.php?rubrique8>> té unes bases de dades amb termes en diverses llengües, en els camps de la informàtica, Internet, comerç electrònic i medi ambient. La Universitat de Barcelona ha reunit en UBTerm <http://www.ub.edu/slc/ubterm/td_Arrencada.html> els termes de diccionaris i vocabularis que ha publicat en diverses disciplines i amb equivalents en altres llengües. Així mateix, el Termcat ofereix una sèrie de diccionaris amb equivalents en altres llengües que es poden consultar en línia <<http://www.termcat.cat/productes/diclinia.htm>>, a més de les seves publicacions en paper.⁶ Ara bé, també en el cas de la terminologia, sovint, la necessitat de denominar elements nous va molt més de pressa que la capacitat codificadora dels lexicògrafs. En cas de no localitzar el terme, es pot crear un corpus *ad hoc*, és a dir, un corpus virtual (en format electrònic) de textos paral·lels en les dues llengües, que coincideixin en tema, gènere i funció comunicativa, per elaborar un glossari del camp en qüestió.

■ 3 Context i corpus

Lingüistes i lexicògrafs que treballen amb metodologia de corpus sovint han remarcat la poca estabilitat i la vaguetat del significat d'una paraula, ja que varia molt en funció del context. Per això, Sinclair (1996) preferia parlar d'*unitats de significat*, que inclouen coocurrències lèxiques (*collocation*), coocurrències gramaticals (*colligations*) i la preferència semàntica (*semantic preference*) d'una paraula. En la mateixa línia, Hanks (2004: 245) subratlla la importància d'estudiar les paraules dins el seu context, ja que això permet identificar els patrons d'ús que tenen associats; cadascun d'aquests patrons

---

6 Recordem que el Centre de Terminologia Catalana (Termcat) és la principal institució encarregada de normalitzar els termes, és a dir, d'establir les formes denominatives adequades de termes vacil·lants o manlevats; la Neoloteca <http://www.termcat.cat/termgia/termnorm/index_a.html> presenta tots els termes normalitzats, però també es poden buscar les incorporacions més noves per mitjà del Cercaterm <<http://www.termcat.cat>>.

permet inferir-ne un significat potencial. Suggestint un gir contextual (*contextual turn*) en els estudis sobre la traducció, Varantola (2006: 219) proposa parlar de *significats* més o menys *prototípics* d'una paraula. I comentant com es pot organitzar la informació, des d'un punt de vista semàntic, en un diccionari bilingüe, Fraser (2008: 87) observa que una major atenció al context permet incloure dades noves; la tasca d'un lexicògraf és descriure, fins on sigui possible, una paraula dins el seu entorn habitual: «that is, with its companion words». És obvi, per tant, que el context ha anat guanyant protagonisme en la lexicografia, i aquest fet s'ha de veure en relació amb les possibilitats que ofereixen els corpus electrònics.⁷ Per qüestions d'espai, ací ens limitarem a comentar possibilitats de documentació per a paraules compostes i neologismes.

Com se sap, la composició és el procediment més freqüent de formació de paraules en alemany, amb diferència. Això fa quasi impossible incloure'n gaires en els diccionaris, i molt menys en diccionaris bilingües. D'altra banda, els substantius contribueixen més a la comprensió del text que altres classes de paraules i, per tant, solen ser els primers mots que demanen documentació. Com que els elements integrants d'un compost poden establir relacions diverses, pot generar-se una ambigüïtat interpretativa que crea problemes, sobretot, als aprenents de traductor. Si no troben la paraula al diccionari, un recurs possible és un corpus monolingüe, com ara *Wortschatz*.⁸ Per exemple, quan es tracta d'una paraula d'un contingut sociocultural generalment desconegut pels estudiants amb el català com a llengua materna, com ara *Unionspolitiker*. *Wortschatz* n'indica 950 ocurrències (consulta: 12/4/2010); n'hi ha prou amb analitzar dos dels primers sis exemples per inferir-ne el significat: en (21) se suggereix que sembla haver-

---

7 Els corpus electrònics es creen a partir de textos reals, cosa que té l'avantatge de recollir mostres de llengua tal com s'usa. Solen compilar-se seguint uns criteris lingüístics explícits que permeten extreure'n dades generalitzables, segons la finalitat que tenen. Per regla general, no faciliten la consulta dels textos complets, sinó que permeten la cerca d'una paraula clau i en presenten, bé fragments complets en què es troba, o bé les concordances de les ocurrències que n'hi ha als textos recopilats, és a dir, els contextos immediats a dreta i esquerra de la paraula, sense tenir en compte els límits d'oració.

8 El corpus *Wortschatz* <<http://wortschatz.uni-leipzig.de/>> és d'accés gratuït i de fàcil maneig, també per a estudiants estrangers. Conté 6 milions de paraules i 15 milions d'exemples (normalment, oracions completes, no concordances), extrets majoritàriament de periòdics; ofereix la freqüència de la paraula buscada, indicacions gramaticals, enllaços amb mots relacionats o amb grups de paraules de què forma part, grups conceptuals a què pertany, els veïns més freqüents a dreta i esquerra del mot i un gràfic amb els elements amb què més sovint coapareix.

hi una oposició entre dos *Unionspolitiker* i un representant del SPD, cosa que mena directament a la política alemanya; de (22) s'infereix que Wulff i Stoiber són *Unionspolitiker*, de manera que només cal comprovar ja a quins partits pertanyen (CDU i CSU, respectivament) per inferir que un *Unionspolitiker* és un polític membre d'un d'aquests dos partits.

- (20) Die beiden *Unionspolitiker* griffen gleichzeitig Bundestagspräsident Wolfgang Thierse (SPD) scharf an, der in mehreren Interviews strengere Vorschriften zur Diskussion gestellt hatte.
- (21) Die *Unionspolitiker* Wulff und Stoiber hatten Klarheit über die Finanzierung der 500 Millionen Euro verlangt.

Quan es tracta de neologismes (que solen ser compostos), es pot recórrer a *Die Wortwarte* de Lemnitzer, que compila neologismes apareguts en l'edició electrònica de periòdics alemanys, amb exemples contextualitzats, indicació de font, camp temàtic i enllaços a *Wikipedia* i Google;⁹ la selecció hi segueix uns criteris ben establerts. S'hi entén com a neologisme un signe lingüístic nou des del punt de vista formal o semàntic, abans de la seva consolidació lexicogràfica.

Una de les paraules «noves» del dia 31 de març era *die Korbgefährlichkeit* (22), que no té cap entrada a *Wikipedia*; en *Wortschatz* apareix un exemple; Google n'indica 124 ocurrences. A banda del camp temàtic a què pertany el mot (*Freizeit und Sport*), l'ample context que n'ofereix *Die Wortwarte* conté bastants paraules clau que ajuden a situar-lo: *Nationalspieler, Team, Hinspiel, Punkte, Rebounds*, etc., a més dels noms propis que es presten a buscar-ne més informació en Internet. Acudint directament a la font, citada al final, la subsecció del diari en què es troba l'article en qüestió aclareix ràpidament de quin esport es tracta: *Basketball*. Sabent que es tracta de la cistella del basquetbol, *Korbgefährlichkeit* podria traduir-se, aproximadament, per «perillositat de fer cistella», proposta millorable quan es té en compte el context més ampli: en aquest cas potser podríem parlar d'un «home que és perillós perquè encistella molt».

- (22) Korbgefährlichkeit, die: -, o.Pl.; Freizeit und Sport
 „Auf diese Phasen müssen wir aufpassen“, sagt Nationalspieler Stefan Hamann. Vor allem muss sein Team Brandon Hunter stoppen,

9 En el moment de redactar aquest paper, s'anunciava la incorporació de part del contingut del web en el *Digitales Wörterbuch der Deutschen Sprache* <<http://www.dwds.de>>.

der im Hinspiel 23 Punkte erzielte und zehn Rebounds holte. Nur ihn abzumelden, wird allerdings nicht reichen: Beim 102:99-Sieg im Ligaspiel gegen Hapoel Afula am Wochenende war Spielmacher Pooh Jeter mit 39 Punkten (neun von zehn Dreiern) der überragende Mann. Möglicherweise muss auch Alba Berlin auf die *Korbgefährlichkeit* eines Mannes setzen, den jetzt noch niemand im Sinn hat. „Dass Kapitän Julius Jenkins aufläuft, ist unwahrscheinlich“, sagt Baldi. Der US-Amerikaner hatte in Jerusalem den Ellbogen von Kevin Pinkney abbekommen und sich eine Gehirnerschütterung zugezogen. „Ihn plagen Kopfschmerzen und ein Schwindelgefühl, an Training war nicht zu denken“, sagte Mannschaftsarzt Gerd-Ulrich Schmidt gestern Mittag. <<http://www.tagesspiegel.de/sport/art272,3071303>>

Combinant la recerca en *Wortschatz* amb una altra en CUCWeb <<http://ramsesii.upf.es/cgi-bin/cucweb/search-form.pl>>, ¹⁰ hem arribat a possibles traduccions del compost *Arbeitsplatzverlagerung* per «deslocalització laboral», «deslocalització de l'ocupació» i «deslocalització del capital humà» (vegeu Lawick, 2009: 71s.). Per tant, tot i demanar una certa inversió de temps, aquesta és una manera de resoldre el problema que planteja la traducció de neologismes.¹¹ ■

■ Referències bibliogràfiques

Bernal, Elisenda / Sinner, Carsten (2009): «*Al seu rotllo: aproximació al llenguatge juvenil català*», *Zeitschrift für Katalanistik* 22, 7–36.

CUCWeb: *Corpus d'Ús del Català a la Web*, Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, Càtedra Telefónica de Producció Multimedia [en línia] <<http://ramsesii.upf.es/cgi-bin/cucweb/search-form.pl>>.¹²

10 Aquest corpus conté més de 200 milions de paraules i permet buscar per lema, categoria morfològica i funció sintàctica, en el mode simple; el mode expert permet la cerca per grups de paraules. Els resultats es presenten amb un context de 15, 30 o 50 paraules, amb indicació de la font, a què es pot accedir.

11 Per al català, també hi ha l'*Observatori de Neologia* <<http://www.iula.upf.edu/obneo/>>, del IULA, de la Universitat Pompeu Fabra, tot i que hi són més restringides les possibilitats de cerca per al públic no registrat. D'altra banda, inclou neologismes terminològics *Talaia*, un observatori que recull termes utilitzats en els articles de les revistes acadèmiques de la Universitat Oberta de Catalunya.

12 L'actualitat de tots els enllaços citats s'han comprovat amb un darrer accés el 3 d'agost de 2010.

- DAC: Batlle, Lluís C. / Haensch, Günther / Kockers, Eckhard / Stegman, Tilbert D. (32006): *Diccionari alemany-català*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- DCVB: *Diccionari català-valencià-balear*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans [en línia] <<http://dcvb.iecat.net>>.
- DDU: *Duden. Deutsches Universalwörterbuch. PC-Bibliothek* [CD-ROM] (2001), Mannheim: Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG.
- Diccionari de les ciències ambientals*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans [en línia] <<http://cit.iec.cat/dca/default.asp?opcio=0>>.
- Diccionari Enciclopèdic de Medicina*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana [en línia] <<http://www.grec.net/home/cel/mdicc.htm>>.
- Diccionari Meteorològic Multilingüe*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans [en línia] <<http://www.infomet.fcr.es/multilin/multilin.htm>>.
- DIX. *Deutsch-Spanisch Wörterbuch* [en línia] <<http://dix.osola.com/index.php?opt=d31111111112311>>.
- Duden. Bedeutungswörterbuch. PC-Bibliothek* [CD-ROM] (1995), Mannheim: Bibliographisches Institut & F.A. Brockhaus.
- Duden. Sinn- und sachverwandte Wörter. PC-Bibliothek* [CD-ROM] (1997), Mannheim: Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG.
- DWDS: *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache des 20. Jahrhunderts*, Berlín: Brandenburgische Akademie der Wissenschaften [en línia] <<http://www.dwds.de>>.
- Fraser, Bruce L. (2008): «Beyond Definition. Organising Semantic Information in Bilingual Dictionaries», *International Journal of Lexicography* 21:1, 69–93.
- GDLC: Enciclopèdia Catalana. *Gran diccionari de la llengua catalana* [en línia] <<http://www.enciclopedia.cat>>.
- Grimm, Jakob / Grimm, Wilhelm (1854–1960): *Deutsches Wörterbuch* (32 vols.), Leipzig: S. Hirzel; *Der digitale Grimm* [CD-ROM], Frankfurt am Main: Zweitausendeins, 2004 [en línia] <<http://germazope.uni-trier.de/Projects/DWB>>.
- Hanks, Patrick (2004): «The Syntagmatics of Metaphor and Idiom», *International Journal of Lexicography* 17:3, 245–274.
- Hurtado Albir, Amparo (2001): *Traducción y traductología. Introducción a la traductología*, Madrid: Cátedra.

Inter Active Terminology for Europe <<http://iate.europa.eu/>>.

Königs, Frank G. (1993): «Text und Übersetzer: Wer macht was mit wem?», en: Holz-Mänttari, Justa / Christiane Nord (eds.): *Traducere Navem. Festschrift für Katharina Reiß zum 70. Geburtstag*, Tampere: Tampereen Yliopisto, 229–248.

Krings, Hans P. (1986): *Was in den Köpfen von Übersetzern vorgeht. Eine empirische Untersuchung zur Struktur des Übersetzungsprozesses an fortgeschrittenen Französischlernern*, Tübingen: Narr.

Kußmaul, Paul (1995): *Training the Translator*, Amsterdam / Filadèlfia: Benjamins.

Langenscheidt Hä?? Jugendsprache unplugged (2007), Berlín / Munic: Langenscheidt.

Lawick, Heike van (2005): «Una escena de Brecht i el problema de la variació dialectal en la traducció literària», en: Arnau, Pilar / Pusch, Claus D. / Stegmann, Tilbert D. (eds.): *Mirades sobre el País Valencià. Estudis de literatura i cultura*, Aquisgrà: Shaker, 159–176.

— (2009): *Manual de Traducció Alemany-Català*, Vic: Eumo.

Lemnitzer, Lothar: *Die Wortwarte* [en línia]. <<http://www.wortwarte.de/>>.

Leo Deutsch-Spanisches Wörterbuch [en línia] <<http://dict.leo.org/esde/>>.

MYJMK online Wörterbuch Spanisch-Deutsch [en línia] <<http://www.myjmk.com/>>.

Observatori de Neologia, Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, Institut Universitari de Lingüística Aplicada [en línia] <<http://www.iula.upf.edu/obneo/>>.

Pauker.at [en línia] <http://stockholm.pauker.at/pauker/DE_DE//wb/>.

PONS Wörterbuch [en línia] <<http://www.pons.de/>>.

PONS Wörterbuch der Jugendsprache (2008), Stuttgart: Klett.

Pujol, Dídac / Corrius, Montse / Masnou, Joan (2006): «Print Deferred Bilingualised Dictionaries and their Implications for Effective Language Learning: A New Approach to Pedagogical Lexicography», *International Journal of Lexicography* 19:2, 197–215.

Rafel i Fontanals, Joaquim (2005): *Lexicografia*, Barcelona: UOC.

Reverso Diccionario [en línia] <<http://diccionario.reverso.net/aleman-espanol/>>.

- Retti, Gregor (1998–2008): *Datenbank zur deutschen Sprache in Österreich* [en línia] <<http://oewb.retti.info/oewb/index.html>>.
- Russwurm, Roland: *Wörterbuch Deutsch-Österreichisch* [en línia] <<http://www.ostarrichi.org/index.html>>.
- Sánchez, Joan Jorge / Rivera, Joan Josep: *Diccionari de meteorologia*, Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya [disponible en línia] <<http://www2.upc.edu/slt/diccionaris/pdf/meteorologia.pdf>>.
- Sedlaczek, Robert (2004): *Das österreichische Deutsch. Wie wir uns von unserem grossen Nachbarn unterscheiden. Ein illustriertes Handbuch*, Viena: Ueberreuter.
- Sinclair, John (1996): «The Search for Units of Meaning», *Textus* 9, 75–106.
- Tarp, Sven (2008): *Lexicography in the Borderland between Knowledge and Non-Knowledge. General Lexicographical Theory with Particular Focus on Learner's Lexicography*, Tübingen: Niemeyer.
- Termcat, Diccionaris en línia <<http://www.termcat.cat/productes/diclinia.htm>>.
- UBTerm, Barcelona: Universitat de Barcelona [en línia] <http://www.ub.edu/slc/ubterm/td_Arrencada.html>.
- Varantola, Krista (2006): «The Contextual Turn in Learning to Translate», en: Bowker, Lynne (ed.): *Lexicography, Terminology, and Translation. Text-based studies in honour of Ingrid Meyer*, Ottawa: University of Ottawa Press, 215–226.
- Wortschatz*, Universität Leipzig [en línia] <<http://wortschatz.uni-leipzig.de/>>.
- Xarxa panllatina de Terminologia [en línia] <<http://www.realiter.net/spip.php?rubrique8>>.

- Heike van Lawick, Universitat Jaume I, FCHS Campus del Riu Sec, E-12071 Castelló de la Plana, <lawick@uji.es>.

Zusammenfassung: Dieser Beitrag umreißt verschiedene lexikographische Probleme, die generell nicht von zweisprachigen Wörterbüchern gelöst werden. Da angehende Übersetzer und Übersetzerinnen (Deutsch-Katalanisch) aber stark abhängig von diesen Wörterbüchern sind, werden einerseits Übersetzungstechniken dargestellt, die Raum für (nötige) Kreativität lassen, und andererseits alternative Wege der Dokumentation aufgezeigt, die helfen können, bestehende Grenzen zu überwinden. Ein grundlegendes Element, sowohl für die Lexikographie als auch für das Übersetzen ist der Kontext, der auf verschiedene Arten Aufschluss über genauere Wortbedeutungen gibt. In dem Zusammenhang steht auch der Hinweis auf verschiedene Anwendungsmöglichkeiten von Textkorpora. ■

Summary: This paper outlines several lexicographical issues which are not generally resolved by bilingual dictionaries. Given that ongoing translators (from German to Catalan) are, however, strongly dependant upon these dictionaries, on the one hand, translation procedures are shown which leave room for (necessary) creativity; on the other hand, alternative ways to look up the meaning of words are presented, which help to overcome the dictionaries' limits. The context is a basic element, for lexicography as well as for translation, that in many respects sheds light on more precise word meanings. Therefore, different applications of text corpora are briefly indicated. [Keywords: Lexicography; bilingual dictionaries; translation procedures; context; corpus] ■

Les varietats estàndards catalanes com a condicionants d'un futur diccionari alemany-català

Macià Riutort Riutort (Tarragona)

«Potser el iídix és una llengua moribunda,
però és l'única llengua que conec bé.
El iídix és la meva llengua materna
i res del que ve de la mare no mor mai de debò.»

Isaac Bashevis Singer

■ 1 Introducció

Permeteu-me¹ que comenci aquesta contribució al present número de la *ZjK* amb aquests mots d'Isaac Bashevis Singer que, encara que vagin referits al iídix, expressen molt bé un sentiment sobre la llengua materna que comparteixo totalment, una llengua materna que, en el meu cas, en el nostre cas, i com diu l'escriptor, *potser* també és una llengua moribunda, però és la nostra llengua. Considero enormement rellevant fer aquí aquesta afirmació, que vull que s'entengui com un acte de fe en la llengua, a fi i efecte que el que diré a continuació no es tergiversi i s'entengui en un sentit que no és el pretès.

■ 2 El destinatari ideal d'un futur diccionari alemany-català

Des de la perspectiva del germanista que sóc, qualsevol diccionari alemany-català que es vulgui fer en el futur s'ha de fer tenint en compte, d'una banda, dos tipus ideals de destinatari del diccionari, condicionats per les respectives llengües maternes² i, de l'altra, la situació real –però alhora,

---

1 Aquest article s'ha generat en el marc del projecte de recerca FFI2008-05698 del Ministeri de Ciència i Innovació.

2 Que, en el nostre cas, òbviament seran: un, parlant de l'alemany i l'altre, parlant del català. Cadascun d'ells s'acostarà al diccionari amb exigències diferents.

també la *ideal*— de la llengua.³ Sembla que el que acabo de dir hagi de ser una veritat òbvia, i ho deu ser per a les llengües del nostre entorn, però no ho és per al català: aquí, si la part del diccionari constituïda per les traduccions catalanes dels lemmes alemanys s'atén estrictament a l'estàndard *catalunyès* o *catalanesc*,⁴ l'únic usuari ideal alemany que es veurà plenament satisfet amb els resultats serà el representat per un filòleg o per una persona amb interès per la filologia catalana; els altres usuaris, per contra, possiblement no només s'hi sentiran decebuts, sinó que, versemblantment, acabaran qualificant el diccionari de *dolent*. A aquests usuaris, que són el gruix dels usuaris alemanys, els resulta totalment irrellevant que una paraula s'usi aquí o s'usi allà, o que, pel que fa al seu origen, que la paraula en qüestió sigui un castellanisme, un anglicisme o un gal·licisme. El que volen —i gosaria dir, l'únic que volen—, és trobar al diccionari la paraula que hi estiguin cercant perquè la senten a dir contínuament, perquè l'han llegida o per qualsevol de les mil i unes raons que puguin tenir per fer-ho. Res més. Per a ells, doncs, val la màxima: si la paraula s'usa a la llengua i el diccionari té la pretensió de ser al més complert possible, la paraula hi ha de tenir cabuda, hi hauria de tenir cabuda. Quan el destinatari ideal alemany d'un futur diccionari bilingüe alemany-català hi cerqui una paraula, realment no estarà fent res més que el mateix que també fem nosaltres mateixos quan consultem un diccionari alemany-castellà o el ja existent alemany-català: voler trobar-hi la paraula en qüestió. Si la paraula té un ús real a la llengua, ha de trobar-se al diccionari si aquest realment té la pretensió de ser bo. Aquest ha de ser l'únic criteri adoptat pel lexicògraf a l'hora de donar o no entrada a un mot en el diccionari bilingüe, el qual, precisament per la seva natura, ha de tenir la pretensió de ser normatiu, però també descriptiu. Les marques diatòpiques i les marques d'ús han de ser llavors els elements que guïin l'usuari ideal a poder enquadrar correctament el mot consultat. Vol-dria ara exemplificar breument el que he dit adés amb alguns exemples.

Agafem un turista alemanyoparlant mitjà que viatgi a Mallorca proveït d'un hipotètic diccionari alemany-català / català-alemany i acceptem el supòsit que vol adreçar-se a un cambrer d'un bar de l'interior de l'illa, on realment molt probable que l'atenguin o que el puguin atendre en català.

---

3 Entenent per tal tant el seu estat actual diastràtic i diatòpic en els límits de Catalunya com els de les varietats, igualment estàndards, que s'han anat formant a València i a les Illes Balears en el transcurs dels darrers decennis.

4 Al llarg del present article utilitzaré els mots *catalunyès* o *catalanesc* per referir-me específicament al català de Catalunya i reservaré el terme català com a designació de tota la llengua.

Doncs bé, si vol tastar allò que segons el diccionari es diu *xigaló* en català i demana realment un *xigaló* a Mallorca, us puc ben assegurar que no l'entendrà ningú: si s'hi vol fer entendre, no li caldrà més remei que demanar-hi un *rebenat*. La situació lingüística actual del català és tal que els lexicògrafs no es poden pas permetre d'enviar un alemany a Mallorca amb el coneixement exclusiu del lèxic continental.⁵ El turista alemany que visiti el *Museu Valencià de la Il·lustració* de València s'hi trobarà a les portes amb la invitació a *espentejar*-les, i caldrà que al diccionari hi pugui trobar aquest mot i no només l'habitual *empènyer*. Per la mateixa raó, el diccionari haurà de portar el mot *manguitos* al costat dels estàndards *braçals* i *maneguets*,⁶ pel senzill motiu que *manguitos*, i no pas *braçals*,⁷ és l'únic terme realment emprat en català i que la gent —és a dir, els botiguers i les botigueres— entén de debò. Quina cara no posarà l'usuari alemany ideal i què no pensarà del diccionari que tingui a les mans si, a Catalunya, València o les Balears, els usuaris de la llengua no entenen el mot que surt al diccionari o, especialment en el cas de València i les Balears, en fan anar un altre que, malgrat semblar d'ús generalitzat en aquests territoris, no surt enlloc del diccionari. La conclusió versemblant a què arribarà serà que els autors del diccionari han treballat matusserament. Si no volem fer un diccionari bilingüe *ad usum* de filòlegs, nosaltres, els lexicògrafs, no hem d'oblidar mai ni el destinatari ideal del diccionari ni les dues situacions, la real i la ideal, de la llengua, en fer la tria del lèxic al qual s'hi ha de donar cabuda.

---

5 De fet seria un interessant experiment sociolingüístic observar què passa si un turista alemany demana a un bar de Mallorca un *xigaló*, tal i com aconsellaria que fes l'estàndard uniforme i ortodox.

6 De fet, aquest darrer mot sembla un simple calc del terme castellà.

7 Aquest darrer mot il·lustra molt bé l'estat, envoltat d'una certa incongruència, en què es troba el procés de creació de l'estàndard actual català: mentre d'una banda un cert sector dels faedors de l'estàndard —anomenem-los així— batallen per incorporar-hi mots com ara *entregar*, *enfadar*, *barco* o *vivenda*, adduint que són d'ús general a la llengua —cosa que, d'altra banda i des d'una perspectiva científica, no vol dir gaire cosa, ja que, al capdavall, que per ventura no són també d'ús general a la llengua d'altres mots com ara *sello*, *bussón*, *bombilla*, *tio*, *yate*, *vacacions*, *apretar*, etc.—, un altre sector malda per crear mots nous allà on la llengua ja fa temps que s'ha dotat ella mateixa d'una designació general normal, cosa que possiblement haurà fet per via d'adaptar un mot d'origen castellà o d'origen anglès al català. Curiosament, l'argumentació adduïda en un cas es desactiva en l'altre.

■ 3 La situació actual del català vista per un germanista i la seva repercussió en el cabal lèxic del diccionari: el català pluricèntric

El que he il·lustrat a dalt amb tres exemples, es pot aplicar fàcilment a centenars de casos més. Vet ací, doncs, el que als ulls d'una redacció d'un diccionari alemany-català (i de fet, també català-alemany) ha de ser necessàriament un greu problema: és un fet absolutament incontestable que el procés de normalització lingüística endegat a finals de la dècada dels setanta ha portat a la creació d'un estàndard homogeni del català actual àmpliament conegut pel gruix de la població, però també és un fet incontestable que aquest estàndard, ara conegut arreu, no ha estat adoptat pel gruix de la societat catalanoparlant: aquesta el coneix, però no el posa en pràctica. D'aquesta manera es pot dir que el català va evolucionant actualment per camins molt diferents –de fet, oposats–, als marcats per l'estàndard. Els trets caracteritzadors del català hodiern són el seu enorme empobriment a tots els nivells i una ingent erosió per part del castellà que ocasiona que de cada vegada sigui major en els parlants la pèrdua del sentiment del que és correcte i del que no ho és. Fa vint anys⁸ teníem la idea que un català estàndard conegut i emprat de tothom era gairebé a l'abast de la mà, però aquesta idea s'ha revelat com una quimera: aquest català normatiu i culte, però, que fa vint anys hauríem volgut identificar amb el de les classes educades i altes catalanoparlants de Barcelona sembla haver-se

---

8 El 1990 és una data merament simbòlica, triada a fi de poder treballar amb la comoditat que representa una data “rodona”. Val a dir, tanmateix, que realment que els anys 90 marquen un punt d'inflexió en l'evolució de l'estàndard del català modern. Tinc per mi que no és cap coincidència que aquesta inflexió en l'enfocament uniformista de l'estàndard català coincideixi en el temps amb l'abandonament de la persecució d'aquell somni i ideal que foren els Països Catalans. Al meu entendre, l'abandonament de l'ideal i de la idea dels Països Catalans va fer que Catalunya en deixés de ser gradualment la locomotora que fins llavors n'havia estat. Les Balears i València es van començar a contemplar (de nou?) com a entitats socials i polítiques diferents de la catalana, i a la llarga això portà necessàriament a la consolidació i el desenvolupament de varietats estàndards pròpies. Fixem-nos que els esforços per d'acostar l'estàndard a la llengua quotidiana de Barcelona i els seus entorns que es van generar arran del gran debat que hi hagué a finals dels vuitanta sobre com havia de ser el català, no han servit per fer avançar l'ús social de la llengua –que no deixa de retrocedir–, han fet perdre a molta de gent el sentit del que és genuí i del que no ho és i han dinamitat el desig d'unitat i un alt grau d'uniformització que hi havia aleshores. Arran d'aquell debat es va endegar un procés pel qual el català de Catalunya es va replegar cap a si mateix, sense que, almenys aparentment, importés a ningú si això comportava separar-se encara una mica més del català de la resta de territoris catalanoparlants no constituents de l'autonomia.

esvanit com el fum: no s'ha imposat⁹ i es veu dia sí i dia també qüestionat als mitjans de comunicació escrits i audiovisuals, i, fora dels límits autonòmics de Catalunya, coexisteix amb les varietats estàndards balear –sobre la qual influeix, a nivell escrit, poderosament– i amb la varietat estàndard valenciana, on l'empenta secessionista ha arribat, en l'entretant, fins a l'extrem d'obligar els diferents òrgans de l'estat espanyol a veure el valencià com una llengua diferent del català.¹⁰ Des d'una perspectiva purament diatòpica, per tant, el català ja no es pot veure en clau de centre i perifèria com es veia ara fa vint anys,¹¹ sinó que s'ha de veure com es veu per exemple l'alemany, això és, com una llengua amb diversos centres irradiadors d'estàndard: el català és una llengua pluricèntrica.¹²

El pensament de fa vint anys que el català normatiu culte de tall barceloní era a punt de convertir-se en *el model estàndard de tota la comunitat lingüística catalanoparlant* es reflectia en els diccionaris d'aquells temps – també als bilingües– ja sigui a través del bandejament de tot aquell cabal lèxic que no s'emprava a Barcelona¹³ o bé a través del seu relegament a lèxic de segona categoria a través del seu marcatge com a *dialectal*. El resultat d'aquesta

-
- 9 Fora dels cercles més catalanistes (un mot que no m'agrada gens d'emprar), sembla haver cessat d'existir la força social coercitiva que constreny els parlants a cenyir-se de la manera més estreta possible a l'estàndard. Amb altres paraules: semblem haver entrat en un estadi evolutiu de la llengua on tothom pot parlar de la manera que vulgui sense que aquest fet li comporti de veure's immediatament corregit o de ser postergat o castigat socialment. Això és, emperò, un fet que atempta greument contra el concepte d'estàndard. N'hi ha prou amb mirar què passaria en una situació idèntica a Anglaterra, els Països Baixos o Alemanya per adonar-se'n.
  - 10 En conseqüència, crec seriosament que també es faria bé d'abandonar el terme *català central*, que, al meu entendre només és el reflex d'aquesta època passada en què, per mitjà d'aquest terme es volia reforçar la noció de l'existència d'un centre i una perifèria en el domini lingüístic català.
  - 11 En un procés que, personalment, em recorda profundament el que portà els noruecs del segle XIX a secessionar-se lingüísticament del danès i a crear el seu germà bessó, el *bokmål*.
  - 12 En la sociolingüística alemanya, s'empra un terme com ara *asymmetrische plurizentrische Sprache* (cf. Pöll, 2006: 140) que, al meu entendre, descriu prou bé la realitat de tota la llengua alemanya. La utilització de l'adjectiu *asymmetrisch* reflecteix la manca de simetria entre les diferents varietats estàndards alemanyes: els alemanys, per regla general, solen contemplar i entendre llur pròpia varietat, implícitament o explícitament, com a més important que no pas l'austríaca o la suïssa. La situació, per tant, és molt semblant a la del català. A Catalunya les altres varietats de l'estàndard se solen veure com a menys importants per no dir una altra cosa. La conclusió de tot plegat és que podríem adaptar el terme de Pöll al català i definir-lo com *una llengua pluricèntrica asimètrica*.
  - 13 Que, a més a més, és *difís*, un terme que explicaré a continuació.

forma d'actuar és o era el d'una imatge tan altament uniforme del català com fal·laç, perquè transmetia una idea que no s'acoblava pas a la realitat: la idea que el català presentava una situació semblant a la del francès o a la del castellà, amb una llengua estàndard *central* envoltada d'un tot de parlars dialectals *perifèrics*. La imatge resultant, per tant, no era un reflex de la realitat —com en els altres estàndards esmentats— sinó el reflex d'un ferm desig, compartit per àmplies capes de la societat, sobre com havia de ser aquesta realitat en un futur no gaire llunyà. No crec que m'enganyí gaire si afirmo que actualment són ben pocs els qui continuen creient realment en aquesta visió *monocèntrica* del català; el que hi ha actualment és un enfocament *pluricèntric* de l'estàndard català.¹⁴

Per desgràcia i tragèdia nostra, la llengua de Barcelona ja no és ni pot ser ni model a seguir ni mirall on mirar-nos i aquest fet ha de tenir naturalment la corresponent repercussió en la tria del lèxic a què s'ha de donar cabuda en el diccionari bilingüe alemany-català. En conseqüència, defenso la idea que, de la mateixa manera que els diccionaris de fa vint anys eren el reflex de la visió que aleshores es tenia de l'estàndard català, els diccionaris d'ara ho han de ser d'aquesta nova visió pluricèntrica que en tenim actualment, això és: han de ser un reflex del pluricentrisme del català.¹⁵ Traduït a la pràctica de la lexicografia bilingüe, això vol dir que, perquè un alemanyoparlant tingui en el futur diccionari un reflex de la realitat actual del català, l'equip que elabori el diccionari haurà d'estar compost forçosament per grups de treball constituïts per catalans, valencians i balears que jutgin cas per cas a què s'hi ha de donar entrada i a què no. La formació d'aquests grups de treball amb parlants de les tres grans varietats no és, malauradament, eludible, ja que és fàcilment constatable un greu desconeixement del lèxic específicament balear a Catalunya,¹⁶ cosa que fa que no es pugui actu-

---

14 Que també es bandejava, per cert, de les obres literàries. Recordo aquí el cas, per a mi espectacular, del llibre *Bearn o la Sala de les Nines* de Llorenç Villalonga que, essent la novel·la mallorquina per antonomàsia, té un títol que qualsevol mallorquí que no pertanyi a l'àmbit de la filologia catalana, entendrà malament.

15 No voldria que hi hagués cap malentès: no estic posant en dubte la unitat de la llengua, sinó la uniformitat de l'estàndard amb què se sol presentar a l'estranger: la meua percepció com a germanista de la llengua és que tenim una única llengua i que aquesta llengua es diu català, però aquesta llengua comuna nostra no compta amb un únic i uniforme estàndard sinó amb diferents varietats estàndards i la lexicografia bilingüe ha d'actuar en conseqüència tot tenint-ho en compte.

16 Dono per fet que, tot plegat, deu passar també el mateix amb el lèxic específic de la varietat estàndard valenciana, però en aquest punt els meus coneixements no són suficients perquè pugui passar de la simple suposició.

ar de cap altra manera. En el cas de les Balears, a més a més, (i això també és possible que es pugui aplicar al cas de la varietat valenciana) cal tenir present que el grup de treball haurà d'estar constituït per filòlegs procedents de les diferents illes, i això, per una molt senzilla raó: contra el que se sol pensar a Catalunya, no hi ha, en general, consciència d'*illenc*. Es tracta d'una quimera que només s'entén si es parteix de la suposició que en algun moment algú va agafar la unitat administrativa *Illes Balears* i, equiparant-la a, per exemple, l'entitat administrativa *Catalunya*, va atribuir als que hi vivien el mateix sentiment de "comunió" existent entre els catalanesos. És possible que hi hagi algú que se senti *balear*, no puc pas negar que sigui així, però, i pel que fa a mi, he de dir que no en conec cap que s'hi senti: no hi ha consciència de balearitat, sinó de ser mallorquí, menorquí, eivissenc o formenterenc. I cadascun de nosaltres –mallorquins, menorquins, eivissencs, formenterencs– viu, d'alguna manera, d'esquena als pobles de les altres illes. Un mallorquí sap perfectament que Eivissa forma part de les Illes Balears, però, i a part d'això, no en sap res més ni manté cap mena de sentiment d'unió amb els eivissencs. El resultat de tot plegat és que un mallorquí ignora totalment com pot parlar un menorquí, un eivissenc o un formenterenc i, possiblement, també sigui igual a l'inrevés. A cada illa, per tant, s'hi ha format una varietat pròpia de l'estàndard, caracteritzada quantitativament per relativament pocs trets, i, ja que, per regla general, cada illenc ignora les peculiaritats específiques de les altres illes, només algú que en sigui natiu podrà afirmar amb rigor, durant el procés d'elaboració d'un diccionari alemany-català (i català-alemany) si tal o tal altra paraula forma part de la varietat estàndard pròpia o si és un simple vulgarisme que no cal tenir en compte en el diccionari; una conseqüència indirecta de tot aquest fet serà, òbviament, la necessitat de crear i emprar sistemàticament marques diatòpiques específiques: només es podrà emprar la marca diatòpica *BALEAR* (*bal*) quan el mot realment s'utilitzi a totes i cadascuna de les Illes i només a elles. En posaré un exemple. Un mot alemany com és ara *Seidenreiher* (Egretta garzetta) no pot tenir únicament la traducció *martinet blanc* en un futur diccionari alemany-català, perquè les varietats estàndards valenciana i balear no l'han pas adoptat en les respectives terminologies ornitològiques. Per tant, al seu costat, caldrà que hi figuri o que s'hi incorpori la *garseta blanca*, un mot que haurà de portar la marca diatòpica de mot valencià (*val*), i *agró blanc*¹⁷ que haurà de portar la marca diatòpica de mot balear (*bal*), i, en aquest cas, serà possible d'emprar aquesta marca en concret per-

---

17 Cf., per a les designacions valenciana i balear, Saval (2003) i Mayol / Costa / Miralles (2006).

què el terme s'empra al conjunt de les illes. Ara bé, de la mateixa raó que en el lema *Seidenreiber* cal que hi figuri la traducció *agró blanc*, l'equip redactor hi podrà, en canvi, deixar d'incorporar les variants mallorquines *augró* o *ugró* perquè les podem considerar com a variants vulgars d'*agró* i, per tant, variants a no tenir-hi en compte. En d'altres ocasions, emperò, l'ús d'una marca diatòpica *bal* no serà pas possible i, per comptes d'ella, s'haurà de recórrer a *mall men eiv* o, si s'arriba a donar el cas, *formt*. Així, i a tall d'exemple, en un lema **Ente** hi haurà d'haver, al costat de la traducció *ànec*, la traducció *ànnera*, que haurà de portar la marca (*mall*), però també la traducció *àneda*, que haurà de portar la marca (*men*).

■ 4 La situació actual del català vista per un germanista i la seva repercussió en el cabal lèxic del diccionari: el català difús

No n'hi ha prou amb definir l'estàndard actual del català com un estàndard pluricèntric [asimètric]. Cal, com a mínim, definir-lo també a partir d'un altre tret distintiu seu actual: el de ser un estàndard *difús*. Utilitzo aquest terme, extret de la lògica difusa, perquè em permet de descriure diversos aspectes del català actual condicionats tots ells per la manca d'estabilitat i de precisió en els contorns. La utilització d'aquest terme em permet d'establir un tercer àmbit en la contemplació de l'estàndard català en el qual hi tenen cabuda tots aquells elements que no hi pertanyen teòricament però sí de fet ja que són elements emprats en totes les situacions de parla per totes les capes de població. L'estàndard difús, per tant, engloba tots aquells elements que reuneixen en si la paradoxa de “ser elements estàndards i alhora no ser elements estàndards”.

Efectivament, si miro el català d'una banda i l'alemany o el castellà de l'altra, me n'adono immediatament del següent fet: en el català, i si més no en aparença,¹⁸ hi ha un ampli estrat lingüístic flotant (lèxic, fraseològic etc.) que no s'accepta com a part integrant de l'estàndard però que és emprat de tothom en totes les situacions de parla, la qual cosa, en teoria, hauria de fer que formés part de l'estàndard. Aquest estrat lingüístic flotant és el fruit o el resultat dels condicionants històrics, polítics, socials i fins i tot econòmics del català hodiern que fan que, de la mateixa manera que hi ha una norma estàndard ben definida, no hi hagi cap mena de control social sobre aquesta norma estàndard que obligui el parlant a cenyir-s'hi d'una manera

---

18 Vull recordar aquí que faig aquestes afirmacions sempre des de la perspectiva del qui “està defora”, és a dir, del no especialista en la llengua (entenen per tals els llicenciats, graduats i doctors) en filologia catalana.

estricta en totes aquelles situacions que requereixin el seu ús, tal i com es fa a les altres llengües del nostre entorn. En català sembla que hi hagi com una mena de *camp de dispersió*¹⁹ que permet als parlants desviar-se de la norma fins allà on ells vulguin sense que això tingui cap mena de repercussió social. Els límits d'aquest camp de dispersió són tan amplis que només vénen determinats pels límits de la comprensió: “mentre m'entenguin, puc parlar com vulgui”, aquesta sembla que sigui el lema actual de molts de catalanoparlants. Tan greu com aquest fet mateix n'és un altre: la burla a què se sotmet aquells que, en el que fóra una reacció totalment normal en l'entorn d'un estàndard clar, precís i sa, tenen la gosadia de corregir el qui s'acaba d'expressar atemptant, sovint grollerament, contra la norma prevista per l'estàndard.²⁰ L'estàndard pluricèntric asimètric català té, així i doncs, un conjunt d'elements que li donen un caràcter *difús*, *imprecís*, un conjunt d'elements que fa que els seus límits s'hagin de veure com a nebulosos o borrosos. El destinatari ideal alemanyoparlant d'un futur diccionari alemany-català ha de saber tot això a fi i efecte de no arribar a conclusions errònies ni sobre la qualitat del diccionari ni sobre l'enquadrament social del seu interlocutor que aquell pugui fer a través de jutjar la qualitat de l'estàndard d'aquest, tal i com es faria en el món alemany, anglès o castellà.

Des del polític més rellevant (qui no recorda la famosa exclamació del nostre senador en Pere Sampol quan li va sortir de l'ànima davant les cameres de televisió aquell “això és es colmo!” que tantes i tantes de vegades hem vist, de llavors ençà, emès per la televisió?!) a l'obrer més humil, passant per professors d'universitat i un llarg etcètera, tots fan gala de la mateixa irreverència amb l'estàndard teòric català i ho fan sense posar-se vermells, i, ja que sembla que aquest sigui un fenomen generalitzat a hores d'ara, cal que l'usuari alemany ho sàpiga i en prengui nota, i això vol dir: cal que aquesta situació d'estàndard difús tingui també la seva plasmació en el diccionari. Ara voldria posar alguns exemples del que acabo de dir i que ens serviran per il·lustrar el caràcter de *difús* de l'estàndard del català actual:²¹

---

19 Adoptant un terme procedent de la fonètica / fonologia; aplicant-lo a l'estàndard vell dir que el parlant de català pot atemptar tranquil·lament dins uns límits contra les normes ortoèpica, morfològica, sintàctica i lèxica sense que passi res. Posem un paral·lel: si un alemanyoparlant decidia fer amb l'alemany el que un català gosa fer aquí amb el català, s'estaria suïcidant socialment.

20 Fins i tot en els mitjans de comunicació catalans com ara TV3.

21 La noció de *difús* fa referència a l'ús real de l'estàndard, no a l'estàndard en si mateix, és a dir, al conjunt de normes per les quals està constituït.

Fonètica i Fonologia: a Mallorca augmenta notòriament i a ulls veients la incapacitat d'articular la *v* labiodental (“betacisme”). Per tant, per a un estranger alemanyoparlant, l'única conclusió vàlida a la qual pot arribar és que pronunciar la *v* labiodental forma part, i alhora no forma part, de la varietat estàndard balear. En el continent, assistim a fenòmens semblants que afecten d'altres elements de la norma ortoèpica catalana: Així, a Catalunya assistim a la reducció del vocalisme tònic a un vocalisme de cinc vocals i a la pèrdua de la [ə] neutra, que hi és substituïda per una [a] o per una [ɐ]. La reducció del vocalisme tònic i la pèrdua de la *e* neutra no només es pot resseguir en la pronunciació de molta de gent, sinó també en la pronunciació de molts de locutors de ràdio i en la de molts de tertulians, tant de programes de ràdio com de televisió, per bé que és cert que a TV3 aquesta pronunciació hi té encara una entrada el caràcter de la qual goso qualificar com d'excepcional (“l'axtréma dréta”, “als 5.000 fólis dal sumari”²² foren exemples d'aquesta nova pronunciació). En el carrer, hom té la sensació que catalanoparlants de tota la vida han passat o estant passant a practicar-la. Aquesta reducció del vocalisme tònic a cinc vocals és tan llampanant²³ que fins i tot ha suscitat converses al respecte tant entre nosaltres, docents d'universitat, com per part de particulars amb interès per la llengua.²⁴ Un alemanyoparlant que no estudiï filologia catalana i miri TV3 pot arribar a la conclusió que tant és part integrant de l'estàndard ortoèpic català un vocalisme de cinc vocals com un de set vocals, tant un vocalisme amb [ə] neutra, com un vocalisme sense, en el qual aquest so hagi estat substituït per [ɐ].

Un altre exemple d'ortoèpia difusa afecta la forta reducció del consonantisme que observem a Catalunya, tant en parlants anònims com entre els locutors i actors de TV3: les fricatives sonores apicoalveolar [ʒ] i pre-

---

22 Demano excuses per aquesta forma d'imitar per mitjà de l'escriptura aquest tipus de pronúncia que tan sovint se sent a la ràdio i, en menor mesura, a TV3 (on, tanmateix, està augmentant en els doblatges de les pel·lícules i sèries). La confusió, no cal dir-ho, comporta o pot comportar seriosos problemes de comprensió. Així, a la versió catalana de la pel·lícula *Comptes pendents*, l'oient de la pel·lícula no sap si el personatge interpretat per la Famke Janssen està exigint 100.000 [sem mi] dòlars al personatge interpretat per Harvey Keitel o si només n'hi demana 7.000 [sem mi] perquè la dobladora no fa la distinció entre la *e* tancada i la *e* oberta.

23 Per designar-la d'alguna manera.

24 Així, en una conversa recent amb la gran pedagoga la Sra. Maria Teresa Fort, ella la constata per a la zona de Vilanova i la Geltrú, i fa un cert temps, durant un àpat el Dr. Andreu Castell i jo mateix vam estar comentant aquest fet.

palatal [ʒ], juntament amb les africades corresponents [dʒ]²⁵ i [dʒ], són substituïdes per les sordes corresponents (“las cassas dals famossus”, “xoba, ca pudria avissar un metxa?” “alss altrás”, “mitx’óra”) i la lateral palatal [ʎ] es veu substituïda per la mediopalatal aproximant [j] (“la iuna”) en un ieisme que sembla haver sortit de l’aire del cel.²⁶ El control social sobre el parlant no funciona en el cas del català i si el control social no funciona i una persona pot pronunciar tant [ʎ] com [j], tant [ʒ] com [s], tant [ʒ] com [ʃ], és que tant una pronunciació com l’altra formen part d’aquest estàndard difús de què parlo. Mentre no hi hagi una clara i contundent resposta social contra aquestes pronunciacions, aquestes pronunciacions formaran part de l’estàndard *difús* del català i l’alemany que vingui aquí, tant si és estudiant de filologia catalana com si no, n’haurà de ser conscient a fi i efecte que no arribi a conclusions errònies.²⁷ L’ús del terme *difús* serveix per a descriure amb justícia la nova situació, condicionada socialment, en la qual els antics parlants nadius de català conviuen amb parlants que solen procedir de l’àmbit lingüístic castellà i que, amb llur pronunciació, es constitueixen en un modern superstrat integrat en el català.

Morfologia i sintaxi: el català difús, entre d’altres trets, es caracteritza, en aquest apartat, per tenir i alhora per no tenir els pronoms *en* / *hi*, per presentar un ús de les combinacions pronominals que, en un altre entorn lingüístic, mereixeria l’apel·latiu de *desgavell*. A mitjan camí entre la morfologia i el lèxic hi ha el pronom *algo* que cal esmentar perquè, precisament per la seva generalització, constitueix un problema lèxic i lexicogràfic del català.

25 Al lector català o a la lectora catalana li pot resultar estrany de veure representada la *s* sonora del català amb la zeta grega [ʒ] i l’africada mitjançant el dígraf [dʒ]. És una convenció necessària en l’entorn de la filologia alemanya, ja que únicament així es pot deixar constància de la diferència articulatòria existent entre la <s> alemanya, que és predorsodental o predorsoalveolar, i la <s> catalana, que és apicoalveolar.

26 També es comença (?) a donar a Mallorca, on el constato com a molt generalitzat entre els parlants de Palma (exemple: [dijuns] per [diʎuns]. Curiosament, a Mallorca la [ʒ] no hi és substituïda per la [ʃ] com sento sovint a Catalunya, sinó per la mediopalatal aproximant [j] (exemple: [jɛure] per [ʒɛure]).

27 Com el comentari que vaig haver de sentir l’any passat per una assistent alemanya a una recepció oficial que ens contava que “el català i el castellà es pronuncien gairebé igual”. Aquest cas va ser especialment rellevant per a mi perquè un podia adonar-se perfectament que aquella convidada, que vivia a Barcelona, capgirava la situació i considerava normal per al català la pronunciació paracastellana –si me’n permet aquesta encunyació–, la qual cosa forçosament em portava a suposar que devia considerar la pronunciació genuïna catalana com una romanalla de quatre pagesos que viuen en algun indret remot, més enllà de les muntanyes i als quals, per tant, no cal prestar gaire atenció.

En el cas de les Balears, formaria part de l'estàndard difús l'ús de l'article salat. En el camp de la sintaxi i la morfosintaxi, podem trobar un tot d'exemples que no cal presentar aquí,²⁸ ja que no són rellevants per a l'elaboració del diccionari: al meu entendre, únicament ho seria l'ús pronominal o no pronominal dels verbs (tipus: *morir* o *morir-se?*; *menjar un entrepà* o *menjar-se un entrepà?*) —on sembla que s'està generalitzant una situació d'estàndard difús en tots aquells casos que la valència verbal catalana no coincideix amb la castellana— i el reafaçonament, fàcilment constatable, de certs complements preposicionals de noms (tipus: *por an en Joan* o *por d'en Joan?*). Tinc per mi que tot indica que l'ús morfosintàctic genuïnament català dels verbs, quan no coincideix amb el corresponent castellà, és progressivament substituït per aquest que, finalment, s'acabarà imposant d'una manera definitiva. L'equip que elabori el diccionari haurà d'estudiar fins a quin punt aquestes noves estructures hi han de tenir o no cabuda, però jo seria partidari de fer-ho, per bé que dotant les formes no genuïnes de la corresponent marca d'ús.

Fraseologia: Locucions, refranys, frases fetes, col·locacions, fórmules rituals etc.: si els nivells lingüístics tractats a dalt a penes tenen rellevància per a un diccionari bilingüe alemany-català, amb el nivell de la fraseologia ja ens estem endinsant en un nivell de llenguatge de gran impacte lexicogràfic. En aquest nivell, el panorama que ofereix la llengua és terrible, desolador. El nivell lingüístic constituït per la fraseologia és un autèntic gabinet dels horrors: s'han abandonat de manera gairebé total les locucions, els refranys, les frases fetes, les col·locacions i les fórmules rituals genuïnament catalanes, que han estat substituïdes per les corresponents castellanes, de manera que les genuïnament catalanes hi han quedat reduïdes a un mínim. Ja he esmentat a dalt el famós “això és es colmo!” de l'actualment senador Pere Sampol, pronunciada en el marc d'una sessió del parlament balear. L'equip redactor del futur diccionari alemany-català (i català-alemany) ha de tenir present aquest fet, perquè el cabal fraseològic del català té un caràcter plenament difús: la fraseologia originària i genuïna manté la seva preeminència sobre tot als llibres, mentre que totes les varietats estàndards recorren sistemàticament i de manera gairebé exclusiva a l'ús de la fraseologia corres-

---

28 Podríem esmentar l'abandonament de l'ús de la negació en certs àmbits (tipus: “és més alt que no en Pere”; “compte que no et caigui el plat!”, “abans que no sigui massa tard” → “és més alt que en Pere”, “compte que et caigui el plat!”, “abans de que sigui massa tard”) i la generalització de l'ús de les preposicions davant la conjunció *que*: “abans de que...”, “el va avisar de que...” etc.

ponent castellana adaptada al català en el registre oral. A tall d'exemple: jo mateix n'he fet la prova: cap company de la facultat catalanoparlant a qui ho hagi demanat,²⁹ ha estat capaç de dir-me les equivalències catalanes de refranys d'ús més o menys regular com ara *no por mucho madrugar amanece más temprano, a quien madruga Dios le ayuda, donde dije digo dije Diego, mal de muchos, consuelo de tontos o más vale pájaro en mano que ciento volando*. Acabo d'exposar alguns refranys com a exemple, però el mateix és vàlid per a qualsevol unitat fraseològica de la llengua, sigui del tipus que sigui (alguns exemples sentits als meus estudiants: *me les piro, a ulls vistes, estigues-te al lloro*). És aquest sens dubte un fet gravíssim però és un fet *que ja s'ha produït*, i això vol dir, amb d'altres paraules, *que ja no es pot evitar* a la llengua espontània del registre oral, només i si de cas, en el registre escrit, on, de fet, s'hi sol evitar com a norma.³⁰ Les dues fraseologies, la genuïna i la d'origen castellà, co-existeixen *de fet* a l'estàndard català, encara que no ho facin *en teoria*. Una té la preeminència en el llenguatge escrit, l'altra, en l'oral espontani. L'equip redactor del diccionari s'ha de preguntar què n'ha de fer de tota aquesta fraseologia que ja s'és introduïda en el català oral tot desplaçant-ne la pròpia i genuïna cap a l'àmbit de l'expressió escrita? Com traduirem *Morgenstund hat Gold im Mund* en un diccionari bilingüe alemany-català? La meva recomanació és que no queda més remei que actuar-hi com ho han fet els altres pobles amb llengües que han passat pel mateix tràngol: acceptant-ho i donant cabuda al diccionari a la nova fraseologia, estudiant isoladament cada cas, creant-ne calcs catalans sempre que sigui possible i marcant en el diccionari el fraseologisme acceptat com a fraseologisme de la llengua parlada que és millor d'evitar a la llengua escrita.

Lèxic: en el nivell lingüístic del lèxic, la situació és idèntica a l'exposada en el nivell lingüístic fraseològic. D'ençà del curs 1996-1997 i fins a l'any passat, vaig fer classes de traducció de l'alemany al català. Durant catorze anys, a través d'aquesta assignatura, he tingut una tribuna immillorable per observar el grau abominable d'erosió o degradació a què ha anat arribant el lèxic dels estudiants catalanoparlants.³¹ Així, des d'aquí no puc fer res més

29 Per no distorsionar els resultats, he de dir que vaig tenir cura a no demanar-ho a cap company del departament de filologia catalana.

30 Els parlants són plenament conscients d'aquest fet. Per això, quan parlen, se senten clarament incòmodes quan no encerten a dir la variant genuïnament catalana del fraseologisme que els ve a la ment. Per mitigar llur incomoditat, solen recórrer a la introducció del fraseologisme castellà mitjançant la fórmula "com diuen els castellans...".

31 Convé aquí recordar que ens movem en un ambient que no és el de filologia catalana; l'interès dels meus estudiants per la llengua, per tant, és òbviament inferior a aquell que

que constatar l'anihilament total del lèxic col·loquial propi. Senzillament, ha deixat d'existir, i dubto que el *Diccionari del Català Col·loquial*³² pugui capgirar aquesta tristíssima situació. El fet és que el català ha deixat de tenir un llenguatge col·loquial propi: el llenguatge del jovent diu *obrir-se* i no pas *tocar el dós*, *follar*³³ i no pas *cardar* o *boixar*, *gilipollas* i no pas *tanoca* o *cap de fava*, *polla* i no pas *xigala* o *pardal*, *morrejar-se* i no pas *donar-se barram* o *donar-se bec*, *nóvio*³⁴ i no pas *xicot*, *al·lot* o *enamorat*, i amb aquests mots hi podeu arreglar la resta del vocabulari propi de la llengua del jovent. Exactament el mateix també s'esdevé amb tot el vocabulari del món de la droga, de la delinqüència i de la major part del nostre dia-a-dia. Mots com ara *xiringuito*, *pijo*, *pijería*, *hortera*, *horterada*, *cursi*/*cursileria*, *xute*, *tinglado*, *col·locon* etc. han vingut per romandre. Lluitar-hi en contra és una lluita de titans i, goso aventurar, que és i serà una lluita de titans perduda abans i tot de començar-la. L'únic que es pot fer en la tasca lexicogràfica d'un futur diccionari alemany-català és acceptar la situació i donar entrada a tots aquests mots, encara que fer-ho marcant-los amb una marca d'ús ad-hoc.

Si l'impacte del castellà sobre tots els estrats constituents del lèxic col·loquial del català ha estat increïblement destructiu i afollador, val a dir que la part central del lèxic estàndard també es va castellanitzant inexorablement donant fe, d'aquesta manera, de l'extrem grau de sucursalització a què s'està arribant. Voldria citar-ne uns exemples: un dels darrers novinguts al lèxic central de la llengua és el mot *au*, que ha arribat silenciosament per col·locar-se al costat d'*ocell*, creant així una parella constituïda en català pel duplet³⁵ *au* – *ocell* que funciona exactament igual que la parella corresponent castellana: *ave* – *pájaro*. En aquest cas, el castellà ha fet que el que fins ara ha estat un mot poètic del català, *au*, abandoni el món de la poesia i es converteixi en un mot del llenguatge quotidià i científic. D'altres exemples podrien ser: en el llenguatge comú de Mallorca el mot per a designar el

mostrarien els corresponents estudiants de filologia catalana, i això vol dir, al meu parer, que s'acosta més a l'ús habitual de la llengua al carrer que no l'ús de l'estudiant de filologia catalana que, per força, ha de ser molt més acurat.

- 32 Per Jaume Salvanyà i publicat recentment (març del 2009) per Enciclopèdia Catalana.
- 33 Per a mi, *follar* només és robar ous i pollets d'un niu. És possible que l'adopció generalitzada d'aquest verb als doblatges TV3 es degui al seu efecte noà: si fos així, el mot s'estaria usant com a eufemisme per no haver de dir *cardar* o *fotre un clau*, que es deuen sentir com a massa vulgars.
- 34 Que a Catalunya es tracta d'aclimatar mitjançant l'adaptació *novi* a la fonètica catalana. A Mallorca el mot ara hi és general i s'hi pronuncia amb *o* tancada.
- 35 Evito a dretcient el terme *doblet* perquè aquest mot implica que els seus dos constituents tenen exactament el mateix ètim, cosa que no és el cas de la colla formada per *au* i *ocell*.

petó ja no és *besada*, com encara surt a molts de manuals de la llengua, sinó únicament *besso*, i els tradicionals *blanco* o *conco* –mots que jo encara vaig aprendre de petit– “oncle” hi són una autèntica peça del museu de la llengua, substituïts arreu per *tio*.³⁶ A tall d'anècdota: a classe de “Traducció Alemanya”, vaig haver de sentir fa una colla d'anys com un alumne de Constantí m'explicava que un *pato* i un *ànec* no són pas el mateix i que el que hi ha en els jardins públics no són *ànecs*, sinó *patos*; a Mallorca, per cert, el mot *pato[s]* s'hi ha generalitzat com a única designació habitual de les *ales* de bussos (o hauríem de dir-ne escafandristes?) i submarinistes.

De cara a l'elaboració d'un diccionari bilingüe alemany-català, la meua recomanació és que cal donar-hi cabuda a tots aquests mots i cal fer-ho per una única raó: ja són d'ús general a la llengua i l'alemany que vingui aquí així ho veurà. Ara bé, igual que en tots els altres casos discutits fins ara, també aquí cal advertir aquest usuari alemany que l'ús d'aquests mots s'ha d'evitar de totes totes a la llengua escrita, i aquesta advertència se li haurà de fer, òbviament, per via de presentar-li al diccionari tots aquests mots dotats de la corresponent marca d'ús.

■ 5 La situació actual del català vista per un germanista i la seva repercussió en el cabal lèxic del diccionari: els paraarcaïsmes

Fa anys vaig encunyar el terme *paraarcaïsmes* per a designar-hi tots aquells mots que, en el marc de l'abandonament de la vida rural pel gruix de la població i el seu pas a una vida de tipus urbà, han estat abandonats a mitges pels parlants. En correspondència amb el que dic, els paraarcaïsmes solen tenir un ús molt freqüent en el llenguatge estàndard escrit però nul o gairebé nul en el llenguatge oral.

La terminologia catalana de l'agricultura, la navegació tradicional, la flora i la fauna es pot considerar com una terminologia rica en paraarcaïsmes. És ver que podríem veure perfectament tot aquest lèxic com a lèxic pertanyent a les terminologies d'aquestes especialitats, ja que els únics que realment encara el coneixen són els pocs que es dediquen a aquestes professions (sobretot, els pagesos, pescadors i ramaders), però aquest lèxic té una característica especial que no té el lèxic d'especialitat normal: aquest lèxic ha format part del lèxic central de la llengua durant segles, la llengua ha format al seu voltant metàfores i fraseologismes, i els poetes i escriptors

36 Val a dir que a Catalunya ha passat el mateix, només que aquí hom ha acomodat el castellanisme al català per mitjà del seu ús en diminutiu: *tiet*.

l'han usat profusament a llurs obres. És per aquesta raó que jo no els puc veure com a simples termes d'especialitat (per exemple, de l'agricultor), són alguna cosa més que això, i aquest fet és el que m'empeny a designar-los amb el terme de *paraarcaïsmes*. L'abandonament del camp com a gran eix de la vida laboral social i la vertebració de la vida laboral i social al voltant de les ciutats ha provocat que mots que fa cent anys pertanyien al cor mateix del llenguatge estàndard ara hagin sofert un procés pel qual el comú dels catalanoparlants ha deixat de conèixer-los, o, si els coneix, ja no sol saber què signifiquen. Vegem-ne a continuació uns exemples il·lustratius: a primer cop d'ull, semblaria extremadament agosarat que un filòleg qualificat d'arcaïsmes mots com ara *blat*, *civada* o *ordí*, però la realitat, fàcilment constatable, és que el catalanoparlant mitjà que encara conegui aquests mots no sap realment què designen:³⁷ coneix una designació sense conèixer-ne, però, el designat de manera que, si mai s'arriba a trobar davant el designat, serà totalment incapaç de dir: *això és un camp de civada, un camp de blat o un camp d'ordí*. Aquests mots funcionen actualment com a termes específics del llenguatge d'especialitat del pagès, del biòleg i d'algunes especialitats més. Aquest fet s'esdevé a totes les llengües europees, no en tinc cap mena de dubte, però en el cas del català, constato que el parlant sovint se sent més còmode emprant el paraarcaïsmes castellà que no pas el català; aquest fet explica, per exemple, per què el mot *ordí* ha desaparegut àmpliament com a paraarcaïsmes del català substituït com a tal per *civada*, un mot que ha abandonat el seu significat català per omplir-se del significat del castellà *cebada*,³⁸

37 Aquest és el factor determinant que diferencia aquests mots de, per exemple, el mallorquí *fressa* “maduixa” que hi ha desplaçat totalment l'autòcton *fraula*. Qualsevol persona, si té maduixes al davant, sabrà que allò són maduixes; en canvi si hi té sègol, no sabrà què és. En el cas específic de *fressa* voldria fer el següent aclariment: és ver que el parlant mallorquí conscient de la llengua sol substituir actualment aquesta paraula (*fressa*) per la paraula corresponent de l'estàndard continental *maduixa* (i no pas pel mot mallorquí autòcton corresponent, que, com he dit, seria *fraula*) però a segons quins indrets, per exemple, a botigues de poble, goso dir que realment cal fer el cor molt fort –combatiu seria millor paraula– per demanar-hi *maduixes* per comptes de *fresses*.

38 Em veig obligat a citar-ho de cor, però en aquest sentit indico un article publicat ja fa anys en el dominical del diari AVUI sobre la cervesa en què l'autora de l'article no deixava de repetir que era un producte derivat de la *civada* quan ho és de l'*ordí*. La confusió només era possible tenint present el mot castellà *cebada*. Un altre exemple: l'equip de redacció del *diccionari anglès-català* de l'editorial Larousse (Barcelona, 2000) dona, com a traducció catalana del mot anglès *boar* [male pig], el català *marrà*. Un *marrà* o *mardà* en català no és cap verro, sinó el mascle de l'ovella, i la seva identificació amb el mascle de la truja només es pot donar en el marc d'una societat catalana totalment desarelada del camp que ja no sap què és una *truja*, un *verro* o un [ase] *gorà*.

o per què l'*aray* –i no pas l'*auró*– és l'arbre nacional del Canadà per a molts de catalanoparlants.

L'escola, els mitjans audiovisuals i la literatura en castellà han propiciat el coneixement passiu de tota la terminologia castellana paraarcaica, de manera que són els termes castellans de la fauna i la flora els que s'han convertit –o ho estan fent– en els referents paraarcaics de molts de catalanoparlants per a designar aquestes bèsties i plantes. L'adopció dels paraarcaïsmes no té lloc de manera uniforme a tot el territori català, ja que podem constatar fortes divergències segons la regió;³⁹ valgui'n un exemple: mentre que per a un mallorquí els mots paraarcaics normals són *víbora*, *escorpió* o *urraca*, un català de Catalunya encara continua designant aquestes bèsties amb els paraarcaïsmes genuïns *escurçó*, *escorpi* o *garsa*⁴⁰ que, a Mallorca, són d'ús estrictament literari, excepte, potser, *escorpi*. Hi ha, per tant, una nova categoria de castellanismes a la llengua, la constituïda pels paraarcaïsmes, absolutament impensable en la societat agrícola catalana de fa setanta anys, i només així s'entén la reivindicació de mots com ara *xop*, *burro* o *marrà*,⁴¹ etc., que fins i tot comença a fer forat a l'Institut d'Estudis Catalans. Als diccionaris i les enciclopèdies hi continua sortint el mot català genuí, però en el llenguatge quotidià oral, per fer referència a tot aquest vocabulari que hom coneix sense saber què designa, sovint només s'hi usa o s'hi entén el mot castellà corresponent que, per tant, s'està convertint en la designació *còmoda* del parlant. En contraposició a la forma d'actuar que he recomanat en els altres casos, al meu entendre, en l'elaboració del diccionari bilingüe alemany-català (i català-alemany) només s'hi ha de donar entrada als paraarcaïsmes genuïns del català i això, perquè aquests mots representen el que durant segles ha estat el moll, el cor i l'essència de la llengua. La meva recomanació, així i doncs, és que l'equip de redacció maldi per trobar sempre la designació genuïna catalana i bandegi la que no sigui.

39 Un mot català genuí que pot tenir a Tarragona o Reus un ús ben viu pot ésser en canvi un mot desconegut a les Balears i viceversa: a Mallorca *poll* –amb iodització, això és, *poi*– pot ésser-hi ben viu, però a la zona de Tarragona-Reus, en canvi, l'únic mot que hi he sentit realment és *xopo*. Tant el *poll* a Mallorca com el *xopo* a Tarragona-Reus són paraarcaïsmes: el parlant només coneix passivament la designació d'aquest arbre, però no és capaç d'identificar-lo. Val a dir, en aquest cas, que *xop* actualment ha estat admès com a estàndard i, per tant, té entrada al Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans.

40 El mot *garsa* és a Mallorca un paraarcaïsmes que té el significat del mot *garça* castellà; per tant, no hi té (s'entén, en la llengua oral espontània) el significat de *Pica pica*, com a Catalunya i València.

41 Amb el significat del castellà *marrano*.

■ 6 Conclusions

Un futur diccionari alemany-català/català-alemany no només ha d'anar adreçat a un usuari que vingui específicament dels cercles de la filologia catalana, sinó que ha d'anar adreçat en primera línia a un usuari alemanyoparlant o catalanoparlant que disposi d'una formació mitjana o inferior a mitjana.

Especialment pel que fa a la part alemany-català, el diccionari haurà de tenir en compte el caràcter pluricèntric de l'estàndard català i, en conseqüència, s'ha d'obrir sistemàticament al lèxic de les varietats estàndards valenciana i balear, introduint l'ús sistemàtic de les corresponents marques diatòpiques, exactament igual que marquem els mots alemanys com a pertanyents a les varietats estàndards austríaca o suïssa quan se'n dona el cas. Així, l'alemany *suchen* ha de tenir dues traduccions catalanes: *buscar* i *cercar*. Aquest darrer ha d'anar fornit de dues marques, una de diatòpica (*ba*) i l'altra d'ús (*lit*), ja que no només és un mot balear, sinó també un mot pertanyent a la llengua literària de totes les varietats estàndards i de tots els temps. De retruc, la inclusió sistemàtica de les variants de les varietats estàndards valenciana i balear pot tenir un cert efecte pedagògic sobre els parlants de catalanesc, ja que els pot anar familiaritzant amb mots catalans ben legítims i genuïns que s'empren fora dels límits geogràfics del principat.

La feina d'elaboració del diccionari s'haurà de dur a terme per equips formats sempre per parlants de les diferents varietats estàndards. A més a més, aquests parlants, atès l'actual grau d'erosió de la llengua, hauran de disposar d'una excel·lent formació en llengua catalana.

El diccionari haurà de tenir en compte la *realitat de l'estàndard difús*: el meu consell concret és que, al costat de les unitats fraseològiques genuïnes i al costat del lèxic genuí, s'hi incloguin tots aquells fraseologismes i tot aquell lèxic no genuí però que els equips de redacció considerin que són o que és d'ús general a totes o a una de les varietats estàndards de la llengua. Tots aquests termes han d'anar degudament identificats, amb les corresponents marques, com a d'ús oral. Aconseguir un equilibri entre la realitat lèxica i fraseològica actual de la llengua i la realitat que tots nosaltres voldríem que tingués és una tasca difícil que cal escometre, fent-ho sempre, emperò, des de la consciència que cal ser honrat amb l'usuari alemany i que, per tant, cal indicar-li què s'usa realment en la llengua i què no, encara que el mot o el fraseologisme en qüestió no pertanyi a l'estàndard escrit. Només així ens assegurarem que l'alemany que viatgi a les Balears o a

València sigui entès pels catalanoparlants que hi viuen i treballen i, de retruc, que ell consideri el diccionari com una obra completa i doncs, ben feta.

Pel que fa als paraarcaïsmes del català, és a dir, pel que fa al vocabulari de l'agricultura, la ramaderia, la pesca, la fauna i la flora que va constituir el cor de la llengua fins al moment que la societat va passar de ser rural a ser urbana i que molts de catalanoparlants desconeix, recomano que les entrades en el diccionari es limitin estrictament al material català genuí i que s'eviti de donar-hi entrada als corresponents paraarcaïsmes castellans, fins i tot quan ja siguin d'ús general a la llengua.

El català té un estàndard, això és inqüestionable, però aquest estàndard, al seu torn, no funciona pas com la resta d'estàndards de les llengües del nostre entorn. En el procés de redacció d'un diccionari alemany-català s'ha de tenir present aquest fet. Amb aquest article vull haver fet la meua contribució teòrica al que han de ser els fonaments d'aquest futur diccionari. ■

■ Referències bibliogràfiques

- Diccionari de la llengua catalana* (2007), 2a ed., Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, <<http://dlc.iec.cat>> [31-8-2010].
- Esteve, Francesc / Ferrer, Josep / Marquet, Lluís / Moll, Juli (2003): *Diccionaris, normativa i llengua estàndard – del Fabra al Diccionari de l'Institut*, Palma de Mallorca: Edicions Documenta Balear (Arbre de Mar; 8).
- Larousse (2000): *Compact Dictionary Catalan-English / English-Catalan*, Barcelona: Larousse Editorial.
- Mayol, Joan / Costa, Santi / Miralles, Joan et al. (2006): *Llista de noms recomanats d'aucells en l'àmbit balear. Resultat de la tasca de la Comissió de Nomenclatura del GOB amb la revisió de la UIB*. Versió inicial. Juny de 2006, <<http://www.gobmallorca.com/ornit/noms/llistatnoms.pdf>>.
- Pöll, Bernhard (2006a): «Ammon, Ulrich et.: *Variantenwörterbuch des Deutschen*», *Moderne Sprachen* 50:1, 135–142.
- (2006b): «Das Variantenwörterbuch des Deutschen aus romanistischer Sicht», in: Muhr, Rudolf / Sellner, Manfred (eds.): *Zehn Jahre Forschung zum Österreichischen Deutsch: 1995–2006 – eine Bilanz*, Viena: Peter Lang, 79–94.
- Saval i Guardiola, Isabel (2003): *Nomenclatura Popular i Científica de la Fauna Ornitològica Valenciana*, <<http://www.avl.gva.es/edicions.asp?cat=Beques>>.

Villaverde, Joan-Albert / Boix-Fuster, Emili (eds.) (2005): *La situació sociolingüística a les Illes Balears*, Benicarló: Onada Edicions (Treballs de Sociolingüística Catalana; 18).

- Macià Riutort Riutort, Universitat Rovira i Virgili, Departament d'Estudis Anglesos i Alemanys, Avda. Catalunya, 35, E-43002 Tarragona, <macia.riutort@urv.cat>.

Zusammenfassung: Ziel dieses Beitrages ist es zu zeigen, dass die Erstellung eines künftigen deutsch-katalanischen Wörterbuchs nur durch eine Redaktion erfolgen kann, die in ihrem katalanischsprachigen Teil aus katalanischen, valencianischen und balearischen Arbeitsgruppen besteht, welche für die Aufnahme des jeweiligen Wortschatzes Sorge tragen, wobei die valencianischen und balearischen Lemmata im Wörterbuch bzw. in den beiden Wörterbüchern unbedingt mit diatopischen Markierungen zu versehen sind. In Anlehnung an die Theorie der sogenannten Fuzzylogik, vertritt der Autor des Beitrages ebenfalls die Auffassung, dass viele Normen des zeitgenössischen Standardkatalanischen nur als *diffus* aufzufassen sind. Nur so kann erklärt werden, dass vieles, was nach den üblichen Kriterien der Definition eines sprachlichen Standards dem katalanischen Standard angehören müsste, theoretisch als nicht standardkonform gilt. Diese Teile der Sprache gehören *de facto* dem Standard an, *theoretisch* aber nicht. Der Autor ist der Meinung, dass sie in Wirklichkeit weder als standardmäßig noch als nicht standardmäßig bezeichnet werden dürfen, sondern sie liegen in einem dritten Bereich, der verschwommen, *diffus* ist. Dieser *diffuse* Teil der Standardsprache muss, mit der entsprechenden Markierung versehen, auch ins Wörterbuch aufgenommen werden. Allein durch die Aufnahme und Markierung der Lexik des katalanischen plurizentrischen Standards und der Lexik des „diffusen“ Katalanischen kann gewährleistet werden, dass das Wörterbuch der Realität des Katalanischen als „Sprache mit diffusem und plurizentrischem Standard“ gerecht wird. ■

Summary: The aim of this article is to show that the composition of a future Catalan/German / German/Catalan dictionary can only be carried out as follows: the Catalan part must be coordinated by a workgroup made up of Catalan, Valencian and Balearic researchers who will be responsible for the inclusion of relevant vocabulary. Therefore, the vocabulary of Valencian and Balearic lemmas in both dictionaries must appear with diatopic markings. Only by doing so will the reality of Catalan be assured as a language with a “diffuse and pluricentric standard”. In our opinion, this method will fully acknowledge the pluricentric character of the Catalan language. One must bear in mind that Catalan does not only have an ideal standard, as defined by the Institut d'Estudis Catalans (I.E.C.), but also what the author considers as a diffused standard one, that is, the spoken language used by the upper-middle class Catalan speaker. We thus consider that a future German-Catalan / Catalan-German Dictionary should take into account this diffused standard Catalan, which, after all, forms an integral part of the reality of the language. [Keywords: Asymmetrical pluricentric language; standard language; norm; non-dominant languages; varieties; pluricentricity of Catalan; diffuse logic; diffuse standard; lexicography] ■

El tractament de les construccions amb verb suport en els diccionaris monolingües i bilingües de l'alemany i el català

Andreu Castell (Tarragona)

■ 1 Introducció

Què són les construccions amb verb suport (CVSs)? Si l'interlocutor a qui haguéssim de respondre aquesta pregunta fos un germanista, la resposta seria sense cap mena de dubte la següent: Les CVSs són «Funktionsverbgefüge» com ara *eine Antwort geben* (*donar una resposta*) o *in Bewegung setzen* (*posar en moviment*). És aquest un terme tan estès i tan acceptat en l'àmbit de la gramaticografia alemanya que no caldria cap explicació addicional.¹ És clar que això no ha estat sempre així. Si cerquem el terme a gramàtiques de principis del anys 70s del segle passat, o no l'hi trobem (Jude, 1975) o només l'hi trobem a mitges (Duden, 1973). En aquesta darrera obra, si bé es parla de «Funktionsverben» (p. 437), que seria l'equivalent al que aquí anomeno «verbs suport», el terme que ens ocupa de moment no hi surt enlloc. Tot i així, les dues gramàtiques esmentades coincideixen en una cosa: en desaconsellar de forma més o menys directa l'ús d'aquestes estructures, per considerar-les una manifestació més de l'abús que, segons els autors, es fa de l'anomenat estil nominal, participant així encara d'una actitud força estesa entre els estilistes de l'època i que podria exemplificar-se mitjançant la següent cita extreta de Reiners (1944: 142): «Die eigentliche Satzfaulnis beginnt, wenn durchweg Handlungen durch Hauptwörter statt durch Tatwörter wiedergegeben werden.»²

-
- 1 Quant a qüestions terminològiques entorn a aquest fenomen, vegeu Ginebra (2003: 37s) i Burger (2007: 436s).
  - 2 Pel que fa a aquest posicionament tan crític de l'estilística alemanya i a la seva superació raonada, vegeu p.e. Cruse et al. (2002: 413). També Eisenberg (1986: 295) en fa referència: «Die FVG sind ein Zankapfel zwischen Sprachkritik und Sprachwissenschaft. Bevor sie einer eigentlichen grammatischen Analyse unterworfen werden konnten [...],

Amb el temps, aquesta visió ha anat canviant i el cert és que a la gran majoria de les gramàtiques alemanyes dels darrers 30 anys aquestes construccions no només són descrites de forma detallada, sinó que aquesta descripció ja no apareix acompanyada de judicis de valor negatius com els esmentats.

No es pot dir el mateix pel que fa a la llengua catalana. Al 1998, en un treball d'investigació inèdit, titulat *Aproximació a les perífrasis verbonominals en alemany i en català*, Monllaó s'expressava de la següent manera a la introducció:

Si bé l'estudi de les perífrasis verbonominals no és del tot innovador dintre de la Germanística, sí que ho és dintre el camp de la Filologia Catalana. Per tant, l'aportació d'aquest treball al camp del saber no pretén abastar només la Germanística i l'ensenyament de l'alemany com a llengua estrangera a Catalunya, sinó que pretén ser innovador en la descripció de la llengua catalana i cobrir un buit que fins ara ha plantejat dubtes en la descripció gramatical i lexicogràfica d'aquesta llengua. (Monllaó, 1998: 1)

I cinc anys més tard, Ginebra (2003: 28s) afirmava el següent al respecte:

Després de 1987 el concepte de concurrència ha estat poc o molt present en els estudis de fraseologia catalana i en estudis de lexicografia o d'altres branques de la lingüística catalana, però no ha acabat encara de tenir pes operatiu i –si exceptuem Monllaó (1998) i Castell (1999), que s'hi aproximen des del concepte de perífrasi verbonominal– no ha estat objecte, que sapiguem, de monografies o anàlisis específiques.

Ginebra (2003: 29) afegia que també és un símptoma que el concepte de concurrència –l'autor anomena les CVSs «concurrències verbonominals»– no ha acabat de cristal·litzar en la lingüística catalana el fet que ni el terme «concurrència» ni el terme «col·locació» apareixen a l'índex de conceptes de la recent *Gramàtica del català contemporani* (Solà et al., 2002), per bé que el terme «col·locació» sí que es troba després a l'interior de l'obra. El cert és que en aquest índex tampoc no apareix el terme «verb suport», tot i que després el trobem esmentat a l'apartat que tracta les «locucions verbals» (p. 853):

Dins de les locucions verbals s'inclouen les construccions dels anomenats verbs de suport (*tenir gana, tenir por, fer mandra, fer temps*), que han estat analitzades com a unitats compactes, des del punt de vista semàntic, i com a estructures complexes, des del punt de vista sintàctic. Les construccions amb verbs de suport són locucions verbals forma-

---

mußten sie erst einmal der vorschnellen Bewertung durch eine Sprachkritik entzogen werden, die in ihnen nicht viel mehr als Ausdruck inhaltsleerer Aufblähung sehen konnte.»

des amb un nombre reduït de verbs no copulatius, de reduït contingut semàntic, seguits d'un sintagma nominal, que porta la càrrega semàntica de la construcció.

Si comparem aquesta definició de les CVSs amb les que aporten autors com ara Helbig (1984) pel que fa a l'alemany, Ginebra (2003) pel que fa al català, Monllaó (1998) pel que fa a les dues llengües i Castell (1999) quant a l'alemany, el castellà i el català, pot semblar extremadament breu, per no dir simplista. El cert és, però, que els criteris que s'han proposat per definir i distingir aquestes construccions són tan heterogenis (semàntics, sintàctics i etimològics) alhora que estan sotmesos a tan nombroses excepcions, que, com amb molt bon criteri diu Kamber (2006: 113), validant d'aquesta manera l'escarida definició de Solà et al., l'única constant que presenten totes les CVSs és la següent:

Sie bestehen aus einem Funktionsverb (mit „abgeschwächter“ Bedeutung) und aus einem nicht-verbalen Teil (Nominalgruppe im Akkusativ oder Präpositionalgruppe), der die Hauptbedeutung des gesamten Ausdrucks trägt.

La pèrdua de significat del verb és sens dubte un dels criteris determinants a l'hora de determinar si estem o no davant d'una CVS. Resulta més que evident que *posar en dubte una cosa* no significa col·locar-la en algun lloc o d'alguna manera. Com també ho és que el significat principal de *fer i tenir* tampoc no es troba ja en les construccions *fer un elogi* i *tenir la capacitat*. I no és menys evident 1) que el significat de l'estructura ve donat principalment pel sintagma preposicional (en el primer cas) o purament nominal (en els altres dos), 2) que els noms continguts en els tres casos són derivats de verbs o d'adjectius i 3) que l'estructura sencera podria fins a cert punt (i amb possibles canvis sintàctics) ser substituïda pel verb simple del qual es deriva el nom o per una estructura constituïda per verb copulatiu i l'adjectiu corresponent (*dubtar*, *elogiar* i *ser capaç*).³ Ara bé, si és possible aquesta substitució, un dels principals arguments dels detractors d'aquestes estructures als quals feia referència al principi, de què serveixen en realitat? Eisenberg (1986: 299) ho expressa de forma molt concisa però també molt precisa:

Die FVG schließen lexikalische Lücken [...] und sie ermöglichen bestimmte Passivumschreibungen. Ihre eigentliche Leistung besteht jedoch in der Signalisierung von Aktionsarten.

3 En ocasions, la substitució només és possible mitjançant un verb simple no emparentat etimològicament, com ara en *posar en funcionament* (= *engegar*) i *in Brand stecken* (= *anzünden*).

Quan parla de «lexikalische Lücken», es refereix a molts casos en què el significat de la construcció simplement no pot ser expressat d'una altra manera, com a *zur Verfügung stellen* i *posar a disposició*.⁴ Quan ho fa de «bestimmte Passivumschreibungen» es refereix a la capacitat que tenen aquestes construccions de ser utilitzades en lloc d'estructures de passiva (*einen Auftrag bekommen* / *rebre un encàrrec* = *beauftragt werden* / *ser encarregat*). I quan parla de «Signalisierung der Aktionsarten» fa referència al fet que les CVSs poden aportar modificacions aspectuals: *in Gang kommen* / *entrar en funcionament* (acció ingressiva no causada), *in Gang sein* / *estar en funcionament* (acció durativa no causada), *in Gang setzen* / *posar en funcionament* (acció ingressiva causada) i *in Gang halten* / *mantenir en funcionament* (acció durativa causada).⁵

Arribats aquí, resulta del tot evident que l'ús de les CVSs no obeeix en absolut a una tendència injustificada a l'estil nominal, tal i com afirmaven els seus detractors. I això no només és vàlid per a l'alemany, sinó també per al català, ja que, com demostra fefaentment Monllaó (1998), els paral·lelismes entre l'alemany i el català pel que fa a aquestes construccions són innegables.⁶ I això obliga a la conclusió que aquestes construccions haurien de ser tingudes en compte i tractades de forma adequada en els diccionaris monolingües i bilingües de les dues llengües. Pel que fa als darrers s'analitzarà el tractament que reben a Batlle et al. (2005 i 2006), obres que d'ara endavant apareixeran esmentades amb les sigles respectives CATAL i ALCAT. Prèviament s'analitzarà el tractament que reben les CVSs a quatre diccionaris monolingües: al *Duden Deutsches Universalwörterbuch* (DUW) i al *e-Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache* (DaF) en la seva versió electrònica, pel que fa a l'alemany, i al *Gran diccionari de la llengua catalana* (GEC) i al *Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans* (DIEC), accessibles via internet, pel que fa al català.

-
- 4 Castell (1999: 131) assenyala també, a través de la contraposició de *einen Kuss geben* / *fer un petó* i *küssen* / *besar*, que, tot i existir un verb simple amb el mateix significat original que el de la CVS, la substitució d'aquesta pel primer resulta sovint impossible per qüestions contextuais.
  - 5 Opto aquí, per considerar-la més adequada, per la classificació que propugna López-Campos (1997: 307s) com a alternativa a la de «incoatiu – duratiu – causatiu» que ofereix a aquest respecte Helbig (1984: 166) i que ha estat adoptada per molts altres autors, entre ells Monllaó (1998) i Castell (1999). Una altra classificació interessant la trobem a van Lawick (2009: 112).
  - 6 Pel que fa a l'ús de les CVSs es podria suposar que és major en alemany. Van Lawick (2009: 110) assenyala, però, que «pel que fa a la traducció de l'estil nominal, cal tenir en compte que també caracteritza el llenguatge científic en català», afegint, a continuació, que «els llibres d'estil en català solen recomanar no abusar d'estructures nominals».

■ 2 Corpus i metodologia

Com a punt de partida s'han consultat les que podríem considerar les gramàtiques més representatives de la llengua alemanya, incloent-hi aquelles que han estat elaborades per a estudiants estrangers d'aquesta llengua: Dreyer / Schmitt (1996), Duden (2005), Griesbach (1986), Helbig / Buscha (2001) i Weinrich (1993). Fixant-nos de moment només en els verbs suport que són esmentats en cada una d'aquestes gramàtiques, crida l'atenció una qüestió quantitativa. L'autor que més verbs suport esmenta és sens dubte Griesbach (1986: 280–286): un total de 224, si només tenim en compte els que es combinen amb un sintagma nominal en acusatiu o amb un sintagma preposicional. D'aquests, 189 pertanyen al primer grup, 25 al segon i 10 permeten la combinació amb els dos tipus de sintagmes. Dreyer / Schmitt (1996: 311–319) n'anomenen 40 pertanyents al primer grup, 10 al segon i 3 al tercer. Helbig / Buscha (2001: 69–83) n'esmenten 19 del primer grup, 14 del segon i 5 del tercer. En el cas de Duden (2005: 583–590) i Weinrich (1993: 1053–1058) les xifres són, respectivament, de 12 i 15 per al primer grup, de 12 i 9 per al segon i de 2 per al tercer.

Resulta evident que l'únic autor que persegueix oferir una llista el més completa possible dels verbs suport alemanys és Griesbach, mentre que els altres es limiten, com és habitual en obres d'aquest tipus, a oferir-ne els que els semblen més importants.⁷ Ja he comentat abans que els criteris utilitzats per determinar si ens trobem realment davant d'una CVS són molt heterogenis i que admeten moltes excepcions, la qual cosa ha comportat que al respecte no hi hagi acord entre els lingüistes que s'ocupen del tema. I el cert és que resulta difícil, donada la inseguretats que això suposa (i no és l'objectiu d'aquest treball entrar en aquesta discussió), distingir de forma convincent quants dels verbs suport esmentats pels autors citats (i sobretot per Griesbach) ho són realment. Per tant, a l'hora de fixar un corpus concret de cara a l'objectiu principal del treball, he optat per una solució més que res “numèrica”: Del total de 25 verbs suport esmentats que es combinen amb un sintagma preposicional, he triat aquells 10 que són esmentats per un major nombre d'autors, tenint en compte alhora el nombre de CVSs que aquests aporten com a exemples i ignorant al mateix temps aquells que són qualificats de forma inequívoca com a sinònims (p.e. *sich*

---

7 Com és lògic, gairebé tots els verbs suport que apareixen a les altres quatre gramàtiques també hi són a Griesbach. Alguns, però, com p.e. *bleiben* i *wecken*, per sorprenent que pugui resultar, no hi apareixen.

befinden, que es considera substituïble sempre per *sein*). D'aquesta manera, el corpus el constitueixen els següents verbs suport alemanys (entre parèntesis s'indica el nombre de CVSs que són aportades pels autors): *bleiben* (10), *bringen* (41), *geraten* (27), *halten* (10), *kommen* (44), *nehmen* (13), *sein* (35), *setzen* (17), *stehen* (26), *stellen* (14).⁸ Pel que fa als verbs suport que es combinen amb sintagmes nominals en acusatiu (molt més nombrosos), se n'han elegit 10 seguint el mateix criteri: *anstellen* (8), *bekommen* (22), *finden* (20), *geben* (36), *haben* (31), *halten* (12), *leisten* (13), *machen* (36), *nehmen* (23), *treffen* (12). En total han estat, doncs, 450 CVSs les analitzades, 237 pertanyents al primer grup i 213 al segon.⁹ El total de noms participants és de 166 pel que fa a les CVSs amb sintagma nominal en acusatiu i de 136 quant a les CVSs amb sintagma preposicional. Partint fonamentalment de la pròpia intuïció lingüística, el corpus pel que fa al català s'ha establert buscant les possibles correspondències de les CVSs alemanyes esmentades. El resultat és el següent: 8 verbs suport que es combinen amb sintagmes nominals en acusatiu (*donar* (25), *fer* (48), *mantenir* (5), *prendre* (17), *prestar* (3), *rebre* (18), *tenir* (25), *trobar* (12)) i 6 que ho fan amb un sintagma preposicional (*caure* (6), *entrar* (5), *estar* (32), *mantenir* (10), *posar* (24), *seguir/continuar* (4)); 153 CVSs amb sintagma nominal en acusatiu i 81 amb sintagma preposicional; 132 noms que participen en les primeres i 57 que ho fan en les segones.

L'anàlisi del tractament de les CVSs als diccionaris s'ha dut a terme seguint els passos que a continuació es descriuen:

- 1) S'han cercat en ells els termes *Funktionsverb*, *Funktionsverbgefüge*, *verb suport* i *construcció amb verb suport* (o possibles alternatives), per comprovar no només si els diccionaris en fan referència, sinó també si els utilitzen en les entrades que hi poden tenir relació. També s'ha analitzat si els diccionaris opten per altres maneres de marcar aquestes entrades.
- 2) S'han cercat els verbs suport establerts en el corpus, per tal de veure si d'alguna forma hi són representats com a tals i si les entrades inclouen CVSs en general i les CVSs que constitueixen el corpus en particular.
- 3) S'han cercat els noms establerts en el corpus, amb la mateixa finalitat expressada en el punt anterior i per comprovar si a les entrades en què apareixen CVSs s'esmenten de forma sistemàtica els diversos verbs amb què es pot combinar el nom.

8 Si comparem aquesta llista de verbs amb la que aporta Kamber (2006: 110), veiem que, deixant de banda *bleiben*, que ocupa el lloc 12, tots els altres coincideixen amb els 10 de major productivitat.

9 S'han exclòs totes aquelles construccions amb caràcter clarament figuratiu, com ara *unter dem Pantoffel stehen* i *den Rest geben*.

■ 3 Les CVSs als diccionaris monolingües

Els termes *Funktionsverb* i *Funktionsverbgefüge* només són definits en una entrada pròpia a DUW:

Funktionsverb, das (Sprachw.): *Verb in einem Funktionsverbgefüge*. [DUW]

Funktionsverbgefüge, das (Sprachw.): *aus einer festen Verbindung von Substantiv u. Verb bestehendes Syntagma, bei dem der Verbinhalt verblasst ist u. das Substantiv den Inhalt der Wortverbindung bestimmt* (z. B. in Verbindung treten). [DUW]

A DaF només trobem el primer terme, en primer lloc com un tipus de verb sense definir a l'entrada *Verb*, i en segon a l'entrada dedicada a *ergreifen*:

6 verwendet (als Funktionsverb) in Verbindung mit einem Subst., um auszudrücken, dass sich der Betroffene für eine bestimmte Handlungsweise o.Ä. entscheidet oder mit etwas anfängt: *einen Beruf ergreifen* einen Beruf wählen; *von etwas Besitz ergreifen* etwas in Besitz nehmen; *die Flucht ergreifen* flüchten [...] [DaF]

Curiosament és aquest l'únic cas en què al diccionari s'utilitza el terme per definir d'alguna manera un dels possibles usos del verb en qüestió. En altres casos tots dos diccionaris acudeixen a altres formulacions. A DUW s'opta preferentment per la simple indicació (*häufig*) *verblasst*, mentre que a DaF la fórmula preferida és *verwendet (zusammen) (mit einem Subst.)*, *um ein Verb zu umschreiben*. Tot i que resulta clar que als dos diccionaris alemanys es fa un esforç per marcar d'alguna manera els verbs que poden actuar com a verbs suport, la indicació *verwendet in bestimmten festen Redewendungen* que apareix a DaF pel que fa a *setzen*, demostra al meu entendre fins quin punt encara no s'aconsegueix fer-ho de forma coherent i sistemàtica, sobretot si tenim en compte que aquest mateix diccionari defineix el terme *Redewendung* de tal manera que no queda dubte que no es correspon en absolut amb el de CVS:

1 Redensart

2 mehrere Wörter, die meist eine idiomatische Bedeutung haben ≈ Idiom: *“jemanden durch den Kakao ziehen” ist eine Redewendung* [DaF]

Cosa que també es dedueix del fet que en casos com *kommen* i *geraten*, en aquest mateix diccionari només apareix marcat de forma explícita el primer:

36 verwendet zusammen mit einer Präp. + Subst., um den Beginn eines Geschehens zu umschreiben; *ins Rutschen kommen* ≈ anfangen zu rutschen; *ins Stocken kommen* ≈ anfangen zu stocken [DaF]

2 *in etwas (Akk) geraten* zufällig in eine unangenehme Situation kommen <in Gefahr, in Not, in Schwierigkeiten, in Verdacht geraten; in einen Stau, in einen Sturm geraten>

3 *in etwas (Akk) geraten* in einen neuen, meist unangenehmen Zustand kommen <in Panik, in Wut geraten; etwas gerät in Brand (= fängt an zu brennen)>: *Früher war er ein bekannter Popstar, aber heute ist er in Vergessenheit geraten* [DaF]

El cert és que no tots els verbs suport analitzats són marcats com a tals i que els dos diccionaris tampoc no coincideixen en aquest aspecte. Així p.e., *bekommen* no apareix marcat en cap del dos, *finden* apareix marcat a DaF, però no a DUW, i en el cas de *anstellen*, que apareix marcat a DUW, a DaF ni tan sols se n'ofereixen exemples que el facin visible com a verb suport. Curiosament en aquest mateix diccionari sí que apareix com a tal a entrades corresponents a noms, com ara *Beobachtung*, *Untersuchung* i *Versuch*.

Com és lògic, no es pot pretendre trobar a les entrades dedicades als verbs en qüestió la totalitat de CVSs possibles, pel simple fet que aquestes constitueixen un sistema no tancat que desbordaria qualsevol diccionari que no fos exclusivament de verbs. Per la mateixa raó tampoc es pot esperar que hi apareguin com a mínim totes les que constitueixen el corpus establert. Analitzar la presència d'aquestes permet, però, confirmar allò que calia esperar: que el millor lloc per trobar-les el constitueixen les entrades dedicades als noms. I respecte d'això no es constaten diferències importants entre els dos diccionaris alemanys. Establint una mitjana, es pot dir que pel que fa a les compostes amb un sintagma nominal en acusatiu un 32% es troben a les entrades dedicades als verbs i un 68% a les dedicades al nom, mentre que en el cas de les compostes amb un sintagma preposicional un 16% són presents a les primeres i un 62% a les segones. Pel que fa a aquestes darreres resulta interessant, ja que sens dubte és aquest el lloc ideal per fer-ho, comprovar si els diccionaris ofereixen una informació adequada en aquells casos en què un mateix nom pot aparèixer no només amb diferents verbs, sinó sobretot amb verbs que aporten p.e. modificacions aspectuals. A l'entrada corresponent a *Bewegung* trobem la següent informació:

4 *nur Sg, Phys*; die Ortsveränderung eines Körpers in Bezug auf einen anderen Körper oder auf die Umgebung <etwas in Bewegung bringen, setzen, halten; etwas setzt sich, gerät, kommt, ist, bleibt in Bewegung>: *Der Zug setzte sich in Bewegung* [DaF]

b) *das [Sich]bewegen*: die gleichmäßig beschleunigte B. eines fallenden Steins; der Bau erfordert die B. großer Erdmassen; B. durch Treibriemen übertragen; B. in Wärme umsetzen; der Arzt verordnete ihm viel B. in frischer Luft; alles geriet in B.; die ganze Stadt war in B. (viele Menschen waren auf der Straße); wir werden ihn schon in B. bringen,

halten (wir werden dafür sorgen, dass er etwas tut); der Zug setzte sich in B. (begann sich in eine Richtung zu bewegen). [DUW]

Veiem que les informacions no coincideixen: a DaF s'esmenten dos verbs que expressen acció ingressiva causada (*bringen* i *setzen*), a DUW només un (*bringen*); segons DaF, el nom es pot combinar amb un verb que expressa acció durativa causada (*halten*), possibilitat que no s'esmenta a DUW; a DaF apareixen *sich setzen*, *geraten* i *kommen* per expressar acció ingressiva no causada, a DUW només s'hi troben els dos primers (cal tenir en compte que *geraten* i *kommen* no són sempre intercanviables); i finalment s'observa que quant a acció durativa no causada, a DUW només s'esmenta *sein*, mentre que a DaF també s'anomena el verb *bleiben*. La informació que ofereix DaF en aquest cas concret és, sens dubte, més completa que la oferta per DUW. Però això no és sempre així, ja que al costat de molts casos en què els dos diccionaris esmenten els mateixos verbs suport (p.e. respecte de *Gebrauch*), també n'hi ha d'altres en què es dona el fet contrari (p.e a l'entrada *Kraft*). Per altra banda, la impressió que en el cas de *Bewegung* els verbs es presenten de forma potser més sistemàtica a DaF que a DUW, tampoc no es veu corroborada en tots els casos.

Quant als dos diccionaris monolingües catalans, cal dir en primer lloc que també en ells les CVSS es troben reflectides principalment a les entrades corresponents al nom. Establint de nou una mitjana (la presència de CVSS és lleugerament superior a DIEC), resulta que pel que fa a les CVSS amb sintagma nominal en acusatiu, un 19% es troben a les entrades dedicades als verbs i un 53% a les dedicades al nom, mentre que en el cas de les compostes amb un sintagma preposicional, un 7% són presents a les primeres i un 39% a les segones. Les similituds amb els dos diccionaris alemanys s'acaben, però, aquí. En primer lloc, aquestes xifres ja donen a entendre clarament que la presència d'aquestes construccions és molt menor en els dos diccionaris catalans. Per altra banda, si ja deia que als dos diccionaris alemanys s'observa que encara no ofereixen un tractament sistemàtic i del tot coherent de les CVSc, en el cas dels dos diccionaris catalans la manca d'ambdues coses (sistema i coherència) resulta aclaparadora:

- 1) els verbs suport i les CVSS només resulten visibles com a tals a través dels exemples, ja que pràcticament no hi ha indicacions formals al respecte.¹⁰ Únicament en el cas de *prestar* a GEC es troba una referència que es podria interpretar d'aquesta manera:

10 A les entrades *construcción*, *perfrasi*, *locución*, *verb*, *suport*, *funció* i *funcional* no s'ha trobat cap referència ni a verbs suport ni a CVSS.

2 *tr* Seguit d'un substantiu no material, fer, tenir o observar el que el nom indica. *Prestar atenció. Prestar declaració. Prestar homenatge.* [GEC]

- 2) Al costat d'entrades referides al verb on s'ofereixen nombrosos exemples de CVSs, com ara la de *fer* (més de 20 a tots dos diccionaris), a la de *posar* només hi apareix la de *posar en dubte*, la qual cosa resulta si més no curiosa, si tenim en compte que a les entrades corresponents a noms hi trobem (a un dels diccionaris o a tots dos) CVSs com ara *posar a cobert, d'acord, en circulació, en un compromís, en contacte, en escena, en funcionament, en moviment, en ordre* o en *vigor*.
- 3) No hi ha una separació clara entre CVSs i unitats fraseològiques, de manera que *fer un jurament, fer una pregunta* o *fer ús* es troben a la mateixa entrada al costat de *fer-ne una de grossa* (GEC) o *fer-ne una de les seves* (DIEC).

La diferència constatada entre els diccionaris alemanys i els catalans pel que fa al tractament de les CVSs sembla reflectir la diferent atenció que han merescut aquestes construccions entre els especialistes d'una llengua i l'altra.

■ 4 Les CVSs als diccionaris bilingües

Pel que fa al tractament de les CVSs als diccionaris bilingües s'ha de distingir entre el d'alemany-català (ALCAT) i el de català-alemany (CATAL), ja que es poden constatar importants diferències entre ells.

Pel que fa a ALCAT es constata el següent:

1) Quant a verbs suport amb sintagma nominal en acusatiu s'hi troben reflectides CVSs, sense cap mena de marca formal, a les entrades de *anstellen* (*Vergleich, Dummheit*), *finden* (*Beifall*), *haben* (*den Anschein, Eile*), *halten* (*Rede, Vorlesung*), *leisten* (*Dienst, Eid, Hilfe*), *nehmen* (*Abschied*) i *treffen* (*Abkommen, Maßnahmen, Vorbereitungen*).

No només crida l'atenció el nombre tan baix d'exemples (cobreixen únicament 11 de les 213 CVSs analitzades amb aquests verbs (un 5%)), sinó també el fet que per a tres dels verbs suport alemanys (*bekommen, geben* i *machen*) simplement no se'n troba cap, quan es tracta de verbs suport força productius (94 CVSs del corpus, un 44% del total).

Cercant les entrades corresponents als noms, el resultat és un mica millor. Si bé no es troben exemples ni per a *anstellen* ni per a *finden* (representats amb un total de 28 CVSs al corpus), el diccionari sí que ofereix la traducció de CVSs del corpus amb la resta de verbs: *finden* (*Anklang, Anwen-*

dung, Ausdruck, Beifall, Gefallen, Gehör, geben (Bescheid, Zeichen, sich Mühe), haben (Abnung, Hunger, Pech, ein Recht, Ursache), halten (Abstand, Ausschau, Vorlesungen, Wache), leisten (ein Eid, Folge, Gesellschaft, Hilfe, Verzicht, Widerstand), machen (Angst, Eindruck, ein Ende, Freude, Meldung, Mut, sich Gedanken, sich die Mühe), nehmen (Abschied, Abstand, Anstoß, Anteil, Bezug, Fühlung, Kenntnis, Platz, Rache, Stellung, Zuflucht), treffen (eine Anordnung, Maßnahmen, Vorsorge, eine Wahl). Es tradueixen, doncs, un 22% del total de CVSs amb sintagma nominal en acusatiu del corpus.

2) Els resultats quant als verbs suport amb sintagma preposicional són encara molt més deficients pel que fa a les entrades corresponents als verbs. Només apareixen CVSs a les de *bringen (zum Schweigen, zum Sprechen, zum Lachen, in Gefahr)* i *kommen (aus der Mode, aus der Übung, ins Klare, ums Leben, zu Unruben, zum Verkauf)*, cobrint així únicament un 0,08% del total de CVSs del corpus.

En cercar les entrades corresponents als noms, es constata una vegada més que és aquí on queden reflectides un major nombre de CVSs, ja que el diccionari n'esmenta un 28% de les que constitueixen el corpus de partida. No s'hi troben exemples ni per a *bleiben* ni per a *halten* (representats amb un total de 20 CVSs al corpus), però sí per a la resta de verbs: *bringen (zum Abschluss, zur Aufführung, zum Ausdruck, in Bewegung, in Einklang, zu Ende, in Erfahrung, in Gang, in Gefahr, zur Geltung, zur Kenntnis, ums Leben, in Ordnung, in Schwung, zur Sprache, zum Stehen, in Verlegenheit, zur Vernunft, zur Verzweiflung, ins Wanken), geraten (in Brand, ins Schleudern, in Vergessenheit, in Wut, in Zorn), kommen (in Betracht, in Frage, zur Geltung, auf eine Idee, zur Sprache, zur Vernunft, zum Vorschein), nehmen (in Angriff, in Anspruch, in Empfang, in Haft, zu Hilfe, zur Kenntnis, zu Protokoll, in Schutz), sein (in Betrieb, im Druck, im Irrtum, in Mode, in Ordnung), setzen (ins Benehmen, in Betrieb, unter Druck, in Gang, in Kenntnis, außer/in Kraft, in Verbindung, ins Werk), stehen (in Blüte, im Einvernehmen, in gutem Ruf, in Verbindung, unter dem Verdacht, zur Verfügung, in Verhandlungen, in Widerspruch), stellen (in Abrede, in Aussicht, in Frage, in Rechnung, zur Verfügung).*

3) En cap cas, a les entrades dels noms s'ofereixen exemples que facin evident que es poden combinar amb verbs diversos, capaços d'expressar p.e. modificacions aspectuals (p.e. *in Bewegung kommen, sein, bleiben, bringen / setzen, halten*).

L'anàlisi de CATAL ofereix un resultat que divergeixen en part dels de ALCAT:

1) Dels 8 verbs suport amb sintagma nominal, resulten identificables com a tals, a través dels exemples que s'aporten, tots excepte *trobar: donar*

(una ordre, la seva paraula, un premi, un termini - una bufetada, lloc, mort*), fer (un badall*, bestieses, una caminada, caricies*, una confessió, un discurs, efecte, un examen, un experiment, faltes, una feina, una festa, gestos, goig*, impressió, un petó, una pregunta, pudor*, una reunió, un revolt, un salt, soroll, una visita), mantenir (relacions**, la seva posició, la paraula), prendre (un acord, alè, un bany, comiat, importància, mal, nota, la paraula, partit, possessió), prestar (ajut/assistència, atenció*, l'orella, la seva veu*), rebre (una ordre**, un cop**, una impressió**, notícies**, una ofensa*, una oferta**, una proposta**), tenir (calor*, dubtes, febre, gana, por, pressa, resistència, set, un accident, una malaltia, una reunió).¹¹ El diccionari cobreix d'aquesta manera un 13% de les CVSs catalanes del corpus.

Cercant les entrades corresponents als noms, també aquí es constata que és en aquestes on s'ofereix un major nombre de CVSs, tot i que crida l'atenció que no es troben exemples relacionats amb els verbs *mantenir*, *rebre* i *trobar*. Pel que fa a la resta de verbs es troben els següents exemples: *donar* (ajut, ànim, una bufetada, un consell, la culpa, una empenta, un encàrrec, una explicació, fiança, la seva paraula, part*), *fer* (el seus càlculs, classe, companyia, una conferència, una excepció, guàrdia, impressió, indagacions, un oferiment, una pausa, un petó, por, preparatiu, rumb, soroll, un viatge, ximpleries), *prendre* (l'acord, comiat, una decisió, interès, mesures, precaucions, un altre rumb), *prestar* (ajut, atenció*, suport*, jurament), *tenir* (coneixença, una conversa, dret, un efecte, fam, la intenció*, por, ràbia*, relacions).¹¹ Tot i la manca d'exemples per a 3 dels 8 verbs suport, amb els exemples citats el diccionari cobreix un 27% de les CVSs del corpus.

2) Pel que fa als 6 verbs suport amb sintagma preposicional, s'ofereixen exemples de CVSs en 5 d'ells (en falten per a *seguir* / *continuar*): *caure* (en captivitat, en la desesperació, en desgràcia, en desús*, en dubte*, en error, en l'oblit, en pecat*, en ridícul*, en temptació), *entrar* (en acció, en funcions, en negociacions, en raó, en vigor, en vaga), *estar* (a la disposició, de viatge, de sort, de broma, en perill, en discussió, en observació, en coma, en funcionament, sota la influència), *mantenir* (en contacte), *posar* (en conreu*, en comunicació*, en evidència*, en llibertat*, en marxa, en obra, en pràctica, en relleu*, en ús).¹² El diccionari cobreix doncs un 12% de les CVSs del corpus.

Si cerquem a les entrades dedicades als noms, tot i que el resultat és més aviat pobre, ja que només es troben exemples per a 3 dels verbs suport (*caure* (en la desesperació, en l'oblit), *estar* (d'acord*, a la disposició, en perill,

11 Excepte en el cas dels assenyalats amb (*), tots són traduïts a l'alemany per CVSs. Els assenyalats amb (**) no apareixen en realitat en català, sinó directament en la seva traducció a l'alemany.

12 Vegeu la nota 11 a la pàgina anterior.

en ús*, *en vigor*) i *posar* (*d'acord**, *en circulació*, *a cobert*, *en un compromís**, *en contacte*, *en dubte*, *en escena*, *en funcionament*, *en marxa*, *en moviment*, *en perill*, *en vigor*)),¹² es constata una vegada més que aquest és el lloc més adequat per trobar informació sobre les CVSs, ja que el diccionari cobreix un 22% de les CVSs del corpus.

3) Si bé a les entrades dels noms es troben indicis de la intenció d'oferir sèries de verbs suport que expressen modificacions aspectuals (així a *vigor* hi trobem els verbs *entrar*, *estar* i *posar* – hi faltarien *seguir* i *mantenir*), això no es du a terme de forma sistemàtica, com ho demostra el fet que pel que fa al nom *moviment* (que es podria combinar amb *entrar*, *posar-se*, *estar*, *seguir*, *posar* i *mantenir*, només apareix la CVS *posar(se) en moviment*.

4) La gran majoria dels verbs suport analitzats apareixen sense ser marcats com a tals. Únicament trobem indicacions al respecte a les entrades dedicades a *donar*, *entrar* i *estar*:

(+ en in inchoativen Funktionsverbgefügen) [*entrar*] [CATAL]

(als Funktionsverb s: das jeweilige Substantiv) [*donar*] [CATAL]

(+ Adverbial od adjektivischem Prädikativ des durativen od resultativen Zustands; bes. + pp zur Bildung des Zustandspassivs, + Präpositionalgruppe u. in Funktionsverbgefügen) [*estar*] [CATAL]

Una vegada més es constata una clara manca de coherència i de procediment sistemàtic. Resulta si més no curiós que no es trobi una indicació similar a l'entrada dedicada a *posar*, quan algunes de les CVSs que apareixen al propi diccionari amb *estar* (acció durativa no causada) tenen la seva variant ingressiva causada en CVSs amb *posar* (*a la disposició*, *en perill*, *en observació*, *en funcionament*).

■ 5 Conclusions

- 1) El tractament de les CVSs resulta clarament insatisfactori en tots els diccionaris analitzats, si bé cal dir que els dos diccionaris monolingües alemanys són els que més s'apropen a allò que seria desitjable.
- 2) Els dos diccionaris monolingües alemanys ofereixen, amb gran diferència, un major nombre de CVSs que tots els altres, fet que podria estar relacionat amb la major atenció que ha rebut el fenomen a la lingüística alemanya i possiblement també amb el major ús que se'n fa en general a la llengua alemanya.

- 3) Com era d'esperar, a les entrades dedicades als noms que participen en CVSS s'hi troben més exemples que a les dedicades als verbs suport en sí. Les diferències al respecte poden anar des d'un 68% versus un 32% en el cas de les CVSS amb sintagma nominal en acusatiu als dos diccionaris monolingües alemanys (DaF i DUW) a un 0,08% versus un 22% en les de CVSS amb sintagma preposicional a ALCAT.
- 4) A les entrades dedicades als noms es troba a faltar, en els casos en que això sigui pertinent, l'explicitació sistemàtica i coherent de la seva combinació amb sèries de verbs que aporten modificacions aspectuals, si bé cal assenyalar que als dos diccionaris monolingües alemanys se'n troben indicis. Seria desitjable que hi apareguessin totes les combinacions possibles i que els verbs participants es presentessin sempre en el mateix ordre (p.e. acció ingressiva i durativa causada – acció ingressiva i durativa no causada o a l'inrevés).
- 5) Es constata, en general, una manca de senyalització formal dels verbs suport com a tals. Únicament se'n troben indicis als dos diccionaris monolingües alemanys i a CATAL, però aquests són del tot insuficients i no semblen obeir a una estratègia mantinguda i coherent. Serien desitjables indicacions com ara *Funktionsverb* o *verb suport* seguides del significat que aporten.
- 6) Finalment cal assenyalar que en molts casos encara no es distingeix clarament entre unitats fraseològiques i CVSSs, fenomen que es dona en major mesura als dos diccionaris monolingües catalans, així com als dos diccionaris bilingües. ■

■ Referències bibliogràfiques

- Batlle, Lluís C. et al. (2005): *Diccionari Català-Alemany*, 2a ed., Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- (2006): *Diccionari Alemany-Català*, 3a ed., Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Burger, Harald (ed.) (2007): *Phraseologie: ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*, Berlín: de Gruyter.
- Castell, Andreu (1999): «Funktionsverbgefüge im Deutschen, Spanischen und Katalanischen», *Forum* 9, 125–133.
- Cruse, D. Alan et al. (2002): *Lexikologie. Ein internationales Handbuch zur Natur und Struktur von Worten und Wortschätzen*, Berlín: de Gruyter.

- Diccionari de la llengua catalana* (2007), 2a ed., Barcelona: Institut d'Estudis Catalans <<http://dlc.iec.cat>> [31-3-2010].
- Dreyer, Hilke / Schmitt, Richard (1996): *Lehr- und Übungsbuch der deutschen Grammatik. Neubearbeitung*, Ismaning: Verlag für Deutsch.
- Duden (1973): *Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*, 3., neu bearbeitete u. erweiterte Auflage, Mannheim: Bibliographisches Institut.
- (2005): *Die Grammatik*. 7., völlig neu erarbeitete und erweiterte Auflage, Mannheim / Leipzig / Viena / Zurich: Dudenverlag.
- Duden Deutsches Universalwörterbuch* (2006), 6. Auflage [CD-ROM], Version 3.0, Mannheim: Bibliographisches Institut & F.A. Brockhaus.
- e-Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache* (2003), Version 4.0, Berlin / Munic: Langenscheidt.
- Eisenberg, Peter (1986): *Grundriß der deutschen Grammatik*, Stuttgart: Metzlersche Verlagsbuchhandlung.
- Ginebra, Jordi (2003): «Fraseologia, concurrències lèxiques i llengua estàndard», in: Pradilla, Miquel Àngel (ed.): *Identitat lingüística i estandardització*, Valls: Cossetània Edicions, 7–55.
- Gran diccionari de la llengua catalana* (1999), Barcelona: Enciclopèdia Catalana <<http://www.enciclopedia.cat>> [31-3-2010].
- Griesbach, Heinz (1986): *Neue deutsche Grammatik*, Berlin / Munic: Langenscheidt.
- Helbig, Gerhard (1984): «Probleme der Beschreibung von Funktionsverbgefügen im Deutschen», in: Helbig, Gerhard (ed.): *Studien zur deutschen Syntax*, Bd. 2, Leipzig: Verlag Enzyklopädie, 163–188.
- / Buscha, Joachim (2001): *Deutsche Grammatik*, Berlin / Munic: Langenscheidt.
- Jude, Wilhelm K. (1975): *Deutsche Grammatik*. Neufassung von Rainer F. Schönhaar, Braunschweig: Westermann.
- Kamber, Alain (2006): «Funktionsverbgefüge – empirisch (am Beispiel von *kommen*)», *Linguistik online* 28, 109–132 <http://www.linguistik-online.com/28_06/kamber.html>.
- López-Campos, Rafael (1997): «Las estructuras con verbos de función en lengua alemana: limitaciones en torno a su productividad y formación», *Revista de Filología Alemana* 5, 303–316.

Monllaó, Maria Teresa (1998): *Aproximació a les perífrasis verbonominals en alemany i en català*, Tarragona: Universitat Rovira i Virgili (treball d'investigació inèdit).

Reiners, Ludwig (1944): *Stilkunst*, Munic: Beck.

Solà, Joan et al. (2002): *Gramàtica del català contemporani*, 3 vol., Barcelona: Empúries.

van Lawick, Heike (2009): *Manual de traducció alemany-català*, Vic: Eumo.

Weinrich, Harald (1993): *Textgrammatik der deutschen Sprache*, Mannheim: Bibliographisches Institut.

- Andreu Castell Vicente, Universitat Rovira i Virgili, Departament d'Estudis Anglesos i Alemanys, Avda. Catalunya, 35, E-43002 Tarragona, <andreu.castell@urv.net>.

Zusammenfassung: Ziel dieses Beitrages ist es, ausgehend von einem aus den gängigsten Grammatiken des Deutschen entnommenen Korpus, die Behandlung der sogenannten Funktionsverbgefüge in ein- und zweisprachigen Wörterbüchern des Deutschen und Katalanischen zu erforschen. Untersucht wird unter anderem, wie viele der im Korpus enthaltenen Funktionsverbgefüge in den Wörterbüchern angeführt werden und wie sie in den jeweiligen Einträgen zu den Verben und Nomina, die daran beteiligt sind, dargestellt werden. ■

Summary: Taking as a starting point a corpus based on the most representative grammars of the German language, the aim of this paper is to analyze the treatment of support verb constructions in monolingual and bilingual dictionaries of German and Catalan. More specifically, the analysis will focus on the number of support verb constructions in the corpus that appear in these dictionaries and how they are then represented in the entries dedicated to both the participating verbs and nouns. [Keywords: Function verbs; support verbs; function verbs constructions; support verbs constructions; lexicography; phraseology] ■

Reflexions sobre el tractament de la fraseologia catalana en els diccionaris català-alemany (prenent com a exemple unitats amb components religiosos)

Aina Torrent (Köln / Wien)

■ 1 Introducció

Atès el poc material existent en la fraseografia català-alemany, aquest article, més que representar una anàlisi exhaustiva, vol reunir, a mode de *desideratum*, unes poques reflexions sobre el tractament de les locucions catalanes en els diccionaris dirigits a usuaris germanoparlants; alhora, pretén suggerir directrius de teoria i pràctica fraseogràfiques per a un futur hipotètic en què es doni a conèixer en profunditat la riquesa fraseològica catalana al grup esmentat d'aprenents o de professionals. Tot i la quantitat mínima d'unitats fraseològiques que hom troba en la lexicografia català-alemany, ens basarem en el dit material, però també en estudis relacionats amb el tema, així com en l'experiència que estem reunint en l'elaboració d'un diccionari de locucions castellà-alemany.¹

El nostre objecte d'estudi seran les unitats fraseològiques idiomàtiques (també anomenades locucions o frases fetes) del català actual.² Tal com

- 1 Vegeu una presentació del projecte *Spanisch-deutsches Wörterbuch der Redewendungen* (*Diccionario español-alemán de locuciones del español de España*; DEALEE) a Beßler et al. (2009), publicació *online* on hi figura un glossari amb diversos termes fraseogràfics i llurs corresponents definicions, que no repetirem aquí per no allargar innecessàriament l'article.
- 2 Dels tres termes que hem esmentat, unitats fraseològiques idiomàtiques, locucions i frases fetes, el que és considerat més científic ara per ara és el primer, però per raons estilístiques variarem al llarg d'aquest article. També parlarem simplement d'unitats (se sobreentén fraseològiques idiomàtiques) o d'unitats fraseològiques (se sobreentén idiomàtiques). Les definicions que proporciona el DIEC 2 sobre els termes *locució* i *frase feta* no són gaire harmòniques; o, millor dit, són innecessàriament no-coincidents; una locució és definida com un «grup de mots que té el valor semàntic o sintàctic d'un sol mot. Locució nominal, verbal, adverbial, conjuntiva, prepositiva»; en canvi, una frase feta és una «frase que presenta un alt grau de fixació, el significat de la qual no pot ésser deduït del significat dels seus components».

indica el terme mateix, les unitats fraseològiques idiomàtiques es caracteritzen per llur idiomaticitat, això és, pel fet que no ens permeten descodificar el significat de les seqüències que conformen aplicant les lleis lèxiques, morfològiques i sintàctiques que fem servir habitualment en el processament d'informació comunicada verbalment. Exemples d'unitats fraseològiques idiomàtiques són *costar Déu i ajuda*³ o *un bé de Déu*.⁴ Pel contrari, no hi ha idiomaticitat a unitats fraseològiques del tipus *que Déu t'empari* o *si Déu vol*, les quals, tot i constituir sintagmes més o menys fixos, són perfectament descodificables a partir de llur estructura. Tal com mostren aquests primers exemples i tal com anunciem en el títol, ens centrarem en les unitats fraseològiques idiomàtiques amb components religiosos com ara *Déu o sant* a fi de donar més coherència al nostre estudi.

Considerem essencial determinar algunes de les bases del que podria ser la fraseografia català-alemany com a subdisciplina lingüística que al nostre entendre hauria de tenir com a principal objectiu explicitar el veritable sentit i el veritable ús de les unitats fraseològiques idiomàtiques. Tot i el *boom* que està vivint la fraseologia en general, no n'hi ha dubte: quant al significat de les unitats fraseològiques idiomàtiques encara hi ha molt a dir i a escriure.

Pel que fa al mètode de treball, el fraseògraf pot i hauria de recórrer a diverses branques i teories, per tal com en un diccionari bilingüe d'unitats fraseològiques idiomàtiques hi conflueixen problemes semanticopragmàtics, sintàctics, traductològics, normatius, així com problemes específics de la tècnica fraseogràfica. Tanmateix, atès que en aquest article dedicarem la nostra atenció als aspectes semanticopragmàtics, serà la pragmàtica el mètode d'anàlisi que més haurem de menester.

■ 2 Els components fraseològics d'origen religió

Tal com apunta Calero Fernández (1998), la llengua reflecteix el sistema de creences religioses de la comunitat que la parla. En el cas de la nostra cultura, és indiscutible l'impacte de la religió sobre el sistema lingüístic, sobretot en el llenguatge col·loquial (cf. Calero Fernández, 1998: 155–157): Calero Fernández (1998: 159) parla de la «riqueza de las expresiones coloquiales que se nutren, metafóricamente, del acervo de la tradición judeo-cristiana».

3 «Costar molt i molt. Costa Déu i ajuda dissuadir-lo del seu intent» (DIEC 2).

4 «Expressió usada per a ponderar l'abundor i l'excel·lència d'alguna cosa. Als sembrats hi ha un bé de Déu de roselles» (DIEC 2).

Sembla ser que, almenys en castellà, l'ús del llenguatge religiós en sentit profà és molt antic (cf. Ariza, 1990: 27–28), i sabut és que les comunitats espanyola i catalana tenen una llarga convivència (cf. Calero Fernández, 1998: 163).

De manera especial crida l'atenció el fet que en determinats registres solgui donar-se un clar gir profà o fins i tot irreverent;⁵ ben mirat, el sol fet d'emprar sovint el nom de Déu ja és problemàtic en les nostres cultures cristianes, si tenim en compte la prohibició de «dir el nom de Déu en va» que ens transmet un dels manaments: «entre los creyentes ha de ser parco el uso del nombre de Dios, tal y como exige la tradición judeo-cristiana» (Calero Fernández, 1998: 166).

Alguns dels components religiosos que solen aparèixer en la fraseologia són paraules del tipus *Déu*, *sant* o *dimoni*. Es tracta de mots que representen valors molt extrems (allò que és molt bo o allò que és molt dolent); per tant, són especialment adients per a transmetre una intensificació de valors i/o emocions,⁶ i, a partir d'aquí, també per a expressar ironia verbal (vegeu apartat 6).

■ 3 Aspectes formals i semanticopragnàtics

■ 3.1 Què és una locució

En el pròleg ja hem anunciat que aquest estudi se centra en la fraseologia en sentit estricte, la qual inclou unitats fraseològiques idiomàtiques (cf. Ruiz, 1997: 63–71); és a dir, que no tindrem en compte altres unitats fra-

5 En aquest sentit, ens sembla pertinent qüestionar que totes aquestes expressions d'origen religiós siguin reflex d'una profunda espiritualitat, tal com llegim a Calero Fernández (1998: 164).

6 A Torrent-Lenzen (2008) arribem a la conclusió que una de les funcions fonamentals del sistema fraseològic del castellà és la manifestació de la intensitat emotiva; això és, mitjançant l'ús de locucions, i almenys en castellà, solem expressar no simplement que estem tristos, contents o enfadats, sinó que estem molt tristos, molt contents o molt enfadats. No hem portat a terme recerques referents a altres llengües en relació amb aquest punt. Intuïtivament, emperò, ens atrevim a plantejar la hipòtesi que en català molt probablement ocorri el mateix, mentre que no sembla ser així en alemany, llengua en la qual no ha tingut lloc un desgast semàntic tan fort de certes paraules i expressions, cosa que fa innecessària una intensificació, i llengua també en la qual, potser per raons etnològiques, la intensificació emotiva no juga un paper tant important en les relacions quotidianes; al respecte, pensem només quan sovint els catalans fem servir seqüències merament intensificadores del tipus «molt, molt, molt, molt...», cosa que en alemany no és gens usual, i fins i tot potser tampoc en castellà.

seològiques no idiomàtiques com poden ser les col·locacions o els refranys, les quals pertanyen a la fraseologia en sentit ampli (cf. Ruiz, 1997: 56–63). Val a dir que no existeix una frontera ben marcada entre un àmbit i l'altre, i que hi ha locucions poc idiomàtiques, així com col·locacions o refranys força idiomàtics. Més no entrarem en el tema en aquest article; tanmateix, sí que és un plantejament important a l'hora de plasmar en un diccionari l'inventari d'unitats fraseològiques d'una llengua.

Més amunt hem presentat una definició senzilla del que és una *locució*, que ara volem aprofundir un xic més: una locució o una unitat fraseològica idiomàtica és una seqüència de paraules amb les següents característiques: *a)* és més o menys estable; *b)* el seu significat no pot ésser deduït necessàriament dels significats de llurs components; *c)* assumeix o bé una funció gramatical determinada (nominal, adjectiva, verbal, etc.) en l'oració (que pot coincidir amb l'oració completa) o bé una funció pragmàtica o de connexió en el text (cf. Ruiz, 1997: 74 y 99; Seco *et al.*, 2004: XII; Beßler *et al.*, 2009).

Sobre el punt *c)* cal fer tres precisions. En primer lloc, cal tenir en compte que a l'hora de determinar la categoria gramatical d'una locució es donen dues perspectives possibles: la funcionalista i la formalista. La visió funcionalista intenta esbrinar amb el mètode de la substitució sota quina classe de paraules es pot classificar una locució determinada; en canvi, una anàlisi formalista sol estudiar l'estructura interna del grup de paraules que conformen la locució en qüestió. La perspectiva formalista és adoptada per Espinal (2004), per a qui, per exemple, la unitat catalana *a primera vista* és un sintagma preposicional (i no una locució adjectiva o adverbial), atès que el nucli d'aquesta seqüència és una preposició, i també per Schlaefer (2002: 34), qui escriu que *aus freien Stücken* és un sintagma preposicional (i no una locució adverbial). Al respecte, emperò, ens sembla interessant esmentar que Bosque / Gutiérrez-Rexach (2009: 153), en llur obra *Fundamentos de sintaxis formal*, observen una locució com a una peça lèxica, i l'analitzen segons la seva funció dins l'oració, de manera que en un llibre formalista cent per cent, les locucions són considerades des del punt de vista funcional: «*para mis / tus / sus adentros* está en el léxico como una sola pieza: una locución adverbial, por tanto, un adverbio» (Bosque / Gutiérrez-Rexach, 2009: 153). Al nostre entendre, són sobretot criteris funcionals els que defineixen què és una unitat fraseològica, tenint en compte que una locució és una cadena de paraules que, independentment de la seva estructura interna, ha sofert un procés de lexicalització, tot convertint-se en un equivalent funcional a un sol lexema, el qual, com tot lexema, pertany a una

classe de paraules (vegeu, per exemple, Montoro, 2006: 242 i Martínez López, 2008). D'altra banda, està clar que tant el formalisme com el funcionalisme troben els seus límits en la fraseologia, essent sovint impossible determinar l'estructura ni la funció de moltes locucions: perquè intervenen paraules que fora de la locució no existeixen, perquè les categories tradicionals són insuficients o per altres motius diversos.

El segon comentari que volem fer sobre el punt c) es refereix a la discussió portada a terme per certs lingüistes sobre si una oració pot ser considerada com una locució o no. No tractarem aquí aquest aspecte perquè queda al marge dels nostres objectius; el lector interessat trobarà un resum de les discussions al respecte a García-Page (2008: 30–31). Per cert, tampoc hi ha unanimitat sobre com definir o determinar què és una locució oracional (vegeu, al respecte, Torrent-Lenzen, 2009: 241–244).

Remarquem, finalment, que hi ha locucions la funció de les quals només es pot entendre si es considera o bé el *cotext* o bé el *context*. Podem anomenar-les *locucions marcadores*. Tot i les discussions que desperta aquest terme, en la lingüística hom està d'acord a acceptar que amb el seu ús se cercà i se cerca una superació de l'àmbit estrictament oracional (cf. Portolés, 1993: 146; Montoro, 2006: 158; Torrent-Lenzen, 2009: 241–244; en premsa a).

■ 3.2 La idiomàticitat i els nivells de significat

El fenomen pel qual no és possible descodificar el significat d'una seqüència amb les lleis lèxiques, morfològiques i sintàctiques que ens són conegudes s'anomena *idiomàticitat*. A Torrent-Lenzen / Uría Fernández (2009: 4) definim *idiomàticidad* de la següent manera:

La idiomàticidad es un fenómeno por el cual sólo es posible entender el verdadero significado de una construcción sintagmática en un cotexto y contexto concretos si ésta se concibe como un todo, o bien porque su significado global es el resultado de un proceso diacrónico de transposición semántica (a partir del cual han surgido dos niveles de significado más o menos claros y acusados, uno recto o no fraseológico y otro traslativo), o bien porque la construcción encierra algún tipo de anomalía léxica (*en volandas*) y/o sintáctica (*a ojos vistas*) que no estaría justificada y no tendría sentido en una construcción sintagmática libre.

En la teoria fraseològica s'acostuma a diferenciar entre: a) dos eventuals nivells de significat, els quals no es donen sempre (pensem, per exemple, en les locucions que inclouen components que fora de la locució no exis-

teixen); *b*) la motivació, no sempre captable, que pot definir-se com l'experiència vital i/o l'associació mental que donà peu al procés de lexicalització i de gramaticalització que implica tota locució; *c*) l'opacitat, terme que fa referència al fet que no es pugui comprendre el significat fraseològic a partir dels components; i *d*) l'analitzabilitat, terme que representa el fet que cada un dels components d'una locució determinada es pugui analitzar en relació al seu significat fraseològic (cf. Svensson, 2008: 83–87).

■ 3.3 Transposició i vaguetat semàntiques

El procés de fixació i de lexicalització que ha sofert tota locució implica una neutralització de la referència, de manera que quan enviem algú *a fer punyetes* no ens referim veritablement a l'acte de fer punyetes.⁷ Per aquest motiu, es parla d'una transposició semàntica: enviar algú *a fer punyetes* serveix per a manifestar menyspreu envers aquesta persona, però no descriu cap acció futura (l'acte referencial expressat en la dita cadena de paraules) del receptor del missatge. Aquesta transposició semàntica és la responsable del fet que la gran majoria de locucions tinguin un significat vague per naturalesa, adaptable i sensible al context. Per descomptat que la relació amb el significat de la cadena lliure de paraules és sempre present, de manera que hom també sol parlar d'una reactualització de la referència.

■ 3.4 Implicatures i connotacions

Tal com exposen Gréciano (1987: 144–146) i Filatkina (2007: 137), són implicatures convencionals les que ens permeten portar a terme un acte de parla en el qual emprem unes paraules per a expressar un altre significat que no coincideix amb el de les paraules mateixes, i és la implicatura convencional la que justifica que el receptor infereixi una cosa diferent de la que es diu. En la nostra opinió, també són implicatures convencionals les que, en el cas de les locucions, permeten un significat vague i adaptable al context, perquè es tracta d'una adaptabilitat convencionalitzada que no afecta la intenció de l'acte de parla. L'ús de locucions està, doncs, lligat a processos inferencials especialment complexos. En canvi, la reactualització de la referència té lloc, al nostre entendre, en forma de connotacions.

---

7 Segons tenim entès, el component *punya* es refereix al puny, com a part o allargament de la màniga.

■ 4 Cognitivisme versus pragmàtica?

Considerem essencial que l'objectiu de tot diccionari fraseològic (o de la part fraseològica d'un diccionari) sigui determinar el significat fraseològic de les locucions. La nostra experiència en aquest camp ens permet afirmar que almenys en la fraseologia espanyola encara hi ha molt a fer, en gran part perquè alguns diccionaris s'han orientat en excés en la motivació i no han aprofundit prou en l'anàlisi pragmàtica, tot menystenint semes i/o sememes emergents en el procés de lexicalització, fonamentals a l'hora de determinar el significat (cf. Torrent-Lenzen / Uría Fernández, 2009).⁸

En general, podem afirmar que hi ha dues perspectives teòriques fonamentals a l'hora d'enfocar l'estudi de la fraseologia i de voler explicitar el significat vague, sovint obscur i, en la majoria de casos, altament inferencial de les locucions: el cognitivisme i la pragmàtica. El cognitivisme intenta esbrinar quins esquemes conceptuals (lligats a quines experiències) han impulsat els processos de lexicalització d'uns lexemes rics en imatges i figures retòriques de tot tipus (cf. van Lawick, 2006: 6–10), mentre que la pragmàtica se centra en l'anàlisi dels contextos en què s'usen aquestes expressions. Tot i la gran vàlua del cognitivisme, són freqüents els estudis (també els cognitivistes) que remarquen els seus límits de cara a la determinació dels significats fraseològics sincrònics, i, de fet, el cognitivisme se serveix sovint, addicionalment, dels mètodes que ofereix la pragmàtica. Som de l'opinió que el mètode essencial que ha de guiar un diccionari fraseològic és la pragmàtica, tot i que els fonaments del cognitivisme poden aclarir informació essencial sobre el significat de moltes unitats. També Kühn (1985 i 1994) i Penadés Martínez (1999) recalquen la importància de l'anàlisi pragmàtica per a la fraseografia.

Val a dir que tant els esquemes del cognitivisme com els de la pragmàtica també tenen els seus límits, no tractant-se en absolut de mètodes infal·libles: sempre serà necessària la perspiciàcia del lingüista, fraseòleg o fraseògraf. Així per exemple, la unitat *a la bona de Déu* és classificada a l'estudi cognitivista de Calero Fernández (1998: 171) sota les que «sin llegar a ser injuriosas, bromean o ironizan sobre motivos sagrados», però ni l'estructura semàntica ni els usos reals d'aquesta unitat no ens animen a recolzar

---

8 Per aquest motiu, ens sembla del tot injustificat el to crític que es desprèn de la següent afirmació de Calero Fernández (1998: 159; nota 8 a peu de pàgina) sobre una obra de Beinhauer: «Beinhauer [...] está más preocupado por el uso que por el origen y la propia naturaleza de este material lingüístico [...]»

aquesta apreciació. A l'apèndix, l'autora classifica *a la bona de Déu* sota «Juramentos y blasfemias» (cf. Calero Fernández, 1998: 187), tot i que més amunt també apareix sota «Dios es benevolente» (cf. Calero Fernández, 1998: 184). Nosaltres estem convençuts que la idea base és «Déu és qui decideix» (o «Dios decide el destino [...]»), tal com titula l'autora un dels grups classificadors en la pàg. 185), perquè en aquest cas el significat conceptual és que hom no decideix; això és: Déu intervé per defecte de la intervenció de l'home; també es desprèn una mena de confiança en la bondat de Déu. Els exemples autèntics demostren a bastament el significat fraseològic de *a la bona de Déu*, i també demostren que no es dóna cap mena d'ironia amb temes sagrats des de cap punt de vista:

- (1) Un dels problemes actuals de la nostra societat és el de la migració. Persones que arriben de tot arreu i que vénen, algunes, sense cap paper, *a la bona de Déu*. Què s'ha de fer amb aquestes persones, que també són fills de Déu? La solució pot ser múltiple, el que no es pot fer és deixar-los d'ajudar.
(<http://www.latortuga.cat/noticies/detail.php?id=660>)
- (2) Era un ermot amb alguns arbres crescuts *a la bona de Déu*.
(<http://www.vallverdu.org/6/2.html>)

La definició del DIEC 2, la qual se centra en la reproducció del significat fraseològic, ens sembla absolutament correcta: «*fer una cosa a la bona de Déu* Fer-la no seguint cap norma, pla, etc., deixant-se anar a l'atzar».

D'altra banda, és un fet que els diccionaris estan plens d'apreciacions errades formulades suposadament des del punt de vista de la pragmàtica. Això es deu no només al fet, tal com escriu Penadés Martínez (1999: 198), que en la lexicografia es dóna un desajust molt gran entre teoria lingüística i pràctica lexicogràfica, sobretot pel que respecta a la pragmàtica, subdisciplina lingüística de tradició més aviat curta, sinó també al fet que l'explicitació amb rigor científic d'informacions complexes i altament implícites presenta dificultats òbvies.

■ 5 Els falsos amics

Les deficiències en el mètode i en la definició comporten sovint, justament en el camp de les unitats fraseològiques idiomàtiques, el problema dels falsos amics. El tema és força conegut i tanmateix, almenys pel que fa a altres parells de llengües, hom pot afirmar que els diccionaris clàssics o tradicio-

nals ofereixen veritables col·leccions de falsos amics, que ells presenten com a equivalències.

Un exemple, el proporcionen les unitats *per l'amor de Déu* i *um Gottes Willen*: en la nostra opinió, no es pot parlar d'equivalència, o sols d'una manera molt relativa, tot i que els diccionaris solen presentar ambdues unitats com a equivalents, tal com podem llegir a Batlle *et al.* (1992: 349): «*per (l'amor de) Déu (jam) bei Gott!, um Gottes Willen!*». La motivació de *per l'amor de Déu* i *um Gottes Willen* és transparent: almenys en el sentit recte, en aquestes unitats s'expressa per quin motiu algú ha de fer quelcom, i s'esmenta com a raó una causa suprema, que és Déu. Però, en principi, el significat recte no ens diu res sobre el veritable significat fraseològic, el qual només podem guanyar amb una anàlisi pragmàtica d'exemples autèntics i definitoris.

En català, l'expressió *per l'amor de Déu* s'empra sobretot en contextos en els que es demana, sol·licita, etc., quan hi ha un desig o una necessitat forts com a rerefons:

- (3) Podeu deixar de discutir quina de les dues llengües es millor, si el català o el castellà, per favor!? Per l'amor de Deu que això es música no política!... (<http://www.panageos.es/videos/lleida_3163/sopa-de-cabra-camins_149998.html>)
- (4) Per l'amor de deu em trenqueu el cor cada vegada q la maltracteu així, es una canço tan bonica. (<<http://frentemegillon.spaces.live.com>>)

En general, podem dir que es dona una discordança entre la realitat i allò que l'emissor desitja, cosa que sempre ocorre quan demanem quelcom: amb una petició pretenem, d'acord amb Searle i la seva classificació dels actes de parla (cf. Meibauer, 1999: 96), que el món s'adapti als nostres desitjos. Aquesta discordança provoca sovint actituds com el rebuig veheament, la sorpresa de signe negatiu o també la indignació, que és la qualitat emotiva que aflora en el següent exemple:

- (5) On estan el polítics actuals donant suport al valencià? se creuen que posant dos anuncis que diguin “En València, clar que sí” van a impulsar la utilització de la nostra llengua, això dic jo, com?, si el mateix president de la Generalitat no sap parlar Valencià, a mí em dona igual que sigui Murcià, com sí és Somali, però home, almenys que tingui una mica de vergonya, sols un mica i aprengui Valencià, per l'amor de deu, un altre exemple, sense anar més lluny és l'alcalde de

València, tampoc sap Valencià, sols falta que qui sap valencià li parli en castellà, com pot pretendre una Alcaldessa de València on el Valencià es “IDIOMA OFICIAL”, repeteixo “IDIOMA OFICIAL” que no sàpiga parlar-lo.

(<http://www.encatala.cat/Arxiu/articles_antec.htm>)

L'ocurrència d'aquesta locució catalana a Internet, així com de tantes altres, no és especialment rica, atesa la presència relativament poc difosa del català a la xarxa, de manera que no podem presentar molts exemples autèntics en català que demostrin determinats usos. Tanmateix, hem estudiat el mateix parell de falsos amics en relació amb el castellà i l'alemany (vegeu Torrent-Lenzen, en premsa b), i entre el català i el castellà es dona, al nostre entendre, una equivalència plena (això és, *per l'amor de Déu* i *por el amor de Dios* són equivalents plens). Arran d'això, podem dir que els aspectes en comú (semes i característiques funcionals) de la unitat *per l'amor de Déu* són les següents: a) es dona una discordança entre la realitat i allò que l'emissor desitja, li agrada, li sembla normal, etc.; en el seu ús poden intervenir emocions com ara desesperació o indignació; b) es desitja que l'interlocutor introdueixi un canvi en la realitat momentània a favor del que vol l'emissor; c) el seu ús està relacionat amb actes de parla del tipus *demanar*; d) és una locució altament interactiva que inicia una seqüència dialògica; e) és, per tant, intencional i apel·lativa.

En canvi, la unitat alemanya *um Gottes Willen* apareix en contextos força diferents. Es tracta d'una unitat clarament reactiva:

- (6) ich brauche dringend Hilfe, damit ich aus den Schulden rauskomme. ... Nein, um Gottes Willen! Keine Verbraucherinsolvenz (<<http://www.pleite-was-nun.info/Forum-top-Wie-rettet-bitte-um-Hilfe-5118.html>>)
- (7) das war keine Beleidigung, um Gottes willen :-). Ich hab die Schwulen, die ich kenne, sogar sehr lieb!! :-). (<<http://www.studis-online.de/Fragen-Brett/read.php?110,443980,page=12>>)

En cap exemple es desprèn que l'emissor demani un canvi d'actitud al seu interlocutor; no es demana res; l'emissor tan sols es defensa. Sovint s'expressa un rebuig radical d'una idea o un fet (*Um Gottes Willen, das ist ja schrecklich. Hoffentlich ein Einzelfall* [<<http://www.focus.de/panorama/welt/>>])

indonesien_aid_62349.html>]], de vegades barrejat amb el sentiment de *Entsetzen*.⁹

- (8) Um Gottes willen, Krebs (<http://www.krebshilfe.de/.../invivo24_090220_3_Portraet-Deutsche-Krebshilfe-eV_DKH.pdf>)
- (9) Die Frau ruft entsetzt: Um Gottes willen, was machst Du da?
(<<http://www.bburghardt.de/witze/witze1.htm>>)

Aquests serien els semes o les característiques funcionals de la locució alemanya: *a*) expressa rebuig i, eventualment, protesta; en el seu ús poden intervenir emocions com ara *Entsetzen*; *b*) es dona una discordança radical entre la realitat i allò que l'emissor desitja, el que li agrada, etc.; *c*) no s'està demanant necessàriament que l'interlocutor introdueixi un canvi en la realitat momentània; simplement hi ha rebuig, o defensa, o altres actituds semblants; *d*) és, en essència, una locució interactiva reactiva; *e*) és, finalment, una locució catàrtica, no apel·lativa. Molt encertadament, el diccionari Duden de locucions defineix *um Gottes Willen* de la següent manera: «Ausruf des Erschreckens, der Abwehr o. Ä.: Um Gottes Willen, bist du verletzt?» (Drosdowski / Scholze-Stubenrecht, 1998: 271).

Està clar que la locució catalana mostra un grau menor de lexicalització i de gramaticalització. Originàriament, ambdues unitats, l'alemanya i la catalana, estan relacionades amb allò que hom demana o desitja; però en l'alemany actual, *um Gottes Willen* expressa sobretot el que hom no desitja. Probablement, el procés de gramaticalització tingués lloc arran d'expressions en què hom no desitjava quelcom determinat, del tipus *um Gottes Willen NICHT!* Ara bé, val a dir igualment que enfront d'una mateixa situació és possible reaccionar amb emocions que podríem dir-ne “germanes”: d'aquí que els usos de *um Gottes Willen* i de *per l'amor de Déu* coincideixin algunes vegades, tot i no ser equivalents.

No cal dir que els diccionaris, per regla general, no es prenen la molèstia de portar a terme anàlisis empíriques exhaustives. Segons Zybatow (1998: 154), aquest seria el mètode que normalment segueixen els fraseògrafs:

Man sucht traditionell 1:1 Entsprechungen der Idiome, indem ein Kernwort aus dem Idiom als Stichwort ausgewählt und dafür ein Übersetzungsäquivalent angeboten wird. Daß die lexikographische Praxis dabei sehr unvollständig ist, weiß jeder, der schon einmal einen Phraseologismus nachgeschlagen hat.

9 Som de l'opinió que per a l'estat emotiu de l'*Entsetzen* alemany no hi ha correspondència exacta ni en català ni en castellà.

■ 6 Ironia verbal, locucions i diccionaris

Les expressions religioses es presten a la ironia, per tal com representen valors molt extrems i diàfans: els àngels són molt bons, el dimoni és molt dolent, etc. Si prenem com a punt de referència la definició d'ironia dels antics filòsofs, segons la qual ironitzar representa dir intencionadament el contrari del que hom pensa i vol transmetre (cf. Berg, 1978: 82; Ruiz Gurillo *et al.*, 2004: 233; Marimón, 2009: 17), llavors està clar perquè els components religiosos són especialment adients per a la ironia verbal, ateses les característiques que acabem d'esmentar sobre els valors que transmeten. En qualsevol cas, en el discurs irònic sempre té lloc una pseudo-identificació per part de l'emissor amb el contingut proposicional del seu propi enunciat.

En els sistemes fraseològics de les llengües es donen en principi dos tipus d'ironia, que els diccionaris haurien de tenir en compte i de diferenciar, però que, al nostre entendre, no ho solen fer:

a) D'una banda, pot haver-hi ironia entre el significat recte i el significat fraseològic o idiomàtic (cf. Timofeeva, 2009): observem, per exemple, que a l'expressió *tot el sant dia*, la qual fem servir quan quelcom se'ns fa llarg i/o pesat, hi ha ironia entre el significat idiomàtic que expressa valoracions negatives i la paraula *sant*. Tanmateix, el significat d'aquestes unitats és clar i explícit, de manera que, en principi, no cal dir res en els diccionaris, a menys que es faci sempre, de manera sistemàtica, això és, a menys que a cada unitat el fraseògraf expliqui quin procediment retòric ha originat la locució en qüestió (metàfora, metonímia, lítotes, eufemisme, etc.).

b) Pel contrari, altres unitats són emprades irònicament; això és, la ironia es dona entre el significat idiomàtic i la intenció de l'emissor, el qual no s'identifica amb el que diu (cf. Penadés Martínez, 1999: 190). En principi, podem afirmar amb Ruiz Gurillo (2006: 144) i Torres Sánchez (2009: 81) que gairebé qualsevol paraula pot ésser objecte d'un ús irònic. Per tant, podríem tendir a pensar que no cal indicar res. Algunes locucions, emperò, sobretot les que inclouen algun tipus de valoració, es presten de manera especial a ser emprades amb intenció irònica. Per aquest motiu, pensem que en un diccionari bilingüe sí que cal tractar la ironia del sistema fraseològic, i que també cal reflexionar sobre el tractament adient, per tal com la ironia és un fenomen força complex, de manera que l'usuari que no és parlant nadiu no sempre pot arribar ell sol a conclusions correctes amb la mera indicació que una unitat fraseològica s'empra irònicament. Considerem dos exemples autèntics de la unitat *valgui la redundància*:

- (10) A pesar de que es critiqui molt el criticisme, valgui la redundància...
 (<<http://www.proz.com>> › ... › Poetry & Literature)
- (11) Dona treballadora, valgui la redundància...
 (<<http://twitter.com/EvaPiquer>>)

Al nostre entendre, en el primer cas no es dóna ironia: es tracta de l'ús normal que permet la locució *valgui la redundància*; mentre que a *Dona treballadora, valgui la redundància...* es dóna un ús irònic relativament complex: l'emissor reproduceix i, alhora, es distancia de les convencions i diferències que imposa el llenguatge, de manera que comunica una pseudo-identificació amb els significats habituals. Adaptant la teoria de Haverkate (1985), lingüista que analitza la ironia il·locutiva, observem que l'ús no irònic de *valgui la redundància* representa una mena de disculpa per un ús estilístic que podria ser considerat poc elegant, mentre que l'ús irònic representa una declaració.

La ironia verbal pot donar-se a molts nivells de l'acte de parla; al nostre entendre, requereix un sistema de tractament molt flexible, i sovint es fa molt difícil per a l'usuari entendre els criteris implícits en un diccionari, per molt científics i sistemàtics que siguin, fet que ha d'acceptar tot fraseògraf i tot usuari, el qual per bé o per mal sol confiar en la informació que li ofereixen. A Batlle *et al.* (1992: 349) trobem la marca d'ironia acompanyant la unitat *Déu et faci bo!*: «*Déu et faci bo!* (*fam iròn*) denkste!, das hast du dir (so) gedacht!». De fet, *Déu et faci bo!* s'empra amb la partícula *que* iniciant la seqüència (*Que Déu et faci bo!*) i vol dir més o menys: *Que Déu t'ajudi!* [*perquè tens totes les de perdre*]; s'assembla, en certa manera, a *Que Déu hi faci més que nosaltres*, expressió amb la qual manifestem que no aconseguirem reeixir en una empresa. Les equivalències que proposen Batlle *et al.* (1992) no estan malament en absolut; el que sí és poc clar és la marca d'ironia, la qual no ens sembla ni justificada ni aclaridora. Igualment, ens sembla problemàtica la marca d'ironia a *com Déu vol*: «*com Déu vol* (*fam iròn*): *aquesta empresa va com Déu vol* in diesem Betrieb geht alles drunter u. drüber» (Batlle *et al.*, 1992: 349);¹⁰ per cert, i com pot veure el lector, els citats autors renunciïn aquí a

10 Des d'un punt de vista cognitivista, la unitat *com Déu vol* podria ésser classificada dins el mateix grup que a *la bona de Déu*, per tal com també a *com Déu vol* Déu intervé per defecte de la intervenció de l'home. La diferència (que en podríem dir cognitivista-filosòfica) entre ambdues unitats rau en el fet que a *com Déu vol* no hi ha confiança en la bondat de Déu, ans al contrari: la seva manera d'actuar és considerada atzarosa, la qual cosa equival a dir que no hi ha voluntat divina i que, per tant, Déu no existeix. En tot cas, es manifesta ironia entre el significat recte (que accepta la idea de Déu) i el significat

formular una definició ni tampoc ofereixen cap mena d'informació (per exemple, equivalències acontextuades, fraseològiques o no fraseològiques) en l'anomenat *definiens*,¹¹ opció que no considerem de gran ajut per a l'usuari.

■ 7 Metodologia

La nostra experiència guanyada amb la redacció del DEALEE¹² ens ha fet arribar a una conclusió fonamental, i és que l'únic mètode fiable i científic per a arribar a coneixements sòlids sobre el significat de les locucions és reunir exemples autèntics, espontanis i definatoris i analitzar el significat de les unitats fraseològiques que hi intervenen. El lector d'aquest article pot pensar que aquest postulat implica afirmar que el fraseògraf desconeix el significat de les locucions, i és ben bé això el que defensem: tal com hem exposat a l'apartat 3, les unitats fraseològiques són lexemes altament inferencials, i és molt difícil explicitar llur significat vague amb precisió i rigor científics. Ara bé, la introspecció del fraseògraf a l'hora de triar exemples més o menys correctes o prototípics és també absolutament necessària. A continuació, i a mode de colofó, volem mostrar com pot funcionar el mètode que acabem de descriure. Comencem amb la unitat *Déu n'hi do*, que a Batlle *et al.* (1992: 349) és presentada de la següent manera:

Déu n'hi do od doret! (fam): *tens gana? Déu n'hi do!* hast du Hunger? Ziemlich! | *Déu n'hi do els que érem!* Wir waren gar nicht so wenig! | *tens una llengua que Déu n'hi do!* du hast e. ganz schönes Mundwerk!

Tal com pot comprovar el lector, els autors del diccionari citat renuncien també aquí a formular una definició, a donar informació en el *definiens*; pensem que el *definiens* és una guia important per a un aprenent d'una llengua, i que les persones que consulten un diccionari bilingüe català-alemany seriós solen tenir una formació acadèmica; el *definiens*, tot i presentar sovint, sobretot en el camp de la fraseologia, un grau d'abstracció considerable, és un instrument fonamental al qual no hauria de renunciar cap fraseògraf, també en el cas que no hi hagi equivalències acontextuades, que són les que exigeix el *definiens*. Heus aquí alguns exemples extrets de la xarxa en els que figura la unitat *Déu n'hi do*:

---

idiomàtic (que nega la idea de Déu), però no entre el significat idiomàtic i la intenció de l'emissor: *com Déu vol* significa «de qualsevol manera» i l'emissor vol expressar justament això.

11 Vegeu el glossari a Beßler *et al.* (2009).

12 Vegeu la nota 1 a peu de pàgina.

- (12) No he estat, ni molt menys arreu del món, però déu n'hi do
(<http://www.salvadorsostres.com/v2/index.asp?autor=5>)
- (13) I en Peret de les Matinades, déu n'hi do quin personatge...
(<http://donapermolt.blogspot.es/1243267086>)
- (14) Aquest xipironets fan una pinteta que Déu n'hi do!
(<http://recipes-picbypic.blogspot.com/2008/09/chipirones-en-su-tinta-squid-in-its-ink.html>)

Aquests breus textos mostren que la unitat *déu n'hi do* representa un intensificador de quantitat, qualitat, magnitud, etc., informació que podria figurar perfectament en un eventual *definiens*, el qual, tal com ja hem exposat, no ha de presentar sempre un equivalent ni molt menys. Justament els equivalents com a informació en el *definiens* són sovint força problemàtics, i cal vigilar molt de no oferir una solució traductològica massa estreta: en relació amb l'entrada corresponent a *de cal Déu* a Batlle *et al.* (1992: 349), «*de cal Déu (pop)* Mords..., Heiden..., Riesen...», el lector podrà comprovar que aquest cop hi figura un *definiens* que consisteix en tres equivalents, els quals, emperò, no servirien per a traduir el següent exemple, autèntic i al nostre entendre absolutament correcte, almenys pel que fa a l'ús:

- (15) Es un drogata de cal deu!
(<http://www.fotolog.com/marcuserotik/45351196>)

■ 8 A tall de conclusió

En aquest article hem comentat alguns dels problemes de la fraseografia català-alemany, tot centrant-nos en les unitats idiomàtiques. Opinem que aquesta subdisciplina lingüística hauria de tenir com a principal objectiu explicitar el sentit i l'ús de les locucions. Igualment, volem recalcar que considerem Internet com una font irrenunciable de materials lingüístics, sobretot en el camp de la fraseologia. ■

■ Bibliografia

- Ariza Viguera, Manuel (1990): «Religión y lenguaje», in: *Jornadas de Filología. Homenaje al Profesor F. Marsá*, Barcelona: Universitat de Barcelona, 17–29.
- Batlle, Lluís C. et al. (1992): *Langenscheidts Handwörterbuch Katalanisch-Deutsch*, Berlín et al.: Langenscheidt.

- Beßler, Jutta / Erkelenz, Michael / Marín Martínez, María Teresa / Torrent-Lenzen, Aina / Uría Fernández, Lucía (2009): «Presentación del proyecto Diccionario español-alemán de locuciones del español de España de Colonia/Hamburgo», in: *Kooperativer Hochschulschriftenserver NRW (KOPS) / Online Publikationsverbund der Universität Stuttgart*, <http://opus.bibl.fh-koeln.de/volltexte/2009/199/pdf/Proyecto_diccionario_locuciones.pdf>
- Berg, Wolfgang (1978): *Uneigentliches Sprechen. Zur Pragmatik und Semantik von Metapher, Metonymie, Ironie, Litotes und rhetorischer Frage*, Tübinga: Narr.
- Bosque, Ignacio / Gutiérrez-Rexach, Javier (2009): *Fundamentos de sintaxis formal*, Madrid: Akal.
- Calero Fernández, María Ángeles (1998): «Acerca de Dios y del demonio en la fraseología española y catalana», in: Wotjak, Gerd (ed.): *Estudios de fraseología y fraseografía del español actual*, Frankfurt / Madrid: Vervuert / Iberoamericana, 155–195.
- DIEC 2 = Institut d'Estudis Catalans (2007): *Diccionari de la Llengua Catalana*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans / Enciclopèdia Catalana / SAU / Edicions 62 (<<http://dlc.iec.cat>>).
- Drosdowski, Günther / Scholze-Stubenrecht, Werner (1998): *Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Idiomatisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, Mannheim et al.: Dudenverlag.
- Espinal, M. Teresa (2004): *Diccionari de Sinònims de Frases Fetes*, Barcelona / València: Universitat Autònoma de Barcelona / Universitat de València / Abadía de Montserrat.
- Filatkina, N. (2007): «Pragmatische Beschreibungsansätze», in: Burger, Harald et al. (eds.): *Phraseologie. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*, vol. 1, Berlin: de Gruyter, 132–158.
- García-Page Sánchez, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*, Barcelona: Anthropos.
- Gréciano, Gertrud (1987): «Les inférences de l'idiome», in: Riegel, Martin et al. (eds.): *L'implication dans les langues naturelles et dans les langages artificiels*, Estrasburg / París: TraLiLi / Klincksieck, 139–153.
- Haverkate, Henk (1985): «A Speech Act Analysis of Irony», *Journal of Pragmatics* 14, 77–109.
- Kühn, Peter (1985): «Phraseologismen und ihr semantischer Mehrwert», *Sprache und Literatur in Wissenschaft und Unterricht* 56, 37–46.

- (1994): «Pragmatische Phraseologie: Konsequenzen für die Phraseographie und Phraseodidaktik», in: Sandig, Barbara (ed.): *Europhras 92: Tendenzen der Phraseologieforschung*, Bochum: Brockmeyer, 411–428.
- Lawick, Heike van (2006): *Metàfora, fraseologia i traducció. Aplicació als somatismes en una obra de Bertolt Brecht*, Aquisgrà: Shaker.
- Marimón Llorca, Carmen (2009): «La retórica», in Ruíz Gurillo / Padilla García (eds.), 13–44.
- Martínez López, Juan A. (2008): «Sobre la estructura morfosintáctica de las locuciones adjetivas», in: Mellado, Carmen (ed.): *Colocaciones y fraseología en los diccionarios*, Frankfurt am Main: Lang, 106–116.
- Meibauer, Jörg (1999): *Pragmatik*, Tübinga: Stauffenburg.
- Montoro del Arco, Esteban Tomás (2006): *Teoría fraseológica de las locuciones particulares. Las locuciones prepositivas, conjuntivas y marcadoras en español*, Frankfurt am Main: Lang.
- Penadés Martínez, Inmaculada (1999): «Para un tratamiento lexicográfico de las expresiones fijas irónicas desde la pragmática», *Pragmalingüística* 7, 185–210.
- Portolés, José (1993): «La distinción entre los conectores y otros marcadores del discurso en español», *Verba* 20, 141–170.
- Ruiz Gurillo, Leonor (1997): *Aspectos de fraseología teórica española*, València: Universitat de València.
- (2006): «Fraseología para la ironía en español», in: Miguel Aparicio, Elena et al. (eds.): *Estructuras léxicas y estructura del léxico*, Frankfurt am Main: Lang, 129–148.
- / Marimón, Carmen / Padilla, Xose A. / Timofeeva, Larissa (2004): «El proyecto de GRIALE para la ironía en español: conceptos previos», *Estudios de lingüística de la Universidad de Alicante (ELUA)* 18, 231–242.
- / Padilla García, Xose A. (eds.) (2009): *Dime cómo ironizas y te diré quién eres: una aproximación pragmática a la ironía*, Frankfurt am Main: Lang
- Schlaefter, Michael (2002): *Lexikologie und Lexikographie. Eine Einführung am Beispiel deutscher Wörterbücher*, Berlín: Erich Schmidt.
- Seco, Manuel / Andrés, Olimpia / Ramos, Gabino (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles*, Madrid: Aguilar.

- Svensson, Maria Helena (2008): «A very complex criterion of fixedness: Non-compositionality», in: Granger, Sylviane / Meunier, Fanny (eds.): *Phraseology. An interdisciplinary perspective*, Amsterdam / Filadèlfia: John Benjamins, 81–93.
- Timofeeva, Larissa (2009): «Las unidades fraseológicas», in Ruiz Gurillo / Padilla García (eds.), 193–217.
- Torrent-Lenzen, Aina (2008): «Fraseología y comunicación de emociones», in: *XV Congreso Internacional de la Asociación de Lingüística y Filología de América Latina, Montevideo, Agosto 2008* (CD-Rom). También a: <http://opus.bibl.fh-koeln.de/volltexte/2009/216/pdf/Fraseologia_y_comunicacion_de_emociones.pdf>.
- (2009): «Lema, categoría y definiens en la fraseografía monolingüe del español y bilingüe español-alemán», *Cadernos de Fraseología Galega* 11, 229–256.
- (en prensa a): «Las locuciones marcadoras construidas sobre la base del verbo *decir*: aspectos fraseográficos y traslaticios (español-alemán)», in: *Actas del Congreso de la Sociedad Alemana de Hispanistas, Tübingen 2009*, Madrid / Frankfurt: Iberoamerica / Vervuert.
- (en prensa b): «Las locuciones emotivas en español y su correspondencia al alemán (con un análisis contrastivo de las unidades *por el amor de Dios* y *um Gottes Willen*)», in: Sánchez, Raúl et al. (eds.): *Neuere Studien zur angewandten kontrastiven Linguistik Deutsch-Spanisch-Portugiesisch*, Stuttgart: Ibidem.
- / Uría Fernández, Lucía (2009): «Los niveles de significado recto y traslaticio en el *Diccionario fraseológico documentado del español actual* de Seco et al.», *Lingüística en la Red (LinRed)* 6, 1–24 <http://www.linred.com/articulos_pdf/LR_articulo_28012009.pdf>.
- Torres Sánchez, María Ángeles (2009): «La relevancia», in Ruiz Gurillo / Padilla García (eds.), 65–87.
- Zybatow, Lew (1998): «Übersetzen von Phraseologismen oder was bringt die kognitive Linguistik dem Übersetzer?», in: Wirrer, Jan (ed.): *Phraseologismen in Text und Kontext*, Bielefeld: Aisthesis, 149–167.
- Aina Torrent, Fachhochschule Köln, Institut für Translation und Mehrsprachige Kommunikation, Mainzer Straße 5, D-50678 Köln, <Aina.Torrent_Lenzen@fh-koeln.de>, <aina.torrentalamany-lenzen@univie.ac.at>.

Zusammenfassung: Dieser Beitrag beinhaltet reflektierende Gedanken über die Behandlung der katalanischen Phraseologismen in der katalanisch-deutschen Lexikographie; ebenfalls werden Richtlinien für die phraseographische Theorie und Praxis vorgeschlagen. Es wird die These vertreten, dass es das Ziel eines jeden Wörterbuches im Bereich der Phraseologie sein sollte, die idiomatische Bedeutung und den Gebrauch der Redewendungen zu bestimmen. Als Hauptmethoden, um dieses Ziel zu erreichen, werden der Kognitivismus, aber vor allem die Pragmatik angesehen. Ebenfalls wird die Bedeutung des Internets für die moderne Phraseographie hervorgehoben. ■

Summary: This paper presents a series of reflections on the way Catalan phrases are dealt with in Catalan-German lexicography, while also proposing a set of guidelines for its use in phraseological theory and practice. The hypothesis defended by the author here is that the aim of any dictionary in the field of phraseology should be to provide the idiomatic meaning and use of the phrases. Cognitivism and, above all, pragmatics are discussed as the most important methods that can be used to achieve this goal. Likewise, the paper also highlights the importance of the internet in modern phraseography. [Keywords: Catalan-German phraseography; phraseological theory and practice; idiomatic meaning; cognitivism; pragmatics] ■

Les partícules modals alemanyes en català: els diccionaris bilingües com a eina de traducció

Hang Ferrer Mora (València)

■ 1 Introducció

El diccionari és una de les eines bàsiques per al traductor. A més a més, el llibre que tenim a l'abast de la mà, en qualsevol de les seues variants (monolingües, bilingües, enciclopèdics, etc.), ha estat elaborat sota criteris que la lexicografia s'encarrega d'estudiar i sistematitzar. La creació d'un diccionari és un tasca àrdua que requereix molt de temps i, tanmateix, la seua validesa –sobretot en el cas dels diccionaris de temes especialitzats– és efímera. L'experiència del traductor professional pot confirmar aquesta afirmació.

Però tornem a la llengua d'ús quotidià per centrar-nos en algunes classes de paraules en particular. En relació amb plantejaments lexicogràfics, als darrers anys també han sorgit qüestions no tan sols sobre l'elaboració de diccionaris sinó sobre el seu ús (Engelberg / Lemnitzer, 2008). Hi ha una sèrie de factors que s'hi han de considerar, com el destinatari o usuari (parlant nadiu, estranger; estudiant, públic general, etc.) o la finalitat de l'ús (didàctic, traductològic, científic, etc.). No obstant això, la pregunta que ens plantejem aquí es pot formular de la manera següent: és el diccionari una eina efectiva per a traduir? Acotarem la nostra pregunta per a aplicar-la a les partícules modals alemanyes i la seua traducció al català.

Altres classes de paraules, com els substantius i els verbs, són molt diferents en el seu tractament en un diccionari. A més de la informació gramatical que pot oferir un bon diccionari bilingüe, quan s'inclou el substantiu o verb com a lema és perquè hi ha, almenys, una o més correspondències en el pla lèxic d'una altra llengua.

Hem pogut constatar que el cas de les partícules modals (en endavant, PMs) és diferent. El significat lèxic de les PMs se situa en el nivell pragmàtic o conversacional, atès que expressen el posicionament del parlant enfront de l'enunciat, és dir, com un emissor valora la proposició o *dictum*. Aquest

grup lexemàtic vehicula, doncs, l'anomenada *actitud del parlant*, que està relacionada amb les modalitats de l'enunciació; no obstant això, les PMs alemanyes poden expressar valors conversacionals addicionals, referint-se a un enunciat anterior de l'interlocutor o, fins i tot, a una pressuposició o implicatura conversacional. D'ús freqüent en el registre oral conversacional, en cap de les llengües romàniques, d'entre elles el català, hi ha un grup lexemàtic semblant o ben determinat.

En aquest article durement a terme una anàlisi sistemàtica del tractament de les PMs alemanyes en els diccionaris alemany-català. En primer lloc caracteritzarem les PMs com a classe lexemàtica i determinarem quins d'aquests trets són rellevants per incloure's en el diccionari com a meta-informació. A continuació, farem consideracions sobre l'estructura formal i els tipus de representació de significats en el diccionari. Una vegada determinats els criteris, comprovarem el tractament de les PMs en tres diccionaris, i farem una valoració dels resultats. A tall de cloenda, reflexionarem sobre la utilitat dels diccionaris com a eina per a la traducció de les PMs alemanyes al català.

■ 2 Les PMs com a classe lexemàtica: criteris de delimitació

En primer lloc caldrà determinar què i quines són les PMs alemanyes objecte d'estudi. Com a grup lexemàtic, les PMs alemanyes conformen una classe relativament petita amb poques unitats. Encara que hi ha dubtes sobre l'inventari, les PMs considerades en la majoria de les gramàtiques i estudis sobre el tema són *aber, auch, bloß, denn, doch, eben, eigentlich, einfach, etwa, halt, ja, mal, nicht, nur, ruhig, schon, überhaupt, vielleicht* i *wohl*. No obstant això, el criteri principal definitori de les PMs és el funcional: aquestes expressen actituds del parlant en el nivell pragmàtic o conversacional.

Per a caracteritzar i delimitar les PMs alemanyes com a classe lexemàtica ben diferenciada hi ha altres propietats de naturalesa diversa, començant pels criteris prosòdics i passant pels criteris morfològics, sintàctics i semàntics (cf. Thurmair, 1989; Ferrer Mora, 2001). Però, d'una banda, aquests trets són problemàtics per a delimitar les PMs d'altres classes de paraules; i de l'altra, és qüestionable la seua inclusió i validesa com a informació lexicogràfica en el diccionari.

La informació lexicogràfica en el diccionari ha d'estar organitzada de manera eficient perquè siga ràpidament accessible i l'usuari pugui trobar la informació que cerca. La microestructura d'una entrada té dues parts (Schlaefel, 2002: 86):

- la part formal, en la qual apareix la informació gramatical i lingüística;
  - la part semàntica, on es troba la descripció del significat de la paraula.
- En alguns diccionaris, apareixen també exemples il·lustratius, frases o col·locacions típiques i freqüents.

¿Quina informació gramatical sobre les PMs és rellevant en la microestructura d'una entrada del diccionari? A continuació s'exposaran els trets definitoris de les PMs com a classe lexemàtica i s'analitzarà la seua rellevància com a informació que es pot incloure en el diccionari:

a) D'acord amb criteris prosòdics podem dir que les PMs no són accentuables (Thurmair, 1989). La majoria de les PMs alemanyes són monosil·làbiques; altres amb més d'una síl·laba tenen un accent lexemàtic (p. ex. *eben*, *einfach* i *eigentlich*). Aquest tret presenta les primeres excepcions: *ja*, *bloß* i *nur* usades com a PMs presenten una variant accentuada en oracions imperatives, que, està relacionada amb il·locucions com l'amenaça o l'advertència. Alhora, la mateixa autora (cf. Thurmair, 2001) admet una variant tònica de *doch*, *schon* i *denn* amb accent contrastiu en funció de PM. No obstant això, hi ha casos en què l'accentuació de la partícula implica un canvi de significat (*wohl*); amb altres partícules, l'accentuació diferencia clarament la funció de PM d'altres funcions, com en el cas d'*eigentlich*, *auch* i *einfach*. No podem, per tant, caracteritzar les PMs, en general, atent a la no-accentuabilitat com a criteri discret, encara que amb el tret *accentuat vs. àton* seria fàcil diferenciar el significat o les diferents funcions (en concret, la funció de PM enfront d'altres) d'algunes paraules com *eben* o *vielleicht*. En diccionaris monolingües com el *Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache* apareix com a metainformació *unbetont* (àton) en el seu ús com a partícula, per diferenciar-les del seu ús com a adverb.

b) D'acord amb criteris morfològics, les PMs són paraules invariables, és a dir, no tenen cap flexió. Tampoc aquest és un criteri suficient, atès que hi ha altres classes de paraules, p. ex. conjuncions, que també són invariables morfològicament. Precisament, algunes PMs realitzen la funció de conjuncions, com *aber*. El grup de les *partícules*, al qual s'adscriuen les PMs, es caracteritza en general per la invariabilitat morfològica. Incloure aquesta informació en el diccionari fent servir la fórmula metainformativa *Partikel*, *Abtönungspartikel* o *Modalpartikel* és viable, tal com també classifiquem altres grups lexemàtics; però és dubtós que l'usuari corrent d'un diccionari bilingüe sàpiga si té al davant una PM o no.

c) D'acord amb criteris sintàctics, les PMs alemanyes no poden aparèixer soles al precamp (*Vorfeld*) d'una oració, malgrat que la seua funció, a

més de modal, és també connectiva. Apareixen aleshores sempre en el mig-camp (*Mittelfeld*). Aquest criteri sintàctic fiable permet diferenciar la funció de partícula modal de la majoria d'altres classes lexemàtiques. També aquest tret possibilita la distinció entre la funció de PM i altres funcions dins de la classe partícula, ja que altres tipus de partícules sí poden ocupar el precamp, com les *Gradpartikeln*, p.ex. *auch* (també). En el migcamp, les PMs marquen la frontera entre el tema i el rema, tot situant-se immediatament abans del rema (cf. Thurmair, 1989: 29).

Afegir aquesta informació sintàctica no sembla adient per a l'entrada d'un diccionari ni tampoc rellevant per a descriure el seu significat, encara que és un bon criteri diferenciador entre la funció PM i altres funcions.

d) Com a criteri semàntic, cal fer notar que el seu significat no es troba en el nivell proposicional o semàntic. Més aviat, el significat de les PMs resta en el nivell pragmàtic o discursiu, doncs, com s'ha esmentat abans, les PMs permeten als parlants posar de relleu la seva actitud enfront d'allò que es diu, la proposició. En termes de la teoria de la rellevància, les PMs s'interpreten com a instruccions perquè l'interlocutor pugui inferir la manera com el parlant es posiciona davant la proposició, en termes de pressuposicions, conclusions, etc. Epistemològicament, una PM pot presentar el contingut d'una proposició com un saber conegut pels interlocutors —el cas de *ja* o *doch*. Com que les PMs no intervenen en el significat semàntic de la proposició, es considera sovint que les PMs són susceptibles d'ésser omeses. Si bé és cert que es poden elidir sense canviar el significat proposicional, no passa el mateix amb els valors pragmàtics i discursius; de fet, l'ús més freqüent de les PMs és al registre oral conversacional.

Hi ha casos en què la PM no és facultativa, p. ex. *doch* en oracions desideratives.

Una altra prova del fet que el significat de les PMs no opera en el nivell proposicional és la impossibilitat de focalitzar-les mitjançant un pronom interrogatiu en una pregunta, és a dir, no poden ser una resposta a una pregunta, i cal destacar aquí, en la seua funció de partícula modal.

De fet, les PMs tampoc no poden restar en l'àmbit semàntic d'una altra actitud del parlant. Hi ha altres elements que poden expressar actituds del parlant, com els adverbis oracionals. La majoria de les PMs són, aleshores, incompatibles amb molts d'aquests adverbis oracionals perquè no poden estar sota el seu àmbit, p.ex. *nicht* (no): les PMs no poden situar-se darrere de *nicht* dins de l'oració, perquè es trobarien dins del seu domini: *Komm doch nicht zu spät nach Hause*, però no: **Komm nicht doch zu spät nach Hause*.

Incloure informació sobre l'ús obligatori o facultatiu d'una PM en el diccionari no sembla molt rellevant, malgrat la importància que puga tenir a l'hora de traduir-la.

e) Les PMs es poden combinar si mostren una certa afinitat en el seu significat pragmàtic, però també presenten moltes restriccions combinatòries entre si. Algunes de les col·locacions més freqüents són *ja auch*, *doch mal*, etc. Si la combinació forma una unitat quasi fraseològica, si el significat final es deriva del significat independent de cada partícula o si guanya un altre significat al estar combinades, són qüestions difícils de determinar. Cap diccionari tracta la combinació de dues o més PMs com un lema. Tampoc queda clar en molts casos si cada partícula de la combinació té funció de PM o no. Hi ha la possibilitat de trobar combinacions si l'entrada inclou exemples amb col·locacions típiques.

f) Com que les PMs expressen actituds del parlant, totes elles mostren restriccions d'aparició segons la modalitat oracional. Recordem que la modalitat és un fenomen que abraça aspectes formals (morfològics, semàntics) i funcionals (pragmàtics). Cadascuna de les modalitats oracionals està relacionada amb una il·locució bàsica. Hi ha un subgrup de PMs que hi poden aparèixer només amb oracions declaratives i exhortatives, com *ja*, *einfach*, *eben* i *halt*; i, alhora, són incompatibles amb la modalitat interrogativa. Aquest fet les relaciona amb determinats valors il·locutius; fins i tot, autors com Sökeland (1980) les consideren indicadors il·locutius, p. ex. *mal*, que sempre apareix relacionada amb les *peticions* o *exhortacions*. No obstant això, no es pot afirmar que siguin autèntics indicadors il·locutius, atès que, si bé poden reforçar la il·locució d'un enunciat, no és menys cert que també són capaços de modificar-la, i fins i tot, d'expressar el contrari de la il·locució bàsica.

A continuació analitzarem quins d'aquests trets són rellevants per a incloure's en l'entrada d'una PM i poden estar integrats com a informació gramatical i lèxica del diccionari. També serviran com a criteris per comprovar el seu tractament en els diccionaris bilingües alemany-català que ens ocupen. Però fem una ullada abans a l'estructura de les entrades del diccionari.

■ 3 La microestructura i macroestructura de l'entrada en els diccionaris

■ 3.1 Microestructura: aspectes formals i semàntics

Com ja hem apuntat, la microestructura d'una entrada en el diccionari té un aspecte formal i un altre de semàntic. L'aspecte formal conforma l'estructura de l'article: quines parts té, i quina és la informació gramatical rellevant per a l'usuari. La part semàntica s'encarrega de definir el significat del lema al qual pertany. Cada entrada és independent, perquè l'usuari que fa una consulta en el diccionari trobe la informació que cerca. Hom pot considerar que són textos tancats autònoms amb coherència interna.

L'aspecte formal inclou tota mena de signes gràfics: punts sota una vocal que indiquen la síl·laba accentuada, abreviatures que aporten informació gramatical sobre la classe lexemàtica, el gènere, la declinació, etc.

Pel que fa al component semàntic de l'entrada, pot estar articulat en mòduls independents, els quals corresponen a diferents accepcions o significats del lema en qüestió. En alguns diccionaris, cada distint significat s'il·lustra amb un exemple en forma d'oració. També poden aparèixer exemples amb col·locacions típiques del lema, en relació sintagmàtica.

El significat de les PMs com a classe lexemàtica funcional ofereix una dificultat afegida per a la seua descripció, atès que es troba no en el nivell proposicional sinó en el nivell il·locutiü, en termes de la gramàtica funcional. Són satèl·lits σ_4 que vehiculen la funció «mode de l'acte de parla», però també de l'«escenari comunicatiu», fins i tot poden considerar-se satèl·lits del nivell 5, ja que «el hablante pondera la felicidad del acto verbal en la situación de comunicación en que se realiza» (Calañas Continente, 2002: 58–59).

En la pràctica lexicogràfica hi ha una sèrie de procediments definatoris per a explicar o parafrasejar el significat; de vegades, es fan servir dos o més d'aquests procediments. Són els següents (cf. Schlaefer, 2002: 97–98):

- Definició lògica: s'expliciten les relacions de hiperonímia o hiponímia: p. ex. la definició de *knife* (<http://encyclopedia.thefreedictionary.com/fork>) com una «peça de coberteria» [...].
- Definició taxonòmica: classificació en un sistema taxonòmic o amb el nom científic, p. ex. *hipèric*. Nom científic: *Hypericum* [...] (<http://www.enciclopedia.cat>).
- Definició ostensiva: assenyal a un objecte de la realitat, potser recurrent a il·lustracions, com els diccionaris visuals.

- Definició paradigmàtica: mitjançant sinònims, p. ex. *tranquil·litzant: ansiolític* (<http://www.enciclopedia.cat>).
- Definició morfosemàntica: explica la relació entre els significats dels constituents del terme, p. ex. **rentaplats**. *Persona llogada en una cuina per a rentar els plats [...]* (<http://www.enciclopedia.cat>).
- Definició funcional: explica el significat mitjançant funcions gramaticals, semàntiques o pragmàtiques, p. ex. *aquest: 2 Designa també les coses actuals, que són o s'esdevenen ara* (<http://www.diccionari.cat>).
- Definició per negació o exclusió: negant o parafrasejant un objecte: p. ex. *inconsistent: adj. Mancat de consistència* (<http://www.diccionari.cat>).
- Definició per una única paraula: p. ex. *peto: m it 1 ARM Plastró* (<http://www.diccionari.cat>).
- Definició metalingüística: inclou comentaris explicatius de la llengua o classificacions gramaticals, p. ex. *jo: 1 pron Pronom personal de primera persona* (<http://www.diccionari.cat>).
- Definició de la recció: amb verbs, proporcionant informació de la recció verbal, p. ex. *poner: 22. tr. Exponer a algúen a algo desagradable o malo.* (<http://www.rae.es/RAE/Noticias.nsf/Home?ReadForm>).

Hem de considerar la diferència entre els diccionaris monolingües i bilingües quant al tractament del significat. En la lexicografia monolingüe trobarem tota mena de definicions; l'ostensiva és pròpia del diccionaris visuals, que poden ser també multilingües. Però les PMs alemanyes i altres tipus de partícules necessiten una altra mena de tractament. Si bé per a classes de paraules com els noms, adjectius i verbs és més fàcil emprar diversos tipus de definicions —encara que la correspondència de lemes o l'única paraula és la més usual en un diccionari bilingüe—, en el cas de les partícules, aquesta correspondència no resulta tan senzilla establir i representar els seus equivalents.

■ 3.2 Macroestructura: l'organització dels lemes

La macroestructura del diccionari ve donada per l'organització dels lemes i el seu ordre d'aparició. El lema, en el cas d'un verb, és representat en català per l'infinitiu; si, per processos de derivació (p. ex. mitjançant sufixes), el lema pot transformar-se en altres classes de paraules sense canvi de significat, aquests mots derivats poden restar inclosos dins de la mateixa entrada o aparèixer cadascun com un lema independent.

En el cas dels homògrafs, poden aparèixer com a entrades independents acompanyats per un superíndex, p. ex. *mon*¹, *mon*² en el Diccionari.cat online de l'Enciclopèdia Catalana (<<http://www.diccionari.cat>>).

En el cas de les PMs, la qüestió que es planteja és si hi ha un significat comú bàsic subjacent a tots els usos i funcions d'una PMs, o si hom ha de parlar esment dels seus diferents usos. En el seu *Lexikon deutscher Partikeln*, Helbig (1998) utilitza subíndexs per marcar diferents usos dels lexemes que aquí estudiem quan es fan servir tant en funció de PM com amb altres funcions dins de la classe partícula (*Gradpartikel* partícula de gradació; *Antwortpartikel*, partícula de resposta), p. ex. *eben*_{1,2,3,4} (Helbig 1988: 120–124).

Amb els trets de les PMs alemanyes i la estructura dels lemes en els diccionaris tenim ja el bastiment per a analitzar el tractament de les PMs alemanyes en els diccionaris bilingües alemany-català.

■ 4 Les PMs en els diccionaris bilingües alemany-català

■ 4.1 Categories d'anàlisi: PMs, diccionaris, trets rellevants

Després de la introducció als trets definitoris de les PMs alemanyes com a classe lexemàtica i a l'estructura formal i semàntica de les entrades del diccionari, ens ocuparem de l'anàlisi del tractament de les PMs en els diccionaris bilingües alemany-català.

Excloem del nostre estudi les següents PMs:

- *einfach*, perquè el seu procés de gramaticalització d'adjectiu a PM fa dubtar encara de la seua funció plena com a PM;
- *halt*, perquè es considera una variant dialectal d'*eben*, encara que Thurmair (1989) ha demostrat que hi ha diferències entre ambdues PMs;
- *nicht*, perquè el seu ús com a PM és molt concret i el seu equivalent és la negació «no»;
- *rubig*, per ser un cas semblant a *einfach*.

Els trets rellevants per a l'anàlisi del tractament de les PMs alemanyes en els diccionaris són els següents:

- 1) La classificació dins la classe lexemàtica «partícula». Aquesta informació és rellevant tant per a diferenciar la funció de PM dins de la classe «partícula» com per a delimitar-la d'altres classes lexemàtiques.
- 2) L'accentuació (tònica vs. àtona). Aquest tret pot ajudar a distingir els usos particulars modals d'altres valors.
- 3) La modalitat oracional dels enunciats on apareix.

- 4) El tipus de definició/equivalents oferts: si són unitats lèxiques (U), o locucions (L), exemples (E), sense equivalents com a partícula (O).
- 5) Si se n'ofereixen exemples (reals o inventats).
- 6) Si contemplen possibles combinacions de partícules, tant en funció de PM com en altres col·locacions.
- 7) Si els equivalents exposats serveixen per a cobrir la varietat d'usos i significats de la paraula.
- 8) Si estan separats els diferents significats en mòduls independents.

Els diccionaris que hem considerat són els següents:

- *Pocket Deutsch-Katalanisch/ Català-Alemany*, Herder. (PH)
- *Alemany-català*, Enciclopèdia catalana. (EC)
- *Alemany-català, català-alemany*, Pòrtic. (PO)

■ 4.2 Anàlisi per PM representat en taules

aber				
Diccionaris	PH	EC	PO	
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	
Informació de modalitat oracional	X	X	X	
Tipus de definició/equivalents	U	U	U	
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	√/√	X/X	
Combinacions de partícules (modals)	X	√	X	
Cobertura completa d'usos	X	X	X	
Separació de significats en mòduls	X	X	X	

auch				
Diccionaris	PH	EC	PO	
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	
Informació de modalitat oracional	X	X	X	
Tipus de definició/equivalents	U/L	U/L	U	
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	√/X	X/X	
Combinacions de partícules (modals)	√	√	√	
Cobertura completa d'usos	X	X	X	
Separació de significats en mòduls	X	X	X	

bloß				
	Diccionaris	PH	EC	PO
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	X/X
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	X/X
Informació de modalitat oracional	X	X	X	X
Tipus de definició/equivalents	U	U	U	U
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	X/X	X/X	X/X
Combinacions de partícules (modals)	X	X	X	X
Cobertura completa d'usos	X	X	X	X
Separació de significats en mòduls	√	√	√	X

denn				
	Diccionaris	PH	EC	PO
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	X/X
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	X/X
Informació de modalitat oracional	X	X	X	X
Tipus de definició/equivalents	U	E	E	E
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	√/√	√/√	√/√
Combinacions de partícules (modals)	X	X	X	√
Cobertura completa d'usos	X	X	X	X
Separació de significats en mòduls	X	X	X	X

doch				
	Diccionaris	PH	EC	PO
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	X/X
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	X/X
Informació de modalitat oracional	X	X	X	X
Tipus de definició/equivalents	U	U/L	U	U
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	X/√	X/√	X/X
Combinacions de partícules (modals)	X	X	X	X
Cobertura completa d'usos	X	X	X	X
Separació de significats en mòduls	√	√	X	X

eben				
	Diccionaris	PH	EC	PO
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	X/X
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	X/X
Informació de modalitat oracional	X	X		√
Tipus de definició/equivalents	U	U		U/L
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	√/X	X/X	X/X
Combinacions de partícules (modals)	X	X	X	X
Cobertura completa d'usos	X	X	X	X
Separació de significats en mòduls	X	√		X

eigentlich				
	Diccionaris	PH	EC	PO
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/*	X/*	X/*	X/*
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	X/X
Informació de modalitat oracional	X	X	X	X
Tipus de definició/equivalents	U	U		U/L
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	X/X	X/X	X/X
Combinacions de partícules (modals)	X	X	X	X
Cobertura completa d'usos	X	X	X	X
Separació de significats en mòduls	X	X	X	X

etwa				
	Diccionaris	PH	EC	PO
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	X/X
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	X/X
Informació de modalitat oracional	X	X	X	X
Tipus de definició/equivalents	U	U		U/L
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	X/X	X/X	X/X
Combinacions de partícules (modals)	X	X	X	X
Cobertura completa d'usos	X	X	X	X
Separació de significats en mòduls	X	X	X	X

ja				
	Diccionaris	PH	EC	PO
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	X/X
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	X/X
Informació de modalitat oracional	X	X	X	X
Tipus de definició/equivalents	U	U/E	U	U
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	√/√	X/X	X/X
Combinacions de partícules (modals)	X	√	X	X
Cobertura completa d'usos	X	√*	X	X
Separació de significats en mòduls	X	X	X	X

mal				
	Diccionaris	PH	EC	PO
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	*	X/X	X/*	X/*
Accentuació (tònica vs. àtona)		X/X	X/X	X/X
Informació de modalitat oracional		X	X	X
Tipus de definició/equivalents		U/E	O	O
Exemples (altres funcions/PM)		√/√	√/√	√/√
Combinacions de partícules (modals)		X	X	X
Cobertura completa d'usos		X	X	X
Separació de significats en mòduls		X	X	X

nur				
	Diccionaris	PH	EC	PO
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	X/X
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	X/X
Informació de modalitat oracional	X	X	X	X
Tipus de definició/equivalents	U	U	U	U
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	√/X	X/X	X/X
Combinacions de partícules (modals)	X	X	X	X
Cobertura completa d'usos	X	X	X	X
Separació de significats en mòduls	X	X	X	X

schon				
Diccionaris	PH	EC	PO	
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	
Informació de modalitat oracional	X	X	X	
Tipus de definició/equivalents	U	U/E	U	
Exemples (altres funcions/PM)	√/X	√/√	√/X	
Combinacions de partícules (modals)	X	X	X	
Cobertura completa d'usos	X	X	X	
Separació de significats en mòduls	X	X	X	

überhaupt				
Diccionaris	PH	EC	PO	
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	
Informació de modalitat oracional	X	X	X	
Tipus de definició/equivalents	U/L	U/L	U/L	
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	X/X	X/X	
Combinacions de partícules (modals)	X	√	√	
Cobertura completa d'usos	X	X	X	
Separació de significats en mòduls	√	X	X	

vielleicht				
Diccionaris	PH	EC	PO	
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/*	X/X	
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	
Informació de modalitat oracional	X	X	X	
Tipus de definició/equivalents	U	U	U/L	
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	X/X	X/X	
Combinacions de partícules (modals)	X	X	X	
Cobertura completa d'usos	X	X	X	
Separació de significats en mòduls	X	X	X	

wohl				
Trets	Diccionaris	PH	EC	PO
Classificació com a (partícula/PM)		X/X	X/X	X/X
Accentuació (tònica vs. àtona)		X/X	X/X	X/X
Informació de modalitat oracional		X	X	X
Tipus de definició/equivalents		U	U/E	U
Exemples (altres funcions/PM)		X/X	X/√	√/X
Combinacions de partícules (modals)		X	X	X
Cobertura completa d'usos		X	X	X
Separació de significats en mòduls		√	X	X

Notes:

- 1) El símbol √ significa 'sí' o 'es troben', el símbol X 'no' o 'absència de'.
- 2) L'asterisc indica que la partícula no té entrada pròpia, p. ex. *vielleicht* es troba sota *viel* en EC, o *mal* en PH té entrada com a substantiu (*Mal*) però no com a partícula.
- 3) En el cas de *ja*, (√*) significa que es consideren quasi tots els seus usos en funció de PM, encara que en manca la variant tònica.
- 4) Les combinacions de partícules que apareixen en els diccionaris amb *auch* i *überhaupt* són *auch nicht* i *überhaupt nicht*. En altres tipus de combinacions (p. ex. *vielleicht aber doch!*) no queda clar que tots els constituents formen part de la classe «partícula».
- 5) El tipus de definició i els equivalents oferts fan referència a tots els significats dins de la classe «partícula». El 'O' indica traducció zero quan apareix un exemple d'una PM.

■ 5 Resultat de l'anàlisi i conclusions

Com es pot observar a les taules, en cap dels diccionaris analitzats apareixen les PMs aquí estudiades amb una marca que indiqui la seua pertinença a la categoria «partícula» i, encara menys, que les assenyalen com a PM. Val a dir que sí en trobem exemples del seu ús en funció de PMs. La majoria estan classificades mitjançant etiquetes de la gramàtica tradicional com a adverbis, conjuncions, etc.

Pel que fa als trets suprasegmentals de les PMs, tampoc trobem cap informació sobre la possible accentuació o no de la partícula. Aquests dos trets sí apareixen en diccionaris monolingües d'alemany com el *Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache* (cf. Wolski, 1998).

Pel que fa a la seua relació amb les modalitats oracionals, no hi ha cap indicació metalingüística ni es fa referència a la força il·locutiva de l'enunciat, encara que sí apareixen exemples on les oracions són imperatives (tancades pel signe d'exclamació). No obstant això, la informació al respecte resulta clarament insuficient, si considerem que el significat d'una PM pot variar segons la modalitat oracional.

Pel que fa a la semàntica i equivalents, en la majoria dels casos de les unitats tractades s'incideix en les altres funcions. Tan sols en PMs com *denn*, *ja*, *mal* o *schon*, amb usos prototípics, trobem exemples de la seua utilització com a PM. Com a possibles equivalents en català, els diccionaris analitzats amb prou feines ofereixen unitats amb correspondència directa, i en alguns dels exemples trobem locucions o estructures que reproduïxen el significat de les PMs, però no estan marcades com a equivalents directes.

En relació als equivalents trobem pocs exemples d'oracions amb PMs modals. Tan sols hem identificat en el diccionari alemany-català d'Enciclopèdia Catalana un tractament més exhaustiu en el cas de *ja*.

Encara que és possible localitzar alguna combinació de partícules de forma esporàdica, les col·locacions típiques com *ja auch*, *doch mal*, etc., en les quals ambdues tenen funció de PM –i el significat de les quals no sempre equival a la suma dels significats independent dels seus constituents–, no estan recollides en cap dels tres diccionaris bilingües.

Si la majoria de les PMs no apareixen amb aquesta informació metalingüística, molt menys trobem en els diccionaris una cobertura dels seus diferents usos amb la multiplicitat de matisos. Com abans apuntàvem, la descripció de *ja* és la més completa, però tampoc hi abraça tots els usos: manca la variant tònica de *ja* relacionada amb la il·locució 'amenança'.

També considerem que la distribució de la informació en mòduls és poc sistemàtica. Quan trobem diferenciació del significat per la classe de paraula o per diferents accepcions, hi ha separació mitjançant signes gràfics de puntuació com el punt i coma; de vegades està marcada amb números (1, 2).

Una qüestió que hauríem d'analitzar és la traducció «zero» o no traducció de la PM, com en el cas de la PM *mal* en algun exemple del tipus *Sag mal*, per a veure si no hi ha equivalents i quin altres elements aporten el significat de la PM en altres llengües (cf. Ferrer Mora, 2004).

Si la finalitat de la utilització d'un diccionari és trobar la paraula correcta per a un lema o proveir-se de l'expressió correcta per a un context lingüístic determinat –dos factors determinants en la producció textual d'un diccionari bilingüe–, en el camp de les PMs alemanyes, els diccionaris

bilingües alemany-català no són de gran utilitat i mostren mancances evidents. I tampoc són un gran ajut com a eina traductològica, si el propòsit de l'usuari és la trobada d'equivalents per a la traducció (cf. Engelberg / Lemnitzer, 2008: 185).

Seria interessant fer una comparació de tots els equivalents recollits i testar la seua utilitat mitjançant un corpus de traduccions, però açò excediria el marc del present article, que només és un primer pas com a proposta de millora lexicogràfica.

Les PMs alemanyes continuen sent un problema d'aprenentatge i de traducció pel seu significat i naturalesa funcional. El català no és una excepció en aquest punt, per la qual cosa és necessari plantejar el treball al seu voltant no tan sols com un problema lingüístic i teòric sinó també en la seua vessant pràctica i aplicada. ■

■ Referències bibliogràfiques

- Beerbom, Christiane (1992): *Modalpartikeln als Übersetzungsproblem. Eine kontrastive Studie zum Sprachenpaar Deutsch-Spanisch*, Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Calañas Contente, José Antonio (2002): *El dominio léxico Existencia en alemán*, Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Caplletra* 17 (1994) [Volum monogràfic sobre lexicografia, coord. Mª Teresa Cabré].
- Catalan Journal of Linguistics* 6 (2007) [«Contrastive perspectives on Discourse Markers», ed. Maria Josep Cuenca].
- Engelberg, Stefan / Lemnitzer, Lothar (2008): *Lexikographie und Wörterbuchbenutzung*, Tubinga: Stauffenburg.
- Ferrer Mora, Hang (2001): «Les partícules modals alemanyes i els seus equivalents en català des d'una perspectiva contrastiva», *Caplletra* 30, 95–110.
- (2002): «Die dt. Modalpartikeln und die sp. ‘conectores’, oder: dt. Konnektoren und sp. Modalpartikeln? Stand der Forschung Deutsch-Spanisch», in: *34th Colloquium of Linguistics*, Frankfurt am Main: Peter Lang, 415–424.
- (2004): «Las partículas modales alemanas y la traducción cero: el caso de *denn*», *Estudios Filológicos Alemanes* 5, 103–120.

- / Pons Bordería, Salvador (eds.) (2001): *Quaderns de Filologia. Pragmática de conectores y partículas modales*, València: Universitat de València.
- Helbig, Gerhard (1988): *Lexikon deutscher Partikeln*, Leipzig: Enzyklopädie.
- König, Ekkehard (1997): «Zur Bedeutung von Modalpartikeln im Deutschen: Ein Neuansatz im Rahmen der Relevanztheorie», *Germanistische Linguistik* 136, 57–75.
- Linguistik online* 6:2 (2000) [Sonderband «Partikeln/Particles», ed. Harald Weydt / Svetlana Poljakova] <http://www.linguistik-online.org/2_00/vorwort.html>.
- Schlaefter, Michael (2002): *Lexikologie und Lexikographie. Eine Einführung am Beispiel deutscher Wörterbücher*, Berlin: Erich Schmidt.
- Sökelland, Werner (1980): *Indirektheit von Sprechhandlungen*, Tübingen: Niemeyer.
- Thurmair, Maria (1989): *Modalpartikeln und ihre Kombinationen*, Tübingen: Niemeyer.
- (2001): «Partikeln unter Stress. Zu Fragen der Bedeutungsveränderung durch Akzentuierung», in Ferrer Mora / Pons Bordería (eds.), 263–284.
- Weydt, Harald (ed.) (1981): *Partikeln und Deutschunterricht: Abtönungspartikeln für Lerner des Deutschen*, Heidelberg: Julius Groos.
- (ed.) (1989): *Sprechen mit Partikeln*, Berlin / Nova York: de Gruyter.
- Wiegand, Herbert Ernst (1998): *Perspektiven der pädagogischen Lexikographie des Deutschen: Untersuchungen anhand von «Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache»*, Tübingen: Niemeyer.
- Wolski, Werner (1998): «Die Partikeln in Langenscheidts Großwörterbuch Deutsche als Fremdsprache», in Wiegand (ed.), 159–192.

■ Diccionaris impresos

- Álvarez, Vicent (2007): *Pocket Deutsch-Katalanisch / Català-Alemany*, Barcelona: Herder. (PH)
- Batlle, Lluís C. / Haensch, Guenther / Kockers, Eckhard / Stegmann, Tilbert D. (2006): *Alemany-català*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana. (EC)
- Guàrdia, Roser / Ritter i Obradors, Maria (1981): *Diccionari alemany-català, català-alemany*, Barcelona: Pòrtic. (PO)

■ **Diccionaris en línia (darrera consulta: 30.09.2010)**

The Free Dictionary (<<http://encyclopedia.thefreedictionary.com>>).

Diccionari de la llengua catalana, Grup Enciclopèdia Catalana (<<http://www.encyclopedia.cat>>).

Diccionari.cat, Grup Enciclopèdia Catalana (<<http://www.diccionari.cat>>).

Diccionario de la Lengua Española, Real Academia Española (<<http://www.rae.es>>).

- Hang Ferrer Mora, Universitat de València, Departament de Filologia Anglesa i Alemanya, Avda. Blasco Ibáñez, 32, E-46010 València, <hferrer@uv.es>.

Zusammenfassung: In diesem Beitrag werden die deutschen Modalpartikeln und ihre katalanischen Äquivalenzen in den wichtigsten zweisprachigen Wörterbüchern analysiert. Deutsche Modalpartikeln stellen ein Übersetzungsproblem dar, weil es im Katalanischen keine entsprechende Wortklasse gibt. Ziel dieses Artikels ist, die in den Wörterbüchern aufgeführten Äquivalenzen und ihre Verwendbarkeit in Frage zu stellen. Grammatische Informationen und andere angegebene Entsprechungen in den Wörterbüchern werden auch berücksichtigt. ■

Summary: In this paper, the German modal particles and their equivalents in Catalan in the main German-Catalan bilingual dictionaries are analyzed. German modal particles pose problems for translators because there is no similar word class in Catalan. The aim is to see whether the equivalents found in the dictionaries can be used as direct translations. Some other points, such as grammatical information and other equivalents found in the dictionaries will be also taken into account. [Keywords: Modal particles; German; Catalan; translation; dictionary] ■

L'exemple lexicogràfic en el *Diccionari alemany-català* de Lluís Batlle i altres

Ferran Robles i Sabater (València)

■ 1 Introducció

L'exemple lexicogràfic ocupa des de fa temps un lloc destacat en les reflexions dels lingüistes dedicats a la recerca en l'adquisició i l'ensenyament de llengües. Des d'aquells que merament constaten que «ein lexikographisches Beispiel ist gut» (Hermanns, 1988: 161) o que «los ejemplos son una parte esencial de un diccionario» (Sánchez, 2002: 197) fins aquells que arriben al punt d'afirmar que «l'exemple est plus important pur leur existence [des dictionnaires] que tout autre élément» (Rey, 1995: 120), hi ha un consens absolut sobre el paper fonamental de l'exemplificació en tota mena de diccionaris. Des que Rey-Debove (1971) dedicà un capítol del seu manual de lexicografia al tractament de l'exemple en els diccionaris francesos contemporanis, dins de la germanística s'han succeït els treballs centrats en aquesta qüestió amb, a priori, dues orientacions bàsiques: d'una banda, els adreçats a establir una teoria de l'exemple, amb paràmetres sobre la forma, la funció i els trets que caracteritzarien un «bon exemple» lexicogràfic (Hermanns, 1988; Harras, 1989); i, de l'altra, els dedicats a analitzar els exemples inclosos en els diccionaris monolingües i bilingües de l'alemany (Neubauer, 1998; Abel, 2000; Köster / Neubauer, 2002). Resulta evident que aquestes postures no són excloents i que una primera aproximació a l'estudi del funcionament de l'exemple en els diccionaris alemany-català s'ha de bastir amb una fonamentació teòrica prèvia, que a dia d'avui no existeix. Aquest article vol ser un primer pas en aquesta direcció i explicar el tractament de l'exemple lexicogràfic en un dels diccionaris didàctics d'ús més habitual entre els catalanoparlants aprenents d'alemany com a llengua estrangera, el *Diccionari alemany-català* (en endavant, DAC) de Lluís Batlle i altres en la tercera edició revisada i ampliada del 2006. Atesa l'escassetat de treballs sobre lexicografia bilingüe d'aquestes llengües i el fet que l'exemple ha restat durant molt de temps en un segon pla dels estudis de lexicografia teòrica, serà convenient fer primer un repàs de com la tradició alemanya se

n'ha ocupat. A continuació, definirem quins són els trets característics dels diccionaris didàctics i, més concretament, del que ací utilitzem. I, per últim, analitzarem un corpus d'exemples del DAC i prestarem una atenció especial a tres aspectes de l'exemplificació lexicogràfica: a) el nombre i la freqüència d'aparició, b) la forma i c) la funció.

■ 2 L'exemple lexicogràfic en la tradició alemanya

El primer intent seriós de definir i caracteritzar l'exemple del diccionari no tingué lloc als països de parla alemanya, sinó que arribà de la mà de la lexicògrafa i semiotista Rey-Debove (1971), qui dedicà un capítol de la seva obra més emblemàtica a l'anàlisi detallada dels principals trets formals i semàntics de l'exemple. Fou la primera a identificar una sèrie de funcions inherents a la naturalesa de l'exemple lexicogràfic i n'establí una classificació dels tipus que, amb modificacions diverses, ha constituït la base per a aquelles que es fan servir en l'actualitat. El principal mèrit d'aquestes és haver posat de manifest la importància de l'exemple com a objecte d'estudi de la lexicografia teòrica i l'obligació d'adequar aquesta part essencial d'una entrada a les necessitats dels usuaris del diccionari. La definició del terme *exemple* és ja ben simptomàtica dels camins que seguirà la discussió científica posterior:

L'exemple est un élément de la microstructure défini par deux caractères nécessaires et suffisants: (1) C'est un énoncé qui contient le mot entrée. (2) Il est présenté de telle sorte qu'on le distingue comme mentionné à l'intérieur d'un texte en usage. (Rey-Debove, 1971: 258)

Quant a la forma de l'exemple, Rey-Debove també postula l'existència de tres variants principals: a) els sintagmes o *tronçons*, és a dir, mots en combinació sintagmàtica freqüent; b) la neutralització, un model d'ús del mot definit amb indicacions sobre la combinació sintàctica i semàntica d'aquest amb altres elements de l'oració; i c) el cúmul, mitjançant el qual el lexicògraf projecta un paradigma en l'eix sintagmàtic.

El primer autor alemany que es féu ressò dels treballs de Rey-Debove i reconegué la importància de l'exemple com a part de la microestructura del diccionari fou Wiegand (1977). Tot i que ell mateix no va arribar a dedicar cap treball de rellevància a aquesta qüestió, la seva afirmació sobre la necessitat de construir una teoria de l'exemple lexicogràfic marcà el començament d'una línia d'investigació que perdura fins als nostres dies:

Die Lexikographie benötigt eine Theorie des lexikographischen Beispiels. Diese muß zeigen, wie die bedeutungserläuternde [...] Funktion lexikalischer Paraphrasen systematisch durch Beispieltypen unterstützt werden kann. (Wiegand, 1977: 102)

El repte plantejat per Wiegand encara trigà una dècada a trobar una contestació, la qual arribà de manera gairebé simultània de la mà de Hermanns (1988) i Harras (1989). Hermanns fou el primer a plantejar obertament les tres qüestions bàsiques que s'han de tenir presents en qualsevol estudi sobre l'exemple: «was ein lexikographisches Beispiel ist, wozu ein lexikographisches Beispiel dient und was ein gutes lexikographisches Beispiel ist» (Hermanns, 1988: 161).

El tret fonamental de l'exemple, segons Hermanns, és sempre la funció d'aquest, és a dir, la finalitat que el lexicògraf pretén assolir en incloure'l en una entrada: «ein Beispiel ist ja immer ein Beispiel für etwas und zu etwas, ein Beispiel ohne Zweck wäre gar keins». Les principals missions que ha d'acomplir un exemple són, d'una banda, situar el terme definit dins d'un context d'ús representatiu i adient: «Ein lexikographisches Beispiel ist [...] ein Text oder Textfragment also, der oder das zum Lemma-Zeichen einen Kontext bietet» (Hermanns, 1988: 163); i, de l'altra, assenyalar quines en són les condicions d'utilització ideals: «ein lexikographisches Beispiel zeigt die Verwendung eines sprachlichen Zeichens» (Hermanns, 1988: 177).

Una altra aportació destacada d'aquest autor fou la de traslladar a l'àmbit de la germanística l'intens debat dels lexicògrafs francesos al voltant de l'adequació o no dels exemples inventats per l'autor del diccionari enfront dels exemples reals:¹ «Ein lexikographisches Beispiel ist immer ein Zitat; und entweder ist dieses Zitat authentisch, oder es handelt sich um ein fiktives Zitat» (Hermanns, 1988: 165).

Tanmateix, la proposta més original de Hermanns per estudiar l'exemple fou la fixació d'uns criteris que en regulen la creació i selecció o, en paraules d'aquest, «ein Katalog von Wünschbarkeiten in Bezug auf ein lexikographisches Beispiel» (Hermanns, 1988: 177), que formula a la manera de màximes. Les quatre màximes fonamentals són: «Ein Beispiel soll sprechend sein», «Ein Beispiel soll ansprechend sein», «Ein Beispiel soll echt sein» i «Ein Beispiel soll kurz sein» (Hermanns, 1988: 177). A més, cadascuna d'elles té un seguit de submàximes; així, per exemple, la primera n'engloba unes altres del tipus «Ein Beispiel soll das semantisch Prototypische eines Lemmazeichens zeigen», «Ein Beispiel soll tautologisch sein» o «Ein Beispiel sollte multifunktional sein» (Hermanns, 1988: 179).

---

1 Sobre la distinció entre exemples construïts i exemples citats, vegeu Martín (1989: 600–601).

Harras (1989) desplega la idea inicial de Wiegand d'una teoria de l'exemple lexicogràfic sobre la base dels seus dos components fonamentals: el descriptiu i el normatiu. El primer es refereix a la determinació de les relacions entre l'exemple i els altres constituents de l'entrada del diccionari, sobretot pel que fa al que cada part d'un article lexicogràfic aporta a la definició del significat del mot lematitzat. En l'opinió d'aquesta autora, l'exemple no només il·lustra el sentit d'una paraula, sinó que té un paper fonamental en la definició mateix:

Diese Einsicht hat auch zur Folge, daß man die Aufgabe, einem Benutzer die Bedeutung eines Wortes zu erklären, nicht allein der Bedeutungserläuterung zuschreibt, sondern letztlich dem gesamten Artikel, der durch das entsprechende Stichwort eingeleitet wird. (Harras, 1989: 608)

El component normatiu, per la seva banda, té la missió d'establir els trets que ha de posseir un «bon exemple»:

Die normative Komponente einer Theorie des lexikographischen Beispiels besteht wesentlich in einem Szenario für mögliche Entscheidungsprozesse bei der Auswahl von Gütekriterien für ein lexikographisches Beispiel. (Harras, 1989: 608)

Segons aquesta autora, per bé que la manera idònia de representació de l'ús d'un mot sempre serà aquella que resulti més adient al destinatari del diccionari i als seus propòsits,² és possible sistematitzar les exigències que ha d'atènyer un exemple perquè pugui considerar-se adequat:

Ein gutes lexikographisches Beispiel zeigt [...] prototypische Eigenschaften des Gegenstands/Sachverhalts, der mit dem jeweiligen Stichwort bezeichnet wird [...] Gute lexikographische Beispiele [...] stellen Kollokationen dar [...] stellen Beispielsätze oder Zitate dar [...] enthalten Ausdrücke, die sinnverwandte oder Gegensatzwörter des Stichworts darstellen [...] zeigen einen charakteristischen Aspekt des Umgangs mit dem bzw. der Einstellung zum Gegenstand/Sachverhalt, der mit dem Stichwort bezeichnet wird [...] dokumentieren Redeweisen, die für eine Textsorte typisch sind, in der das Stichwort charakteristischerweise verwendet wird [...] sind metakommunikativ und dokumentieren Einschätzungen zum Gebrauchswert eines Stichworts [...] sind exempla „in contrario“. (Harras, 1989: 611–613)

Un darrer aspecte important de la teoria de Harras (1989: 608) consisteix a identificar tres tipus d'exemple diferents: a) aquells que informen sobre el funcionament sintàctic d'un lema, b) els que en donen indicacions

2 «Die Darstellung solcher Szenarien ist von praktischen Zweckbestimmungen wie Adressatenbezug und Typenzugehörigkeit von Wörterbüchern abhängig» (Harras, 1989: 608).

sobre la combinació amb altres termes en relació sintagmàtica per formar col·locacions o locucions i c) exemples en forma d'oració que corresponen bé a frases inventades pel lexicògraf o bé a cites textuales autèntiques.

Dins l'àmbit de la lexicografia pedagògica, el primer que va escometre en detall el problema del tractament de l'exemple fou Zöfgen (1994). Aquest autor criticà en els seus treballs l'escassa atenció que havia rebut l'exemple en la discussió teòrica sobre els diccionaris per a aprenents estrangers i subratllà reiteradament la importància dels exemples en els diccionaris orientats a l'ensenyament de segones llengües. En la seva opinió, és justament en aquesta mena d'obres on la forma clàssica de la definició ha demostrat ser menys eficient, sobretot en la caracterització dels mots difícils de descriure o en la circularitat en què habitualment incorrem quan definim un mot. Així, en els casos en què la definició resulti insuficient o incompleta, l'exemple haurà d'ajudar a descriure'n el significat.

Zöfgen (1994: 186–190) atribueix a l'exemple lexicogràfic tasques relacionades amb l'explicitació dels aspectes semàntics, sintagmàtics, sintàctics i pragmaticosituacionals que afecten el funcionament del terme clau que l'exemple il·lustra. Els exemples proporcionen, d'aquesta manera, informacions relacionades tant amb el significat com amb el context interlingüístic i extralingüístic d'un mot.

És destacable la insistència contínua de Zöfgen en la idoneïtat dels exemples en forma d'oració, així com la reticència d'aquest a donar l'estatus d'exemple a qualsevol altra mena de construcció que acompanyi una definició i n'il·lustri la utilització del lema. Tanmateix, Zöfgen accepta la decisió de molts lexicògrafs de prescindir dels exemples en forma d'oració per raons d'economia espacial; en el seu lloc, aquests autors opten per la «Illustration von Verwendungsweisen des Stichworts in Form einer infinitivischen Kontextualisierung» (Zöfgen, 1994: 185). Al capdavant, el requisit indispensable d'un bon exemple és que presenti el terme definit dins d'un context d'ús significatiu: «Äußerungen [...] bei denen das monosemierte Lemma-Zeichen in einem semantisch relevanten Kontext gezeigt wird» (Zöfgen, 1994: 184).

L'any 1998, Neubauer dedicà un dels pocs articles existents que s'ocupa específicament del tractament de l'exemple en un diccionari didàctic de la llengua alemanya, el *Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache* (en endavant, LGDaF). En aquest estudi, i després de constatar que autors com Hermanns, Zöfgen o Harras ja havien donat complida resposta a la necessitat plantejada per Wiegand d'elaborar una teoria sobre l'exemple lexicogràfic, Neubauer alertà sobre la manca d'estudis específics que abor-

din la validesa dels criteris en què els seus predecessors basaren les propostes per estudiar els exemples dels diccionaris didàctics. Neubauer (1998: 247–248) relativitzà la importància donada per altres autors a la distinció entre els exemples presos de corpus que reflecteixen usos reals de la llengua i els exemples creats *ad hoc* per l'autor del diccionari. En la seva opinió, l'únic factor que determina l'acceptabilitat o no d'un exemple en un diccionari per a aprenents d'una llengua estrangera és que acompleixi la funció (d'altra banda, ja expressada per Harras i Hermanns) d'aportar dades sobre el significat del terme lematitzat. No obstant això, Neubauer reconeix el valor que podrien tenir els exemples presos de corpus representatius de l'alemany contemporani per proporcionar informació sobre el context sintàctic d'una paraula i, en particular, per il·lustrar casos concrets en què l'aprenentatge de la utilització adient d'un mot es veu obstaculitzat per raons de caire sintàctic. A fi de precisar quins tipus de dades sobre els mots lematitzats es troben recollits en les entrades del LGDaF, Neubauer n'analitza els exemples des de quatre perspectives diferents. Des del punt de vista sintàctic, Neubauer identifica en el LGDaF errors que explica com la conseqüència de l'excessiva dependència d'aquest diccionari respecte de la tradició lexicogràfica monolingüe anglosaxona. Així, cal entendre la indefinició respecte de determinats casos de declinació o recció que solen motivar molts dels dubtes lingüístics dels aprenents d'alemany com a llengua estrangera i que no poden ser resolts inequívocament mitjançant les entrades del LGDaF. Segons Neubauer (1998: 249), la sintaxi dels exemples lexicogràfics ha d'estar didàcticament motivada i ha de mostrar el grau de variació necessari per aclarir formalment els dubtes dels usuaris:

Im einem deutschsprachigen Lernerwörterbuch (müssen) die Beispiele aus syntaktischer Perspektive motiviert variiert werden, wenn es dem DaF-Unterricht oder auch den nachschlagenden Autodidakten helfen soll.

Des del punt de vista lèxic, Neubauer (1998: 250) critica que en el LGDaF no se segueix el principi d'utilitzar en els exemples «einen einfachen und verständlichen Wortschatz». Així, assenyala diversos casos en què les paraules que acompanyen el mot lematitzat no tenen una entrada pròpia al diccionari, tot i que hauria estat possible construir el mateix exemple en fer servir un terme sinònim i equivalent d'ús habitual en la llengua, el qual sí que es troba recollit en el diccionari. A més, Neubauer insisteix en la necessitat que el vocabulari emprat en els exemples reflecteixi el coneixement del món d'un individu mitjà i, per aquesta raó, censura

oracions del tipus «Der Geysir jagte haushohe Fontänen aus dem Boden» com a il·lustració del significat de l'adjectiu *haushoch*, que hauria resultat més accessible a l'aprenent estranger mitjançant un exemple com ara «Der Sturm verursacht haushohe Wellen auf dem Meer» (Neubauer, 1998: 251).

Des del punt de vista de la informació enciclopèdica, aquest autor deixa constància de les ocasions en què el LGDaF comet un excés en introduir dins els seus exemples uns continguts culturals, polítics, socials, etc., que no solen restar a l'abast de l'aprenent mitjà. Igualment, la tendència a l'eurocentrisme observada no només en aquest sinó en la pràctica totalitat dels diccionaris d'alemany com a L2 es fa palesa en les al·lusions a referents històrics, geogràfics o científics que podrien no tenir cap rellevància per als usuaris en funció del seu origen.

Finalment, des del punt de vista de la informació sobre la cultura germànica, Neubauer alerta sobre la confusió a què pot conduir una excessiva adhesió dels exemples a aspectes específics de la vida i la societat alemanyes que, sovint, únicament serveixen per relativitzar el sentit d'un determinat terme o expressió o que exigeixen un coneixement desmesurat de la història i la civilització europea i germànica per part de l'aprenent.

En un treball més recent, Abel (2000) ha tornat a ocupar-se del tractament de l'exemple en la lexicografia per a estrangers; concretament, a partir de les entrades d'un diccionari de vocabulari bàsic per a aprenents adults d'alemany com a L2 a la regió autònoma italiana del Tirol Sud. En la seva opinió, l'exemple del diccionari té un important paper en l'adquisició activa del vocabulari:

Damit der Benutzer eines Wörterbuches seinen aktiven Wortschatz erweitern kann, braucht er bestimmte Informationen zu den einzelnen lexikalischen Einheiten. Diese Informationen betreffen die Bedeutung, die Form und die Verwendung. (Abel, 2000: 163)

Seguint els seus predecessors, Abel distingeix dues funcions bàsiques en la utilització del diccionari bilingüe: proporcionar informació sobre el significat d'un mot i donar indicacions sobre el seu ús. Per assolir la primera, el lexicògraf es pot servir de tres mitjans: les equivalències del mot definit en la llengua meta, els possibles sinònims i antònims, i els exemples. Quant a les instruccions sobre l'ús d'un mot, cal seleccionar els exemples de manera que en resultin representatius de la utilització i dels contextos característics, que l'aprenent d'una llengua estrangera no sap reconèixer d'una manera intuïtiva: «So helfen sie dem Lerner ein Wort in den aktiven Sprachschatz aufzunehmen. Außerdem kann er nach dem vorgegebenen Muster ähnliche Sätze bilden» (Abel, 2000: 165).

Pel que fa a la informació que ha de presentar l'exemple sobre el contorn del mot definit, aquesta autora distingeix tres nivells de descripció: a) el pragmàtic, que proporciona dades sobre situacions, contextos, registres, etc., en què es pot fer servir el mot lematitzat; b) el sintagmàtic, que indica les combinacions més habituals del mot definit amb uns altres lexes bé en associació lliure o bé formant col·locacions, locucions o proverbis; c) el sintàctic, que dóna compte de les restriccions estructurals que afecten el lema.

Finalment, resulta interessant la distinció que Abel estableix sobre l'existència de tres nivells en la descripció de la forma dels exemples (l'extensió, la selecció del vocabulari i l'estil) i el seu llistat de requisits que ha d'acomplir un exemple destinat a ser inclòs en un diccionari bilingüe de L2, entre els quals en destaca tres: primer, la necessitat que l'exemple sigui un reflex de situacions de vida reals i, per tant, tingui una intenció primordialment comunicativa; segon, que documenti qualitats prototípiques de l'objecte designat pel terme lematitzat; i, tercer, que faci al·lusió a maneres d'expressió típiques de situacions o gèneres textuals en què el lema definit és d'ús habitual.

Citarem, per últim, l'aportació més recent de la lingüística alemanya al tractament de l'exemple en els diccionaris didàctics. Es tracta d'un article de Köster i Neubauer (2002) sobre els exemples del *De Gruyter Wörterbuch Deutsch als Fremdsprache*, en el qual els autors traslladen a l'anàlisi de les entrades d'aquesta obra tot el que ja havia apuntat Neubauer (1998) sobre el contingut lèxic, sintàctic i cultural dels exemples lexicogràfics.

■ 3 El diccionari didàctic i l'exemple

El tret bàsic que determina la forma i la funció d'un diccionari és el tipus d'usuari a què s'adreça. A través d'aquest paràmetre, el lexicògraf identifica les situacions de comunicació més habituals que poden presentar-se a aquest grup de destinataris i es pregunta si la selecció del lèxic i dels diversos components interns i externs del diccionari s'ajusten a les seves necessitats (Haensch, 2003/2004: 133–134). Azorín (2000: 21), que defineix els diccionaris didàctics com «diccionarios especialmente diseñados para los usuarios que se encuentran en el proceso de aprendizaje de una lengua», basa la distinció entre aquests i els diccionaris generals en criteris de tipus pràctic, és a dir, en «las finalidades específicas de los diccionarios», que es troben estretament vinculades a la mena de destinatari a què van adreçats. Segons aquesta autora, el destinatari d'un diccionari didàctic és «aquél indi-

viduo que todavía no ha alcanzado un dominio pleno de la lengua de referencia». I si parlem, més específicament, de la lexicografia didàctica per a estrangers,³ aquesta té com a destinatari ideal un tipus de parlant que, lluny de disposar de la competència i la intuïció lingüístiques de l'usuari nadiu mitjà, sol presentar llacunes en el coneixement actiu i passiu de la llengua; per aquest motiu, no podrà prescindir –com sí que ho fa el diccionari d'ús per a parlants nadius– de l'explicitació de tota mena de propietats lexico-semàntiques de les peces lèxiques lematitzades, així com de les regles que en governen la capacitat combinatòria i l'actualització dins el discurs. D'altra banda, un diccionari didàctic d'una L2 ha de prestar una atenció especial a les necessitats específiques d'aquells que el consulten: l'aprenentatge del vocabulari, la producció i la recepció textual, la traducció i també els principals problemes de transferència de significat derivats d'aspectes pragmàtics, sintàctics, estilístics, etc., de l'ús d'un mot o d'una expressió.

En una línia molt semblant s'expressa Sánchez (2002), qui, a més, posa sobre la taula la discussió que s'havia produït pocs anys abans a Alemanya a l'entorn de la conveniència de presentar exemples genuïns d'ús en els diccionaris didàctics:

Los autores de este tipo de obras, entre sus objetivos básicos, consideran la mejora sustancial de la competencia comunicativa del usuario, por lo que sentirán una preocupación continua por incluir muestras reales, auténticas y lo más representativas del uso cotidiano de la lengua, oral u escrito. (Sánchez, 2002: 203)

De la importància de l'exemple en la lexicografia per a aprenents, també en deixa constància Azorín (2000: 22), que inclou aquest element entre els quatre trets fonamentals que diferencien un diccionari monolingüe didàctic d'un diccionari general: «control del vocabulario; mayor presencia de información gramatical o sintáctico-semántica; tipo de ejemplificación; tratamiento de las unidades fraseológicas».

Gutiérrez (1999) identifica els diccionaris monolingües per ensenyar una llengua estrangera com una classe a part, que es distingeix de la resta d'obres lexicogràfiques en consideració del destinatari preferent. Segons aquest autor, el diccionari didàctic ha d'acomplir una doble funció: d'una

---

3 No entrarem aquí en la diferenciació que Azorín (2000: 19) estableix entre les dues principals classes de diccionaris didàctics: el «diccionario de uso», destinat al parlant nadiu d'una llengua, i el «diccionario de aprendizaje», adreçat a l'individu que l'aprèn com a idioma estranger. El nostre estudi està dedicat únicament a aquesta segona classe, és a dir, el diccionari bilingüe per aprenents estrangers d'una llengua. Sobre els distints tipus de diccionaris, vegeu també Hausmann (1989) i Schlafer (2009: 107–109).

banda, facilitar una visió organitzada del funcionament de la llengua i del vocabulari que l'usuari aprèn mitjançant la presentació en contextos adients i, de l'altra, proporcionar seguretat en la codificació de la llengua, atès que es tracta d'uns parlants que encara no en tenen una competència plena:

Debe reunir informaciones sobre las dudas ortográficas, morfológicas o sintácticas que no aparecerían en los diccionarios tradicionales. Debe también [...] marcar las diferentes acepciones y frases hechas desde el punto de vista diatópico, diastrático, diacrónico y de registro. La razón parece clara: el hablante extranjero no tiene la competencia lingüística adecuada en estas cuestiones (que, en principio, sí posee el hablante nativo adulto medio). (Gutiérrez, 1999: 78)

És interessant observar l'èmfasi que aquest autor posa en la funció que compleixen aquesta mena de diccionaris no només com a instruments de descodificació, sinó també de codificació, ja que han de servir d'ajuda al parlant estranger en tasques com l'aprenentatge del vocabulari, la traducció i la recepció i la producció textuals. Gutiérrez conclou que un bon diccionari didàctic de L2 serà aquell que respongui satisfactòriament a dues preguntes fonamentals:

- a) qué rasgos sintácticos, morfológicos, etc., deben seleccionarse para incluirlos en los diccionarios;
- b) cómo deben presentarse y sistematizarse en las entradas, porque es evidente que el diccionario no puede ser una gramática alfabética. (Gutiérrez, 1999: 78)

Com a manera de superar els límits de la informació que pot contenir una entrada lexicogràfica sobre el significat d'un mot, Gutiérrez recorre a l'exemplificació, mitjançant la qual és possible donar seguretat en la codificació de la llengua als parlants no nadius. A través d'una selecció de lemes del *Diccionario Salamanca de la lengua española*, aquest autor demostra que hi ha molts casos en els quals l'exemple «es absolutamente necesario [...], o al menos muy recomendable, para entender la definición» d'un mot (Gutiérrez, 1999: 81). D'igual manera, sovint els exemples són imprescindibles per capir el funcionament d'un lema en els seus contextos més habituals. I el mateix s'esdevé amb les diverses accepcions d'un mot, que solament podran ser visualitzades de manera adient per l'usuari si són presentades en forma d'un exemple il·lustratiu. També l'associació d'un lema a un determinat nivell o registre es podrà posar de manifest efectivament mitjançant combinacions o frases exemplars.

Abel (2000: 163), des del seu plantejament basat en l'aprofitament del diccionari didàctic com a instrument per aprendre el lèxic d'una L2, indica

que per tal que l'usuari d'un diccionari pugui ampliar el vocabulari actiu, aquesta obra haurà d'incloure dades que n'il·lustren el significat, la forma i l'ús discursiu. Per aquest motiu, les entrades lexicogràfiques hauran de facilitar aquesta mena d'informació d'una manera accessible a l'aprenent, cosa que es pot assolir eficaçment amb la presentació d'exemples d'ús concret:

Das lexikographische Beispiel spielt v. a. in der L2-Lexikographie eine große Rolle [, denn es gibt] Informationen, die die Bedeutung sowie den außer- und den innersprachlichen Kontext betreffen. (Abel, 2000: 164)

A partir d'aquesta mena de consideracions, Sánchez (2002) i Bargalló (2007) realitzaren les valoracions sobre els diferents tipus d'exemple en el diccionari. La primera, que es basava en la definició de l'exemple com a «complemento de la definición, que sirve tanto de prueba de verdad, de corrección y de adecuación de lo que en la definición se dice, como de testimonio concreto de uso de una palabra» (Sánchez, 2002: 197), se centra en la polèmica sobre la conveniència de l'«exemple citat», extret d'un corpus de la llengua actual, enfront de l'«exemple inventat» o construït *ad hoc* pel lexicògraf. Per la seva banda, Bargalló intenta establir una tipologia de l'exemple a partir de la forma. Després de repassar les propostes de classificació realitzades per Rey-Debove (1971), Alvar (1982) i Cowie (2002), aquesta autora observa el tractament dels exemples en quatre diccionaris monolingües de la llengua espanyola, que classifica d'acord amb la forma sintàctica. Bargalló parteix de la taxonomia de Cowie (2002: 76), el qual en diferenciava dos tipus bàsics: l'exemple real i l'inventat. Al primer correspon el subtipus A, que consisteix en una cita d'autor mínimament adaptada; mentre que del segon en surten dos subtipus: el B, en forma d'un exemple oracional descontextualitzat amb components totalment intel·ligibles, i el C, que seria un sintagma mínim o «exemple-esquelet», fruit d'un major grau de simplificació i abstracció (Bargalló, 2007: 142). A través d'un estudi estadístic de la freqüència amb què és emprat cadascun d'aquests subtipus i la motivació que hi subjau en cada cas, Bargalló és capaç d'enunciar unes tendències generals sobre el tractament metalingüístic dels exemples en els diccionaris generals de l'espanyol i explicar de quina manera la majoria de les obres analitzades tracten de fer servir «los distintos recursos que el lexicógrafo tiene a su alcance para ofrecer, en un espacio relativamente reducido, el mayor caudal posible de información» (Bargalló, 2007: 149). Com a principals conclusions, aquesta autora destaca, en primer lloc, que l'elecció de la forma més adient per transmetre les cir-

cumstàncies en què s'utilitza el lema exemplificat resulta difícil de predir, atès que no sempre respon a raons específiques; en segon lloc, posa de manifest una mancança excessivament recurrent en tota mena de diccionaris:

Ningún lexicógrafo pone en duda, hoy en día, las ventajas que supone para el usuario de un diccionario el encontrar un número más o menos amplio de muestras del lema en su contexto de uso, pero sería deseable que figurara en los prólogos cuáles son los criterios que guían la elección de una u otra forma para transmitir ese uso. (Bargalló, 2007: 149)

■ 4 El *Diccionari Alemany-Català* (2006) i el corpus d'anàlisi

La font de la qual hem extret el nostre corpus d'anàlisi és el *Diccionari Alemany-Català*, de Lluís Batlle i altres. Es tracta d'una obra que, en les dues primeres edicions, ja constituïa el principal material de consulta dels aprendents catalanoparlants d'alemany com a llengua estrangera, així com dels traductors. Lluís Batlle començà a elaborar-lo en la dècada del 1960, empès pel romanista Günther Haensch, durant molts anys catedràtic de Lingüística Aplicada de la Universitat d'Augsburg, i amb la col·laboració dels catalanòfils alemanys Tilbert D. Stegmann i Eckhard Kockers. La primer edició d'aquest diccionari veié la llum l'any 1981, i poc més d'una dècada després, el 1996, se'n publicà una segona edició ampliada i modernitzada. Aquí farem servir la tercera edició, apareguda l'any 2006, en la qual col·laboraren Marta Casas i Herbert Wiedemann. El DAC està redactat en català, consta de 834 pàgines i conté 56.000 entrades i 84.000 accepcions, entre les quals hi ha 29.000 locucions, frases fetes, refranys i exemples d'ús. Inclou una introducció amb instruccions per a l'ús del diccionari, un resum de fonètica alemanya, un resum d'aspectes gramaticals de l'alemany contemporani (models de declinació i conjugació, llistat de verbs irregulars, numerals i manlleus) i un llistat de les abreviatures alemanyes més habituals. Respecte a les edicions anteriors de l'obra, l'actual incorpora, a més de diverses correccions, l'ortografia actualitzada d'acord amb les normes avui vigents en les llengües alemanya i catalana. S'ha augmentat amb 800 entrades i accepcions noves i s'ha enriquit amb indicacions morfosintàctiques i fonètiques. Per últim, inclou 95 articles sobre qüestions polítiques, culturals i històriques específiques dels territoris de parla alemanya, que poden resultar d'especial interès a l'aprenent estranger no avesat a les particularitats de la civilització germànica.

A fi d'oferir una panoràmica general del tractament dels exemples d'aquest diccionari, n'hem escollit una part a l'atzar, la qual correspon a les

entrades amb lletra inicial “k”. En total, es tracta de 3.842 entrades, que van de la pàgina 313 a la 364, i que es distribueixen de la manera següent: 3.022 substantius, 317 verbs, 471 adjectius, 23 adverbis, 1 pronom, 1 preposició i 7 interjeccions.

■ 5 Metodologia i anàlisi del corpus

Estudiarem el tractament dels exemples en el DAC des d'una triple perspectiva. En primer lloc, farem una anàlisi quantitativa estadística de les dades recollides; en segon, caracteritzarem la forma dels exemples examinats; i en tercer, determinarem la funció que aquests exemples acompleixen.

L'apartat “k” del DAC està format per 3.842 entrades, que, en la major part, corresponen a les categories nominal, adjectival i verbal. Solament 210 de les 3.842 entrades contenen alguna mena d'exemple, és a dir, el 5,46%. Aquesta proporció varia segons la categoria analitzada; així, les entrades amb valor nominal contenen exemples en un 4,53%; les verbals, en un 10,73%; les adjectivals, en un 7,43%; i les adverbials, en un 13,04%. Aquí ens ocuparem únicament de les entrades amb exemples corresponents a substantius; en primer lloc, perquè els substantius representen el 78,66% del corpus estudiat i són l'única categoria amb una mostra suficientment il·lustrativa; i, en segon, perquè, com veurem més endavant, la majoria dels exemples recollits tenen forma de sintagma verbal reduït o de col·locació amb base nominal, i és habitual que aquest tipus de construccions pluriverbals es trobin recollides en el diccionari dins l'article corresponent a un dels seus constituents no verbals, seguint l'ordre: substantiu, adjectiu, adverbi i pronom.⁴

Únicament un petit percentatge de les entrades examinades contenen algun exemple. En total, es tracta de 280 exemples en 137 entrades (de les 3.022 entrades nominals totals), és a dir, gairebé dos exemples per mot lematitzat. El més habitual és que cada entrada sols n'inclogui un o dos, però en els casos de mots amb valors polisèmics o que formin part de combinacions estables (locucions nominals amb valor denominatiu, tecni-

---

4 Aquesta mateixa jerarquia es repeteix en diversos diccionaris monolingües i bilingües, com ara el *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC, el *Diccionario de la lengua española* de la RAE, el *Diccionario de uso del español* de María Moliner, el *Langenscheidt Handwörterbuch Spanisch*, el *Deutsches Universalwörterbuch* de Duden, el *Wörterbuch der deutschen Sprache* de Pons o el *Diccionario de las lenguas española y alemana de Slabý/Grossmann*; vegeu Robles (2007: 417).

cismes, expressions idiomàtiques, etc.), és possible trobar un major nombre d'exemples. El cas més paradigmàtic és *Kopf*, amb 28 mostres.

D'acord amb la forma d'aquests, els exemples del corpus es poden classificar en: a) enunciats, b) sintagmes verbals reduïts i c) altres tipus de sintagmes. Dins del primer grup considerem tant les combinacions corresponents a oracions senceres:

- (1) **Kapitel** [...] *das ist e. Kapitel für sich* això és tota una altra història.
Kirsche [...] *mit ihm ist nicht gut Kirschen essen* és un home (molt) difícil | té un mal temperament (*od*) caràcter.

com altres tipus de construccions susceptibles de formar enunciats complets:

- (2) **Kopf** [...] *Kopf hoch!* alça el cap | coratge!, anima't! | *Kopf oder Zahl?* cara o creu?
Kusshand [...] *mit Kusshand!* de bon grat! | amb el major plaer!

Els exemples en forma d'enunciat són 27, és a dir, un 9,64% dels 280 exemples totals. En el DAC no es fan servir exemples reals provinents de cap corpus lingüístic ni d'obres de referència. Tanmateix, no es tracta en tots els casos de mots en combinació lliure o poc fixa, com és el cas de:

- (3) **Kettenraucher** [...] *er ist e. Kettenraucher* empalma una cigarreta amb la punta (*od* *cua bzw* burilla) de l'altra.
Kirchenlicht [...] *er ist kein großes Kirchenlicht* no és pas precisament una llumerena, no és pas molt llest (*od* massa llest).

Ben al contrari, entre els exemples examinats trobem algunes mostres de parèmies:

- (4) **Katze** [...] *die Katze lässt das Mäusen nicht* l'home no canvia | continua essent sempre el mateix | *bei Nacht sind alle Katzen grau* de nit tots els gats són negres.
Kirsche [...] *mit ihm ist nicht gut Kirschen essen* és un home (molt) difícil | té un mal temperament (*od* caràcter).

i també algunes fórmules rutinàries amb valor afectiu [5a], avaluatiu [5b] o deòntic [5c]:⁵

- (5) a. **Kuckuck** [...] *zum Kuckuck!* carai!, carat! | dimonis!

5 Sobre les fórmules rutinàries, vegeu Corpas (1997: 170–213) i Alvarado (2010: 87–138).

- b. **Katze** [...] *das ist für die Katz!* això és inútil | no serveix de (*od* per a) res.
- c. **Kusshand** [...] *mit Kusshand!* de bon grat! | amb el major plaer!

El segon grup correspon als sintagmes verbals reduïts (o «exemples esquelets»⁶), els quals presenten combinacions fixes amb un lexema verbal com a nucli i altres sintagmes (nominals, adjectivals o preposicionals) que en depenen. És el tipus més nombrós, amb 158 mostres, i representa el 56,43% del total d'exemples. Aquí trobem fórmules amb distint nivell de fixació formal i de significat idiomàtic, que van des de les combinacions lliures amb poc grau de fixació a les construccions fossilitzades corresponents a expressions metafòriques o tecnicismes propis de llenguatges especialitzats. Dins el grup de les combinacions freqüents amb escassa fixació formal i significat composicional trobem:

- (6) **Kühle** [...] *die Kühle genießen* prendre la fresca.
- Kupfer** [...] *in Kupfer stechen* gravar en coure.
- Küste** [...] *an der Küste entlangfahren* coste(re)jar.

Amb un major grau de fixació formal trobem les col·locacions o concurrències lèxiques.⁷ Aquí també hem de diferenciar entre aquelles que tenen un significat més literal:

- (7) **Kloster** [...] *ins Kloster gehen (Frau)* fer-se monja | (*Mann*) fer-se frare (*od* monjo).
- Krankenhaus** [...] *ins Krankenhaus aufnehmen* hospitalitzar | *ins Krankenhaus kommen* entrar *od* ingressar a l'hospital.
- Kamin** [...] *den Kamin kehren* escurar la xemeneia.

i les que presenten valors metafòrics o una certa especialització semàntica d'algun dels components:

- (8) **Kenntnis** [...] *etw zur Kenntnis nehmen* prendre nota d'u/c, anotar(-se) u/c | *j-n in Kenntnis setzen von etw, j-m etw zur Kenntnis bringen* fer saber u/c a alg, notificar u/c a alg, informar alg d'u/c.
- Kette** [...] *in Ketten legen* encadenar, engrillonar.
- Komplott** [...] *ein Komplott schmieden* complotar, projectar amb un complot | conspirar | tramari un complot.

6 Vegeu Bargalló (2007: 142).

7 Sobre les col·locacions, vegeu Corpas (1997: 53–87) i Larreta (2008: 99–102).

Finalment, el gruix d'aquest grup correspon a les locucions,⁸ sintagmes fraseològics amb un alt grau de fixació i, sovint, també amb significat traslladat o idiomàtic.⁹ Aquí trobem tecnicismes, com ara:

- (9) **Konkurs** [...] *Konkurs machen, in Konkurs geraten* fer fallida | *Konkurs anmelden* declarar-se en fallida.
Kraft [...] *aufser Kraft setzen (dr)* derogar, abolir | *in Kraft setzen (treten)* posar (entrar) en vigor.
Kredit [...] *Kredit einräumen* concedir un crèdit.

També hi ha uns pocs casos de construccions amb verb suport, en les quals el component nominal aporta la major part del valor semàntic del sintagma:

- (10) **Kontrast** [...] *e-n Kontrast bilden zu* contrastar, fer contrast.
Kriegsgefangenschaft [...] *in Kriegsgefangenschaft geraten* caure presoner, (és) ser fet presoner.

I, per últim, hi ha un gran nombre d'expressions idiomàtiques, en les quals el valor metafòric del sintagma no equival a la suma del significat dels seus components (significat no composicional).

- (11) **Korb** [...] *j-m e-n Korb geben* donar carbassa a alg, deixar plantat alg (*fam*).
Kram [...] *nicht in den Kram passen* no venir a propòsit (*od* a tomb).
Krone [...] *e-n in der Krone haben* estar un xic (massa) alegre (*fig*).

Des d'una concepció àmplia de l'exemplificació lexicogràfica, hem inclòs en el nostre corpus altres tipus de construccions que, dins d'una entrada, inclouen el terme lematitzat.¹⁰ En total, es tracta de 95 expressions (33,93% dels 280 exemples revisats), que corresponen a tres tipus de sintagmes: 63 nominals, 31 preposicionals i 1 adjectival. Com veurem més endavant, els exemples en forma de sintagma nominal són especialment habituals en funcions com la denominació [12a], l'especificació de subtipus

8 Sobre les locucions, vegeu Corpas (1997: 88–131); Montoro (2006: 98–113) i García-Page (2008: 92–165).

9 Sobre la idiomàticitat, vegeu Torrent-Lenzen / Uría (2009: 4).

10 Si bé aquí tractem les col·locacions i els idiomatismes com una forma de manifestació més dels exemples del diccionari, no tots els autors estan d'acord amb aquest punt de vista. Vegeu Zöfgen (1994: 184): «Damit ist zugleich klargelegt, daß Kollokationen zum Demonstrationsteil des lexikographischen Artikels gehören, aber keine Beispiele im Sinne dieser Definition sind».

o variants del mot lematitzat [12b] i l'explicitació dels valors metafòrics d'un mot [12c]:

- (12) a. **König** [...] *die Hl. Drei Könige* els (Sants) Reis, els Reis de l'orient | (*Fest*) el dia de Reis | *ec!* Epifania.
 b. **Kunst** [...] *die freien Künste* les arts liberals.
 c. **Krabbe** [...] *fig: süße Krabbe* noia maca.

Els exemples en forma de sintagma preposicional pertanyen tant a la parla habitual [13a] com als llenguatges d'especialitat [13b]. I també hi trobem construccions fraseològiques [13c–d]:

- (13) a. **Kamin** [...] *am Kamin* al voltant de la llar.
 b. **Kasse** [...] *gegen (od per) Kasse* al comptat, en efectiu.
 c. **Kehle** [...] *aus voller Kehle* (cridant) a plena veu.
 d. **Klang** [...] *ohne Sang u. Klang* sense to ni so.

Solament un dels exemples recollits té forma de sintagma adjectival:

- (14) **Kirchenmaus** [...] *arm wie e-e Kirchenmaus* pobre com una rata (*od* com Job).

Quant a les funcions que acompleixen els exemples examinats dins les entrades del DAC, bàsicament en podem identificar quatre: a) la denominació, b) l'explicitació de la capacitat combinatòria d'un mot, c) la formació de locucions idiomàtiques i d) l'exemplificació de l'ús d'expressions pròpies de la llengua col·loquial.

Els exemples amb funció denominativa corresponen a sintagmes nominals que identifiquen i designen una realitat concreta. Acompleixen aquesta funció 19 exemples, és a dir, el 6,79% del total. Aquí hem de distingir tres usos diferents. El primer correspon als casos en què el mot lematitzat forma part d'un nom propi, és a dir, és l'expressió emprada per a denominar una realitat única:

- (15) **Kalb** [...] *das Goldene Kalb* el vedell d'or.
Krieg [...] *Kalter Krieg* guerra freda.

En segon lloc tenim els exemples que s'usen per referir-se a un tipus específic o una variant de l'element designat pel mot lematitzat:

- (16) **Kaffee** [...] *schwarzer Kaffee* cafè sol (*od* sense llet).
Klippe [...] *blinde Klippe* rompent.

El tercer mode de denominació apareix quan el mot lematitzat forma part d'una expressió tècnica o especialitzada:

- (17) **Kali** [...] *ätzendes Kali* potassa càustica, hidròxid de potassi.
Kapital [...] *festliegendes Kapital* capital immobilitzat | *totes Kapital* capital mort (*od* improductiu).

Els exemples del DAC també es fan servir sovint amb la intenció d'il·lustrar combinacions habituals del mot lematitzat amb altres unitats lingüístiques en relació sintagmàtica. Tenen aquest ús 99 dels exemples revisats, és a dir, el 35,35% del total.

Segons el grau de fixació dels sintagmes que acompleixen aquesta funció, distingim entre les combinacions lliures o poc estables (10 exemples):

- (18) **Kälte** [...] *3 Grad Kälte* tres graus sota zero.
Kanne [...] *e-e Kanne Bier (Wein)* un gerro de cervesa (de vi).

i les col·locacions o concurrències lèxiques (89 exemples):

- (19) **Karten spielen** jugar a (les cartes) | *nach der Karte essen* menjar a la carta.
außer Kurs setzen retirar de la circulació.

La tercera funció que realitzen els exemples del DAC consisteix a explicar els usos traslladats o metafòrics del mot lematitzat quan forma part de locucions idiomàtiques. Aquí trobem 150 dels 280 exemples estudiats, és a dir, el 53,57%. La inclusió d'aquestes combinacions en la definició d'un mot es justifica tant per la freqüència d'aparició simultània del mot lematitzat amb la resta de components de la locució com pel sentit no literal de l'expressió resultant, que, en la majoria de casos, no pot ser deduït de manera intuïtiva pel parlant no nadiu a partir del simple coneixement del significat dels seus components.

- (20) **Käfer** [...] *e. netter Käfer (fig jam)* una noia simpàtica *od* una nena (*jam*) bonica (*bzn*) maca.
Kakao [...] *j-n durch den Kakao ziehen (fig)* parlar malament d'alg | fúmer-se d'alg, ridiculitzar alg, fer quedar malament alg | rifar-se d'alg.
Kanone [...] *mit Kanonen nach Spatzen schießen* matar mosquits a canonades | *unter aller Kanone sein* (és)ser detestable, no poder (és)ser pitjor, (és)ser una merda (*pop*).

Finalment, alguns exemples del DAC expliquen expressions característiques de la llengua col·loquial i la parla quotidiana informal. Es tracta de 12 dels exemples estudiats, és a dir, el 4,29%. Aquí trobem enunciats corresponents o no a oracions completes.

- (21) **Kabbes** [...] (*dial fig*): *red keinen Kabbes* no diguis cap ximpleria (*od bestiesa*).
Kiste [...] *u. fertig ist die Kiste* i prou (d'aquest color) | s'ha acabat el bròquil.
Kuhhaut [...] *fig: das geht auf k-e Kuhhaut!* això ultrapassa tota mesura!

■ 6 Resultats i conclusions

L'anàlisi de les dades recollides ens permet arribar a una sèrie de conclusions sobre la presència i el tractament dels exemples en les entrades del DAC que convé repassar detingudament.

(a) Destaca la baixa freqüència d'aparició dels exemples en aquest diccionari, que només són presents en un petit percentatge de les entrades examinades. Aquesta absència es fa encara més palesa si considerem que la nostra anàlisi ha tingut en compte no només els exemples d'ús en sentit estricte, sinó també qualsevol mena de construcció pluriverbal inclosa dins els articles del diccionari. Únicament és habitual trobar més de dos exemples en les entrades corresponents a mots polisèmics o que formen part de distintes combinacions fixes amb valor idiomàtic.

(b) Pel que fa a la forma dels exemples estudiats, hi ha un clar predomini dels sintagmes verbals reduïts (o «exemples esquelet»), en detriment dels exemples en forma d'enunciat. Si bé açò s'explica per raons d'economia espacial, també priva l'usuari del diccionari de qualsevol mena d'informació sobre els contextos habituals d'aparició d'un mot o locució, així com d'aclariments sobre qüestions gramaticals o restriccions de diversa mena que afecten determinades construccions.

(c) Els exemples del corpus es fan servir per realitzar quatre funcions diferents, entre les quals prevalen l'explicitació de les combinacions freqüents del mot lematitzat amb altres lexemes i sintagmes (col·locacions) i l'explicitació del valor metafòric d'una expressió idiomàtica de la qual el lema és el component principal.

Si revisem les propostes dels lexicògrafs teòrics esmentats en la primera part d'aquest article, podem arribar a la conclusió que la majoria dels exemples del DAC es troben lluny de la representació ideal d'un «bon exemple» lexicogràfic. Certament, les entrades del DAC aconsegueixen la funció principal que Neubauer (1998: 247–248) atribueix als diccionaris

didàctics, que consisteix a aportar dades sobre el significat del lema. El lèxic dels exemples és senzill i clar, i de vegades se'ns dona informació addicional sobre les condicions d'ús d'un mot o expressió. No obstant això, s'incompleixen sistemàticament màximes com les expressades per Hermanns (1988: 177) sobre la necessitat que els exemples resultin significatius i eloqüents per a l'usuari del diccionari. I sovint es desatenen aspectes importants de la distribució sintagmàtica i dels aspectes pragmàtics i estilístics de l'ús d'un mot.

És important destacar que en les instruccions per a la utilització del diccionari només es fa esment dels exemples per indicar que estan escrits en cursiva. En cap moment se'ns diu res sobre els criteris emprats per escollir i construir els exemples, ni sobre la selecció del vocabulari o la preferència d'una forma d'exemple per damunt de les altres. El fet que només unes poques mostres tinguin forma d'enunciat i que no se n'especifiqui un context d'ús, impedeix a l'aprenent conèixer-ne el seu autèntic en una situació comunicativa ideal. Tots els exemples són inventats i foren construïts *ad hoc* pels autors del DAC. Seria interessant veure en quina mesura es poden integrar en els seus articles els exemples reals que provenen de corpus de l'alemany contemporani. Per últim, les entrades del DAC solen oferir dades sobre l'ús dels lemes en forma de marques diacròniques, diatòpiques, diafàsiques, diastràtiques i diatècniques. Aquesta informació hauria d'anar acompanyada d'un exemple autèntic, senzill i clarificador.

Les conclusions d'aquest estudi poden servir de base per a enunciar una sèrie de principis sobre l'exemple d'ús que siguin d'aplicació en noves edicions d'aquest diccionari alemany-català o d'uns altres:

- a) Un diccionari que hagi d'ajudar els usuaris en tasques com l'aprenentatge del vocabulari i la producció textual (oral o escrita) haurà de proporcionar models representatius de la seva utilització en situacions reals de parla.
- b) Si l'aprenent ha d'integrar un mot (o una expressió) en les actuacions lingüístiques, necessitarà instruccions bàsiques sobre els àmbits de la realitat en què aquest mot és d'ús habitual.
- c) Si l'aprenent ha de fer un ús gramaticalment correcte d'un mot i generar combinacions genuïnes, caldrà que se li ofereixin dades sobre el contorn semàntic (solidaritats lèxiques, valors metafòrics, llenguatge figurat, significats especialitzats) i sintàctic (combinacions lliures casuals, col·locacions i locucions), així com sobre les defectivitats transformacionals que es poden derivar dels processos de gramaticalització i lexicalització experimentats per algunes combinacions lèxiques.

L'exemple és una part fonamental de l'entrada lexicogràfica que pot resoldre moltes incògnites que la definició en sentit estricte no es capaç d'aclarir sobre l'ús real d'un mot. Una utilització sistemàtica dels exemples amb una orientació comunicativa i contextualitzadora serà una eina valuosa per a qualsevol aprenent en tasques com les ja esmentades: l'adquisició del vocabulari, la traducció, la producció i la recepció textual, així com la resolució de dubtes sobre la gramaticalitat d'una expressió i l'adequació d'aquesta a la norma real d'ús. ■

■ Bibliografia

- Abel, Andrea (2000): «Das lexikographische Beispiel in der L2-Lexikographie (am Beispiel eines L2-Kontext- und Grundwortschatzwörterbuches)», *Deutsch als Fremdsprache* 37:3, 163–169.
- Alvar, Manuel (1982): «Diccionario y gramática», *Lingüística española actual* 4:2, 151–212.
- Alvarado, M. Belén (2010): *Las fórmulas rutinarias del español: teoría y aplicaciones*, Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Azorín, Dolores (2000): «Los diccionarios didácticos del español desde la perspectiva de sus destinatarios», *Estudios Lingüísticos de la Universidad de Alicante* 14, 19–44.
- Bargalló, Maria (2007): «El tratamiento metalingüístico del ejemplo en los diccionarios monolingües del español», in: Campos Souto, Mar et al. (eds.): *Reflexiones sobre el diccionario*, La Coruña: Universidade da Coruña, 139–150.
- Batlle, Lluís et al. (2006): *Diccionari Alemany-Català*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana. [= DAC]
- Brkan, Metka (2007): «Examples of use in technical dictionaries», *Inter Alia* 1, 5–14.
- Copas, Gloria (1997): *Manual de fraseología española*, Madrid: Gredos.
- Cowie, Anthony P. (2002): «Examples and collocations in the French *Dictionnaire de langue*», in: Corréard, Marie-Hélène (ed.): *Lexicography and natural language processing*, Stuttgart: Euralex, 73–90.
- García-Page, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española: estudio de las locuciones*, Madrid: Anthropos.

- Gutiérrez, Juan (1999): «Notas a propósito de la ejemplificación y la sinonimia en los diccionarios para extranjeros», in: Vila, M. Neus et al. (eds.): *Así son los diccionarios*, Lleida: Universitat de Lleida, 77–95.
- Haensch, Günther (2003/2004): «La lexicografía bilingüe en la actualidad y su valoración», *Revista de Lexicografía* 10, 133–138.
- Harras, Gisela (1989): «Zu einer Theorie des lexikographischen Beispiels», in Hausmann, Franz-Josef et al. (eds.), vol. 1, 607–614.
- Hausmann, Franz-Josef (1989): «Wörterbuchtypologie», in Hausmann et al. (eds.), vol. 1, 968–981.
- et al. (eds.) (1989): *Wörterbücher. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie*, Berlín / Nova York: Walter de Gruyter
- Hermanns, Fritz (1988): «Das lexikographische Beispiel. Ein Beitrag zu seiner Theorie», in: Harras, Gisela (ed.): *Das Wörterbuch: Artikel und Verweisstrukturen*, Düsseldorf: Schwann, 161–195.
- Köster, Lutz / Neubauer, Fritz (2002): «Kollokationen und Kompetenzbeispiele im *De Gruyter Wörterbuch Deutsch als Fremdsprache*», in: Wiegand, Herbert Ernst (ed.): *Perspektiven der pädagogischen Lexikographie des Deutschen II*, Tübinga: Niemeyer, 283–310.
- Larreta, Juan P. (2008): «Theorie zum Begriff „Kollokation“ und kontrastive Methodologie», in: Mellado, Carmen (ed.): *Colocaciones y fraseología en los diccionarios*, Frankfurt am Main: Peter Lang, 97–106.
- Martin, Robert (1989): «L'exemple lexicographique dans le dictionnaire monolingue», in Hausmann et al. (eds.), vol. 1, 599–607.
- Montoro, Esteban T. (2006): *Teoría fraseológica de las locuciones particulares: las locuciones prepositivas, conjuntivas y marcadoras del español*, Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Neubauer, Fritz (1998): «Kompetenzbeispiele in *Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache*», in: Wiegand, Herbert Ernst (ed.): *Perspektiven der pädagogischen Lexikographie des Deutschen*, Tübinga: Niemeyer, 247–255.
- Rey, Alain (1995): «Du discours au discours par l'usage : pour une problématique de l'exemple», *Langue française* 106, 95–123.
- Rey-Debove, Josette (1971): *Étude linguistique et sémiotique des dictionnaires français contemporains*, La Haia / París: Mouton.
- Robles, Ferran (2007): «Las unidades fraseológicas en los diccionarios escolares de E/LE: el *Langenscheidt Handwörterbuch Spanisch*», in: Martí,

Jorge et al. (eds.): *Actas del I Congreso internacional de lengua, literatura y cultura española*, Onda: JMC, 413–424.

Sánchez, Isabel (2002): «La ejemplificación en lexicografía. Los tipos de ejemplos en los diccionarios», in: Pascual, José I. / Campos, Mar (eds.): *Cuestiones de lexicografía*, Lugo: Tris Tram, 197–206.

Schlaefter, Michael (2009): *Lexikologie und Lexikographie. Eine Einführung am Beispiel deutscher Wörterbücher*, Berlin: Erich Schmidt.

Torrent-Lenzen, Aina / Uría, Lucía (2009): «Los niveles de significado recto y traslaticio en el *Diccionario fraseológico documentado del español actual* de Seco et al.», *Lingüística en la Red (LinRed)* 6, 1–24.

Wiegand, Herbert Ernst (1977): «Nachdenken über Wörterbücher: Aktuelle Probleme», in: Drosdowski, Günther et al. (eds.): *Nachdenken über Wörterbücher*, Mannheim: Bibliographisches Institut, 51–102.

Zöfgen, Ekkehard (1994): *Lernwörterbücher in Theorie und Praxis*, Tübinga: Niemeyer.

- Ferran Robles i Sabater, Universitat de València, Departament de Filologia anglesa i Alemanya, Avda. Blasco Ibáñez, 32, E-46010 València, <ferran.robles@uv.es>.

Zusammenfassung: Ziel dieses Beitrags ist es, einen Überblick über die Theorie des Anwendungsbeispiels in der gegenwärtigen deutschen didaktischen Lexikographie zu geben und die Benutzung des Beispiels in den aktuellen deutsch-katalanischen Wörterbüchern anhand des *Diccionari Alemany-Català* zu erläutern. Unsere Analyse umfasst folgende drei Aspekte des lexikographischen Beispiels: a) seine Anzahl und Gebrauchsfrequenz, b) seine Form und c) seine Funktion. Die Resultate dieser Studie zeigen die große Bedeutung der Anwendungsbeispiele für Aufgaben wie z. B. den Wortschatzerwerb beim autonomen und tutorierten Lernen, die Textproduktion und -rezeption und die Übersetzung. ■

Summary: The purpose of this paper is to give an overview of the theory of the dictionary example in recent German didactic lexicography and to comment on the use of the example in the current German-Catalan dictionaries on the basis of the *Diccionari Alemany-Català*. Our analysis will comprise three aspects of dictionary examples: a) their number and frequency of use, b) their form and c) their function. The results of this study show the importance of examples for tasks such as acquisition of vocabulary in autonomous and directed learning, text production and reception, and translation. [Keywords: Bilingual lexicography; didactic dictionaries; dictionary examples; second language acquisition] ■

Estudi empíric sobre la semàntica verbal del català: el cas de la modalitat de l'acció

Marta Coll-Florit (Barcelona)

■ 1 Introducció

L'objecte d'estudi fonamental del present treball és la modalitat de l'acció dels verbs, és a dir, la vessant lèxica de l'aspecte. Com és sabut, l'aspecte i les relacions temporals expressades pel verb és un dels àmbits gramaticals que ha generat més interès en la lingüística teòrica dels últims segles. La primera distinció conceptual rellevant en l'àmbit de l'aspectologia és la que es fa entre temps i aspecte. Ambdues categories tenen a veure amb l'expressió de les relacions temporals en el llenguatge. La principal diferència la trobem en el fet que el temps gramatical és una categoria dítica que fa referència a la temporalitat externa de la situació designada (present, passat, futur), mentre que l'aspecte és una categoria relacionada amb la temporalitat interna de la situació.

Alhora, s'estableix una distinció entre aspecte morfològic i aspecte lèxic (o modalitat de l'acció). D'una banda, l'aspecte morfològic descriu la perspectiva des de la qual es veu un esdeveniment (bàsicament, de manera imperfectiva o perfectiva). D'altra banda, l'aspecte lèxic descriu una propietat inherent de l'esdeveniment, és a dir, la manera en què es desenvolupa i es distribueix en el temps: si és estàtic o dinàmic; si s'estén al llarg d'un període temporal o és puntual; si implica una culminació inherent o està exempt de delimitació; entre d'altres. És precisament a partir de la combinació d'aquestes oposicions nocionals bàsiques que s'han proposat tipologies de classificació verbal que es consideren útils per predir el comportament sintàctic dels predicats verbals. En particular, un dels autors cabdals i marc de referència ineludible en l'estudi de l'aspecte lèxic és Vendler (1957), autor que estableix una tipologia aspectual quadripartida dels verbs (estats, activitats, realitzacions i assoliments) que ha tingut un gran impacte en els treballs posteriors sobre la matèria.

Ara bé, lluny de ser un àmbit d'estudi amb uns principis teòrics i metodològics consensuats, la bibliografia sobre la modalitat de l'acció es caracteritza per la diversitat d'aproximacions, que no només difereixen quant al nombre i l'organització de les classes que recullen, sinó també pel que fa al nivell lingüístic en el qual es manifesten aquestes classes. Així, si bé la tendència actual és la d'assumir que la modalitat de l'acció no és una propietat exclusiva dels verbs, no hi ha acord a l'hora de considerar quins elements contextuals contribueixen a la interpretació aspectual d'una oració. Concretament, un dels principals problemes que cal resoldre en relació a la vessant lèxica de l'aspecte és explicar per què en molts casos no és possible una assignació unívoca de classe aspectual als verbs, una qüestió estretament lligada amb el problema teòric de determinar quin és el paper de la semàntica lèxica i quin és el de la sintaxi en la codificació lingüística de la informació aspectual.

Pel que fa a la metodologia d'estudi, si bé és cert que en els últims anys trobem alguns casos d'estudis empírics sobre la modalitat de l'acció (Gennari / Poepple, 2003; Coll-Florit et al., 2010, Coll-Florit / Gennari, 2011), tradicionalment els treballs sobre la matèria s'han basat en anàlisis qualitatives d'un conjunt reduït de predicats. És més, els pocs estudis quantitativs realitzats fins al moment es basen principalment en dades de l'anglès i l'espanyol. Pel que fa al català, només tenim coneixement d'un estudi de corpus sobre els verbs que expressen estats (Coll-Florit et al., 2008), però no hi ha cap estudi empíric que englobi les quatre grans categories de la modalitat de l'acció (estats, processos, realitzacions i assoliments).

D'aquesta manera, observem que les divergències teòriques i les mancances metodològiques posen de manifest la necessitat d'estudis més exhaustius i empírics sobre la modalitat de l'acció, especialment pel que fa al català. El present treball pretén donar resposta a aquestes necessitats. En particular, es presenta un estudi de corpus, basat en una mostra àmplia i variada de verbs del català, amb l'objectiu final d'obtenir evidència empírica del seu comportament morfosintàctic en contextos d'ús real. Dedicuem els següents apartats a presentar les hipòtesis teòriques de partida (§2), la metodologia que hem seguit per contrastar empíricament aquestes hipòtesis (§3), així com els resultats de l'estudi, tant pel que fa a l'anàlisi intercategoriaal (§4) com intracategoriaal (§5).

■ 2 Marc teòric

Tot i que sovint s'associa un verb a una classe aspectual particular, són molts els autors que assumeixen la naturalesa composicional de la modalitat de l'acció, de manera que la informació aspectual no és exclusiva del verb sinó que resulta de la seva combinació amb altres elements de l'oració: quantificació de l'objecte directe, modificadors adverbials, perífrasis verbals, flexió, etc. (Mourelatos, 1978; Declerck, 1979; Moens / Steedman, 1988; Verkuyl 1989; Smith, 1991; Tenny, 1994; De Miguel, 1999, 2004; Rothstein, 2004, entre d'altres). És precisament aquesta observació la que ha obert un dels grans debats en l'àmbit de l'aspectologia: ¿com i en quina mesura interaccionen la semàntica lèxica i la sintaxi en la codificació lingüística de la informació aspectual?

Una de les aproximacions més esteses a l'hora de donar resposta a aquesta qüestió és la dels anomenats models lexicalistes o projeccionistes (Levin / Rappaport Hovav, 1995, 2005; Rappaport Hovav / Levin, 1998; Jackendoff, 1990, 2002; entre d'altres), segons els quals els verbs apareixen llistats en el lèxic amb una representació lèxico-semàntica del seu significat —on s'inclouen les distincions aspectuals— a partir de la qual es projecta l'estructura sintàctica del verb. Per tant, s'assumeix que la peça lèxica verbal determina a priori les seves possibilitats bàsiques de realització sintàctica, una hipòtesi que es coneix com 'la hipòtesi del determinisme lèxic'. Tanmateix, no es descarta que la sintaxi de vegades pot estendre, reconstruir o augmentar el significat bàsic dels verbs. El principal problema amb què topen els models lexicalistes és el de separar el significat aspectual de la peça lèxica verbal de les influències del context. I és que, fet i fet, els verbs sempre apareixen en un context definit i això fa que sigui molt difícil determinar quin podria ser un context aspectualment neutre.

Per tal de resoldre aquest problema, s'han proposat dues aproximacions alternatives. D'una banda, els models cognitivistes (Croft, 2008; Michaelis, 2004; entre d'altres) assumeixen que les etiquetes 'estat' o 'assoliment' no són tipus de predicats, sinó tipus de construccions que els predicats tenen el potencial de posseir; dit d'una altra manera, es parteix del supòsit que un verb no pertany inherentment a una o altra classe aspectual, sinó que té el potencial de ser construït en múltiples tipus aspectuals, sense que necessàriament n'hi hagi un que sigui més bàsic que els altres. D'altra banda, trobem els anomenats models neoconstruccionistes (Borer, 1994, 2004; Van Hout, 1996; Ritten / Rosen, 1998; entre d'altres) que donen molt més pes a la sintaxi que al component lèxic a l'hora de donar compte de la gramati-

calització de la informació aspectual. En concret, aquests models consideren que el comportament del verb és variable i depenent del context, ja que moltes vegades els verbs s'usen de manera que violen les assumpcions canòniques de la seva estructura lèxica. És així com consideren que l'aspecte és una propietat de la construcció sintàctica i que la semàntica lèxica té una influència molt limitada en el comportament sintàctic del verb.

En aquest treball seguirem l'aproximació de Coll-Florit (2009) i Coll-Florit et al. (2010), que es configura com una posició intermèdia entre els models lexicalistes i els models construccionistes. En concret, en la línia dels models lexicalistes, assumim que el verb presenta propietats semàntiques relacionades amb l'aspecte que imposen certes restriccions contextuals. Així, per exemple, el verb *pertànyer*, que expressa una situació típicament estativa –homogènia i sense progressió– no pot aparèixer amb adverbis de temporalitat interna, com ara *lentament* o *a poc a poc*, en tant que contextos que impliquen successió de fases temporals. Això no obstant, entenem que s'estableixen diferents graus de prototipicitat en la interacció entre verb i context oracional, de manera que els verbs poden imposar diferents pesos lèxics o graus de restricció contextual. Per tal d'il·lustrar aquesta hipòtesi, considereu l'exemple del verb *conèixer* que, si be se sol considerar un verb estatiu a la bibliografia sobre la modalitat de l'acció, admet contextos típicament dinàmics, com ara la forma progressiva o adverbis de temporalitat interna, tal com podem observar a l'exemple (1).

(1) a. En Joan a poc a poc està coneixent la Júlia

D'aquesta manera, entenem que les categories de la modalitat de l'acció presenten membres més prototípics i membres més fronterers o flexibles que admeten canvis d'interpretació aspectual. En particular, distingim tres grans tipus de predicats verbals en funció del grau de flexibilitat aspectual que admeten: verbs monosèmics estables, verbs monosèmics flexibles i verbs polisèmics (aspectualment parlant). Aquesta tipologia es reflecteix en diferents graus d'estabilitat sintàctica, semàntica i morfològica, tal com s'especifica tot seguit.

En primer lloc, els verbs monosèmics estables imposen fortes restriccions de realització sintàctica, presenten un únic tipus bàsic de papers temàtics i mostren certa preferència per un determinat temps verbal. Aquests verbs no admeten canvis d'interpretació aspectual, motiu pel qual considerem que són membres prototípics d'una determinada categoria de la modalitat de l'acció. Per exemple, el verb *pertànyer*, un verb estatiu proto-

típic, no admet construccions dinàmiques (adverbis de temporalitat interna, forma progressiva, perífrasis terminatives, entre d'altres), sempre presenta la mateixa estructura temàtica ([tema, tema]) i generalment es conjuga en present.

En una posició intermèdia tenim els verbs monosèmics flexibles que també tenen una única estructura temàtica bàsica. Per exemple, el verb *conèixer* presenta l'estructura temàtica [experimentador, tema]. No obstant això, a diferència dels verbs monosèmics estables, aquest segon grup de predicats verbals imposen restriccions morfosintàctiques més dèbils, de manera que admeten canvis d'interpretació aspectual a partir de la composició. Si reprenem l'exemple de (1), observem que el verb *conèixer* pot adoptar una lectura ingressiva quan apareix en contextos que impliquen progressió temporal.

Finalment, els verbs aspectualment polisèmics se situen a l'extrem oposat. En concret, són verbs que presenten, com a mínim, dos sentits lèxics que pertanyen a diferents categories de la modalitat de l'acció –de manera estable o flexible. Cada sentit imposa diferents restriccions de realització morfosintàctica i presenta diferents estructures temàtiques. Per exemple, el verb *contenir* té com a mínim dos sentits aspectualment divergents: d'una banda, el sentit estatiu de 'tenir, encloure, a dins seu', amb l'estructura temàtica [tema, tema]; d'altra banda, el sentit dinàmic de 'impedir que (una cosa) traspassi un límit' o, per extensió metafòrica, 'dominar els sentiments propis', amb l'estructura temàtica [agent, tema].

Així, observem que, segons aquest enfocament, els verbs poden imposar diferents pesos lèxics en la gramaticalització de la informació aspectual. El present treball se centra en l'anàlisi dels verbs que hem denominat aspectualment monosèmics (estables i flexibles). Concretament, les hipòtesis de partida es poden sintetitzar tal com es mostra tot seguit:

- a) El verb incorpora un significat aspectual bàsic que imposa restriccions contextuals. En conseqüència, s'espera que les categories aspectuals lèxiques, comparades entre si, presentin diferents patrons generals d'ús.
- b) Les categories aspectuals no s'estructuren a partir de condicions necessàries i suficients. Contràriament, presenten una organització interna gradual, amb membres prototípics que no admeten canvis d'interpretació aspectual i membres més flexibles que, a través dels principis de la composició, es poden moure cap a d'altres categories aspectuals.

■ 3 Metodologia

L'objectiu fonamental del nostre treball és provar empíricament aquestes hipòtesis per al català. Amb aquesta finalitat, hem realitzat un estudi basat en contextos d'ús real del català extrets de corpus. Pel que fa a la metodologia, hem seguit l'estudi de Coll-Florit et al. (2010) sobre la modalitat de l'acció en espanyol. Presentem tot seguit els criteris de tria del corpus, la mostra verbal i la mostra de construccions gramaticals objecte d'estudi, així com el procediment d'anàlisi de les dades.

Quant al corpus, ens hem basat en el *Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana* (CTILC),¹ que conté un total de 50 milions de paraules extretes de 3.300 textos escrits entre el 1833 i el 1988. Pel que fa al fragment utilitzat en el nostre estudi, hem seleccionat únicament el conjunt dels textos més moderns (1964–1988), en total un subcorpus de 13 milions de paraules. La tria del corpus es fonamenta en dos criteris bàsics: el corpus CTILC està lematitzat i presenta una gran varietat de textos –inclou textos literaris (31%) i textos no literaris (69%). Pel que fa a la mostra verbal, l'estudi se centra en els predicats aspectualment monosèmics (estables i flexibles), tot seguint els criteris presentats a §2. En concret, s'analitzen un total de 120 predicats verbals del català, 30 per a cadascuna de les quatre categories bàsiques de la modalitat de l'acció:

- Estats: predicats que expressen esdeveniments no dinàmics, duratius i no delimitats (ex. *pertànyer*)
- Processos: predicats que expressen esdeveniments dinàmics, duratius i no delimitats (ex. *caminar*)
- Realitzacions: predicats que expressen esdeveniments dinàmics, duratius i delimitats (ex. *construir*)
- Assoliments: predicats que expressen esdeveniments dinàmics, puntuals i delimitats (ex. *atrapar*)

Tots els ítems seleccionats són predicats que s'han citat a la bibliografia sobre la modalitat de l'acció com a exemples de cadascuna de les categories objecte d'estudi (Vendler, 1957; Dowty, 1979; Pustejovsky, 1991; Levin / Rappaport Hovav, 1995; Havu, 1997; Marín, 1999, 2000; De Miguel, 1999, 2004; Talmy, 2000; Gennari / Poepple, 2003; Rothstein, 2004, Croft, 2008; entre d'altres). A l'Annex s'inclou el llistat total dels predicats verbals analitzats.

---

1 Institut d'Estudis Catalans (ed.) (s.a.): “Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana” <<http://www.ctilc.iec.cat>> [19.02.2011]. Per a l'extracció de les dades analitzades en aquest estudi s'ha utilitzat la interfície d'usuari expert.

Quant a la mostra de construccions gramaticals, des del treball de Vendler (1957) s'han proposat diferents criteris morfosintàctics per identificar la modalitat de l'acció d'un verb, tot assumint que els verbs que comparteixen un mateix tipus aspectual comparteixen les mateixes restriccions contextuais. És per aquest motiu que hem seleccionat 13 de les construccions que s'utilitzen de forma més recurrent per detectar els paràmetres de la dinamicitat, la delimitació i la duració –paràmetres que sustenten la tipologia aspectual quatripartida de la que parteix el present estudi– i els hem aplicat a tots els verbs de la mostra. S'han analitzat un total de 1560 contextos (120 verbs x 13 construccions).

1. Perífrasi progressiva			
2. Adverbi <i>lentament</i>			
3. Adverbi <i>ràpidament</i>			
4. Interpretació habitual: <cada dia/ setmana/ any + V _{present} >			
5. <obligar a + V _{infinitiu} >			
6. <durant X temps>			
7. <en X temps>			
8. <acabar de + V _{infinitiu} >			
9. <de cop i volta>			
10. <des de fa X temps>			
Temps verbal	11. Present	12. Imperfet	13. Passat simple

Taula 1. Mostra de construccions gramaticals

A la Taula 1 es presenta el llistat total de construccions gramaticals, tota una sèrie de contextos que s'utilitzen com a criteris aspectuals en la gran majoria de tractats teòrics sobre la modalitat de l'acció (Vendler, 1957; Dowty, 1979; Moens / Steedman, 1988; Binnick 1991; Mittwoch, 1991; Smith 1991; Havu 1997; De Miguel 1999; Engelberg, 1999; Marín 1999, 2000; Rothstein, 2004; entre d'altres).

Pel que fa al procediment d'anàlisi del corpus, s'ha dividit en dues fases:

a) *Anàlisi intercategorial*. El primer objectiu del nostre estudi és comprovar si, més enllà de les diferències internes de cada categoria de la modalitat de l'acció, es donen patrons generals d'ús significativament diferents entre categories, fet que validaria la hipòtesi de l'existència de l'aspecte lèxic en català. Amb aquesta finalitat, hem analitzat cadascuna de les construccions gramaticals per separat per al conjunt total de categories aspectuals (estats, processos, realitzacions i assoliments). D'aquesta

manera, hem pogut detectar quina és la categoria de la modalitat de l'acció que apareix amb més freqüència amb cada construcció, així com identificar la categoria que presenta els índexs més baixos.

- b) *Anàlisi intracategorial*. El segon objectiu és analitzar l'estructura interna de les categories de la modalitat de l'acció, per tal de comprovar si presenten membres amb diferents graus de prototipicitat. En conseqüència, hem analitzat cadascuna de les categories aspectuals per separat per al conjunt total de construccions gramaticals. Amb aquest procediment hem pogut identificar quin és el conjunt de verbs d'una categoria que apareix amb més freqüència amb cadascuna de les construccions gramaticals i, de manera inversa, quin és el conjunt de verbs que apareix en les posicions de freqüència més baixes. D'aquesta manera, hem pogut analitzar quins són els trets semàntics comuns dels verbs més prototípics i dels verbs més fronterers de cada categoria.

Dediquem els següents apartats a presentar els resultats generals d'ambdues anàlisis: *intercategorial* (§4) i *intracategorial* (§5).

■ 4 Resultats de l'anàlisi intercategorial

El present apartat ressenya els resultats generals de l'anàlisi *intercategorial*. L'objectiu és mostrar els diferents patrons d'ús que s'estableixen entre les quatre categories bàsiques de la modalitat de l'acció (estats, processos, realitzacions i assoliments) per a cadascuna de les construccions gramaticals de la mostra.

■ 4.1 Perífrasi progressiva <estar + V_{gerundi}>

Des del treball de Vendler (1957), un dels criteris més utilitzats per identificar la progressió temporal interna de l'esdeveniment expressat per un verb és la seva possibilitat d'aparició amb la perífrasi progressiva <estar + V_{gerundi}>. Així, s'afirma que els verbs estatus, en tant que expressen situacions estables i homogènies, són incompatibles amb la perífrasi progressiva, a diferència de la majoria de predicats dinàmics duratius que l'accepten sense reticències.

Això no obstant, és important matisar que trobem diferències entre llengües pel que fa a aquest criteri. I és que si bé és cert que en llengües com ara el francès, l'italià o el finès la incompatibilitat dels estats amb la perífrasi progressiva es dona de forma sistemàtica (Bertinetto, 1987; Havu, 1997), en altres llengües com l'anglès, el català o l'espanyol no sempre es

manté (Smith, 1991; De Miguel, 1999; Pérez-Saldanya, 2002). En aquest sentit, i referint-se a l'espanyol, De Miguel (1999) matisa que la interpretació progressiva dels verbs estatus és possible si es donen els requisits contextuals necessaris. És a dir, la presència de certs modificadors adverbials, com ara *cada vez más*, *estos días* o *últimamente*, provoca la dinamització de la informació –estativa– atribuïda al verb com a unitat lèxica. D'aquesta manera, el predicat passa a designar un canvi d'estat que es dona de forma gradual o ingressiva.

A banda dels verbs estatus, una altra de les categories de la modalitat de l'acció que resulta problemàtica amb la construcció progressiva és la dels verbs que expressen assoliments. En aquest cas, però, cal notar que el paràmetre implicat no és la manca de dinamicitat –com en el cas dels estats– sinó la manca de duració: els assoliments, en tant que esdeveniments puntuals, d'entrada sembla que haurien de rebutjar contextos que impliquen successió de fases temporals. Tanmateix, autors com Mourelatos (1978), Parsons (1985) o Verkuyl (1989) reivindiquen el fet que en anglès hi ha molts d'assoliments que admeten la forma progressiva. En conseqüència, aquests autors consideren que no és un bon criteri per identificar la puntualitat dels assoliments i diferenciar-los de les realitzacions.

Segons les dades del nostre estudi de corpus, d'entrada hem detectat que en català totes les categories de la modalitat de l'acció accepten, en algun cas, la construcció progressiva. Tot i així, hem trobat clares diferències de freqüència entre categories. En concret, les dades mostren que els verbs que expressen esdeveniments dinàmics duratius i no delimitats (processos) són els que més accepten la forma progressiva, seguits dels verbs que expressen esdeveniments dinàmics duratius delimitats (realitzacions). Finalment, els verbs que designen esdeveniments dinàmics puntuals (assoliments) i els que expressen esdeveniments no dinàmics duratius (estats) són els més reticents a aparèixer amb la perífrasi progressiva. A la Taula 2 es presenten els percentatges totals de freqüència de cada categoria, de més a menys freqüents, amb una disposició d'esquerra a dreta.

processos	realitzacions	assoliments	estats
58,82%	29,41%	8,82%	2,94%

Taula 2. Perífrasi progressiva

Notem, per tant, que si bé trobem alguns casos d'estats i assoliments que admeten la forma progressiva (p. ex. *conèixer* [estat] o *morir* [assoli-

ment]), els esdeveniments dinàmics duratius són clarament més freqüents amb aquesta construcció.

■ 4.2 *Lentament i ràpidament*

Els anomenats complements adverbials de temporalitat interna, com ara *lentament* i *ràpidament*, són un altre dels criteris més utilitzats per identificar la progressió temporal de l'esdeveniment expressat per un verb. En aquest sentit, Fernández Lagunilla i De Miguel (2003) afirmen que, en espanyol, l'adverbi *rápidamente* és incompatible amb verbs d'estat, en tant que denoten esdeveniments que no ocorren; contràriament, aquestes autores consideren que tots els verbs dinàmics (processos, realitzacions i assoliments) admeten aquest adverbi. Pel que fa a l'anglès, Rothstein (2004) indica que aquests tipus d'adverbis (*slowly* [lentament] i *quickly* [ràpidament]), en tant que impliquen duració, són incompatibles amb verbs que denoten esdeveniments instantanis (assoliments).

Pel que fa al català, les dades del nostre estudi de corpus mostren una distribució de freqüències equivalent a la ressenyada per a la perífrasi progressiva: els verbs que expressen esdeveniments dinàmics duratius (processos i realitzacions) són els que apareixen amb més freqüència amb els adverbis *ràpidament* i *lentament*; contràriament, els assoliments i els estats se situen en les posicions de freqüència més baixes (vegeu la Taula 3). Al nostre entendre, aquestes dades responen al fet que tant la perífrasi progressiva com els adverbis de temporalitat interna impliquen successió de diferents fases temporals, d'aquí que els assoliments (puntuals) i els estats (no dinàmics) tendeixin a rebutjar aquestes construccions.

	processos	realitzacions	assoliments	estats
lentament	71,42%	23,90%	4,76%	0%
	realitzacions	processos	assoliments	estats
ràpidament	50%	43,18%	6,82%	0%

Taula 3. *Lentament, ràpidament*

L'única diferència rellevant entre els dos adverbis objecte d'estudi és el fet que *lentament* apareix amb més freqüència amb els processos que amb les realitzacions, mentre que *ràpidament* no mostra diferències significatives entre aquestes dues categories de la modalitat de l'acció.

■ 4.3 Interpretació habitual: <cada dia / setmana / any + V_{present}>

Des dels models teòrics de la modalitat de l'acció s'afirma que els processos, a diferència dels estats, presenten una lectura habitual quan es conjuguen en present (Dowty, 1979; Binnick, 1991; Marín, 1999, 2000). Sobre aquest fet, Havu (1997) especifica que, en espanyol, el present no necessàriament implica una interpretació habitual amb els verbs dinàmics no delimitats, sinó que provoca una ambigüïtat que no es dona per als verbs estatus, tal com s'exemplifica a (2).

- (2) a. Juan fuma con una pipa (habitual / ara)
 b. Juan sabe jugar al ajedrez (sempre)

En aquest sentit, De Miguel (1999) apunta que la interpretació habitual d'un predicat en present es pot identificar a partir de la presència de certs modificadors adverbials que impliquen reiteració. És per aquest motiu que hem escollit la construcció reiterativa <cada dia / setmana / any + V_{present}> per aplicar el criteri de l'habitualitat. Els resultats del nostre estudi de corpus confirmen les prediccions de la teoria per al català: els processos presenten els índexs de freqüència més alts amb la construcció habitual mentre que els estats se situen a l'extrem menys freqüent (vegeu Taula 4)

processos	realitzacions	assoliments	estats
54,05%	27,03%	10,81%	8,10%

Taula 4. <cada dia / setmana / any + V_{present}>

■ 4.4 <obligar a + V_{infinitiu}>

A la bibliografia sobre la modalitat de l'acció sovint s'estableix una equiparació entre dinamicitat i agentivitat (Lakoff, 1970; Van Voorst, 1988; Binnick, 1991; Smith, 1991; entre d'altres). En paraules de Smith (1991: 42):

Since states have no dynamism, basic-level static constellations do not appear in constructions that directly involve dynamism and agency. They do not accept subject-oriented manner adverbials, they are odd in imperative and cannot be embedded under verbs such as *force*, *persuade*.

Tanmateix, en la línia apuntada per De Miguel (1999), notem que si bé és cert que els predicats estatus en general no són agentius, aquesta gene-

realització no sempre és reversible, en tant que no tots els predicats dinàmics són agentius (p.ex. *roncar* o *ensopegar*). És per aquest motiu que De Miguel (1999) considera que és més adient prescindir d'aquest tipus de proves per tal d'evitar l'obtenció de resultats no desitjats. En aquesta línia, autors com Jackendoff (1991), Pustejovsky (1991) o Alturo (1999) també refusen l'equiparació entre agentivitat i dinamicitat.

Per tal de contrastar empíricament aquesta discussió, d'entre el ventall de construccions agentives ens hem centrat en l'anàlisi de la construcció $\langle \text{obligar } a + V_{\text{infinitiu}} \rangle$. Els resultats del nostre estudi mostren que, d'una banda, els esdeveniments dinàmics duratius (realitzacions i processos) mostren els índexs més alts d'aparició amb la construcció $\langle \text{obligar } a + V_{\text{infinitiu}} \rangle$, mentre que els assoliments i els estats mostren els índexs més baixos (vegeu la Taula 5).

realitzacions	processos	assoliments	estats
59,88%	35,93%	2,99%	1,20%

Taula 5. $\langle \text{obligar } a + V_{\text{infinitiu}} \rangle$

Per tant, no tots els esdeveniments dinàmics (realitzacions, processos i assoliments) es diferencien clarament dels estats pel que fa a l'ús d'aquesta construcció agentiva. D'aquesta manera, segons els resultats del nostre estudi, no es pot sostenir una equiparació total entre dinamicitat i agentivitat en català, dades que donen suport als models que rebutgen una correlació entre aquestes dues propietats semàntiques.

■ 4.5 $\langle \text{durant } X \text{ temps} \rangle$ i $\langle \text{en } X \text{ temps} \rangle$

Quant a les construccions $\langle \text{durant } X \text{ temps} \rangle$ i $\langle \text{en } X \text{ temps} \rangle$, tradicionalment s'han usat com a criteris per distingir els esdeveniments que estan exempts de límit temporal dels esdeveniments que impliquen una culminació (Dowty, 1979). En concret, pel que fa a la construcció $\langle \text{durant } X \text{ temps} \rangle$, s'afirma que només es pot combinar amb predicats no delimitats (estats i processos). Això no obstant, autors com De Miguel (1999) noten que algunes realitzacions també admeten aquesta construcció. L'autora matissa aquesta qüestió de la següent manera:

Un evento delimitado es incompatible, en principio, con el modificador adverbial *durante X tiempo*; si lo admite va a ser con la interpretación de evento sucesivamente delimitado –acabado y vuelto a empezar– o con la de evento no delimitado en realidad

–que ha durado y cesado sin haber llegado a efectuarse, puesto que no se ha completado y eso es lo que define a un evento con límite. (De Miguel, 1999: 3022)

Si ens atenem als resultats del nostre estudi, observem que els percentatges de freqüència són idèntics per a tots els esdeveniments duratius (vegeu la Taula 6).

estats	processos	realitzacions	assoliments
31,75%	31,75%	31,75%	4,75%

Taula 6. <durant X temps>

D'aquesta manera, la distribució de freqüències d'aparició amb la construcció <durant X temps> respon a la distinció entre esdeveniments duratius i esdeveniments puntuals. Per tant, aquestes dades apunten al fet que el paràmetre aspectual implicat no és la delimitació, com es postula tradicionalment, sinó la duració. És a dir, les realitzacions, en tant que esdeveniments duratius, admeten construccions que focalitzen el procés duratiu previ a la culminació de l'esdeveniment.

La construcció <en X temps> s'ha utilitzat com a criteri aspectual invers al de la construcció <durant X temps>. Així, s'espera que els verbs que expressen esdeveniments delimitats (realitzacions i assoliments) presentin índexs més alts d'aparició amb aquesta construcció respecte dels verbs que expressen esdeveniments no delimitats (processos i estats).

En termes generals, els resultats del nostre estudi confirmen aquesta hipòtesi: les realitzacions, en tant que esdeveniments delimitats, se situen clarament en la posició més alta de freqüència, mentre que els esdeveniments no delimitats (processos i estats) presenten índexs de freqüència molt baixos (vegeu la Taula 7).

realitzacions	processos	assoliments	estats
86,96%	8,70%	4,35%	0%

Taula 7. <en X temps>

Tanmateix, en contra dels pronòstics teòrics tradicionals, trobem escassos exemples d'assoliments amb la construcció delimitada <en X temps>. Al nostre entendre, aquests resultats responen al fet que els assoliments, tot i implicar inherentment una culminació, es caracteritzen principalment pel fet que expressen esdeveniments puntuals, motiu pel qual només accepten

ocasionalment la construcció *<en X temps>* amb mesures de temps molt breus, com ara instants o minuts.

■ 4.6 *<acabar de + V_{infinitiu}>*

Un altre dels criteris relacionats amb el paràmetre de la delimitació és la perífrasi terminativa *<acabar de + V_{infinitiu}>*. Així, autors com Marín (1999), De Miguel (1999) i Havu (1997), tot reprenent el test original de Dowty (1979), afirmen que només els verbs que expressen realitzacions són compatibles amb la perífrasi *acabar de*, una construcció que denota l'estat resultant d'una situació que ha culminat. D'aquesta manera, aquesta prova s'ha utilitzat per diferenciar les realitzacions de la resta de categories aspectuals.

Els resultats del nostre estudi mostren que, d'entrada, si bé en català totes les categories aspectuals accepten aquesta construcció en algun cas, les realitzacions presenten els índexs de coaparició més alts (vegeu la Taula 8).

realitzacions	assoliments	processos	estats
69,77%	23,26%	4,65%	2,33%

Taula 8. *<acabar de + V_{infinitiu}>*

Ara bé, si ens atenem als resultats obtinguts per a la categoria dels assoliments, observem que, a diferència dels processos i els estats, els verbs que expressen assoliments accepten amb certa freqüència aquesta construcció, en contra de la hipòtesi inicial. En concret, aquestes dades es deuen al fet que, en català, és molt freqüent l'ús de la perífrasi *acabar de* en present per indicar els instants immediatament posteriors a l'assoliment d'un canvi d'estat (p.ex. *ho acaba de descobrir*, *acaba de néixer el cinquè fill*).

■ 4.7 Criteris duratius: *<de cop i volta>* i *<des de fa X temps>*

Pel que fa al paràmetre de la duració, des del treball de Vendler (1957) sovint s'afirma que només els esdeveniments puntuals són compatibles amb adverbis temporals d'escassa duració, com ara *de cop i volta*. En conseqüència, s'espera que els assoliments mostrin els índexs de freqüència més alts amb aquesta construcció. Els resultats confirmen clarament aquesta hipòtesi, tal com es mostra a la Taula 9.

assoliments	realitzacions	processos	estats
90,67%	6,48%	2,59%	0,26%

Taula 9. <de cop i volta>

Tanmateix, és curiós observar que no s'ha proposat la prova inversa, és a dir, una construcció que només acceptin els verbs que designen esdeveniments duratius. En aquest sentit, considerem que el grau d'incompatibilitat d'un verb amb la construcció <des de fa X temps> podria ser un criteri addicional per identificar els assoliments, d'aquí que també l'haguem inclòs al nostre estudi. En concret, s'espera que els esdeveniments duratius presentin índexs de freqüència més alts respecte dels esdeveniments puntuals, en la línia dels resultats obtinguts per a <durant X temps> (§4.5). Els resultats del nostre estudi confirmen aquesta predicció, tal com es pot observar a la Taula 10.

estats	processos	realitzacions	assoliments
65,68%	16,42%	16,42%	1,48%

Taula 10. <des de fa X temps>

■ 4.8 Temps verbals

Finalment, resta parlar del temps verbal. Tot i que no s'han proposat proves explícites pel que fa a la interacció entre temps i aspecte lèxic, alguns autors han apuntat certes restriccions i efectes semàntics en l'ús d'un o altre temps verbal. En particular, des de la publicació dels treballs de Comrie (1976) i Dahl (1985), s'assumeix que les formes imperfectives focalitzen l'estructura interna de la situació, sense posar esment en el principi o el final de l'esdeveniment, mentre que les formes perfectives denoten un esdeveniment simple, vist com un tot inanalitzable, amb un resultat ben definit o estat resultant. D'aquesta manera, en tant que els estats i els processos expressen esdeveniments duratius no delimitats, s'espera que presentin una combinació més natural amb les formes imperfectives; contràriament, les realitzacions i els assoliments, en tant que impliquen un final temporal de l'esdeveniment, s'espera que siguin més naturals amb les formes perfectives.

De fet, són molts els autors que defensen que no es pot establir un tall conceptual entre aspecte lèxic i aspecte morfològic (Karolak, 1993; Havu,

1998; Sasse, 1991, 2003; Nowikow, 2004; entre d'altres). En particular, s'assumeix que la imperfectivitat es pot associar amb més facilitat amb la duració, l'atelicitat i l'habitualitat, mentre que la perfectivitat concorda millor amb la resultativitat i la puntualitat. És per aquest motiu que hem considerat adient incloure el temps verbal en la mostra de construccions gramaticals del nostre estudi. En concret, hem seleccionat tres dels temps verbals més freqüents en català: present d'indicatiu (imperfectiu), imperfet (imperfectiu) i passat simple (perfectiu).

En termes generals, els resultats mostren que la categoria dels estats és la que presenta els índexs més alts de freqüència amb el present d'indicatiu i l'imperfet, així com mostra els índexs més baixos amb el passat simple. De manera inversa, la categoria dels assoliments se situa en la posició més baixa pel que fa a l'ús dels temps imperfectius, així com presenta els índexs més alts per al passat simple. Per tant, de manera global, els resultats confirmen la hipòtesi de partida. La Taula 11 recull de manera sintetitzada les freqüències totals de les quatre categories analitzades per a cada temps verbal.

	estats	processos	realitzacions	assoliments
Present	43,94%	21,21%	18,18 %	16,67%
Imperfet	34,44%	32,22%	18,52 %	14,81%
	assoliments	realitzacions	processos	estats
Passat simple	40%	32%	20%	8%

Taula 11a i 11b. Temps verbal

■ 4.9 Síntesi de l'anàlisi intercategoriaal

Al llarg d'aquest apartat hem presentat l'anàlisi *intercategoriaal* de les dades tot centrant-nos en les quatre categories bàsiques de la modalitat de l'acció. En termes generals, hem pogut constatar que s'estableixen interaccions significatives entre el tipus aspectual de la peça lèxica verbal i els contextos gramaticals en què normalment s'usa. Així mateix, hem observat que es donen patrons de distribució de freqüències equivalents entre construccions que impliquen un mateix paràmetre aspectual, així com distribucions inverses per als contextos que impliquen paràmetres oposats.

En concret, pel que fa a les construccions que impliquen successió de fases temporals (perifrasi progressiva i adverbis *lentament* / *ràpidament*), hem observat clares diferències d'ús entre esdeveniments duratius dinàmics i no

dinàmics. Quant a les construccions que impliquen límit temporal (<*acabar de* + $V_{\text{infinitiu}}$ >, <*en X temps*>) hem constatat un predomini d'ús de les realitzacions, tot i que no sempre equivalent als assoliments. Alhora, hem vist que els assoliments mostren els índexs més alts de freqüència en els contextos que impliquen puntualitat (<*de cop i volta*>), així com es diferencien de la resta de categories en construccions que impliquen duració de l'esdeveniment (<*durant X temps*>, <*des de fa X temps*>).

Pel que fa al temps verbal, hem verificat que els esdeveniments no delimitats, en especial els estats, són més naturals amb formes imperfectives, mentre que els esdeveniments delimitats presenten índexs de freqüència més alts amb la construcció perfectiva. Finalment, hem aportat dades empíriques en contra de l'equiparació entre dinamicitat i agentivitat, un dels temes més controvertits de la bibliografia sobre la modalitat de l'acció.

■ 5 Resultats de l'anàlisi intracategorial

Fins al moment hem constatat que les categories de la modalitat de l'acció, analitzades en conjunt, presenten patrons d'ús significativament diferents. Restava comprovar quina és la naturalesa de l'organització interna de cada categoria: ¿tots els membres accepten / refusen un mateix conjunt de construccions gramaticals o s'estableixen diferències intracategorials? Segons els resultats del nostre estudi de corpus, les dades apunten clarament a una estructuració gradual interna de les categories de la modalitat de l'acció, amb membres més prototípics i membres més fronterers. És més, aquesta gradació no és arbitrària sinó que hem identificat trets semàntics compartits pels diferents subconjunts aspectuals.

Dediquem el present apartat a ressenyar els resultats obtinguts en l'anàlisi intracategorial. En concret, l'anàlisi s'ha realitzat de manera aïllada per a cada categoria, seguint el procediment que s'especifica a continuació. En primer lloc, basant-nos en les distribucions de freqüència obtingudes en l'anàlisi intercategoria, hem seleccionat el conjunt de construccions que més accepta i que més refusa cada categoria. Acte seguit, hem extret el llistat de verbs que apareixen en les posicions de freqüència més altes i més baixes en cada construcció. Finalment, a partir de criteris qualitatius, hem comprovat si s'estableixen trets semàntics comuns entre subgrups verbals.

■ 5.1 Estats

Pel que fa a la categoria dels estats, els resultats de l'estudi intracategorial mostren clarament una organització gradual interna de la categoria. En concret, podem distingir com a mínim tres grans subtipus d'estats que presenten diferents graus de prototipicitat:

Estats permanents:

Són verbs que expressen propietats físiques o constitutives d'una entitat, generalment un objecte (p.ex. *constar, equivaler, cabre, antecedir, bastar, consistir*). Aquests verbs designen situacions estables, homogènies i duratives, motiu pel qual no admeten contextos dinàmics (construccions que impliquen progressió temporal, delimitació, puntualitat o habitualitat), així com presenten els índexs de freqüència més alts amb el present d'indicatiu. Alhora, en tant que expressen esdeveniments inherentment duratius, es conceben de manera holística i normalment no apareixen amb contextos que indiquen explícitament el grau de duració de la situació, com és el cas de la construcció <des de fa X temps>. Observem, per tant, que són membres prototípics de la categoria dels estats.

Estats transitoris:

Són predicats que expressen una propietat física o emocional d'una entitat (generalment una persona) que només es manté per a un determinat període temporal (p.ex. *estar assegut / malalt / trist / preocupat / enfadat*). Aquests predicats, tot i que refusen la majoria de contextos dinàmics, presenten índexs de freqüència intermedis per al passat simple i permeten acotar el període temporal en el qual es manté la situació (ex. *Està malalta des de fa alguns dies*). Per tant, se situarien en una posició intermèdia dins de la categoria dels estats.

Verbs de pensament o emoció:

Finalment, trobem un subconjunt de verbs que expressen sensacions o pensaments (ex. *conèixer, creure, agradar*) que, dins de la categoria dels estats, presenten els índexs de freqüència d'aparició més alts amb les construccions dinàmiques, mostren els índexs més baixos amb el present d'indicatiu, així com permeten delimitar el període temporal de la situació que denoten (ex. *Coneix Victòria des de fa temps*). Per tant, són els verbs més fronterers de la categoria.

La dada més interessant d'observar és que, per als verbs estatus de pensament o emoció, la interpretació final que es deriva del parell 'verb

estatiu + construcció dinàmica' no sempre és equivalent a la que es deriva del parell 'verb dinàmic + construcció dinàmica'. Vegem tot seguit quines són aquestes diferències.

Quant a la construcció <*acabar de* + $V_{\text{infinitiu}}$ >, hem vist que generalment s'usa amb verbs que expressen realitzacions per indicar la culminació de l'esdeveniment denotat. Tot i així, per a alguns verbs que expressen estats psicològics l'ús de la perífrasi terminativa presenta implicacions diferents. Per exemple, per als verbs *creure* i *agradar* aquesta construcció s'utilitza per indicar que encara no s'ha assolit plenament l'estat psicològic expressat pel verb. Pel que fa al verb *conèixer*, l'ús d'aquesta perífrasi normalment designa els instants immediatament posteriors a l'inici de l'estat. Per tant, cap d'aquestes dues interpretacions no es correspon a la que s'obté amb les realitzacions. En podem veure exemples a (3).

- (3) a. No s'ho podia acabar de creure.
 b. El vi de l'any no li acabava d'agradar.
 c. Teníem poques ocasions, ara, de parlar en solitari, de comentar tot l'allau d'impressions, d'observacions sobre la gent que acabàvem de conèixer.

Pel que fa al passat simple, quan s'usa amb verbs dinàmics duratius – processos i realitzacions–, la interpretació que s'obté és la d'un esdeveniment que va tenir lloc en el passat narratiu i que no necessàriament es manté en el present. Tanmateix, observem que amb els verbs que expressen estats psicològics, en molts casos el passat simple s'usa per indicar el moment concret en què s'inicia un estat, per tant, una interpretació més propera a la d'un assoliment. En podem veure exemples a (4).

- (4) a. A Salòmica, que llavors pertanyia a Turquia, conegué una noia, artista com ell.
 b. Però un dia, quan ja tenia setze anys, la retrobà fent neteja de caixons, i se l'emprovà i li agradà.
 c. Llavors el públic cregué que parlava en rus.

Pel que fa a la construcció <*cada dia* + V_{present} >, hem observat que quan apareix amb verbs com *agradar* o *creure* no adopta una interpretació habitual o reiterativa –com sol passar amb els verbs que expressen processos–, sinó que presenta un sentit progressiu que normalment es veu reforçat per la presència d'adverbis de quantitat del tipus *més* / *menys* (5).

- (5) a. L'Eixample cada dia m'agrada més, cada dia la trobo més racional.
b. Cada dia ho crec menys.

En definitiva, més enllà del fet que, en conjunt, tots els verbs estatus de la mostra presenten patrons d'ús significativament diferents respecte de la resta de categories de la modalitat de l'acció, observem que hi ha ítems més prototípics que d'altres, dades que apunten a una organització gradual interna de la categoria aspectual dels estats.

■ 5.2 Processos

A partir de l'anàlisi intercategoria, hem comprovat que la categoria aspectual dels processos és la que presenta els índexs de freqüència d'aparició més alts amb quatre construccions gramaticals: perífrasi progressiva, <durant X temps>, adverbi *lentament* i <cada dia / setmana / any + V_{present}>.

Pel que fa a la construcció habitual, no trobem diferents patrons d'ús intracategorial. Per tant, aquestes dades apunten al fet que l'habitualitat no és una propietat determinant de l'organització interna de la categoria dels processos. Contràriament, si ens atenem a la resta de construccions, notem que s'estableixen diferents patrons d'ús intracategorial que ens permeten distingir tres grans subtipus de verbs que expressen processos.

1) *Processos agentius que no impliquen desplaçament físic:*

En primer lloc, hem trobat un subconjunt de processos que presenten les freqüències més altes d'aparició amb la perífrasi progressiva i la construcció <durant X temps>. Això no obstant, presenten percentatges de freqüència molt baixos amb l'adverbi *lentament*. El conjunt de verbs és el següent: *pensar, investigar, estudiar, esperar, buscar, mirar i treballar*. Observem que tots són verbs que designen esdeveniments que requereixen algun tipus d'activitat agentiva i que no necessàriament impliquen moviment o desplaçament físic d'una entitat. En podem veure exemples a (6).

- (6) a. S'estan investigant nous mètodes de refrigeració.
b. La Roser Arqués va estar estudiant durant cinc anys a la Llotja de Barcelona.

2) *Processos agentius que impliquen desplaçament físic:*

En segon lloc, hem observat que hi ha un subconjunt de processos que, tot i presentar posicions intermèdies per a la perífrasi progressiva i la cons-

trucció <*durant X temps*>, presenten les posicions de freqüència d'aparició més altes amb l'adverbi *lentament*. El llistat de verbs és el següent: *caminar*, *passejar*, *acariciar*, *empènyer* i *ascendir*.² Notem que en aquest cas també són verbs que presenten un tret semàntic comú: expressen processos agentius que impliquen algun tipus de desplaçament físic d'una entitat. En podem veure alguns exemples a (7).

- (7) a. La corrua caminava lentament, però sense aturar-se mai.
 b. Va deixar el sarró al seient i va passejar lentament cap al cap del ferrocarril.
 c. Acaricies lentament, molt lentament la llana.

3) *Processos amb un subjecte experimentador:*

Finalment, trobem un tercer subconjunt verbal dins de la categoria dels processos que, tot i presentar alts percentatges de freqüència amb la forma progressiva, no apareixen en cap cas amb l'adverbi *lentament*, així com mostren els índexs més baixos d'aparició amb <*durant X temps*>. Per tant, seria el subconjunt verbal menys prototípic de la categoria dels processos. El llistat de verbs és el següent: *tremolar*, *cridar*, *roncar*, *plorar*, *riure* i *somiar*. En aquest cas, també comparteixen un tret semàntic comú: són ítems lèxics que expressen algun tipus de procés físic que experimenta un individu, generalment de forma no agentiva.

En definitiva, tal com hem constatat per a l'anàlisi intracategorial dels estats, les dades mostren que l'organització interna dels processos també s'estructura de manera gradual, amb membres més prototípics que d'altres.

■ 5.3 Realitzacions

Pel que fa a les realitzacions, segons dades de l'anàlisi intercategoria, és la categoria que mostra els percentatges més alts de freqüència amb cinc construccions gramaticals: <*en X temps*>, <*acabar de* + V_{infinitiu}>, <*obligar a* + V_{infinitiu}>, *lentament* i *ràpidament*.³ En aquest cas, però, també s'estableixen diferències intracategorials.

2 Així mateix, hem observat que aquests verbs apareixen molt sovint amb perífrasis continuatives, com ara <*seguir* + V_{-nt}> o <*continuar* + V_{-nt}>, tot i que aquest tipus de construccions no han estat objecte d'estudi explícit del nostre treball.

3 Les realitzacions, de la mateixa manera que els processos, no presenten els percentatges més baixos de freqüència per a cap construcció de la mostra.

D'entrada, hem trobat un subconjunt de verbs que, dins de la categoria de les realitzacions, se situen entre les 10 primeres posicions de freqüència en tots els contextos que acabem d'exposar: *construir*, *destruir*, *aprendre*, *recórrer*, *instal·lar(-se)*, *enfonsar(-se)*, *convertir(-se)*, *recuperar(-se)*. Per tant, es mostren clarament com a verbs prototípics de la categoria. Notem que tots són verbs transitius o que presenten una alternança entre una variant transitiva i una de pronominal. A més a més, són predicats que generalment impliquen un tema afectat per l'acció. A (8) presentem exemples d'aquest subconjunt verbal amb cadascuna de les construccions objecte d'anàlisi (<en X temps>, <acabar de + V_{infinitiu}>, <obligar a + V_{infinitiu}>, *lentament* i *ràpidament*).

(8) < en X temps >

- a. Va repetir el seu triomf en la cursa de 10 milles, que va recórrer en el temps d'una hora 15' 57".
- b. Que n'hem après de coses en vuit dies!

<acabar de + V_{infinitiu}>

- c. El 1294 es va acabar de construir el Castell de Montgrí.
- d. [...] d'acabar d'enfonsar-lo amb un simple cop de dit.

<obligar a + V_{infinitiu}>

- e. Les autoritats obligarien a destruir el producte sense contemplacions de cap mena.
- f. La CTNE obliga a instal·lar mòdems de la seva propietat.

Lentament

- g. Lentament, l'arbre recuperà la seva posició.
- h. [...] i una mà que recorria lentament tot el camí blanc, primer des del peu a poc a poc fins al genoll.

Ràpidament

- i. Els afeccionats enginyosos a la ràdio, els matemàtics i els físics, que es convertiren tan ràpidament en enginyers elèctrics [...].
- j. Només s'aprenen ràpidament les coses que agraden.

D'altra banda, si ens atenem als ítems lèxics que presenten els índexs de freqüència més baixos en aquests contextos, trobem el següent subconjunt de verbs: *decidir*, *solucionar*, *aparcar*, *fabricar*, *fondre*, *solidificar*. En concret, notem que, d'una banda, tenim verbs que tot i implicar un procés previ focalitzen l'estadi de culminació de l'esdeveniment (*decidir*, *solucionar*, *aparcar*) i, de l'altra, verbs que tot i expressar una situació que implica un canvi

d'estat focalitzen el procés gradual que porta al canvi (*fabricar, fondre, solidificar*). Per tant, els primers serien més propers als assoliments i els segons més propers als processos.

■ 5.4 Assoliments

Finalment, resta ressenyar els resultats obtinguts per a la categoria dels assoliments. Tal com hem observat en l'anàlisi intercategoriaal, la categoria dels assoliments presenta els percentatges més alts d'aparició amb els contextos que impliquen puntualitat de l'esdeveniment (<*de cop i volta*>), així com amb el passat simple. D'entrada, si ens atenem només a aquests contextos, no trobem diferents patrons o subtipus intracategoriaals, dades que apuntarien a una distribució homogènia de la categoria. Ara bé, en aquest punt cal tenir present que els verbs que expressen assoliments no només són els que més accepten els contextos puntuals, sinó que també són els que més rebutgen els contextos duratius (<*durant X temps*>, <*des de fa X temps*>, perífrasi progressiva i el present d'indicatiu). És precisament a partir de l'anàlisi d'aquestes últimes construccions que també observem una organització gradual de la categoria dels assoliments.

En concret, notem que hi ha un subconjunt de verbs que expressen esdeveniments típicament puntuals que se situen entre les 10 posicions més baixes de freqüència per a tots els contextos duratius: *atrapar, capturar, adonar-se, heretar, encertar, detectar*. Per tant, les dades mostren que són verbs prototípics de la categoria dels assoliments. D'altra banda, trobem un subconjunt de 4 verbs (*guanyar, perdre, obrir i tancar*) que, tot i ser dels més citats a la bibliografia com a exemples d'assoliments, els resultats del nostre estudi mostren que són membres fronterers: presenten els índexs de freqüència més alts per a la perífrasi progressiva, així com són dels pocs ítems de la categoria que accepten la construcció <*durant X temps*>. En podem veure alguns exemples a (9).

- (9) a. No sé què hi ha al darrera de la porta, s'està obrint sola, a poc a poc.
 b. [...] estan guanyant respectabilitat amb un estil legítim de recerca.
 c. La tieta Florentina va tancar la merceria durant un mes.
 d. Aquests van perdre els drets electorals durant cinc anys.

Per tant, notem que són verbs que permeten focalitzar l'estadi anterior (procés) o posterior (estat) de l'esdeveniment expressat. És a dir, quan s'usen amb la forma progressiva serien més propers a les realitzacions, en

tant que permeten expressar el procés previ que porta al canvi d'estat, i quan apareixen amb la construcció <*durant X temps*> es comportarien com a estats, tot expressant la duració de l'estat resultant d'un assoliment.

■ 5.5 Síntesi de subtipus aspectuals intracategorials

En definitiva, a partir de l'anàlisi intracategorial de les dades, hem pogut validar empíricament una altra de les hipòtesis de partida bàsiques del present treball: l'organització gradual interna de les categories de la modalitat de l'acció. En concret, hem vist que en tots els casos es poden identificar membres més prototípics i membres més fronterers de cada categoria, una gradació que no és arbitrària sinó que es configura a partir de trets semàntics compartits per subconjunts verbals. En total, hem identificat 11 subtipus aspectuals que es recullen a la Taula 12 a mode de síntesi de l'anàlisi intracategorial.

CATEGORIES	SUBTIPUS	EXEMPLES
Estats	Permanents	<i>consistir, equivaler</i>
	Transitoris	<i>estar malalt / trist</i>
	Psicològics: [+ passat simple] → assoliment [+ <i>cada dia més / menys</i>] → procés	<i>conèixer, agradar</i>
Processos	Subjecte experimentador	<i>tremolar, roncar</i>
	Agentius sense desplaçament físic	<i>investigar, pensar</i>
	Agentius amb desplaçament físic	<i>caminar, córrer</i>
Realitzacions	Frontereres: focalització procés	<i>fabricar, solidificar</i>
	Prototípiques: transitives i tema afectat	<i>construir, destruir</i>
	Frontereres: focalització del canvi	<i>decidir, aparcar</i>
Assoliments	Prototípics: puntuals	<i>atrapar, detectar</i>
	Fronterers: [+ progressiu] → realització [+ <i>durant X temps</i>] → estat	<i>perdre, tancar</i>

Taula 12. Subtipus aspectuals derivats de l'anàlisi intracategorial

Així mateix, és important subratllar el fet que els possibles canvis d'interpretació dels verbs més flexibles (o fronterers) no s'estableix de

forma arbitrària; contràriament, segueix una sistematicitat conceptual: la gradació s'efectua entre categories contigües que comparteixen algun paràmetre aspectual. A la Figura 1 es representa de manera gràfica la relació que s'estableix entre les quatre grans categories de la modalitat de l'acció, així com entre els diferents subtipus intracategorials, segons les dades obtingudes en el present estudi de corpus.

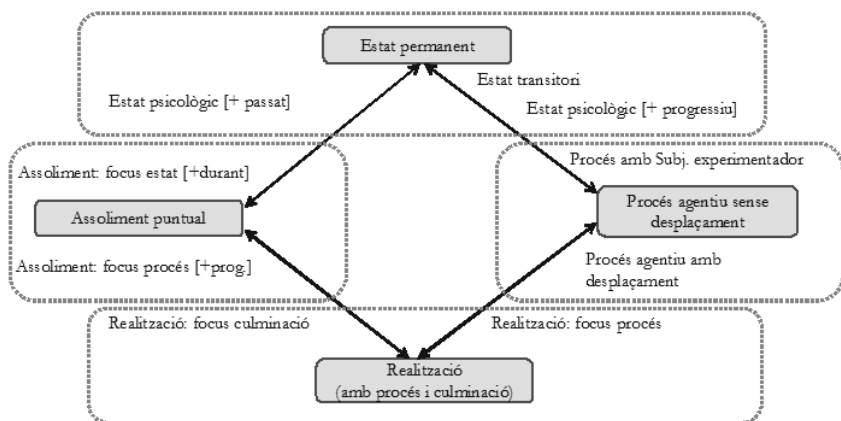

Figura 1.

■ 6 Conclusions

En aquest article hem presentat un estudi empíric sobre la semàntica verbal del català i, més concretament, sobre les quatre grans categories de la modalitat de l'acció (estats, processos, realitzacions i assoliments). L'estudi es fonamenta en dades del *Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana* (CTILC). En particular, s'han analitzat un total 1560 contextos a partir de l'encreuament de 120 verbs x 13 construccions.

Els resultats de l'estudi donen suport a una aproximació a la modalitat de l'acció que es troba a mig camí entre els models lexicalistes i els models construccionistes. En termes generals, hem pogut constatar que les categories de la modalitat de l'acció, comparades entre si, presenten patrons d'ús significativament diferents. Això és, hem obtingut un correlat empíric del fet que s'estableixen interaccions significatives entre el tipus aspectual de la peça lèxica verbal i els contextos gramaticals en què normalment s'usa. Així

mateix, hem observat que es donen patrons de distribució de freqüències equivalents entre construccions que impliquen un mateix paràmetre aspectual (dinamicitat, duració, delimitació, habitualitat, etc.), així com distribucions inverses per als contextos que impliquen paràmetres oposats.

Això no obstant, s'ha demostrat que l'organització interna de les categories de la modalitat de l'acció no és homogènia; contràriament, presenten una estructura gradual, amb predicats prototípics que només apareixen amb construccions coherents amb el tipus d'esdeveniment bàsic que expressen, i predicats més flexibles que admeten canvis d'interpretació aspectual. En altres paraules, s'ha demostrat que dins d'una categoria aspectual s'estableixen diferents pesos lèxics en la interacció entre semàntica lèxica i context morfosintàtic. És més, hem vist que aquesta gradació interna no és arbitrària: d'una banda, s'han identificat trets semàntics compartits pels diferents subgrups verbals intracategorials; d'altra banda, s'ha comprovat que el canvi d'interpretació aspectual s'efectua entre categories contigües que comparteixen algun paràmetre aspectual.

En definitiva, aquest estudi presenta una nova proposta de classificació de la modalitat de l'acció que presenta dues innovacions bàsiques respecte dels treballs realitzats fins al moment per al català: es basa en una mostra àmplia i variada de predicats verbals i, de manera més rellevant, ofereix una nova tipologia aspectual provada empíricament a partir de contextos d'ús real extrets de corpus. ■

■ Agraïments

Aquesta investigació ha estat possible gràcies al finançament del projecte KNOW2 (TIN2009-14715-C04) del Ministerio Español de Ciencia e Innovación.

■ Referències bibliogràfiques

- Alturo, Núria (1999): "El papel de la anterioridad y la perfectividad en la representación de estados y eventos", dins: Serrano, María José (ed.): *Estudios de variación sintáctica*, Madrid: Iberoamericana, 143–172.
- Bertinetto, Pier Marco (1987): *Il dominio tempo-aspettuale: Demarcazioni, intersezioni, contrasti*, Torino: Rosenberg & Sellier.

- Binnick, Robert I. (1991): *Time and the Verb. A Guide to Tense and Aspect*, Oxford: Oxford University Press.
- Borer, Hagit (1994): “The projection of arguments”, dins: Benedicto, Elena / Runner, Jeff (eds.): *Functional Projections*, Amherst: GLSA, 179–208.
- (2004): *Structuring Sense. The Normal Course of Events*, Oxford: Oxford University Press.
- Butt, Miriam / Geuder, Wilhelm (eds) (1998): *The Projection of Arguments: Lexical and Compositional Factors*, Stanford: Center for the Study of Language and Information Publications
- Coll-Florit, Marta (2009): *La modalitat de l'acció. Anàlisi empírica, reformulació teòrica i representació computacional*, Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya (tesi doctoral).
- / Aparicio, Juan / Castellón, Irene (2010): “A corpus based approach on event structure: simple and complex predicates of Spanish”, dins: Moskowich-Spiegel, Isabel et al. (eds.): *Language Windowing through Corpora*, A Coruña: Universidade da Coruña, 207–214.
- / Castellón, Irene / Climent, Salvador (2008): “Sobre la naturalesa dels estats. Una revisió basada en corpus”, *Sintagma. Revista de lingüística* 20, 21–36.
- / Gennari, Silvia P. (2011): “Time in language: Event duration in language comprehension”, *Cognitive Psychology* 62, 41–79.
- Comrie, Bernard (1976): *Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Croft, William (2008): “Aspectual and causal structure in event representations”, dins: Gathercole, Virginia G. Mueller (ed.): *Routes to language development. Studies in honor of Melissa Bowerman*, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 139–166.
- Dahl, Östen (1985): *Tense and Aspect Systems*, Oxford: Blackwell.
- Declerck, Renaat (1979): “Aspect and the bounded/unbounded (telic/atelic) distinction”, *Linguistics* 17, 761–794.
- De Miguel, Elena (1999): “El aspecto léxico”, dins: Bosque, Ignacio / Demonte, Violeta (eds.): *Gramática descriptiva de la lengua española*, Madrid: Espasa Calpe, 2977–3060.
- (2004): “Qué significan aspectualmente algunos verbos y qué pueden llegar a significar”, *Estudios de Lingüística* 18, 167–206.

- Demonte, Violeta (2006): “Qué es sintáctico y qué es léxico en la interficie entre sintaxis y léxico-semántica: hipótesis y conjeturas”, *Signo y Seña* 15, 17–42.
- Dowty, David (1979): *Word Meaning and Montague Grammar: The Semantics of Verbs and Times in Generative Semantics and in Montague's PTQ*, Dordrecht: Reidel.
- Engelberg, Stefan (1999): “The magic of the moment: What it means to be a punctual verb”, dins: Chang, Steve / Liaw, Lily / Ruppenhofer, Josef (eds.): *Proceedings of the Twenty-Fifth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, Berkeley: Berkeley Linguistics Society, 109–121.
- Fernández Lagunilla, Marina / de Miguel, Elena (2003): “Adverbios de manera e información aspectual”, *Círculo de lingüística aplicada a la comunicación* 13, 3–12.
- Gennari, Silvia P. / Poeppel, David (2003): “Processing correlates of lexical semantic complexity”, *Cognition* 89, B27–41.
- Havu, Jukka (1997): *La constitución nominal del sintagma verbal en el español moderno*, Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
- Jackendoff, Ray (1990): *Semantic Structures*, Cambridge, MA: MIT Press.
- (1991): “Parts and Boundaries”, *Cognition* 41, 9–45.
- (2002): *Foundations of Language*, Oxford: Oxford University Press.
- Karolak, Stanislaw (1993): “Arguments sémantiques contre la distinction Aspect / Modalité d'action”, *Studi Italiani di Linguistica Teorica e Applicata* 22, 255–84.
- Lakoff, George (1970): *Irregularity in Syntax*, New York: Rinehart and Winston.
- Levin, Beth / Rappaport Hovav, Malka (1995): *Unaccusativity: At the Lexical Syntax-Semantics Interface*, Cambridge, MA: MIT Press.
- (2005): *Argument Realization*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Marín, Rafael (1999): “L'anàlisi aspectual: alguns assoliments”, *Llengua i literatura* 10, 91–124.
- (2000): *El componente aspectual de la predicación*, Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona (tesi doctoral).
- Michaelis, Laura (2004): “Type shifting in Construction Grammar: an integrated approach to aspectual coercion”, *Cognitive Linguistics* 15, 1–67.

- Mittwoch, Anita (1991): "In defence of Vendler's Achievements", *Belgian Journal of Linguistics* 6, 71–85.
- Moens, Marc / Steedman, Mark (1988): "Temporal ontology and temporal reference", *Journal of Computational Linguistics* 14:2, 15–28.
- Mourelatos, Alexander P.D. (1978): "Events, Processes and States", *Linguistics and Philosophy* 2, 415–434.
- Nowikow, Wiaczeslaw (2004): "Acerca de las relaciones entre el aspecto y el modo accional desde una perspectiva tipológico-comparada", *Language Design: Journal of Theoretical and Experimental Linguistics* 5, 51–66.
- Parsons, Terence (1985): "Underlying events in the logical analysis of English", dins: Lepore, Ernest / Mclaughlin, Brian P. (eds.): *Actions and Events: Perspectives on the Philosophy of Donald Davidson*, Oxford: Blackwell, 235–267.
- Pérez-Saldanya, Manuel (2002): "Les relacions temporals i aspectuals", dins: Solà, Joan (dir.): *Gramàtica del català contemporani*, vol. 3, Barcelona: Empúries, 2567–2662
- Pustejovsky, James (1991): "The syntax of Event Structure", *Cognition* 41, 47–81.
- Rappaport Hovav, Malka / Levin, Beth (1998): "Building verb meaning", dins Butt / Geuder (eds.), 96–134.
- Ritter, Elizabeth / Rosen, Sara Thomas (1998): "Delimiting events in syntax", dins Butt / Geuder (eds.), 135–164.
- Rothstein, Susan (2004): *Structuring Events: A Study in the Semantics of Lexical Aspect*, Oxford: Blackwell.
- Sasse, Hans-Jürgen (1991): "Aspect and Aktionsart: A reconciliation", *Belgian Journal of Linguistics* 6, 31–45.
- (2003): "Recent activity in the theory of aspect: Accomplishments, achievements, or just non-progressive state?", *Linguistic Typology* 6, 199–271.
- Smith, Carlota S. (1991): *The Parameter of Aspect*, Dordrecht: Kluwer.
- Talmy, Len (2000): *Towards a Cognitive Semantics*, Cambridge, MA: MIT Press.
- Tenny, Carol (1994): *Aspectual Roles and the Syntax-Semantics Interface*, Dordrecht: Kluwer.
- Van Hout, Angeliek (1996): *Event Semantics and Verb Frame Alternations. A Case Study of Dutch and its Acquisition*, Tilburg: Tilburg Dissertations in Language Studies.

Van Voorst, Jan (1988): *Event Structure*, Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins.

Vendler, Zeno (1957): “Verbs and Times”, *The Philosophical Review* 66:2, 143–160.

Verkuyl, Henk J. (1989): “Aspectual Classes and Aspectual Composition”, *Linguistics and Philosophy* 12, 39–64.

■ Annex

ESTATS	PROCESSOS	REALITZACIONS	ASSOLIMENTS
abundar	acariciar	accedir	adonar-se
agradar	ascendir	acudir	apagar
antecedir	ballar	aparcar	assolir
bastar	bressolar	aprendre	atrapar
cabre	buscar	beure	callar
conèixer	caminar	concretar	capturar
consistir	córrer	congelar	caure
constar	cridar	construir	descobrir
creure	empènyer	convèncer	desmaiar
dependre	escoltar	convertir	despertar
desitjar	esperar	decidir	detectar
equivaler	estudiar	destruir	disparar
estar malalt	explorar	dibuixar	encendre
estar trist	fumar	elaborar	encertar
estar preocupat	investigar	enfonsar-se	ensopegar
estar enfadat	jugar	escriure	guanyar
estar assegut	mirar	fabricar	heretar
estimar	nedar	fondre	iniciar
existir	observar	instal·lar	localitzar
mancar	passejar	llegir	morir
merèixer	pensar	menjar	néixer
necessitar	perseguir	pintar	obrir
odiar	plorar	recórrer	obtenir
pertànyer	riure	recuperar-se	perdre
posseir	roncar	reparar	rebre

preferir	somiar	resoldre	reconèixer
residir	sonar	resumir	sorgir
romandre	treballar	solidificar	tancar
sobrar	tremolar	solucionar	topar
témer	viatjar	tornar	xocar

- Marta Coll-Florit, Universitat Oberta de Catalunya, Arts i Humanitats, Av. Tibidabo 39-43, E-08035 Barcelona, <mcollfl@uoc.edu>.

Zusammenfassung: In diesem Artikel stellen wir eine empirische Studie zur Verbsemantik des Katalanischen und konkret zu den Kategorien der Aktionsarten vor, die auf linguistischen Kontexten tatsächlicher Verwendung basieren, welche aus dem *Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana* (CTILC, Computerisiertes Textkorpus des Katalanischen) entnommen wurden. Die Studie umfasst unterschiedliche Muster für Verbalprädikate und grammatische Konstruktionen mit der Grundabsicht, empirische Daten zu einer der umstrittensten Debatten zur theoretischen Annäherung an die Verbsemantik beizutragen: wie und in welchem Maße interagieren die Wortsemantik und die Syntax in der linguistischen Kodierung der aspektuellen Information. Die Ergebnisse zeigen, dass die Kategorien der Aktionsarten, obwohl sie im Vergleich untereinander verschiedenen Mustern morphosyntaktischer Verwendung folgen, keine homogene innere Organisation aufweisen. Vielmehr strukturieren sie sich graduell in prototypische Glieder, die nur Konstruktionen akzeptieren, welche kohärent mit dem Ereignistyp, den sie ausdrücken, sind, und flexiblere Glieder, die Veränderungen ihrer aspektuellen Interpretation erlauben. ■

Summary: This paper presents an empirical study on Catalan verbal semantics, more specifically on Aktionsart categories, based on real linguistic data from the *Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana* (CTILC, Catalan Computerized Textual Corpus). This work includes a large and varied set of verbal predicates, as well as grammatical constructions, with the primary purpose of providing empirical evidence that sheds light on one of the most prolific discussions in the literature on aspect: how and to what extent lexical semantics and syntax interact in the linguistic encoding of aspectual information. The data show that, although Aktionsart categories, when compared to each other, display different morphosyntactic usage patterns, the internal structuring of each category is not homogeneous; on the contrary, they present a gradient structuring, with prototypical members which do not accept aspectual shifting, and more flexible ones which may move towards other aspectual categories. [Keywords: Verbal semantics; Aktionsart; aspect; corpus linguistics; prototypes] ■

Propietats pragmàtiques i gramaticals en el desenvolupament de la coreferència pronominal

Joan Perera (Barcelona)
Aurora Bel (Barcelona)

■ 1 Introducció

Un dels factors cabdals per a una comunicació lingüística eficaç es la identificació inequívoca dels referents en el discurs. L'habilitat per arribar a ésser un parlant competent requereix el domini formal i discursiu dels elements especialitzats que desenvolupen aquesta funció. En aquest estudi examinem l'ús i la distribució d'un subconjunt d'aquests elements, els pronoms nuls i lèxics de tercera persona amb funció de subjecte, en el discurs oral i escrit en català d'infants i adolescents de diferents edats.

L'estudi de les expressions referencials i de les seves condicions d'ús ha ocupat una part important de la recerca lingüística. S'ha abordat des de diferents perspectives teòriques, com són la perspectiva formal (Rizzi, 1982), la teoria de l'accessibilitat (Ariel, 1990), la del centrament (Gordon *et al.*, 1993) o la de la informativitat (Allen, 2000). Les llengües proporcionen al parlant un seguit d'expressions referencials representades normalment per categories nominals i pronominals. La idea comuna a aquestes teories és que els factors pragmàtics poden predir quina expressió s'ajusta millor a un context discursiu determinat. D'acord, per exemple, amb la teoria de la informativitat, en una llengua com el català, en què podem ometre el subjecte pronominal, un argument es realitzarà mitjançant un pronom nul si és poc informatiu, és a dir, si el seu antecedent és molt destacat; per contra, si l'antecedent és llunyà o difícilment accessible, l'argument en qüestió es realitzarà mitjançant un element amb 'més contingut', com ara un sintagma nominal.

A banda de l'enfocament lingüístic, la psicolingüística ha examinat els factors que guien els parlants en la selecció dels antecedents de les expressions anafòriques (vegeu Trueswell *et al.*, 2011, per a una revisió). En les

llengües de subjecte nul, l'existència de dos tipus diferents de pronoms –explícit i implícit o nul– ha portat els investigadors a proposar que representen papers diferents, tant des del punt de vista gramatical com des del processament. Des de la teoria lingüística de base formal, els pronoms nuls s'han connectat a l'existència de concordança rica entre el subjecte i el verb (Rizzi, 1982) o a l'elisió del tòpic o tema del discurs (Huang, 2000), per citar només algunes de les propostes que han tingut més ressò. En català, entre els treballs sobre els dos tipus de pronom i les seves condicions d'ús, destaquen els de Rigau (1981), Vallduví (2002) i Todolí (2002) o Casanova (1999), aquest últim des d'una perspectiva dels estudis de corpus lingüístics.

Tanmateix, i pel que fa al desenvolupament lingüístic, no hi ha gaires estudis que hagin explorat aquest fenomen més enllà de les primeres fases d'adquisició del llenguatge (Hickmann, 2004), i encara menys en català. En aquest treball ens centrem en l'estudi de les propietats referencials dels pronoms nuls i explícits en català en la producció semiespontània de textos narratius orals i escrits per part de tres grups de parlants/escriptors de diferents edats: estudiants d'ensenyament primari, d'ensenyament secundari i de batxillerat. El nostre objectiu és esbrinar fins a quin punt aquests dos tipus de pronoms representen funcions diferents i estan, per tant, especialitzats en alguna mesura, i estudiar de quina manera contribueixen a cohesionar el discurs; per això ens fixarem tant en l'àmbit intraoracional com en l'interoracional. Atès que els pronoms de 1a i 2a persona mostren un comportament diferent (en general tenen valor díctic i s'empren emfàticament o contrastivament), ens cenyirem als pronoms de 3a persona en posició de subjecte.

■ 2 Els pronoms de subjecte en el discurs en català

El català, a diferència de l'anglès, permet l'omissió del subjecte i té, per tant, pronoms nuls, juntament amb els pronoms explícits. Això és degut, en part, al fet que, en la nostra llengua, els verbs presenten marques de concordança amb el subjecte, cosa que fa que, d'alguna manera, els pronoms explícits siguin superflus. Els pronoms (nuls i explícits) aporten informació que dona suport a la resolució de l'anàfora. Això no obstant, el seu ús no és completament opcional. L'elecció entre un sintagma nominal (SN), com *en Sergi, una veïna, l'alcalde del poble*, etc., i un pronom depèn de l'articulació de rema i tema –és a dir, informació nova i vella en una oració–, per tal de garantir una estructura informativa adient. En general, un

SN introdueix un referent en el discurs, un pronom explícit s'utilitza per indicar un canvi de tòpic, i un pronom nul comporta una continuïtat de tòpic. A més a més, un pronom explícit també es pot utilitzar per expressar un significat contrastiu; aquest valor, però, no serà objecte d'estudi en el present treball. Als exemples de (1) i (2), hi il·lustrem el mecanisme de continuïtat o canvi de tòpic (o tema), respectivament. Quan hi ha continuïtat de tòpic (1), el pronom nul és l'opció preferida. Quan hi ha un canvi de tòpic (2), s'utilitza el pronom explícit de 3a persona. En els exemples següents *pro* indica pronom nul mentre que el pronom lèxic és representat per la forma morfològica corresponent:

- (1) En Sergi va enviar una postal a la seva parella perquè *pro* la volia felicitar pel seu aniversari. [–canvi de tòpic]
- (2) La Sònia es va trobar el seu cosí quan *ell* vivia a Tallin. [+canvi de tòpic]

A (2) l'ús d'un pronom nul en lloc de l'explícit (*ell*) podria conduir a una lectura de continuïtat de tòpic (*pro* = *la Sònia*) o podria crear una ambigüïtat (*pro* = *la Sònia* o *el seu cosí*). Cal fer notar que en llengües com el català el pronom explícit de 3a persona es pot utilitzar en un context de [–canvi de tòpic], si bé això provoca una certa redundància, especialment quan el context no és ambigu, com es pot observar a (3), on només hi ha un antecedent potencial per al pronom; en aquest exemple no seria impossible repetir el SN (*en Pere*); tanmateix aquesta no és l'opció més plausible: sonaria o bé estranya o s'interpretaria que es tracta de dues persones diferents:

- (3) En Pere ha insistit que *ell* vol comprar el cava per a la festa.

No hi ha gaires estudis sobre la distribució dels pronoms catalans en el discurs. L'aportació més notable correspon a Rigau (1981 i 1989). En el segon treball (Rigau 1989) l'autora descriu el comportament dels pronoms catalans, que expressen manteniment, canvi i reintroducció de tòpic en el discurs i també significat contrastiu. En concret, observa que, quan en un discurs un referent es converteix en tòpic i ocupa la posició de subjecte, s'expressa mitjançant un pronom nul. Assenyala, però, algunes excepcions a aquesta generalització:

- a) Si es reintrodueix un tòpic que ha estat presentat en una clàusula diferent a la immediatament anterior, s'usa un pronom explícit (o un SN).
- b) Si l'ús del pronom nul crea una ambigüïtat interpretativa, es prefereix un pronom explícit.

- c) Si la posició de tòpic rep una interpretació emfàtica o contrastiva, el pronom nul no es pot usar i s'ha d'emprar, en canvi, un pronom explícit.

En el present treball ens proposem d'explorar les condicions d'ús dels pronoms suara esmentats en la producció semiespontània de discursos narratius, orals i escrits, d'estudiants catalans de 9 a 16 anys d'edat. Intentarem descobrir si existeixen patrons evolutius en la distribució de les diferents realitzacions pronominals i si hi ha diferències en aquesta distribució en funció de la modalitat del text (oral o escrita). En altres paraules, examinarem fins a quin punt les observacions de Rigau serveixen per explicar els diferents valors dels pronoms en les dades de producció dels nostres estudiants, tot fent un èmfasi particular en els fragments ambigus que sovint s'observen en la producció (semi)espontània.

■ 3 Estudis previs sobre les preferències dels antecedents dels pronoms en les llengües de subjecte nul

Hi ha una línia de treball força recent que estudia les tendències que manifesten els parlants a l'hora de triar els antecedents més plausibles dels elements pronominals. Un estudi important, que ha estat replicat repetidament, és el de Carminati (2002). Aquesta autora fa una proposta des de l'angle del processament per donar compte de la distribució dels pronoms nuls i lèxics en italià, llengua de comportament similar, en aquest nivell, al català. Formula la "Hipòtesi de la Posició de l'Antecedent" (HPA), segons la qual, en contextos intraoracionals, un pronom nul prefereix un antecedent en posició de subjecte, mentre que un pronom explícit prefereix un antecedent en una posició altra que la de subjecte. Els exemples següents mostren aquesta divisió de funcions:

- (4a) Pietro non parla con Vito da quando *pro* ha dato le dimissioni.
 (4b) Pietro non parla con Vito da quando *lui* ha dato le dimissioni.
 A. Pietro ha dato le dimissioni
 B. Vito ha dato le dimissioni

A partir d'un disseny experimental, que inclou qüestionaris amb una sèrie de discursos constituïts per dues oracions en contrast com les de (4), Carminati mostra que és més probable que els parlants italians resolguin el pronom nul (*pro*) amb referència al subjecte (A), és a dir, *Pietro*, i el pronom explícit (*lui*) amb referència a l'objecte (B), és a dir, *Vito*.

Aquesta tendència es basa en una escala de prominència estructural segons la qual els pronoms nuls prefereixen l'antecedent més prominent, mentre que els pronoms explícits s'inclinen per antecedents en posicions menys prominents, és a dir, en posicions estructurals més baixes. Aquesta generalització s'aplica sobretot a contextos ambigus provocats pel gènere gramatical dels antecedents, com a (4), en què els dos antecedents potencials són masculins; per contra, quan no hi ha en joc l'ambigüitat de gènere dels antecedents potencials sembla que els parlants relaxen la HPA i accepten antecedents en diferents posicions per als pronoms explícits. Val a dir que la violació de la HPA no genera una seqüència agramatical, sinó més aviat una mena d'inadequació, com es veu a (5):

- (5) Pietro non parla con Vito da quando *lui* (=Pietro) ha dato le dimissioni.

Sobre la base d'aquesta observació, Carminati suggereix que la HPA és una mena de principi que pertany al nivell del processament lingüístic més que no pas a la sintaxi pròpiament dita, i que els parlants l'utilitzen com a estratègia per evitar interpretacions errònies, tot i el risc de provocar redundància com veïem a l'exemple català de (3).

El propòsit de la nostra investigació és comprovar si la hipòtesi de Carminati pot explicar també una altra llengua de subjecte nul com és el català, però no només en contextos anafòrics intraoracionals sinó també en contextos interoracionals (és a dir, al nivell del discurs). A més, volem posar a prova la HPA (a) en un context metodològic diferent: amb textos de producció semiespontània; (b) en dues modalitats textuals: oral i escrita; i (c) en un gènere discursiu específic: narratiu. Val a dir que els textos narratius constitueixen un camp ideal per provar aquesta hipòtesi, ja que proporcionen als parlants/escriptors nombroses oportunitats per usar diferents expressions anafòriques. Com és sabut, un cop s'han presentat els participants d'una narració, aquests es recuperen fent ús de les diverses formes pronominals disponibles en la llengua (Strömquist i Verhoeven, 2004; Berman, 2008).

Amb un disseny paral·lel al de Carminati, Alonso-Ovalle *et al.* (2002) investiguen les anàfores pronominals del castellà en contextos intra i interoracionals. Les seves troballes indiquen que, en aquesta llengua, els pronoms nuls prefereixen un antecedent en posició de subjecte mentre que els pronoms explícits tant es poden referir a un subjecte com a un objecte. Utilitzen qüestionaris escrits amb una sèrie de discursos de dues oracions

amb dos antecedents potencials per als pronoms (nuls i explícits), seguits d'una pregunta d'interpretació, tot replicant el disseny original de Carminati. En mostrem un exemple de discurs interoracional a continuació:

- (6a) Tomás se enfrentó a Luis. *pro* Está alterado.
 (6b) Tomás se enfrentó a Luis. *Él* está alterado.

Els resultats mostren que, en contextos com el de (6a), *pro* es refereix al tòpic en posició de subjecte en un 73.2% (que és sintàcticament més prominent que l'objecte), mentre que en el cas de (b) els parlants reparteixen l'antecedent del pronom explícit *Él* entre *Tomás* y *Luis* (en un 50.2% dels casos l'antecedent assignat és el subjecte *Tomás*). Aquest experiment suggereix que, com en italià, en castellà els pronoms nuls prefereixen un antecedent en posició de subjecte, mentre que els pronoms explícits no mostren un biaix clar envers un antecedent específic, en contrast amb el que troba Carminati per a l'italià.

Pel que fa a la posició del pronom, sembla també que en castellà és més probable que un pronom explícit en posició preverbal (7b) es refereixi a un antecedent en posició de subjecte, cosa que va contra l'aparent neutralitat que semblen manifestar els pronoms explícits a l'hora de triar un antecedent, tal com acabem d'anotar al paràgraf anterior:

- (7a) Andrés piensa que necesita zapatillas *él*.
 (7b) Andrés piensa que *él* necesita zapatillas.

En aquest exemple, els parlants prefereixen *Andrés* com a antecedent del pronom en l'oració de continuïtat de tòpic (7b), mentre que no passa això en l'oració (7a) on té sentit contrastiu. Evidentment, a (7) l'antecedent del pronom *él* pot ser un element de fora de l'oració.

Sorace i Filiaci (2006) empren una tasca de reconeixement d'imatges per estudiar la resolució anafòrica dels pronoms nuls i explícits amb parlants d'italià nadius i quasi-nadius. Els resultats proporcionen un patró diferent de comportament segons que l'anàfora sigui endavant o endarrere. En el cas de l'anàfora endavant, els nadius mostren una preferència dividida entre el subjecte i l'objecte com a antecedent del pronom nul, en contrast amb les troballes de Carminati, mentre que en el cas dels pronoms explícits hi ha una clara inclinació per referir-se a l'objecte, d'acord, en aquesta ocasió, amb els resultats de Carminati. En la versió amb pronom nul de l'oració de (8) la persona que es posa l'abric tant pot ser la mare com la filla,

mentre que en la versió amb el pronom lèxic és més probable que qui porta l'abric sigui la filla:

- (8) La mamma dà un bacio alla figlia mentre *lei* / *pro* si mette il cappotto.

En les oracions amb l'anàfora endarrere, els pronoms nuls prefereixen antecedents en funció de subjecte; els pronoms explícits presenten una clara tendència a preferir antecedents extralingüístics, és a dir, fora de l'oració. A (9) l'antecedent més plausible per a *pro* és la mare mentre que, en el cas del pronom lèxic (*lei*), els parlants nadius prefereixen significativament un antecedent extralingüístic més que no pas l'objecte –la filla– o el tòpic –la mare–, opció aquesta darrera que es tria ben rarament:

- (9) Mentre *lei* / *pro* si mette il cappotto la mamma dà un bacio alla figlia.

En el cas del català, i ben recentment, Mayol i Clark (2010) han volgut també posar a prova la HPA en aquesta llengua. El seu disseny és una rèplica dels experiments originals de Carminati, de manera que els resultats són comparables. Utilitzen dos experiments: en el primer recorren a qüestionaris amb paràfrasis que avaluen la comprensió i en el segon plantegen un experiment de lectura autoadministrada. També hi inclouen contextos interoracionals per tal d'estudiar el comportament de l'anàfora pronominal en el nivell discursiu:

- (10a) Condició 1: Pronom nul
La Marta escrivia sovint a la Raquel. *pro* Vivía als Estats Units.
- (10b) Condició 2: pronom explícit
La Marta escrivia sovint a la Raquel. Ella vivía als Estats Units.
- (10c) Paràfrasis:
i. La Marta vivía als Estats Units.
ii. La Raquel vivía als Estats Units.

Els parlants, de llengua catalana, han de triar la paràfrasi que s'ajusta més bé al significat en cada condició. En l'experiment de lectura autoadministrada, els parlants llegeixen les oracions en una pantalla d'ordinador a mesura que premen una tecla per saltar de paraula en paraula; es mesuren els temps de lectura per a cada oració. Els resultats obtinguts en els dos experiments fan veure que la HPA explica els discursos interoracionals en català, ja que els pronoms nuls tendeixen a referir-se a antecedents en posi-

ció de subjecte i els pronoms lèxics mostren un biaix cap a antecedents que no són tòpics, cosa que s'ajusta més als resultats de Carminati per a l'italià que no pas als resultats per al castellà d'Alonso Ovalle *et al.*; pel que fa als pronoms explícits, les diferències entre el català, l'italià i el castellà són encara més evidents ja que en italià en un 83.3% dels casos es refereixen a antecedents que no són subjecte, en català en un 64.5% i en castellà en un 49.8%.

Com a resum dels treballs ressenyats, podem dir que, mentre que els pronoms nuls mostren una preferència clara envers els antecedents en posició de subjecte, els pronoms explícits no mostren, en canvi, un biaix definit. Aquesta asimetria suggereix una diferència en el processament i la interpretació dels pronoms nuls i explícits; a més a més, en el cas dels pronoms explícits es podria pensar que el seu diferent comportament està lligat a propietats idiosincràtiques de cada llengua tot i compartir la característica de ser totes tres llengües de subjecte nul.

Fins aquí, hem vist que aquest conjunt de troballes deriven en general de dades de caràcter experimental. També hem vist com, a més de la HPA, hi ha un conjunt de principis específics de les llengües implicats en l'elecció d'una expressió pronominal en el discurs: en català, els pronoms nuls són la primera elecció quan es vol expressar continuïtat o manteniment de tòpic, mentre que els pronoms lèxics s'utilitzen més aviat per expressar un canvi de tòpic. Això sembla indicar que, a més a més dels factors sintàctics o estructurals, hi ha condicions discursives pertinents en l'elecció dels pronoms anafòrics. Com a conseqüència d'aquests fets, en aquest treball volem respondre les preguntes següents:

- a) Estan especialitzats d'alguna manera els pronoms nuls i lèxics o expres- sen els mateixos valors?
- b) Tenen tendència els pronoms nuls a referir-se a antecedents en funció de subjecte i els pronoms lèxics a antecedents en posicions altres que el subjecte?
- c) Des d'una perspectiva discursiva més àmplia, es mantenen a nivell interoracional els comportaments observats a nivell intraoracional en el cas dels pronoms nuls i explícits?

Partim de dues hipòtesis de treball, la primera derivada de la proposta de Carminati (11), i la segona del treball de Rigau sobre el paper dels pronoms en la distribució de la informació en català (12):

- (11) Hipòtesi de la posició de l'antecedent (HPA): Els pronoms nuls prefe- reixen l'antecedent més prominent (el subjecte), mentre que els pro-

noms explícits prefereixen antecedents menys prominents (o posicions sintàctiques més baixes, com ara l'objecte).

- (12) Hipòtesi discursiva (HD): Un pronom nul tendeix a expressar un tòpic discursiu que s'ha introduït o s'ha esmentat en l'oració prèvia. De manera complementària, un pronom explícit tendeix a reintroduir un tòpic discursiu o, el que és el mateix, serveix per canviar el tòpic de l'oració prèvia.

A diferència dels estudis previs, que proven la HPA en dades experimentals, el nostre treball pretén comprovar si les hipòtesis de (11) i (12) també expliquen el comportament dels pronoms en la producció (semi)espontània en català oral i escrit. Un aspecte clau del present article és comparar textos orals i escrits per esbrinar fins a quin punt les distintes demandes des del punt de vista del processament que posen ambdues modalitats als usuaris tenen algun paper en els diferents usos pronominals i, més en concret, si la pressió inherent a la producció en la modalitat oral té conseqüències en un control menor en l'ús dels elements pronominals, cosa que es traduiria en una major presència d'ambigüitat referencial. En altres paraules, esperem trobar més usos ambigus, sobretot dels pronoms nuls, però també dels lèxics, en la modalitat parlada que en l'escrita.

Un altre element que volem abordar és si es produeix desenvolupament en l'adquisició de les propietats referencials associades a les diferents formes dels pronoms. En general, no hi ha gaires recerques en aquest àmbit, i encara menys en el cas particular del català. Per això, comparem tres grups de diferents edats: estudiants de 4t curs d'educació primària (9–10 anys), estudiants de 1r curs d'educació secundària obligatòria (12–13 anys), i estudiants de 1r de batxillerat (16–17 anys), que prendrem com a referència per a la comparació.

■ 4 Metodologia del treball

Els textos analitzats en aquest treball pertanyen a un corpus obtingut seguint la metodologia i els procediments del projecte *Developing Literacy in Different Contexts and Different Languages* (se'n pot llegir una descripció detallada a Berman, 2008: 738). El propòsit principal del projecte original era estudiar els recursos lingüístics emprats per parlants/escriptors quan parlen i escriuen en dos gèneres discursius diferents: narratiu i expositiu. Es tracta d'un corpus ampli de produccions semiespontànies dividit en quatre grups

d'edat: estudiants de 4t de primària, de 1r d'ESO, de 1r de batxillerat, i adults.

El projecte es va dur a terme en contextos educatius de diversos països en diferents llengües: anglès, castellà, francès, hebreu, holandès, suec, i català. En tots els casos, els textos es van obtenir emprant un procediment idèntic. Es mostrava als subjectes un documental mut que contenia escenes de conflicte interpersonal en un centre educatiu i se'ls demanava de proveir una història similar (textos narratius) que els hagués pogut ocórrer, oralment i per escrit; també se'ls demanava que elaboressin, oralment i per escrit, un text valorant el tema abordat pel documental (textos expositius). Els textos es recollien en dues sessions separades i es balancejava l'ordre de les tasques (oral/escrit, narratiu/expositiu). En aquest treball, presentem un subconjunt dels textos narratius –tant orals com escrits– produïts per 30 subjectes dels tres primers grups d'edat. La distribució i les característiques dels participants es poden observar a la Taula 1. Com que cada estudiant produïa un text oral i un text escrit, el nombre total de textos analitzats és de 60 (Taula 2).

	4t Primària	1r ESO	1r Batxillerat
<i>Nens / nois</i>	6	7	5
<i>Nenes / noies</i>	4	3	5
Total	10	10	10

Taula 1: Participants.

	4t Primària	1r ESO	1r Batxillerat
<i>Textos orals</i>	10	10	10
<i>Textos escrits</i>	10	10	10
Total textos	20	20	20

Taula 2: Corpus de textos.

Les dades es van transcriure ortogràficament segons el format de CHAT del projecte CHILDES (MacWhinney, 2000). Es van utilitzar notes contextuals per proporcionar informació extralingüística útil en la identificació dels elements pragmàtics i discursius pertinents. Seguint el acord pres en el marc del projecte original *Developing Literacy...*, també es van codificar les parts de l'oració (*Longer-Units*, LU; vegeu Aparici *et al.*, 2000). Les LU, que *grosso modo* són unitats sintàcticotemàtiques, es marcaven de manera

ordenada (LU1, LU2, etc.). Els programes CLAN del sistema CHILDES van permetre posteriorment obtenir freqüències i contextos de les seqüències i codis introduïts pertinents.

Pel que fa a la codificació, es van marcar totes les posicions de subjecte de 3a persona, amb l'excepció de les oracions impersonals, les de relatiu i els subjectes amb significat genèric. Les expressions referencials es van classificar segons els criteris reproduïts a la Taula 3 (es van marcar també altres categories, com ara els demostratius, que no figuren en aquesta taula perquè no s'han incorporat en el present treball):

<i>Forma morfosintàctica</i>	DP	sintagma nominal
	OP	pronom explícit de subjecte
	NP	pronom nul de subjecte
<i>Funció discursiva</i>	RI	introducció de referent
	RR	reintroducció de referent
	RM	manteniment de referent
<i>Funció sintàctica de l'antecedent</i>	S	subjecte
	O	objecte
	I	objecte indirecte
	Z	altra
<i>Accés a l'antecedent</i>	CA	antecedent clar
	AA	antecedent ambigu
	NA	sense antecedent

Taula 3: Criteris de codificació.

El fragment de (13) conté un exemple de codificació. Com es pot veure, cada categoria (pro)nominal en funció de subjecte era codificada per a les quatre categories ressenyades a la Taula 3; pel que fa als sintagmes nominals, com que no són afectats per la HPA, només es van marcar per a la forma morfosintàctica i per a la funció discursiva; pel que fa a l'accés a l'antecedent, es van categoritzar, per defecte, com a 'sense antecedent' i, pel que fa a la funció sintàctica, com a 'altra':

(13) *SUB: La nena estava a la porta de classe

DP/RI/Z/NA

*SUB: Al cap d'una estona, pro va caure perquè uns nens grans

NP/ RM/S/CA DP/RI/Z/NA

li van donar una empena.

discurs (narratiu) català és el pronom nul, seguit dels SN lèxics, i que el pronom explícit té una presència força limitada.

Cal fer un altre apunt pel que fa als textos escrits del grup de 1r d'ESO: el nombre d'elements (pro)nominals en posició de subjecte (N=66) és el més baix de tots tres grups, més fins i tot que els de 4t de primària. Aquest valor és un reflex del fet que els textos escrits dels nens d'aquesta edat són considerablement més curts que els de la resta, i això tant si es mesura per nombre de paraules com per nombre de clàusules, dades que no presentem aquí, però que cal anotar perquè poden influir en els resultats que comentarem més endavant.

En els següents apartats, presentem els resultats referits a cadascuna de les dimensions analitzades: (1) les preferències dels elements pronominals quant a la funció sintàctica del seu antecedent; (2) l'especialització de cada element en relació amb les funcions discursives que desenvolupen; i (3) la claredat o ambigüitat en l'accés a l'antecedent dels diferents pronoms. Hem de precisar que prenem els resultats del grup més gran d'edat com a punt de referència a partir del qual establir comparacions. Igualment, pararem esment a les diferències que es puguin observar en la producció oral en comparació amb l'escrita.

■ 5.1 Resultats sobre la funció sintàctica de l'antecedent dels pronoms

La taula 5 mostra la distribució de les eleccions de cada element pronominal (nul i lèxic) pel que fa a la funció sintàctica dels seus antecedents. Els SN no tenen, per definició, antecedent, per la qual cosa només exposem la distribució dels antecedents dels pronoms. Els pronoms nuls mostren una preferència aclaparadora per antecedents en posició de subjecte. Això és així per a tots els grups d'edat i modalitats textuals, si bé aquesta tendència és una mica menys marcada en el cas dels textos escrits. Cal fer una remarca quant als textos escrits del grup de 1r d'ESO, en els quals la tendència dels pronoms nuls a referir-se a antecedents en funció de subjecte queda matisada en reduir-se gairebé vint punts respecte dels altres grups, tot i mantenir-se un biaix clar cap a aquesta funció.

	Subjecte		Objecte		Objecte indirecte		Altres	
	<i>oral</i>	<i>escrit</i>	<i>oral</i>	<i>escrit</i>	<i>oral</i>	<i>escrit</i>	<i>oral</i>	<i>escrit</i>
1r Batxillerat								
<i>Pronoms explícits</i>	46.15	55.56	0.00	22.22	46.15	11.11	7.69	11.11
<i>Pronoms nuls</i>	80.87	75.29	4.37	5.88	7.65	10.59	7.10	8.24
1r ESO								
<i>Pronoms explícits</i>	37.50	25.00	0.00	12.50	50.00	37.50	12.50	25.00
<i>Pronoms nuls</i>	73.68	54.05	7.89	16.22	14.47	24.32	3.95	5.41
4t Primària								
<i>Pronoms explícits</i>	45.45	25.00	9.09	25.00	36.36	50.00	9.09	0.00
<i>Pronoms nuls</i>	77.78	75.00	3.17	4.55	6.35	11.36	12.70	11.36

Taula 5: Distribució de la funció sintàctica dels antecedents dels pronoms segons edats i modalitat textual (en %).

Els pronoms explícits ofereixen, per contra, una imatge molt menys diàfana: en la tria d'un antecedent, fluctuen entre les posicions de subjecte i d'objecte (directe i indirecte). Tot i tenir present l'escassa presència de pronoms lèxics (prop de 60; vegeu la Taula 4) i que, per tant, aquests resultats no són en cap mesura concloents, el fet que la fluctuació esmentada sigui coherent a través dels diferents grups d'edat i en ambdues modalitats ens fa pensar que estem davant del que podria ser el patró de comportament dels pronoms explícits en el discurs narratiu en català.

■ 5.2 Resultats sobre la funció discursiva dels elements (pro)nominals

Seguint la descripció aportada per Rigau (1989), en aquest treball ens hem plantejat una segona qüestió relacionada amb la funció discursiva que desenvolupen els pronoms nuls i lèxics i els SN del català per tal de comprovar fins a quin punt estan associats a una funció discursiva particular. Els resultats de la Taula 6 fan veure que, en efecte, algunes categories estan altament especialitzades, mentre que d'altres ofereixen un patró més variat. En els textos produïts pels nois de 1r de batxillerat –el nostre grup de referència– els pronoms nuls estan clarament especialitzats per a la funció de manteniment del referent i això és així per a les dues modalitats, oral i escrita. S'aprecien algunes ocurrencies, que podem titllar d'insignificants, de pronoms nuls amb altres funcions discursives, algunes de les quals poden comportar una certa ambigüïtat, qüestió que abordarem en el

següent epígraf sobre l'accés a l'antecedent de cadascun dels elements estudiats. En segon lloc, els pronoms explícits s'utilitzen principalment per al manteniment dels referents més que no pas per a la reintroducció de referents, tal com també esperàvem. Finalment, els sintagmes nominals, semblen usar-se essencialment per introduir un referent, si bé una proporció notable també s'utilitza per reintroduir o mantenir un referent, particularment en els textos escrits. El 20.69% corresponent al manteniment del referent dels més petits insinua l'existència de redundància, atès que els parlants repeteixen el SN en un context altament informatiu en el qual resulta prescindible.

	Introducció del referent		Reintroducció del referent		Manteniment del referent	
	<i>oral</i>	<i>escrit</i>	<i>oral</i>	<i>escrit</i>	<i>oral</i>	<i>escrit</i>
1r Batxillerat						
<i>SN</i>	57.14	44.12	35.71	35.29	7.14	20.59
<i>Pronoms explícits</i>	0.00	0.00	38.46	22.22	61.54	77.78
<i>Pronoms nuls</i>	0.55	0.00	16.94	7.06	82.51	92.94
1r ESO						
<i>SN</i>	40.63	72.22	53.13	27.78	6.25	0.00
<i>Pronoms explícits</i>	0.00	0.00	25.00	25.00	75.00	75.00
<i>Pronoms nuls</i>	0.00	0.00	10.53	27.03	89.47	72.97
4t Primària						
<i>SN</i>	48.28	51.61	31.03	32.26	20.69	16.13
<i>Pronoms explícits</i>	0.00	0.00	36.36	0.00	63.64	100.00
<i>Pronoms nuls</i>	0.00	2.27	22.22	22.73	77.78	75.00

Tauleta 6: Distribució de les funcions discursives dels elements (pro)nominals segons edats i modalitat textual (en %).

Per tal de veure d'una forma més gràfica si hi ha un augment creixent de l'especialització en les funcions discursives dels diferents elements analitzats, hem elaborat les Figures 1 i 2. Pel que fa als textos produïts pels estudiants de primària i ESO, és clar que, de forma similar als de batxillerat, en tots dos grups els pronoms nuls estan clarament especialitzats per al manteniment dels referents tant en la modalitat oral com en l'escrita. Mai, com és lògic, no s'utilitzen per introduir nous referents, llevat d'alguna excepció en el grup de primària, que a més a més es documenta en un text narratiu escrit, i que evidentment origina una ambigüitat referencial.

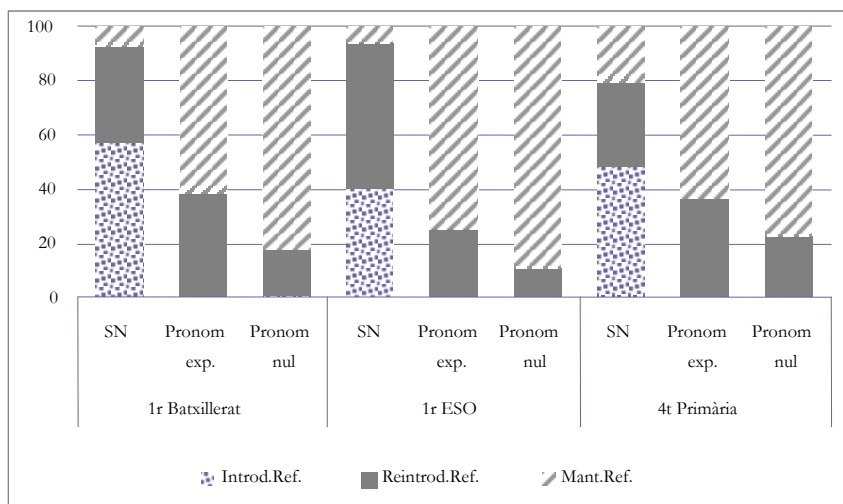

Figura 1: Evolució per edats de les diferents funcions discursives associades a les categories (pro)nominals. Modalitat oral.

Quant als pronoms explícits, el grup de primària en la modalitat escrita només utilitza els pronoms lèxics per mantenir els referents i no pas per reintroduir-los, com hem vist més amunt que era també una de les seves funcions discursives. Convé recordar, de primer, que el nombre total de pronoms explícits no és gaire alt i, per tant, no es poden aventurar gaires explicacions a partir dels resultats en aquest nivell; tanmateix, sembla que, en efecte, és la categoria menys clara en les seves funcions discursives –com hem vist més amunt en comentar els resultats generals del grup de referència sobre aquest element–, ja que és, podríem dir-ne, plurifuncional. Per tant, els més petits tenen certes dificultats per incorporar en el seu discurs escrit, que a més està en evolució en aquest nivell de l'escolaritat, els diversos valors que representen els pronoms lèxics. En altres paraules: si no utilitzen els pronoms lèxics per reintroduir referents i només els usen per mantenir-los, podem pensar que els seus textos tendeixen a mostrar una certa redundància: usen un pronom lèxic on potser amb un pronom nul en tindrien prou. I això, segurament, perquè encara no han après com integrar-los en els seus textos.

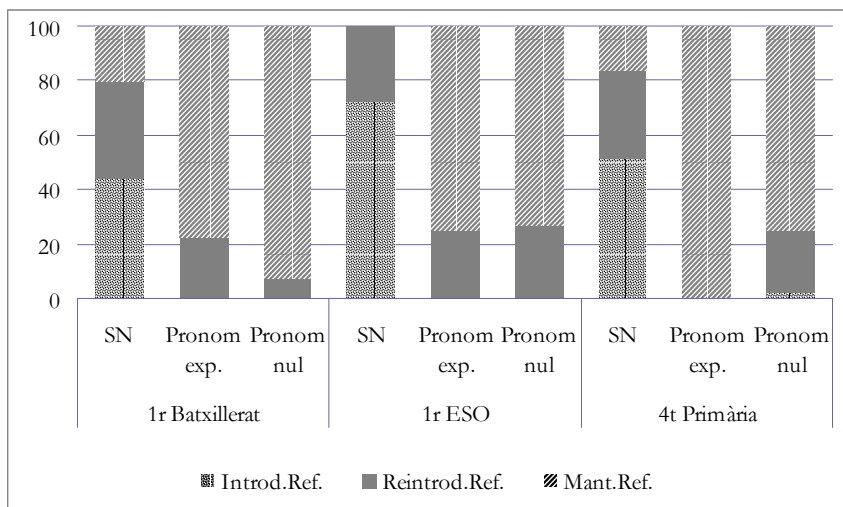

Figura 2: Evolució per edats de les diferents funcions discursives associades a les categories (pro)nominals. Modalitat escrita.

Els SN s'utilitzen per a la introducció o per a la reintroducció de referents i, a una escala molt menor, per mantenir-los. El subgrup d'ESO mostra una influència forta de la modalitat en les funcions discursives associades a aquesta categoria ja que en la modalitat escrita no els utilitzen mai per mantenir referents: l'ús de SN per a aquesta funció discursiva es relaciona amb una elaboració del discurs més gran i més formal, ja que comporta l'ús de sinònims o paràfrasis –també repeticions estilístiques en el discurs més elaborat– que sembla que és absent en les redaccions d'aquest grup d'edat, caracteritzades, com hem advertit en diverses ocasions, per una certa descurança.

Com a resum d'aquest apartat podem dir que els pronoms nuls estan clarament associats amb el manteniment de referència des del grup d'edat més jove; els pronoms explícits estan connectats més freqüentment amb el manteniment dels referents que no pas amb la reintroducció –contràriament a les nostres prediccions–, i els SN s'empren tant per introduir com per reintroduir referents.

■ 5.3 Sobre l'ambigüitat dels elements pronominals

La taula 7 mostra els percentatges d'accés als seus antecedents per a cada tipus d'element pronominal. En general, la majoria dels pronoms presenten un lligam inequívoc amb els seus antecedents. Els pronoms lèxics són virtualment sempre clars, llevat dels textos escrits dels estudiants de 1r d'ESO amb un 25% d'antecedents ambigus. No obstant això, tenint en compte les poques ocurrencies de pronoms explícits en la nostra mostra, resulta més aviat especulatiu extreure'n patrons de comportament.

	Antecedent clar		Antecedent ambigu		Sense antecedent	
	<i>oral</i>	<i>escrit</i>	<i>oral</i>	<i>escrit</i>	<i>oral</i>	<i>escrit</i>
1r Batxillerat						
<i>Pronom explícit</i>	100.00	100.00	0.00	0.00	0.00	0.00
<i>Pronom nul</i>	87.98	98.82	10.38	1.18	1.64	0.00
1r ESO						
<i>Pronom explícit</i>	100.00	75.00	0.00	25.00	0.00	0.00
<i>Pronom nul</i>	96.05	94.59	3.95	5.41	0.00	0.00
4t Primària						
<i>Pronom explícit</i>	100.00	100.00	0.00	0.00	0.00	0.00
<i>Pronom nul</i>	95.24	84.09	4.76	13.64	0.00	2.27

Taula 7: Accessibilitat als antecedents dels diferents pronoms (en %).

En les nostres prediccions havíem previst que els pronoms nuls podien constituir un espai potencial per a l'ambigüitat. Els resultats indiquen que la capacitat per referir-se a un antecedent previ per mitjà d'un pronom nul sembla que està ja assolida a 4t de primària atès que els antecedents són clars en una franja que se situa entre el 85% i el 95 %, depenent de la modalitat. Tot i que és estrany, es documenten uns quants exemples d'ús de pronom nul ambigu en les narratives orals dels estudiants de 1r de batxillerat (un 10.38%) i en els textos escrits dels més petits (un 13.64%).

Tal com havíem predit, i prenent el grup de batxillerat com a referència, la modalitat oral genera més ambigüitat amb un ús més lax dels pronoms nuls, segurament a causa d'una major demanda cognitiva a l'hora de planificar el discurs *online* i no poder revisar-lo com sí que es pot fer en la modalitat escrita; això és el que pot explicar el 10.38% d'usos ambigus de pronoms nuls en aquest grup d'edat enfront de només un 1.18% en el cas de la modalitat escrita. Tanmateix, crida l'atenció comprovar com en el cas dels alumnes de primària aquests percentatges es capgiren i només un

4.76% dels usos dels pronoms nuls són ambigus en la modalitat oral mentre que més d'un 13% ho són en la modalitat escrita. Això ens posa en la línia de les explicacions –com desenvoluparem en el següent apartat de discussió– de l'esforç i les demandes que requereix a aquests alumnes l'escriptura, i en concret la construcció de discursos escrits elaborats, tasca pròpia de l'edat. En aquesta tasca hi interfereix el fet de posar en joc d'una manera adequada uns elements que resulten cabdals a l'hora de cohesionar els textos, com són els pronoms.

■ 6 Discussió dels resultats

Per articular la discussió dels resultats, farem referència a les preguntes d'investigació i hipòtesis formulades al final de l'apartat 3. Abordem, en primer lloc, la qüestió de si els pronoms nuls i explícits en català representen el mateix paper. Val a dir que els nostres resultats demostren que els pronoms nuls tenen una preferència clara per seleccionar antecedents en posició de subjecte, la qual cosa està en consonància amb la HPA de Caminati per a una llengua igualment de subjecte nul com és l'italià i amb dades obtingudes mitjançant una metodologia diferent a la del present treball. Com hem vist més amunt, els pronoms nuls mostren un comportament similar en les diferents llengües de subjecte nul analitzades fins ara (italià, castellà i català), independentment de les condicions d'obtenció de les dades, experimentals o, com en el nostre cas, (semi)espontànies.

En relació amb els pronoms explícits, veiem que els diferents estudis mostraven, amb diferències segons les llengües, que no tenen una preferència definida a l'hora de seleccionar la posició sintàctica dels seus antecedents, i que el seu comportament és més flexible i, en certa mesura, específic de cada llengua, tot i les similituds estructurals entre les llengües. En el nostre cas, i en part contra la HPA, els pronoms lèxics reparteixen les seves preferències, amb una inclinació més gran envers els antecedents en funció de subjecte que no pas d'objecte (directe i indirecte). Tot i les diferències, aquests resultats estan més en consonància amb les troballes d'Alonso-Ovalle *et al.* (2002) per al castellà i queden una mica més lluny dels de l'italià (Caminati, 2002; Sorace i Filiaci, 2006) i dels observats per al català (Mayol i Clarck, 2010). Això no obstant, convé recordar que les dades provenen de fonts molt diferents: dades experimentals i dades de corpus; i aquest fet pot influir, sens dubte, en les nostres conclusions. A més a més, el nombre reduït de produccions de pronoms lèxics fa que aquestes conclusions siguin encara més limitades. Recordem que, no

només les ocurrencies de pronoms explícits en el nostre corpus són baixes, sinó que ho són en general en les nostres llengües.

Seguint amb la discussió sobre els pronoms explícits, a l'apartat 2 del present treball avançàvem que mostren una gran variabilitat entre llengües i que són més flexibles en l'elecció dels seus antecedents. En la bibliografia sobre adquisició de les formes pronominals (vegeu Sorace *et al.*, 2009 per a un repàs) s'ha observat que les poblacions bilingües, en relació amb les monolingües, sobreusen els pronoms explícits de 3a persona i sembla que ho fan com una estratègia compensatòria per neutralitzar l'esforç addicional de processament que exigeix als parlants el fet de construir textos i manejar dues llengües alhora. La inestabilitat dels pronoms lèxics en la producció i la comprensió dels parlants no nadius és coherent amb la gran flexibilitat de preferències en el moment d'adjudicar un antecedent a aquests elements que hem descobert entre els nostres parlants/escriptors catalano-parlants.

Aquesta inestabilitat dels pronoms explícits es pot relacionar amb la complicació afegida que comporta als parlants haver de coordinar informació provinent de diferents dominis gramaticals: d'una banda la morfosintaxi, és a dir, el catàleg de formes específiques que té la llengua, i d'una altra la pragmàtica del discurs, és a dir, l'estructura informativa en un context determinat. El català té una complicació afegida pel fet que disposa de dues formes pronominals, una de les quals no sembla tenir unes funcions gaire diferenciades, el pronom explícit. Tota aquesta informació s'ha de processar en el moment d'executar l'acte comunicatiu, que és molt ràpid, especialment en la modalitat oral, cosa que pot conduir a elegir una forma pronominal errònia en un processament, diríem, superficial (Felser i Clahsen, 2009) o parcial (limitat a constituents petits) i, per tant, menys costós, com suggereixen Levine *et al.* (2000). Aquesta complexitat generada per la pressió del temps afecta també els parlants adults o més experts. En l'exemple següent (14), d'un estudiant del grup de referència, podem observar dos usos erronis, o si més no poc canònics, del pronom lèxic *elles*. En la primera ocurrencia el seu significat és ambigu (d'aquí que l'hàgim marcat com a AA), ja que l'antecedent directament accessible és un pronom nul no anafòric amb valor genèric o inespecífic (*em marginaven*); en realitzar-se com a *elles* perd aquest sentit, ja que el pronom lèxic és, per definició, específic: el parlant es refereix, ara, a unes companyes concretes que no ha presentat anteriorment. El cas clar de sobreús és el següent (*com si elles no fessin res*): aquí l'antecedent és evident —el pronom explícit de la clàusula principal prèvia—, però el pronom lèxic és innecessari i, fins i tot,

d'ús dubtós. En ambdós casos, és segurament la pressió del processament *online* de la informació que vol transmetre el parlant, juntament amb la construcció del text i les diferents formes pronominals que té a l'abast, que el condueixen a una elecció que no s'ajusta a les necessitats informatives de la seqüència. Això es fa més manifest, encara, gràcies a la presència de marcadors textuais (*mm, o sigui...*) i pauses ([/]) que li permeten guanyar temps.

(14) Text oral de 1r de Batxillerat

@bg: LU2

*LCA: i aleshores doncs ___ em van com marginar de la classe # .

*LCA: i <o si quansevol> [///] jo quan més m' intentava integrar .

*LCA: doncs més [/] més ___ em marginaven no?

@eg: LU2

@bg: LU3

*LCA: i aleshores doncs si [//] jo quan demanava explicacions deia

*LCA: doncs de per què mm solucions xxx solucions i tot això .

@eg: LU3

@bg: LU4

*LCA: aleshores elles o sigui # feien .

%ana: OV/RI/S/AA

*LCA: com si: mm elles no [/] no fessin res .

Breument, sembla que els pronoms nuls tenen un paper ben definit, mentre que els pronoms explícits, en no tenir-lo, proporcionen una eina als usuaris que els facilita poder reduir les demandes de processament exigides per la construcció textual *online* i els permet implementar eficaçment funcions discursives, fins i tot quan l'ambigüitat no entra en joc i el recurs a aquest element pot generar redundància. Podríem anar un pas més enllà i suggerir que són inespecificats pel que fa a les preferències per un tipus d'antecedent o, si es vol, una forma pronominal 'per defecte'.

D'altra banda, el patró de comportament documentat en el cas dels pronoms explícits catalans està d'acord amb les observacions aportades per Levine *et al.* (2000) a partir d'experiments de comprensió lectora: quan una anàfora fracassa a l'hora de connectar-se al seu antecedent, els lectors confien en una mena de "sensació de saber" que els permet inferir l'existència d'un antecedent en un passatge previ al qual poden referir l'anàfora per omplir-la de contingut. D'aquesta manera, els parlants poden usar mitjans alternatius de producció/interpretació, a banda dels estrictament estructurals. Això podria explicar també els contrastos discursius entre modalitat

oral i escrita: el discurs oral és, en general, més el·líptic que l'escrit, de manera que els parlants i els oients tendrien a prestar atenció a la interpretació global d'un passatge a partir de pistes semàntiques i pragmàtiques tot construint les inferències apropiades.

Un segon objectiu del nostre treball és explorar les preferències anafòriques de pronoms en segments més grans que les frases. Les nostres dades mostren que els dos patrons descrits fins aquí per als pronoms nuls i explícits catalans en el nivell intraoracional es poden estendre a contextos discursius més amplis. Això permet ampliar l'abast d'actuació de la HPA a nivells interoracionals, amb algunes variacions que caldrà estudiar més a fons en el futur alhora que caldrà igualment comprovar fins a quin punt és aplicable a gèneres diferents.

Passem a debatre el que hem anomenat la Hipòtesi discursiva (HD, cf. [12]) i com s'hi ajusten les dades del nostre estudi. De manera resumida, aquesta hipòtesi estableix que els pronoms també estan especialitzats per a les funcions discursives que vehiculen: els parlants/escriptors s'estimen més usar els pronoms nuls per al manteniment de la referència i els pronoms explícits en contextos de canvi i reintroducció de tòpic. Les dades recollides ens permeten confirmar que aquesta hipòtesi se sosté per als pronoms nuls, mentre que, altre cop, els pronoms lèxics ofereixen un patró mixt. Contra les nostres prediccions, els parlants no utilitzen els pronoms explícits per a la reintroducció dels referents, sinó més aviat per al manteniment dels referents, si fa no fa com els pronoms nuls. Conseqüentment, i de manera similar a l'especialització de la funció sintàctica de l'antecedent, els pronoms lèxics manifesten un comportament més flexible, tot confirmant el seu caràcter de 'valor per defecte', o inespecífic, que suggeríem més amunt.

Si comparem ara les dues modalitats incloses en el nostre estudi, recordarem que no hem identificat diferències importants entre els textos orals i escrits en els aspectes objecte d'estudi. No obstant això, el paper de la modalitat esdevé més pertinent si es combina amb l'edat. Com s'ha vist, la modalitat i l'edat interactuen en el grup d'edat més jove (4t de primària), en concret en el control dels pronoms explícits en els textos escrits. Això confirma la proposta de Bourdin i Fayol (1994) que l'escriptura és cognitivament costosa per als nens. Sembla que l'especialització de l'escriptura, o la divergència entre modalitat oral i escrita, augmenta amb l'edat, en paral·lel amb el desenvolupament de les constriccions que comporta la modalitat escrita. Bourdin i Fayol (2000) van més enllà i expliquen que el cost associat a l'escriptura rau en el fet que l'ortografia exigeix una càrrega conside-

nable de recursos cognitius. Com que les tasques d'escriptura impliquen indubtablement exigències cognitives concretes, ens podem preguntar si aquests recursos addicionals interfereixen en la resolució anafòrica en la modalitat escrita. A més a més, com suggereixen aquests dos autors, les tasques d'escriptura requereixen una atenció extra als nens al voltant dels 10 anys. Com a resultat, és plausible esperar que els textos escrits dels alumnes de 4t de primària resultin afectats per aquests factors, i provoquin un control més reduït dels mecanismes anafòrics. No obstant el que s'acaba de raonar, la proporció d'usos erronis o ambigus dels pronoms no és gaire discrepant entre els tres grups. Es pot plantejar la hipòtesi que la modalitat textual no interfereix quan es resol l'anàfora o que interfereix en la mateixa mesura en ambdues modalitats, si més no en les tasques de producció tal com les hem plantejat en el nostre estudi. També podria ser que, en estudis de comprensió que utilitzen tècniques experimentals, com ara mesures de temps o dels moviments oculars (*eye-tracking measures*), els resultats fossin diferents. Naturalment, la recerca futura haurà d'aclarir fins a quin punt difereixen les dades de comprensió i producció en el mateix sentit que hem esbossat aquí.

Com hem avançat en la introducció, l'anàfora actua tant a nivell local com a nivell global de la construcció del text. D'acord amb el marc de la investigació original translingüística (vegeu Aparici *et al.*, 2000; Berman, 2008), es van marcar també les LU, enteses com a unitats de text que connecten clàusules enllaçades sintàcticament i definides mitjançant una idea temàtica comuna, que en un text narratiu sol coincidir amb una escena o episodi. Atès que la resolució d'anàfora consisteix a establir vincles entre clàusules (LUs) connectant un antecedent apropiat, vàrem hipotetitzar nosaltres que les LU podrien actuar com a "illes" dins les quals una expressió anafòrica (i.e., un pronom) pot referir-se a un antecedent. I hem observat que en una majoria de casos aquest és el cas, i que les LU tendeixen a definir límits per a la resolució de l'anàfora pronominal. En altres paraules, la resolució anafòrica dels pronoms, nuls o explícits, depèn dels canvis en les unitats del discurs, és a dir, que se circumscriu dins d'una LU. És en aquest sentit que volem suggerir que les LUs actuen com a límits. Estudiar i comprovar si hi ha fronteres discursives en què es resol l'anàfora és una manera útil d'avaluar l'existència d'unitats de processament que els parlants/escriptors utilitzen en els textos narratius. Les LU, doncs, semblen comportar-se com a "unitats de pensament" que ajuden els usuaris de la llengua a identificar apropiadament els antecedents pronominals. En casos on l'antecedent és fora de la LU, i on hi ha més d'un referent implicat, és

més probable que a l'oient/lector se li escapi la referència o que malinterpreti el pronom que genera ambigüïtat.

Mirem aquestes qüestions, amb una mica més de detall, en els exemples següents:

(15) Text escrit de 4t de Primària

@bg: LU6

*LAI: *elles* seguien [*] . (*s'estaven barallant*)

%ana: OP/RR/Z/CA

*LAI: <fins a que> [: fins que] va tocar el timbre .

*LAI: aixó [: això] volia dir [*] .

*LAI: es [: és] l' hora de classe .

@eg: LU6

@bg: LU7

*LAI: *el professor* [: professor] es va enfadar molt .

%ana: DP/RI/Z/NA

*LAI: i *pro* van anar a la dire [% abreviació de directora] [*] .

%ana: NP/RR/S/AA

@eg: LU7

En les transcripcions, LU amb un número a continuació marca l'inici (@bg) i el final (@eg) de cada unitat temàtica. La LU6 de la seqüència discursiva de (15) comença amb un pronom explícit (*elles*), que reintrodueix (RR) un referent presentat en el passatge precedent (“les noies”). A la unitat següent, LU7, apareix un nou referent (RI) expressat mitjançant un SN (*el professor*). El següent pronom és un pronom nul (NP) que, com a tal, hauria de mantenir el darrer referent. Però el darrer referent és “el professor” i, tant per la informació de la concordança del verb (*van anar*) com pel sentit global de l'oració a la qual pertany, interpretem que no pot ser el seu antecedent. És per això que en la codificació s'ha marcat com a AA (antecedent ambigu). Pel significat semàntico-pragmàtic l'antecedent lògic del pronom nul és ‘elles’ (“les noies”), element que és fora de la seva LU7 i per això, en termes estructurals, no pot ser el seu antecedent; a més, des d'un punt de vista discursiu, aquest pronom nul expressa un canvi de tòpic —el tòpic anterior és ‘el professor’—, i per això s'ha marcat amb la funció discursiva RR (reintroducció de referent), però no és una funció discursiva pròpia d'un pronom nul. El parlant, per raons diferents, ha perdut el control de l'element que resulta més apropiat en aquest context, però, tot i ser en efecte ambigu, el significat és clar. Aquest significat general proveït pel

context immediat és el que permet a l'oient fer les inferències adequades, com suggeríem més amunt, i restituir el valor significatiu que correspon al pronom nul –inadequat– en aquest context.

El fragment de (16) pertany a un estudiant una mica més gran; torna a ser un exemple de resolució de l'anàfora més enllà de la seva LU que provoca ambigüitat referencial:

(16) Text escrit de 1r d'ESO

@bg: LU6

*AND: *el professor* va recollir l' examen.

%ana: DP/RR/Z/CA

*AND: i *pro* (= el professor) li va posar bona nota.

%ana: NP/RM/S/CA

*AND: i *pro* (= el professor) li va dir.

%ana: NP/RM/S/CA

*AND: Molt bé Michael has aprovat l'examen.

@eg: LU6

@bg: LU7

*AND: Un altre dia *pro* (= l'estudiant) va fer una cosa semblant.

%ana: NP/RR/S/AA

Aquí el darrer pronom nul, *pro*, és ambigu (AA). Si s'empra un *pro*, com hem argumentat i hem vist en el fragment anterior (14), el més natural és que es mantingui el tòpic i que, en conseqüència, sigui el mateix del qual s'està parlant (*el professor*). Tanmateix, el sentit del predicat de la darrera clàusula (*va fer una cosa semblant*) suggereix que el pronom nul s'ha d'interpretar com "l'estudiant". Veiem, doncs, com aquest exemple ens permet il·lustrar, altre cop, la idea que les LU són una mena de frontera per a les anàfores, ja que solen coincidir amb canvi o (re)introducció de tòpics, tot confirmant la idea que són "units of thought", com és el cas, tot i que aquí s'utilitzi, per error, un pronom nul.

Evidentment, aquesta proposta sobre el valor d'illes anafòriques que representarien les LU és una conclusió molt provisional que ens agradaria explorar d'una manera més profunda en futures recerques.

Pel que fa a ambigüitat, es podria dir que, com a regla general, els pronoms proporcionen menys informació sobre els seus antecedents que uns altres elements anafòrics, com les anàfores lèxiques, les substitucions nominals, etc., i generen ambigüitat potencial ja que es poden vincular amb diferents referents. La presència aclaparadora de pronoms nuls en les nos-

tres dades, comparats amb pronoms explícits, podria trobar una explicació en les observacions fetes per la teoria del centrament, segons la qual és més probable que, si la informació nova continua el tòpic anterior, la resolució de l'anàfora sigui menys costosa. Conseqüentment, i això és especialment cert per als discursos narratius perquè la informació nova es construeix a partir de les seqüències prèvies, del 17% de pronoms nuls que, contra les nostres expectatives, reintrodueixen referents, només un 4% són veritablement ambigus. Tanmateix, com hem vist en comentar els exemples (14) i (15), en la majoria de casos ambigus la referència es pot recuperar recorrent a la informació contextual, semàntica o pragmàtica, informació que és verificada apel·lant al coneixement comú que comparteixen els participants en una situació comunicativa.

■ 7 A manera de conclusió

Per resumir, podem concloure que, en el nivell intraoracional, els pronoms nuls tenen una forta tendència a referir-se a antecedents en posició de subjecte (sobretot en la modalitat parlada); els pronoms explícits es refereixen a antecedents en posició de subjecte i també en posicions altres que el subjecte, és a dir a un objecte (directe i indirecte). Aquestes troballes estan d'acord amb les observacions d'Alonso-Ovalle *et al.* per al castellà. Aquests resultats són força estables per als diferents grups d'edat i bastant coherents pel que fa a la modalitat. D'altra banda, en el nivell interoracional i discursiu, s'observa una tendència paral·lela al que es comprova a nivell intraoracional, tot i que calen més anàlisis. La tendència més notable és que una vegada que un element del discurs es converteix en un tòpic de discurs i és el tòpic d'una oració determinada, el que s'utilitza és un pronom nul. No obstant això, es descobreixen alguns casos ambigus provocats per un relaxament d'aquesta tendència, cosa que fa que els pronoms nuls creïn ambigüitat. Finalment, també en el nivell del discurs, si bé d'una manera provisional, hem suggerit que les LU (*Longer-Units* o unitats temàtiques on s'empaqueten clàusules lligades estructuralment) actuen com a límits per a la referència. ■

■ Agraïments

Aquest treball ha rebut finançament del programa R+D del Ministeri de Ciència i Innovació, projecte EDU2009-08862 (i. p. Joan Perera) i projecte FFI2009-09349 (i. p. Aurora Bel).

■ Bibliografia

- Allen, Shanley E. M. (2000): «A discourse-pragmatic explanation for argument representation in child language», *Linguistics* 38, 483–521.
- Alonso-Ovalle, Luis / Fernández Solera, Susana / Frazier, Lynn / Clifton, Charles (2002): «Null vs. overt pronouns and the topic-focus articulation in Spanish», *Journal of Italian Linguistics* 14:2, 151–169.
- Aparici, Melina / Tolchinsky, Liliana / Rosado, Elisa (2000): «On defining Longer Units in narrative and expository Spanish texts», in: Aparici, Melina *et al.* (eds.): *Working Papers in Developing Literacy across Genres, Modalities and Languages, Volume III*, Barcelona: ICE Universitat de Barcelona, 95–122.
- Ariel, Mira (1990): *Assessing Noun-phrase Antecedents*, London: Routledge.
- Berman, Ruth A. (2008): «The psycholinguistics of developing text construction», *Journal of Child Language* 35, 735–771.
- Bourdin, Béatrice / Fayol, Michel (1994): «Is written language production more difficult than oral language production? A working-memory approach», *International Journal of Psychology* 29:5, 591–620.
- / — (2000): «Is graphic activity cognitively costly? A developmental approach», *Reading and Writing* 13:3–4, 183–196.
- Carminati, Maria Nella (2002): *Processing of Italian Subject Pronouns*, Amherst: University of Massachusetts, tesi doctoral.
- Casanova, Lourdes (1999): «El sujeto en el catalán coloquial», *Revista Española de Lingüística* 29:1, 105–131.
- Felser, Claudia / Clahsen, Harald (2009): «Grammatical processing of spoken language in child and adult language learners», *Journal of Psycholinguistic Research* 38, 305–319.
- Gordon, Peter C. / Grosz, Barbara J. / Gilliom, Laura A. (1993): «Pronouns, names, and the centering of attention in discourse», *Cognitive Science* 17, 311–347.
- Hickmann, Maya (2004): «Coherence, cohesion, and in narrative development», in Strömquist / Verhoeven (eds.), 281–307.
- Huang, Yan (2000): *Anaphora. A Cross-linguistic Study*, Oxford: Oxford University Press.

- Levine, William H. / Guzmán, Alexandria E. / Klin, Celia M. (2000): «When Anaphor Resolution Fails», *Journal of Memory and Language* 43:4, 594–617.
- MacWhinney, Brian (2000): *The CHILDES Project: Tools for Analyzing Talk*, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Mayol, Laia / Clark, Robin (2010): «Pronouns in Catalan: Games of partial information and the use of linguistic resources», *Journal of Pragmatics* 42:3, 781–799.
- Rigau, Gemma (1981): *Gramàtica del discurs*, Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- (1989): «Connexity established by emphatic pronouns», in: Conte, Maria-Elisabeth / Petöfi, Janós S. / Sözer, Emel (eds.): *Text and Discourse Connectedness*, Amsterdam: John Benjamins, 191–205.
- Rizzi, Luigi (1982): *Issues in Italian Syntax*, Dordrecht: Foris.
- Solà, Joan et al. (dirs.) (2002): *Gramàtica del Català Contemporani*, Barcelona: Empúries, vol. II.
- Sorace, Antonella / Filiaci, Francesca (2006) «Anaphora resolution in near-native speakers of Italian», *Second Language Research* 22:3, 339–368.
- / Serratrice, Ludovica / Filiaci, Francesca / Baldo, Michela (2009): «Discourse conditions on subject pronoun realization: Testing the linguistic intuitions of older bilingual children», *Lingua* 119, 460–477.
- Strömquist, Sven / Verhoeven, Ludo (eds.) (2004): *Relating events in narrative: Typological and contextual perspectives*, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Todolí, Júlia (2002): «Els pronoms», in Solà / Lloret / Mascaró / Pérez Saldanya (dirs.), cap. 6, 1337–1433.
- Trueswell, John C. / Papafragou, Anna / Choi, Youngon (2011): «Syntactic and referential processes: What develops?», in: Gibson, Edward A. / Pearlmuter, Neal J. (eds.): *The Processing and Acquisition of Reference*. Cambridge, MA: The MIT Press, 235–282.
- Vallduví, Enric (2002): «L'oració com a unitat informativa», in Solà / Lloret / Mascaró / Pérez Saldanya (dirs.), cap. 4, 1221–1279.

■ Joan Perera, Universitat de Barcelona, Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura, Passeig de la Vall d'Hebron, 171, E-08035 Barcelona, <jperera@ub.edu>.

■ Aurora Bel, Universitat Pompeu Fabra, Departament de Traducció i Ciències del Llenguatge, Roc Boronat, 138, E-08018 Barcelona, <aurora.bel@upf.edu>.

Zusammenfassung: In diesem Beitrag werden die Referenzeigenschaften von im Katalanischen als Subjekt fungierenden Nullpronomina und Personalpronomina untersucht, die sich bei der halbspontanen Produktion mündlicher und schriftlicher narrativer Texte durch drei Gruppen von Probanden im Alter von 9–10, 12–13 und 16–17 Jahren manifestieren. Ziel dieses Beitrags ist es zu bestimmen, ob diese zwei Typen von Pronomina die gleiche Rolle spielen und inwiefern sie zur Anaphorisierung und zur Diskurskohäsion sowohl auf intrasententieller wie auch auf intersententieller Ebene beitragen. Dabei gilt das Augenmerk besonders den durch Personalpronomina der dritten Person in Subjektposition ausgedrückten anaphorischen Beziehungen. Die Ergebnisse der Untersuchung zeigen, dass auf intrasententieller Ebene Nullpronomina, insbesondere in gesprochenen Texten, gewöhnlich auf das Subjekt zurückverweisen. Dagegen können Personalpronomina sowohl Subjekt- wie Nicht-Subjektbezug ausdrücken. Dies legt den Schluss nahe, dass das Null-Pronomen Anwendung findet, sobald ein Diskurselement zum Diskurstopik und Satzsubjekt wird. Eine parallele Tendenz lässt sich ebenfalls auf intersententieller Ebene und auf Diskursebene beobachten. ■

Summary: In this paper, we examine the referential properties of null and overt subject pronouns in Catalan in the semi-spontaneous production of oral and written narrative texts by three groups of speakers/writers: 9–10 year olds, 12–13 year olds, and 16–17 year olds. We aim at determining whether these two types of pronouns play the same role and to what extent they contribute to anaphora resolution and discourse cohesion, both at an intra- and an inter-sentential level. We concentrate on anaphoric relations expressed by 3rd person pronouns in subject position. Our results show that, at an intra-sentential level, null pronouns normally refer to subject antecedents, mainly in the spoken modality, while overt pronouns refer back to either a subject or a non-subject antecedent. This entails that once a discourse element becomes a discourse topic and is the subject of a sentence, a null pronoun is used. Moreover, a parallel tendency is observed at an inter-sentential and discourse level. [Keywords: Reference; pronouns; Catalan; anaphora resolution; written development; oral development] ■

A pilot study of quantification in child Catalan

Anna Gavarró (Barcelona)

M. Ángeles Escobar Álvarez (Madrid)

■ 1 Background

The study of quantification in child language traces back to Inhelder and Piaget's (1964) work, when they found that children incurred a non-adult-like interpretation of universal quantification, with what was termed *overexhaustive search*: up to the age of six or seven, children would answer *no* to the question *Are all the circles blue?* if they saw blue objects other than circles. Inhelder and Piaget (1964) interpreted this fact as indicating that children assimilated the quantifier *all* to the predicate, and so that they understood the question above as asking if all the circles are all the blue things.

Another error in the child interpretation of universal quantifiers reported in the literature is that of *underexhaustive search*. In this case, suppose we have a set of circles, one of which is red; then the proposition *All the circles are blue* is false; if the child considers the proposition true, discarding the falsifying instance, we have underexhaustive search.

There is a considerable literature on the occurrence of such errors in the course of language acquisition, and its theoretical interpretation (see Drozd, 2001; Drozd et al., in prep. for a summary and references). The pilot study reported here is mainly directed at finding out facts of the interpretation of the universal quantifier *tots* in Catalan for children aged 3 to 7.

The paper proceeds as follows: in Section 2, we sketch the properties of quantification in the target language, adult Catalan; in Section 3, we describe the experiment; in Section 4, we present the results and we discuss them in Section 5.¹

---

1 We acknowledge the direction, teachers and children of the *Escola Decroly de Barcelona* for their kind collaboration in this experiment. We would also like to thank our first experimenters Carlota Faixa and Lena Morrill, and Bill Philip for kindly sharing with us

■ 2 A sketch of quantification in Catalan

Although Catalan presents two universal quantifier, *cada* ‘each’ and *tots* ‘all’, their use is different from that found in other languages such as English and Spanish, to mention two languages for which studies on child quantification are available. Thus while (1a) is wellformed, (1b) is marginal out of context – in contrast with its English translation.

- (1a) Tots els nens van portar berenar.
 All thechildren PAST bring tea
 ‘All the children brought tea.’
- (1b) ?Cada nen va portar berenar.
 Each child PAST bring tea
 ‘Each child brought tea.’

Cada is found when an element requiring binding appears in the immediate context, as in (2).

- (2) Cada nen_i ha de portar el seu_i berenar.
 each child has to bring the his tea

The peculiar distribution of *cada* in adult Catalan led us to design our experiment only with the quantifier *tots*, exemplified in (1a). *Tots* is a non-intrinsic universal quantifier, which allows a distributional and a collective interpretation in Catalan, as shown in (3), from Brucart and Rigau (2002):

- (3) Tots els estudiants seran rebuts pel degà.
 all the students be-FUT received by-the dean
 (i) ‘The dean will receive the students one by one.’
 (ii) ‘The dean will receive all the students together.’

Morphologically, *tots* is inflected for number and gender; thus its full paradigm is *tot* (masc., sg.), *tota* (fem., sg.), *tots* (masc., pl.), *totes* (fem., pl.). Syntactically, it adjoins to definite DPs to give projections of the same type; see the need for a definite DP by comparing (3) above with (4).

---

his experimental materials. The first author acknowledges the financial support of the Ministry of Education and Culture of Spain through project HUM2006-13295-C02-01 to the Centre de Lingüística Teòrica, Universitat Autònoma de Barcelona.

- (4) *Tots estudiants seran rebuts pel degà.
 all students be-FUT received by-the dean

In fact, all determiners appear after *tots*, as in (5) (for this and further details on *tots*, see Brucart and Rigau, 2002).

- (5) *Quatre tots / Tots quatre estudiants es van presentar
 Four all all four students CLPAST present
 a P examen.
 to the exam
 ‘All four students sat the exam.’

Finally, the distribution of quantifiers in the adult grammar displays asymmetries between subject and object position in Catalan, as illustrated in (7) for *cada*, to be compared to (6) for English *each*.

- (6a) Each mother saw a child.
 (6b) A mother saw each child.
 (7a) Cada nen va portar-se el berenar.
 each child PAST bring-CL the tea
 ‘Each child brought his tea.’
 (7b) *El nen va portar-se cada berenar.
 the child PAST bring-CL each tea
 (7c) El nen va portar cada gallina al seu corral.
 the child PAST take each hen to-the her poultry

No such asymmetry in distribution is found, to our knowledge, with *tots* (see (8)), and we test the interpretation of *tots* in both positions: subject and object position.

- (8a) Tots els nens van portar berenar.
 All-pl the children PAST bring tea
 (8b) Unnen va portar tots els berenars.
 A child PAST bring all-pl the teas

■ 3 The experiment

■ 3.1 Subjects

The subjects who took part in our experiment were 35 Catalan-speaking children in a kindergarten and primary school, with a mean age of 5;3. In order to be able to draw generalisations about the developmental stages our subjects go through, and given the number of children tested for each age, we grouped 3- and 4-year olds in group 1 (three 3-year-olds, sixteen 4-year-olds), and 5-, 6- and 7-year olds in group 2 (six 5-year-olds, four 6-year-olds, seven 7-year-olds).

age group	age	age range	#
G1	3, 4	3;5–4;9	19
G2	5, 6, 7	5;0–7;11	17
total			35

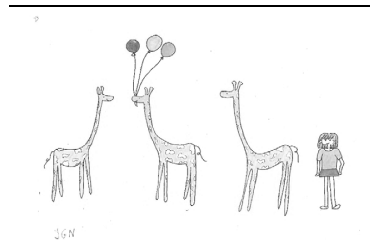
Table 1. Subjects

■ 3.2 Design

The conditions tested fall into five categories, corresponding to an input with the universal quantifier in object position (QO) or in subject position (QS), both of them getting an affirmative (J) or negative (N) answer in the target language. (See the full relation in the Appendix.) An affirmative answer to the input QS N constitutes an underexhaustive error. The fifth condition (QSX J) presents the quantifier in subject position and gets an affirmative answer in the target language but, if the overexhaustive error occurs, gets a negative answer. The pictures appearing on each condition are exemplified in (9) to (13):

- (9) Una girafa porta tots els globus?
 ('Is a giraffe carrying all the balloons?')
 Adult response: Yes

QO J

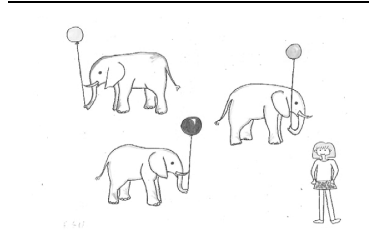

(10) Un elefant porta tots els globus?
 ('Is an elephant carrying all the balloons?')

Adult response: No

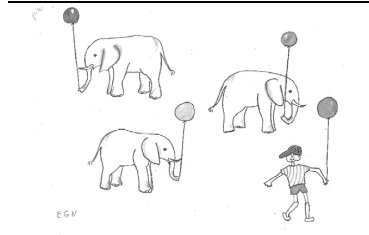
QO N

(11) Tots els elefants porten un globus?
 ('Are all the elephants carrying a balloon?')

Adult response: Yes

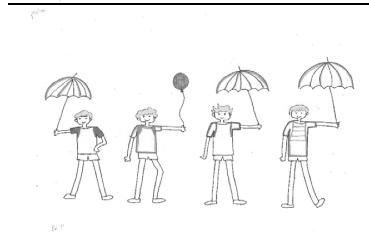
QS J

(12) Tots els nens porten un paraigües?
 ('Are all the children carrying an umbrella?')

Adult response: No

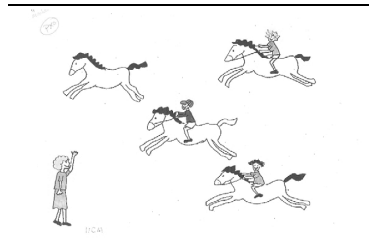
QS N

(13) Tots els nens muntent a cavall?
 ('Are all the children riding a horse?')

Adult response: Yes

QSX

This design rests primarily on the work of Philip (1995), although its results turn out to be only partially interpretable under his theoretical stances.²

2 This experimental design was called into question by Crain et al. (1996) on the grounds that the task is problematic from a pragmatic point of view; however, as discussed by Gordon (1996), the arguments of Crain et al. (1996) are inconclusive.

■ 3.3 Method

Each child was tested individually, in a school setting that was relatively free of distraction, by two experimenters who were native speakers of Catalan. The experiment was preceded by a single warm-up item, to confirm that the experimental task was well understood and to familiarise the child with the characters and objects in the pictures. The experiment was a truth conditional task, where children were asked to answer a yes/no question about a picture they were shown. Each question involved one of the conditions previously discussed.

Each child was presented a total of 13 experimental items presented in a pseudo-random (maximally varied) order. Each item consisted of a 21 x 29 cm colour picture. The objects in the picture were distributed in a thematically neutral fashion, and were presented to the child by Experimenter 1 in context-sentences such as *Hi ha tres globus i tres nens* ('(In this picture) there are three balloons and three children'). After each context-sentence, the child was asked the experimental yes/no question about the picture; this question was formulated by Experimenter 2, who could not see the picture. This made the question felicitous as a request of information – basically, the experiment was construed as a guessing game. (This avoids the putative methodological problem which Brinkmann [1995: 11] attributed to Philip [1995].)

In order to see the source of possible errors in interpretation, children were also asked to reason their answers with respect to those pictures containing an intruder. In each case, children were given the opportunity to point at the non-paired individual.

As the experiment was presented together with another experiment on referentiality, a large number of fillers were granted.

■ 4 Results

Our results are reported in Table 2. No children were excluded as it was our intention to see what their behaviour was before establishing further a priori conditions. It is worth pointing out that, of the children who took part in our experiment, 20% had a fully adult-like behaviour (error-free); this raised to 57% of 7-year-olds. Performance was very accurate for all age groups except in the QSN and the QSXJ conditions.

Table 2:
Percentage of
correct answers

condition	G1	G2
QS J	78%	88%
QS N	56%	94%
QSX J	72%	59%
QO J	94%	94%
QO N	94%	100%

Unsurprisingly, consideration of the standard deviation of the results in Table 2 indicates high variation amongst individuals for the conditions QSN (for the younger group) and QSXJ, as shown in Table 3:

Table 3: Standard
deviation

condition	G1	G2
QS J	0.43	0.33
QS N	0.51	0.24
QSX J	0.46	0.51
QO J	0.24	0.24
QO N	0.24	0.00

We performed a series of t-tests on the results of the experiment to see when the differences between the two age groups reached significance, and we only found a significant difference for the QSN condition, in which the older children performed significantly better than the younger ($p = 0.000$).

On the other hand, the incidence of overexhaustive errors (in the QSXJ condition) is relatively high, and general for the two age groups considered.

■ 5 Discussion

These results do not differ dramatically from those obtained in a similar experiment carried out with Spanish-speaking children by Escobar, Baauw and Philip (1997): for 45 children with a mean age of 5;6, they obtained the following results:

Table 4: Results
for Spanish

condition	percentage correct
QS N	74%
QSX J	78%
QO J	90%
QO N	89%

These results are to be compared with the means for our two groups (mean age: 5;3, comparable to the mean age of the Spanish-speaking children: 5;6): 75% on the QSN condition, 65.5% on the QSXJ condition, 94% on the QOJ condition and 97% on the QON condition. The asymmetry in the comprehension of sentences with quantifiers in subject position and object position found here and in the experiment of Escobar, Baauw and Philips has also been found by Escobar and Torrens (2008). In that paper, Escobar and Torrens manipulated the position of the subject, which can be either pre- or postverbal, and the position of the subject did not affect the level of comprehension: what affected comprehension was the presence of an extra entity, i.e. the existence of an unpaired entity, which rendered comprehension more difficult and gave rise to under- and overexhaustive interpretation.

To account for the impact of such unpaired entities in comprehension, Philip (1995) proposes to interpret overexhaustive search according to an “event quantificational account”. For him, a sentence such as *Every boy is riding a horse* can be interpreted by the child as ‘In every minimal event/situation in which a boy is participating or which is a possible subevent of a minimal event/situation of a boy riding a horse, a boy is riding a horse’. Since in the setting depicted in (13) and schematised in (14) we encounter a possible subevent of a minimal event/situation (with the presence of horse₄), when asked if all the boys ride a horse the child may answer negatively.

- (14) boy₁ rides horse₁
 boy₂ rides horse₂
 boy₃ rides horse₃
 mother₁
 horse₄

This is termed “symmetrical interpretation”. This is the result, in the child, of an “overgeneralisation of an adult event quantificational interpretation – which in adult grammar is normally only associated with adverbs of quantification such as *always*” (Philip, 1996). From the availability to the child of a symmetrical interpretation and the standard quantificational reading in the acquisition of distributive universal quantifiers, a 50% correct answer pattern is predicted by Philip.

Our results are in line with Philip’s (1995) predictions with regard to the QSXJ condition, even more so if we take into account that over-

exhaustive errors seem to be more likely with *every* than with *all* (see Freeman and Stedmon, 1986).

It is also worth noting that a relatively high number of errors occurred with the younger group of children in the QS J condition, where children were asked *Are all the elephants carrying a balloon?*, and they answered correctly only in 78% of cases. This is the behaviour that corresponds to what Philip (1995) calls the “perfectionist child”, who is meant to have a less mature procedure for the interpretation of quantification than the “symmetric child”. For the perfectionist child, a boy carrying a balloon constitutes conflicting evidence for the assertion *All the elephants are carrying a balloon.*³

On the other hand, there is a highly significant fact in our results: the occurrence of underexhaustive search in nearly half of the cases in the QS N condition, although only for the 3- and 4-year olds. Underexhaustive errors are not accounted for by Philip (1995), on the grounds that they are unsystematic, although they have been argued to occur systematically by other authors (see Freeman, 1985; Drozd, 2001). Furthermore, it has been found for English that underexhaustive errors are more likely to occur with the universal quantifier *all* than with the distributive quantifier *every* (although this is not replicated in all experiments; cf. Philip, 1995). This disparity in behaviour between different quantifiers, if true, is unexpected in Philip’s (1995) framework, as pointed out by Brinkmann (1995).

There appears to be no satisfactory analysis of all these facts. Recent developments may, however, enlighten our results and others in the literature. Kuznetsova et al. (2007) ran a picture selection task on the comprehension of Russian quantifiers, exemplified in (15a), and found symmetrical errors; moreover those errors carried over to sentences without the quantifiers, as in (15b):

- (15a) Vse devočki djat moroženoe.
 All girls eat ice-cream
 ‘All the girls eat ice-cream.’
- (15b) Mal’čiki strojat doma.
 boys are constructing houses
 ‘The boys are building houses.’

---

3 Philip’s (1995) account of the so-called perfectionist child has been called into question for lack of consistency with the event account proposed for symmetrical interpretation errors; we refer the reader to Brinkmann (1995).

The results of the experiment showed that children had a strong preference for the symmetrical responses when the quantifier was in subject position, but not in object position; yet this preference for symmetrical responses was also attested with subjects without quantifiers (unmodified plural subjects in their terms) – another instance of overexhaustive error.

In their study of an apparently unrelated issue, the German focus particle *nur* ‘only’, Müller et al. (2010) found that comprehension of the scope of the focus marker varied depending on whether it appeared on the subject or the object:

(16a) Nur die Ente hat ein Boot.

‘Only the duck had a boat.’

(16b) Die Ente hat nur ein Boot.

‘The duck had only a boat.’

In their results, 4-year-old German-speaking children perform worse than 6-year-olds in their comprehension of (16), but both at ages 4 and 6 they understand (16b) significantly better than they understand (16a).

To recapitulate, our pilot study shows the developmental stages that children go through in acquiring a fully adult-like interpretation of the universal quantifier *lots*: from an early stage with a relatively high incidence of underexhaustive errors (in the group of 3- and 4-year olds) to a later stage in which underexhaustive errors disappear, but overexhaustive errors persist in many subjects. Any theoretical attempt at explaining these facts should be able to account for them while making the occurrence of one and the other independent. Recent work indicates that subject-object asymmetries in child interpretation are not restricted to the empirical domain of universal quantifiers: they are found in the interpretation of bare plural subject in Russian, and in the interpretation of focus scope in German. A more general account of all these facts is therefore called for. ■

■ References

- Brinkmann, Ursula (1995): “Review of ‘Event Quantification in the Acquisition of Universal Quantification’”, *GLOT International* 1:9/10, 11–12.
- Brucart, Josep M. / Rigau, Gemma (2002): “La quantificació”, in: Solà, Joan et al. (eds.): *Gramàtica del Català Contemporani*, vol. 2, Barcelona: Empúries, 1519–1589.

- Crain, Stephen et al. (1996): “Quantification without qualification”, *Language Acquisition* 5, 83–153.
- Drozd, Ken (2001): “Children’s weak interpretation of universally quantified sentences”, in: Bowerman, Melissa / Levinson, Stephen (eds.): *Conceptual Development and Language Acquisition*, Cambridge: Cambridge University Press, 340–376.
- et al. (in preparation): “Children’s processing of universal quantification: a cross-linguistic study”.
- Escobar, M. Ángeles / Baauw, Sergio / Philip, William (1997): “The wide scope interpretation of postverbal quantifier subjects: QR in the early grammar of Spanish”, in: Sorace, Antonella / Heycock, Caroline / Shillcock, Richard (eds.): *Language Acquisition: Knowledge Representation and Processing: Proceedings of GALA '97*, Edinburgh: HCRC, 211–231.
- Escobar, Linda / Torrens, Vicenç (2008): “The acquisition of universal quantifiers in Spanish”, in: Guijarro Fuentes, Pedro (ed.): *First Language Acquisition of Morphology and Syntax: Perspectives across Languages and Learners*, Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 119–135.
- Freeman, Norman H. (1985): “Reasonable errors in basic reasoning”, *Educational Psychology*, 5:3–4, 239–249.
- / Stedmon, Jacqueline A. (1986): “How children deal with natural language quantification”, *Advances in Psychology* 39, 21–48.
- Gordon, Peter (1996): “Truth-value judgement task”, in: McDaniel, Dana / McKee, Cecile / Smith-Cairns, Helen (eds.): *Methods for Assessing Children’s Syntax*, Cambridge, MA: MIT Press, 211–231.
- Inhelder, Bärbel / Piaget, Jean (1964): *The Early Growth of Logic in the Child*, London: Routledge and Kegan Paul.
- Kuznetsova, Julia et al. (2007): “The acquisition of universal quantifiers in Russian”, in: Belikova, Alyona / Meroni, Luisa / Umeda, Mari (eds.): *Proceedings of the 2nd Conference on Generative Approaches to Language Acquisition North America (GALANA)*, Somerville: Cascadilla Press, 224–232.
- Müller, Anja et al. (2010): “How the understanding of focus particles develops: Evidence for child German”, paper presented at *Generative Approaches to Language Acquisition (GALANA)* 2010, Toronto.
- Philip, William (1995): *Event Quantification in the Acquisition of Universal Quantification*, Amherst, MA., UMass doctoral dissertation.

- (1996): “Symmetrical interpretation and scope ambiguity in the acquisition of quantification in Dutch”, in: Koster, Charlotte / Wijnen, Frank (eds.): *Proceedings of the Groningen Assembly in Language Acquisition*, Groningen: Centre for Language and Cognition, 293–302.

■ Appendix: Experimental items

- QO N Una girafa porta tots els globus?
Is a giraffe carrying all the balloons?
- QO N Un nen porta tots els paraigües?
Is a boy carrying all the umbrellas?
- QO N Un elefant porta tots els globus?
Is an elephant carrying all the balloons?
- QO N Una girafa porta tots els globus?
Is a giraffe carrying all the balloons?
- QO J Un nen porta tots els paraigües?
Is a boy carrying all the umbrellas?
- QO J Un elefant porta tots els globus?
Is an elephant carrying all the balloons?
- QS N Tots els nens porten un paraigües?
Are all the children carrying an umbrella?
- QS N Tots els nens beuen una llimonada?
Are all the children drinking a lemonade?
- QS N Tots els dinosaures porten un globus?
Are all the dinosaurs carrying a balloon?
- QS J Tots els elefants porten un globus?
Are all the elephants carrying a balloon?
- QS J Totes les girafes porten un globus?
Are all the giraffes carrying a balloon?
- QSX J Tots els nens munten a cavall?
Are all the children riding a horse?
- QSX J Tots els nens munten un elefant?
Are all the children riding an elephant?

- Anna Gavarró, Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Filologia Catalana, Edifici B, E-08193 Bellaterra (Barcelona), <anna.gavarro@uab.cat>.
- M. Ángeles Escobar Álvarez, Universidad Nacional de Educación a Distancia, Departamento de Filologías Extranjeras y sus Lingüísticas, Paseo Senda del Rey 7, E-28040 Madrid, <maescobar@flog.uned.es>.

Resum: És ben sabut que els nens interpreten els quantificadors universals d'una forma diferent que els adults, com ja van mostrar Inhelder i Piaget; en aquest article presentem els primers resultats experimentals de la interpretació del quantificador universal tots en català, en nens de 3 a 7 anys. Observem que en un primer estadi (als 3 i 4 anys) incorren en errors subexhaustius i superexhaustius; els primers desapareixen en el període següent (als 5 anys), mentre que els errors superexhaustius persisteixen durant tot el període examinat. Adduïm, a més, que hi ha evidència en altres llengües que mostra que l'asimetria entre subjectes i objectes subjacent a aquest tipus d'errors no només afecta els quantificadors. ■

Summary: Since the work of Inhelder and Piaget, children have been known to interpret universal quantifiers differently from adults; in this paper we present the first experimental results on the interpretation of the universal quantifier *tots* 'all' by speakers of Catalan aged 3 to 7. We observe an early stage (ages 3 to 4) in which children incur in underexhaustive and overexhaustive errors; while the first disappear at a later stage (at age 5), overexhaustive errors persist all through the period examined. Further, cross-linguistic evidence can be adduced to show that the asymmetry between subject and object underlying this kind of errors extends beyond the empirical domain of quantifiers. [Keywords: Acquisition; universal quantifiers; Catalan; overexhaustive search; underexhaustive search] ■

Present and historical perspectives on the Catalan *go*-past

Bart Jacobs (München)

■ 0 Introduction

In the languages of the world, the verb ‘to go (to)’ is typically selected for grammaticalization as a future tense auxiliary (Bybee et al., 1994: 267; Heine / Kuteva, 2002: 3, 331).¹ One obvious reason for this is that “[t]he semantics of ‘movement toward’ constructions implies movement in time as well as space, making the transition to future easier” (Bybee et al., 1994: 268). Accordingly, most Romance languages use an auxiliary derived from the verb ‘to go’ to encode future tense, as in French *je vais chanter* I-go.1s-sing ‘I am going to sing’. This is where Catalan contrasts remarkably with its sister Romance languages. In Catalan, counter to what one might expect, the verb ‘to go’ has developed into a preterit auxiliary and the periphrasis *go* + infinitive renders a past reading, as in (*jo*) *vaig cantar* I-go.1s-sing ‘I sang’.

For being a “highly anomalous” (Pérez Saldanya / Hualde, 2003: 47) case of grammaticalization, this feature – known in the literature as *perfet perifràstic*, but (for reasons outlined in section 1.1) referred to in this paper as ‘*go*-past’ – has received a considerable amount of attention from scholars from different disciplines in a time span of over a century.² Drawing on

---

1 Also in a good number of creoles – languages that often reflect universal paths of grammaticalization – a reflex of the verb ‘to go’ became the principle future marker (Holm, 1988: 164, 165).

2 References to the *go*-past start appearing in grammars roughly from the late 19th century onwards (see Steinkrüger, 2004: 154, 155). Still in 1968, however, Mendeloff (1968: 319) complains that the *go*-past “has been given only short shrift in historical grammars, and has been the subject of only two brief studies in the past fifty years”. He thereby refers to the pilot studies of Montoliu (1916) and Colon (1959), but overlooks other important contributions to the study of the *go*-past such as Meyer-Lübke (e.g. 1925), Gougenheim (1971 [1929]), Kuen (1950), Siebenschein (1953), Marquèze-Pouey (1955), Rohlf’s (1955), and Henrichsen (1966). Be that as it may, Mendeloff’s appeal found a response: the body of scholarship on the Catalan *go*-past has multiplied rapidly since.

this wide body of scholarship, the present paper provides both synchronic and diachronic perspectives on the *go*-past. The paper is divided into four sections: section 1 discusses the use and distribution of the *go*-past in contemporary Catalan; section 2 assesses the diffusion of the *go*-past in other Romance languages; section 3 deals with the historical development of the feature in question, offering a concise overview of the process of grammaticalization that is thought to have occasioned the emergence of the *go*-past. Finally, section 4 provides a new perspective on the origin of *go*-past by arguing that the feature developed first in Old Occitan, only to subsequently diffuse into (Old) Catalan.

■ 1 On the use and distribution of the *go*-past in contemporary Catalan

■ 1.1 General remarks

Before advancing, a terminological remark is in order. The feature that is central in this paper is generally referred to in the literature as the *perfet perifràstic*. This term is somewhat confusing, since a perfect typically “denotes an action as having begun in the past, but extending up to the present (...) or some result of which is relevant to the present” (Bussmann, 2006: 876). This definition does not apply to the Catalan *perfet perifràstic*. Rather, the functions of the *perfet perifràstic*, which typically denotes actions completed prior to the moment of speech (i.e. without present relevance), coincide with what is generally defined as a preterit or, more precisely, a perfective past (e.g. Squartini, 1998; others, e.g. Detges, 2004, use the term ‘aoristic past’). In the remainder of this paper, for the sake of clarity, I will use the more neutral term ‘*go*-past’ (following e.g. Juge, 2006) instead of *perfet perifràstic*.

An example of the Catalan *go*-past is provided in (1):

- (1) El seu discurs va causar un gran impacte en l’auditori
 ‘His talk produced a great effect on the audience’
 (Example and translation from Detges, 2004: 211)

The example illustrates, among others, that the *go*-auxiliary is void of semantic content: the idea of physical movement originally expressed by the lexical verb *anar* ‘to go’ has faded in the transition from lexical to auxiliary verb (cf. e.g. Heine / Kuteva, 2005:15 on desemanticization). One

consequence of this bleaching is a loss of semantic restrictions on the type of complement verb that can follow the *go*-auxiliary. Obviously, for being a perfective past marker, the *go*-auxiliary is bound to govern dynamic predicates mostly. However, similar to Spanish and Portuguese, Catalan verbs generally considered to be stative (e.g. *saber* ‘to know’) can be marked for perfective past and thereby obtain a more dynamic value: e.g. Catalan *va saber* ‘he/she found out’ (cf. Spanish *supo*).

■ 1.2 The paradigm of the *go*-auxiliary

The degree of grammaticalization of the Catalan *go*-auxiliary can be illustrated further by taking a closer look at its inflectional paradigm. Table 1 (adapted from Juge, 2006: 314) contrasts the paradigm of the *go*-auxiliary with that of the lexical verb from which it derives:

	go-AUXILIARY		LEXICAL VERB	
	indicative	subjunctive	indicative	subjunctive
1s	<i>vaig</i> (<i>vàreig</i>)	<i>vagi</i>	<i>vaig</i>	<i>vagi</i>
2s	<i>vas</i> (<i>wares</i>)	<i>vagis</i>	<i>vas</i>	<i>vagis</i>
3s	<i>va</i>	<i>vagi</i>	<i>va</i>	<i>vagi</i>
1pl	<i>vam</i> (<i>vàrem</i> / <i>vem</i>)	<i>vàgim</i>	<i>anem</i>	<i>anem</i>
2pl	<i>van</i> (<i>vàreu</i> / <i>veu</i>)	<i>vàgiu</i>	<i>aneu</i>	<i>aneu</i>
3pl	<i>van</i> (<i>varen</i>)	<i>vagin</i>	<i>van</i>	<i>vagin</i>

Table 1. Conjugation of *anar* as *go*-auxiliary and lexical verb.

Note, first, that unlike the lexical verb, the inflectional paradigm of the *go*-auxiliary is defective in that it cannot be conjugated for past tense. To express a pluperfect (or *pretèrit anterior*), Catalan takes recourse either to the periphrasis *go*_{aux} + *haver* plus a past participle (PP) (e.g. *vaig haver perdut* ‘I had lost’), to the preterit forms of *haver* + PP (e.g. *haguí perdut* ‘I had lost’) (Lüdtke, 1984: 87) or to the durative past form of *haver* + PP: *havia perdut* ‘I had lost’.

Secondly, as Table 1 shows, the 1st and 2nd plural forms of the *go*-auxiliary have been regularized in analogy with the remainder of the paradigm, and thus contrast with the suppletive 1st and 2nd plural forms of the lexical verb. This again confirms that, synchronically, the *go*-auxiliary is semantically unrelated to its lexical source. A similar case of paradigm alignment is found in Rumanian, where the verb ‘to want’ has suppletive forms when

used as a lexical verb, but coalescent (i.e. non-suppletive) forms when used as a future auxiliary (Lamuela, 2005: 6).³

Taken together, the defectiveness and coalescence of the inflectional paradigm of the *go*-auxiliary *vis-à-vis* the paradigm of the lexical verb exemplify the decategorialization (i.e. “the loss in morphosyntactic properties characteristic of lexical (...) forms” [Heine / Kuteva, 2005: 15]) that has affected the verb *anar* in its evolution from lexical to auxiliary verb.

Note, finally, that, when used as a future auxiliary in [*anar* + *a* + infinitive] clauses, the conjugation of *anar* equals that of the lexical verb.⁴ Thus, *vam cantar* means ‘we sang’ and *anem a cantar* means ‘we will sing’, etc. (cf. Steinkrüger, 2004: 152).⁵

■ 1.3 Distribution of the *go*-past *vis-à-vis* the simple past

In the domain of non-durative past, the Catalan verbal system disposes of two perfective pasts – the periphrastic *go*-past (e.g. *vaig cantar* ‘I sang’) and the synthetic simple past (e.g. *cantí* ‘I sang’). As shown below, these contrast with the compound perfect *haver* + past participle (PP) (e.g. *he cantat* ‘I have sung’), but also differ subtly from one another, both semantically and, particularly, stylistically.

■ 1.3.1 Stylistic distribution

In contemporary Catalan, the *go*-past predominates in conceptual spoken discourse, whereas the simple past is still frequently favored in conceptual written discourse (e.g. Pérez Saldanya / Hualde, 2003: 58; Squartini, 1998: 189; Gulsoy, 2001: 12). This stylistic distribution – *go*-past [+spoken], simple past [+written] – is, though not identical, reminiscent of the situation

---

3 In fact, similar processes of paradigmatic simplification/reduction have affected all members of the Balkan *Sprachbund*, all of which have a grammaticalized *want*-future (Heine / Kuteva, 2005: 189).

4 Radatz (2003) deals with the emergence of the *go*-future in Catalan. While the Catalan *go*-future has often been dismissed as a ‘non-genuine calque from Spanish’, Radatz (2003: 61) argues that “Catalan is merely following the same grammaticalization path as many other languages and that its emerging *go*-future can be shown to be internally motivated” (my translation from the original).

5 With a proper context missing, ambiguity may arise in spoken Catalan between a future and a past interpretation when the conjugated form of the auxiliary ends in /a/. The audible difference between, say, *Joan va cantar* ‘John sang’ and *Joan va a cantar* ‘John is going to sing’ is negligible.

in French – here, the *passé simple* survives only in narrative discourse, while the *passé composé* predominates in all other registers (cf. García Martín, 2001: 90fn) – as well as in central and northern Italian dialects, where the *passato remoto* is no longer found but in conceptual written discourse (cf. Squartini / Bertinotto, 2000 on the simple vs. compound past in Romance languages).

On the basis of the distribution of the *go*-past in Catalan diaries and memoirs from 1500 to 1800, Steinkrüger (2004: 170) confirms that the *go*-past originally pertained primarily to conceptual spoken discourse: first, “Je distanzsprachlicher der Text verfaßt ist, umso seltener ist das Vorkommen des *perifràstic*”; secondly, “Der Gebrauch des *perifràstic* hängt mit dem Bildungsgrad der Autoren zusammen (...). Mit steigendem Bildungsgrad nimmt die Verwendung des *perfet perifràstic* ab”. Note, however, that in Modern Catalan, the *go*-past is increasingly penetrating in conceptual written discourse: “sa présence dans la langue écrite est de plus en plus courante quel que soit le genre de texte” (Fàbregas, 2001: 39; cf. López García, 1979: 129).

■ 1.3.2 Semantic distribution

Disregarding some subtle differences (to which I will return later), the two Catalan perfective pasts are freely interchangeable, as the equation in (2) suggests.

- (2) *go*-past: L'any passat varen tenir un fill =
 simple past: L'any passat tingueren un fill
 ‘Last year they had a son’
 (Wheeler / Yates / Dols, 1999: 343)

The two perfective pasts illustrated in (2) contrast aspectually with the compound perfect *haver* + PP: the former are generally used for actions with no present (or current) relevance, whereas the latter is used to encode actions *with* present relevance (e.g. Curell, 2003: 36, 39; Juge, 2006: 315). This contrast is illustrated, for instance, by the fact that replacing *L'any passat* ‘last year’ in (2) by e.g. *Enguany* ‘This year’ leads to the ungrammaticality of (2): **Enguany varen tenir / tingueren un fill*. Thus, to say ‘This year they had a son’, only the compound perfect can be employed, as in (3). Vice versa, it is unacceptable to exchange *Enguany* in (3) for *L'any passat* (cf. Curell, 2003: 39, 40):

- (3) Enguany (*L'any passat) han tingut un fill
 'This year they had a son' (Wheeler / Yates / Dols, 1999: 343)

In addition, the *go*-past differs from the compound [*haver* + PP] perfect in terms of the temporal remoteness of the actions described: the *go*-past is pre-hodiernal, meaning that it refers to actions that occurred *before* the day of the utterance, as in (4); the [*haver* + PP] perfect, on the other hand, is hodiernal, referring only to actions that occurred *on* the day of the utterance,⁶ as in (5) (cf. Steinkrüger, 2004: 172; Juge, 2006: 315; Curell, 2003: 36–38):⁷

- (4) No vares veure el teu germà ahir / *avui de matí?
 'Didn't you see your brother yesterday / *this morning?'
 (5) No has vist el teu germà avui de matí / *ahir?
 'Didn't you see your brother this morning / *yesterday?'
 (Wheeler / Yates / Dols, 1999: 343; cf. examples in Curell, 2003: 37)

Though in many cases there is a conceivable overlap between hodiernal actions and present relevance, the examples (4) and (5) suggest that the temporal [$\pm$ hodiernal] distinction has priority over the aspectual [$\pm$ present relevance] distinction.⁸

With the pre-hodiernal character of the *go*-past in mind, it is interesting to return to the semantic distribution of the *go*-past as opposed to the simple past. In the literature, these are quite commonly assumed to be freely interchangeable: "the periphrasis can substitute for the simple form in any

6 For details on the hodiernal – pre-hodiernal distinction see Bybee et al. (1994: 98).

7 Indeed, Juge (2006: 315) states that the *haver* + PP perfect is used "for situations within the last twenty-four hours, regardless of present relevance".

8 According to Curell (2003: 36), by having a [$\pm$ hodiernal] contrast, Catalan differs from French, Italian and the majority of Spanish dialects. It is interesting to note, however, that, similar to the situation described above for Modern Catalan, when the *passé composé* developed in French, it first acquired the functions of a hodiernal past, "leaving the older *Passé Simple* as a pre-hodiernal past" (Bybee et al., 1994: 101, drawing on Lancelot / Arnauld, 1660). In Modern French, the *passé composé* is no longer limited to hodiernal events but instead "has generalized to perfective in the spoken language, completely replacing the older inflectional perfective, the *Passé Simple*" (Bybee et al., 1994: 85). In modern mainstream Spanish, as far as I am aware, the [$\pm$ hodiernal] distinction does not apply (but see Bybee et al., 1994: 102). It is interesting to note, however, that in the Castilian dialect of Alicante, a rather strict hodiernal (*perfecto compuesto*) – pre-hodiernal (*pretérito indefinido*) distinction appears to be emerging (Bybee et al., 1994: 87, drawing on Schwenter, 1993), a development that might be motivated by contact with Catalan.

context” (Squartini, 1998: 189; cf. Lüdtke, 1984: 153; Wheeler / Yates / Dols, 1999: 343). Steinkrüger (2004: 154), however, argues against this assumption: “Das *perfet perifràstic* kann und konnte ausschließlich für Handlungen verwendet werden, die spätestens am Vortag des Referenzpunktes (also des Sprechaktes) stattgefunden haben. Das trifft für das synthetische Perfekt nicht zu”. In addition, Steinkrüger (2004: 154) points at some intriguing differences – Steinkrüger (*idem*) speaks of “Nicht-Identität” – between the *go*-past and the simple past concerning the subjunctive mood.⁹

In sum, there is both a temporal and aspectual contrast between the two perfective pasts (*go*-past / simple past) on the one hand, and the compound perfect (*haver* + PP) on the other. In addition, the two perfective pasts differ subtly from one another, both on a semantic and, more drastically, a stylistic level.¹⁰

■ 1.3.3 Geographic distribution

The success of the *go*-past is vast: as previously mentioned, the *go*-past has replaced the older simple past in most parts of the Catalan dialect cluster.¹¹ Schlieben-Lange (1971: 124) describes the replacement of the simple past as “so vollständig, daß heute die Periphrase fast völlig das historische Präteritum ersetzt hat”. In that same vein, Juge (2006: 335) speaks of “the virtual elimination of the simple forms from colloquial use”. These affirmations, however, need to be nuanced, as there are some Catalan-speaking areas where the simple past is still firmly rooted in daily speech.

To be more precise, Moll (2006 [1952]: 293) found that the simple past was prevalent in the county of Valencia as well as in the Balearic dialects of Ibiza and Formentera (*eivissenc*), and, to a lesser extent, Mallorca. It might well be, however, that the synthetic past has continued to loose ground

---

9 Steinkrüger (2004: 154) cites Fabra (1988): “Es pot substituir *va dir* per *digué*, *digué* per *va dir* i *vagi dir* per *digués*, però no sempre es pot substituir *digués* per *vagi dir*; per exemple, aquesta substitució no podria fer-se en *ell volia que li ho digués*. *vagi dir* és un pretèrit perfet de subjuntiu, *digués* és un imperfet, que també s’usa amb valor de perfet de subjuntiu”. Mariner Bigorra (1992) discusses this issue in detail.

10 García Martín (2001: 90, fn) chooses the term “tricotomía” to describe “la contraposición entre el pretérito y el perfecto, a saber, *cantí* / *vagi cantar* / *he cantat*”.

11 The replacement of the simple past in most parts of the Catalan language area is remarkable in comparison to Spanish, Portuguese and Occitan, where the simple past is quite vital in both spoken and written discourse. On the other hand, it should be noted that the replacement of a synthetic form by a periphrastic is quite typical in the history of Romance (cf. Squartini / Bertinetto, 2000, for a cross-Romance overview).

after Moll's 1952 assessment. For instance, some 25 years later, Colon (1978: 163) only mentions "algunes regions de València i (...) la ruralia de Mallorca" as areas where the simple past predominates. More recently, moreover, Pérez Saldanya / Hualde (2003: 58) find that the simple past is confined to "a small central area of the Valencian region around the capital and, in a residual manner, also in the south of the Valencian territory and on the island of Eivissa (Ibiza, Iviza)".¹²

Note, furthermore, that on the Balearics, the simple past survives only "among old and rural people" (Squartini, 1998: 321, fn12, drawing on López García, 1979), which allows for the prediction that the simple past will soon become obsolete in that area. Thus, it seems that the *go*-past is further gaining ground at the expense of the simple past. Significantly, as noted in section 1.3.1, this tendency is not confined to spoken Catalan but also affects the written language.

In order to estimate the chances of survival of the simple past in Catalan, it is interesting to zoom in on the situation in the county of Valencia. It requires an explanation why the process of substitution of the simple past by the *go*-past is delayed in that area compared to Central/Eastern Catalan. As a possible explanation, Steinkrüger (2004: 157) observes that in (some parts of) Valencia the simple past has become a linguistic identity marker *vis-à-vis* Central/Eastern Catalan: "[D]er Valencianer [möchte] gegenüber dem Zentralkatalanischen seine Valencianität beweisen bzw. sich der Prestigeform der Stadt València anpassen". At the same time, however, the use of the *go*-past appears to be on the increase in Valencian media (Steinkrüger, 2004: 157). The future of the simple past in Valencia is thus uncertain.

One variety where the Catalan simple past is in no danger of disappearing is the archaic Catalan dialect of the Sardinian harbor of Alghero.¹³ Although Moll (2006 [1952]: 207) affirms that the *go*-past replaced the simple past in Algherese, this view is not shared by other scholars: Schlie-

---

12 With particular respect to the county of Valencia, Sancho (1995, cited in Steinkrüger, 2004: 156) specifies: "[E]l valencià col·loquial de Canals només usa el perfect perifràstic (...), essent totalment el simple, propi de l'Horta de València i d'alguns llocs aïllats d'Alacant". Cf. also López García (1979: 133, fn15).

13 Alghero was conquered and settled by the Catalan-Aragonese Crown in 1354, but was carried over to the Castilian Crown in the late 15th century. Alghero was originally baptized 'small Barcelona' (or *Barceloneta*), which reflects the fact that most of the early settlers originated from Barcelona (Blasco-Ferrer, 1984: 4). In the 16th century, contact between Alghero and Catalan-speaking parts of Spain ceased, but today the port still harbors a sizeable minority of some 10.000 speakers of Catalan/Algherese (Simon, 2010).

ben-Lange (1971: 124, fn62) and, quite recently, Simon (2010: 4) explicitly state that Algherese has no *go*-past. The lack of a *go*-past is also suggested by Blasco-Ferrer (1984: 157, 158) and Pais (1976: 128), who make no mention of a *go*-past in their descriptions of Algherese.

For possible future research into the diffusion of the *go*-past in Modern Catalan, we may mention the work of Perea (1999),¹⁴ who presents and analyzes the fieldwork data collected in the early 20th century by the Catalan dialectologist Antoni M. Alcover. For each speech community, it is reported whether the simple past was still in use or not, and if so, to what extent. The additional comments found in Perea (1999) are remarkably specific. For instance, about the Valencian village of Pego we learn: “És notable que (...) just se conservi la 3a persona singular del pretèrit simple” (Perea, 1999: 63). In the nearby village of Patró “[s]’ha perdut el pretèrit perfet simple”. However, “se conserva el del verb *deure* quan regeix un infinitiu, per denotar probabilitat” (idem).¹⁵

■ 2 The *go*-past and related phenomena in other Romance languages¹⁶

As noted in the introduction, the *go*-past is thought to set Catalan apart from its sister Romance languages. Though this is largely true, the affirmation that “aquest tret idiomàtic del català (...) no té equivalent en la resta de les llengües romàniques” (Fàbregas i Alegret, 2010) is untenable: it is quite well-known that the feature also survived in the Gascon dialect of Occitan.¹⁷ The presence of the *go*-past in Gascon, as well as the obvious similarities with the Catalan *go*-past, have been remarked upon in some detail in

14 Unfortunately, a recent article by Perea (2003) on the extension of the simple past in Catalan at the start of the 21st century was not at my disposal by the time of this writing.

15 Future attempts to investigate the distribution of the *go*-past *vis-à-vis* the simple past might also benefit from the dialectal data gathered in the Catalan *Corpus Oral Dialectal* (COD; <<http://www.ub.edu/lincat/>>).

16 In the Appendix to this paper, a brief overview of phenomena related to the Catalan *go*-past in languages outside of Europe is provided.

17 The classification of Catalan (Ibero-Romance, Gallo-Romance, or somewhere in between?) continues to provoke controversy (López García, 1979: 132). Nonetheless, scholars agree that within Romance, Occitan (particularly the Gascon variety) is closest to Catalan. According to Meyer-Lübke (1925: 25), Catalan is a descendent of Old Occitan brought to Spain in the 8th century. As to Gascon, because of its relative distance to standard Occitan, some scholars favor its classification as a separate language (Bossong, 2008: 129). Rohlfs (1955) pointed out striking similarities between Gascon and Catalan (including the *go*-past).

the works of, for instance, Marquèze-Pouey (1955), Henrichsen (1966), Berchem (1968), Steinkrüger (2004) and particularly Schlieben-Lange (1971). Note also that Bourciez (1925) had already mentioned the feature in his brief grammatical sketch of Gascon (cf. also Gougenheim, 1971 [1929]: 94).

Regarding the Occitan *go*-past, Schlieben-Lange (1971: 165) affirms that “in einzelnen bearnesischen Mundarten” as well as in Guardia Piemontese, a grammaticalized *go*-past is fully productive “und entspricht somit der katalanischen Lage”¹⁸ (cf. Squartini 1998: 322; Berchem 1973: 34). Section 4.2 will provide a detailed discussion of the *go*-past in Guardia Piemontese, but note already that the paradigm of the *go*-auxiliary in this dialect is non-suppletive, just as in Catalan (cf. Table 1, section 1.2).

Detges (2004: 213) affirms that present-tensed *go* + inf. predicates with past reference were used in the Middle Ages “throughout a dialect continuum which stretched from Anglo-Norman French in the North to the Languedoc in the South East and Catalonia in the South West”. Indeed, examples of *go*-periphrases with past reference – typically used as a storytelling technique to foreground so-called ‘turning point’ events (Detges, 2004: 218) – have been documented plentifully not only in Old Catalan, but also in Old Occitan (6), Old French (7) and, to a lesser extent, Old Spanish (8) (see particularly Colon, 1976).

- (6) Old Occitan: *d'aqui s'en van tantost partir*
davant Josep s'en van venir;
mot dossamen lo saluderon.
Josep lor va dir que queron.
Los draps geteron del pairol
et meron los en mieg del sol,
volgron los a Josep mostrar
e. l tenbeire va regardar
et estet fort miravillbos
cant vit los draps d'aitals colors
que re del mont non sofranbia

(Infancy Gospel from 1374,
 in Meyer-Lübke, 1925: 106)

---

18 With respect to the *go*-past in Gascon, Schlieben-Lange (1971: 165, fn31) details: “Die Gebiete, in denen diese vollständige Grammatikalisierung vorliegt, sind ziemlich eng begrenzt. Meist liegt auch noch eine Beschränkung auf wenige Verben vor, deren Paradigma dann mit *anar* gebildet wird”.

- (7) Old French: *En mi le camp amdui s'entr'encuntrentent;*
Si se vunt ferir, granz colps s'entredunent
 (*Chanson de Roland*, verses 3567/3568;
 in Gougenheim, 1971[1929]: 93)
- (8) Old Spanish: *El Çid a doña Ximena ívala abraçar;*
doña Ximena al Çid la manol va besar
 (*El Cid*, verses 368/369;
 in Meyer-Lübke, 1925: 104)¹⁹

The *go*-past became obsolete in Occitan (with the before-mentioned exceptions of Gascon and Guardia Piemontese) and French in the 16th and 17th centuries (Meyer-Lübke, 1925: 106; Gougenheim, 1971 [1929]: 95–96; Pérez Saldanya / Hualde 2003: 56, 57). Note, however, that narrative *go*-pasts are still sporadically found in French narratives and texts with a biographic character (Steinkrüger, 1999: 231, 2004: 162, 163):

- (9) French:
Cette utilisation du terme de phonème en linguistique historique va entraîner de façon assez conséquente son emploi dans l'étude des alternances morphologiques, qui susciterent l'intérêt de l'École de Kazan qu'illustrèrent les noms de Jan Baudouin de Courtenay et Mikolay Kruszenski. (Duchet, 1992 in Steinkrüger, 2004: 163)

In a similar vein, Nicolas Quint²⁰ (personal communication) points out the sporadic use of narrative *go*-pasts in the late 19th, early 20th century works of Mistral:

- (10) Occitan:
A Mount-Brun pensas-vous qu'entre intra au cabaret, anan veire pèr sòu un mouloun de poulardo, de poulet, de dindoun, de couniéu... (Mistral, 1906: 307)

Interestingly, Squartini (1998: 196) also draws on Mistral (1906) to exemplify his affirmation that “the ancient usage [of narrative *go*-pasts; BJ] can still appear in some cases, with a stylistic effect of sudden action”. He provides the following example:

19 Berchem (1973: 5) refers to a dozen or more verses which contain present-tensed *go* + inf. periphrases with a past reference in *El Cid*.

20 Nicolas Quint is a native speaker and specialist of Occitan (cf. Quint, 2007).

(11) Occitan:

Comme passave i bourgado, vau entrevèire uno bandiero que dessus i'èro escri: ...

(Mistral, 1906, Squartini, 1998: 196)

The examples (10) and (11) also show, however, that suppletive forms of the lexical verb *anar* are used, rather than the grammaticalized non-suppletive forms found in Catalan and Guardia Piemontese Occitan. In other words, Mistral's examples merely reflect the use of *go* + infinitive as a narrative tool and do not constitute any signs of heavy grammaticalization.

However, section 4.2 will discuss evidence that a fully grammaticalized *go*-past was once widely used in Old Occitan. Moreover, it will be claimed that this Old Occitan *go*-past subsequently diffused into Old Catalan.

■ 3 Historical development of the *go*-past: from *anar* to past auxiliary

Much of the scholarship on the Catalan *go*-past has centered on the question of how the movement verb 'to go' – cross-linguistically predestined to become a future marker – managed to grammaticalize as a past auxiliary in Catalan. The *go*-past, thus, poses a challenge to more traditional models of grammaticalization (see Detges, 2004). Nonetheless, a considerable degree of consensus seems to have been reached as to which historical, (socio-)linguistic, and cognitive factors were at play in the grammaticalization of *anar* as a *go*-auxiliary. This consensus is summarized below.

Drawing primarily on Detges' (2004)²¹ comprehensive account, the development of *anar* from a movement verb to a narrative past marker and, finally, a past auxiliary can be summarized as follows:

- Step 1 entails the cross-linguistically common phenomenon that verbs of movement followed by an infinitive can be used "to express inchoative meaning" (Detges, 2004: 214): *go* + Vinf > 'to start V-ing';
- Since inchoative structures are generally "perceived as more dynamic" than aspectually unspecified structures (Detges, 2004: 215), inchoative *go* + infinitive-predicates become popular in narratives as a rhetorical foregrounding technique, typically expressing 'turning-point' events and thereby achieving a certain suspense effect (Detges, 2004: 217, 218);²²

21 Other recent accounts of the grammaticalization process underlying the Catalan *go*-past include Gulsoy (2001), Pérez Saldanya / Hualde (2003) and Juge (2006).

22 Detges (2004: 219) draws an interesting parallel with the use of Dutch *gaan* + Vinf constructions in jokes told by Turkish and Moroccan immigrant children. Similar narrative

- In these incipient stages of grammaticalization, the instances of *go* + infinitive-predicates are very much confined to telic and other punctual events.²³ But as these predicates gain in frequency, the *go*-auxiliary loses semantic content and starts combining with a wider range of verbs;²⁴
- Moreover, at first, past-tensed and present-tensed *go* + infinitive-predicates occur side by side, but present-tensed variants soon gain the upper hand, as these yield the desired narrative actuality-effect in ways very similar to the well-known historical present (Detges, 2004: 218);
- At the closing stages of the grammaticalization process, the narrative foregrounding technique based on *go* + infinitive-predicates starts to be used inflationary, which leads to its extension over non-telic verbs (Detges, 2004: 221). Overall, “the construction’s frequency will be seen to rise dramatically (...). In doing so, it will turn into an unmarked default item” (Detges, 2004: 222).²⁵

In addition to these steps, several authors have drawn attention to morphological factors that may have accelerated the process described above. Juge (2006: 320), for instance, points at the homophony between

---

techniques can also be identified in contemporary Spanish and English (and probably various other languages for that matter), where phrases of the type *va y* ‘he goes (and)’ fulfill the role of “an emphatic past in narrative contexts” (Pérez Saldanya / Hualde, 2003: 48). Examples include: Spanish: *Le dije que se callara y entonces él va y me dice: cállate tío*, which can be translated as ‘I told him to shut up and then he goes and tells me: you shut up’, or Spanish: *Estaban discutiendo y va el tío y saca una navaja* ‘They were having an argument and then the guy goes and takes out a knife’ (Pérez Saldanya / Hualde, 2003: 48).

- 23 At this stage, an interesting parallel can be drawn with various African languages as well as most Afro-Portuguese creoles. In these varieties, unmarked [+punctual, +dynamic] verbs yield a perfective past interpretation, while unmarked [–punctual, +stative] verbs yield a present reading. As pointed out by Holm (2000: 177), “when people talk about an action, it is simply more likely to have already occurred (and thus to correspond to English past tense) than is a state, which by the very nature of its meaning is more likely to be open-ended and extend into the present”. This universal semantic quality of punctual/dynamic verbs seems to have played a role in the early stages of the development of the Catalan *go*-past, allowing for present-tensed *go* + infinitive-predicates to receive a past interpretation.
- 24 Steinkrüger (1999, 2004) makes an interesting case that the *go*-past started out in Catalan as an evidential, which would explain its frequent combining with perceptual verbs, particularly ‘to see’, in [+intimate] Catalan texts (e.g. diaries and memoirs) from 1500–1800 (cf. also examples (10) and (11) from Mistral, section 2).
- 25 Detges (2004: 224) concludes that “the grammatical function of the *perfet perifràstic* in modern Catalan is the unintended by-product of discourse techniques which aimed at rhetorical efficiency”.

the 1pl present and preterit of *anar* in Old Catalan (both *anam*), which he believes may have led to a reinterpretation of past-tensed *anam* + inf. predicates as present-tensed predicates (Juge, 2006: 320). Furthermore, Pérez Saldanya / Hualde (2003: 57) discuss “the serious problems of morphological naturalness that the simple past presented in medieval Catalan”, which could explain at least in part why the *go*-past would gradually be preferred over the simple past.

Moreover, several scholars have argued that socio-linguistic factors may have facilitated the rise of the *go*-past in Catalan: “Starting in the 16th century, Catalan literature experiences a rapid decline and in the absence of a norm, the colloquial and dialectal tendencies that were already present are able to spread unrestrained” (Pérez Saldanya / Hualde, 2003: 56; cf. Colon, 1976).

Meanwhile, in the literature consulted for the present paper, it is tacitly and uncritically assumed that the Catalan *go*-past is a product of language-internal grammaticalization processes, such as outlined above. The fact that the *go*-past continues to exist not only in Catalan but also in remote areas of Gascony and in Guardia Piemontese has thereby received only scant attention. As far as I can tell, the existence of the *go*-past in three such remote places has never been accounted for in any proper way. Below, then, I argue that the Catalan *go*-past is not the product of a language-internal development, but rather results from contact with Old Occitan.

■ 4 Origin of the *go*-past: arguing for a case of diffusion from (Old) Occitan to (Old) Catalan

López García (1979: 129) calls the question of finding out when and where the Romance *go*-past started its history “una cuestión oscura”. While scholars “tienden a considerar *vado* + inf. como fenómeno específicamente galorrománico”, López García (1979) counters that the presence of the feature in Old Spanish texts has often been overlooked, making a Gallo-Romance origin unlikely. Indeed, as noted in section 2, *El Cid* (late 12th, early 13th century) contains several examples of narrative *go*-pasts. However, the *go*-pasts in Old Spanish seem to be pretty much limited to *El Cid*. Moreover, the feature is not attested in Old Portuguese literature.²⁶ I therefore line up

---

26 On the other hand, Leite de Vasconcellos (cited in Meyer-Lübke 1925:105, fn1) observed that in Old Portuguese texts “é muito frequente exprimir emphaticamente o

with Henrichsen (1966: 362), who does believe that the *go*-past is an originally Gallo-Romance feature:

L'aire de ce phénomène syntaxique couvre donc tout le Midi de la France et la Catalogne, tandis que l'espagnol, à part quelques passages du Cid, d'une interprétation plus ou moins douteuse, et le portugais ne prennent pas part à cette évolution. Ceci fournit un appui à ceux qui sont enclins à considérer le catalan comme une langue gallo-romane plutôt qu'ibéro-romane.

Thus, following Henrichsen's argumentation, we can exclude Old Spanish and instead focus on Old Catalan, Old Occitan and Old French in search of the origin of the *go*-past. However, there are no indications that a *go*-past ever developed in spoken French; moreover, in those Old French classics (e.g. *Chanson de Roland*) where the *go*-past is pregnant, a direct influence from the Old Occitan troubadour movement can be hypothesized. Consequently, it seems legitimate to further narrow down the scope to Old Catalan and Old Occitan. Below, then, I will provide arguments in favor of the hypothesis that the *go*-past first emerged in Old Occitan literature and speech, only to subsequently diffuse into (Old) Catalan.

■ 4.1 Emergence of the *go*-past in Old Occitan and Old Catalan literature

The *go*-past is explicitly mentioned and condemned in the *Torsimany* (1415, *Lluís d'Averçò*) and the *Regles de esquivar vocables grossers o pagesívols* (1487), the latter being “a sort of Catalan *Appendix Probi*” (Pérez Saldanya / Hualde, 2003: 56). For Old Occitan, the *go*-past is explicitly remarked upon in Guilhem Moninier's *Ley's d'Amors* dated in the mid-14th century (Fàbregas, 2001: 40), i.e. a good 75 years prior to the *Torsimany*. From these data, Fàbregas (2001: 40) draws this conclusion: “Avant que le prétérit parfait périphrastique ne soit condamné dans les ouvrages de langue catalane, on le trouve déjà proscrit dans les traités médiévaux adressés aux aspirants troubadours”.

Indeed, a closer look at the earliest attestations of the narrative *go*-past confirms that the feature first emerged in Old Occitan literature and only

---

passado com o preterito de *ir* seguido de um infinitivo”. He provides examples in which the verb ‘to go’ had clearly lost much of its lexical meaning such as *foi amar* instead of *amor*: “Em todos estes casos o verbo *ir* perdeu muito da sua significação” (idem).

later in Old Catalan. In Catalan, according to Gulsoy (2001: 14), “els exemples de *va + inf.* (passat) apareixen en els texts narratius de finals del s. XIII”. However, he also stresses the fact that in these early texts the simple past is still predominant. For Old Occitan, the picture is quite different: the earliest attestations date from the early 12th century (e.g. in the *Girart de Rousillon*, Colon, 1976: 114),²⁷ which is more than 150 years before the earliest attestations in Catalan. What is more, narrative usage of the *go*-past in Occitan increases rapidly from that point onwards and becomes the predominant past in narrative sequences. For instance, the Old Occitan *Gesta Caroli Magni*, which date from 1200, contain “des centaines d'exemples d'*anar + infinitif*” (Henrichsen, 1966: 359, 360).²⁸

In fact, the high frequency with which the *go*-past occurs in Old Occitan literature is quite compelling. Colon (1976: 117), who did exhaustive comparative research into the late medieval emergence of the *go*-past in Old Spanish, Old French, Old Catalan and Old Occitan, is particularly impressed by the high frequency and naturalness with which the *go*-past occurs in Old Occitan prose and poetry: “En *Guilhem de la Barra* la perífrasi apareix a cada frase i amb una freqüència tal que és inútil d'acumular-ne les referències (...). Allà on *vado + infinitiu* sembla haver atès el nivell més alt de l'abundància és en *Blandin de Cornoalba*. A cada pas trobem la construcció perifràstica”. The same abundant use of *go*-pasts is visible in Old Occitan *chansons de geste* such as the *Daurel* (late 12th, early 13th century; Colon, 1976: 114), the *Canso de la Crosada* (early 13th century; Colon, 1976: 115) or

---

27 Interesting to mention are, furthermore, two instances of *anar + infinitive* found in *La Chanson de sainte Foy* from the mid-11th century. These are discussed by Hoepffner (1926: 176), who believes they are futures: “Quant à *anar* avec l'infinitif, il exprime également dans *q'el an sa ost mandar* 507 comme dans *q'annun Mansella peciar* 517 une action intentionnelle, donc future”. However, at least one example appears to fulfill the criteria of a *go*-past, namely that the *go*-auxiliary be present tensed, and that the predicate be surrounded by simple pasts: *Fex Maximin, son fill, armar; Diss li q'el an sa ost mandar* (verses 506/507 in Hoepffner, 1926: 325).

28 An interesting detail is that the Old Occitan *Gesta Caroli Magni* have been preserved in two different handwritings (P and B) that can be compared with the Latin original. Whenever handwriting P (from 1200) takes recourse to the *go*-past, this corresponds to a simple past in handwriting B and in the Latin original (Henrichsen, 1966: 360). This revealing fact is also remarked upon by Berchem (1973: 10): “Während nun anfänglich B und P ziemlich übereinstimmen (...), hat sich der Schreiber von P mit fortschreitendem Text mehr und mehr Freiheiten erlaubt (...) und sich vor allem mit zunehmender Vorliebe des *vado*-Perfekts bedient”. One of many examples provided by Berchem is: Latin *tantus splendor corruit in eos* = Handwriting B *tan gran resplendor venç sobre'ls sieus* = Handwriting P *aytantost va venir tan gran resplendor* (Berchem, 1973: 10).

the *Ronsasvals* (14th century; Colon, 1976: 116), as well as in the poems of the Old Occitan troubadour Jaufré Rudel (mid-12th century; Colon, 1976: 113). Moreover, not only in Old Occitan poetry is the use abundant, “[t]ambé la prosa es fecunda en perífrasis” (Colon, 1976: 118).

Not only Colon has drawn attention to the productivity of *go*-pasts in Old Occitan. Meyer-Lübke (1925: 105), for instance, observed: “[I]m Provenzalischen ist *anar cantar* seit dem 13. Jahrh. recht üblich in Prosa und Dichtung, wird von den *Lays d’Amors* (...) erwähnt als ‘pedas’, aber außer in der Lyrik, zugelassen, weil es sehr üblich sei”.²⁹ Moreover, in the 15th to 17th centuries, the *go*-past is still attested throughout Occitania, “und zwar in einem solchen Maß, daß Lanusse direkten Einfluß aufs französische Schrifttum am Hof der Bourbonen annimmt” (Schlieben-Lange, 1971: 164).

In sum, the documentary evidence at hand suggests that the *go*-past was fully productive in Occitan by the turn of the 13th century, whereas for Catalan, evidence of a grammaticalized *go*-past is not available prior to the turn of the 14th century, and even then the use is still marginal compared to Occitan.³⁰ In other words, the use of the *go*-past in the Old Occitan literature not only predates, but also significantly outnumbers the use of the *go*-past in Old Catalan literature.

So far, then, the data presented suit the hypothesis that the Catalano-Occitan *go*-past has its origin in Old Occitan, and from there spread to Old Catalan. Of course, if this hypothesis is correct, we would furthermore expect the Occitan *go*-past to have emerged prior to the Catalan *go*-past not only in prose and poetry, but also in natively spoken Old Occitan. Below, I adduce dialectal data to argue that this was indeed the case.

■ 4.2 The *go*-past in spoken Old Occitan

As outlined in section 2, synchronically, the Occitan *go*-past is attested only in remote varieties of Gascon (particularly Bearnese) as well as in the archaic dialect of Guardia Piemontese. However, and even though *go*-past-constructions are not included in Anglade’s (1921) grammar of Old Occitan, it is plausible to assume that the *go*-past was once wide-spread “im ganzen okzitanischen Sprachgebiet” (Schlieben-Lange, 1971: 164). Arguments in favor of that view are readily available.

29 The original passage from Guilhem Monnier’s *Lays d’Amors* (mid-14th century) can be found, e.g., in Fàbregas (2001: 40).

30 See Rohlf’s (1955), Lafont (1968), Henrichsen (1966) and Colon (1976) for more comparative data, the sum of which clearly confirms this global impression.

A first indication is of course the abundance of *go*-pasts in the above-mentioned Old Occitan texts: if the feature was so productive and unmarked in Old Occitan prose and poetry – genres which, indeed, depended on oral transmission –, it is quite likely to have been productive and unmarked in colloquial spoken Old Occitan as well.

An arguably more compelling argument in favor of this view is the previously-mentioned presence of the *go*-past in the archaic Occitan dialect of Guardia Piemontese, an isolated village in Calabria settled in the 13th and 14th centuries by Waldensian refugees from the Piemonte region in north-western Italy, where Occitan is still a minority language (Bossong, 2008: 130). Berchem (1973: 34) explains why the *go*-past in Guardia Piemontese is likely to have been part of the daily speech of the very first Waldensian settlers:

Das *vado*-Perfekt überrascht zunächst auf italienischem Boden. Es ist heute in der Mundart von Guardia Piemontese die einzige Form des Perfekts und ohne allen Zweifel provenzalischen Ursprungs. Man darf wohl ohne Einschränkungen postulieren, daß die Kolonisten dieses Perfekt mitgebracht haben und daß zum Zeitpunkt ihrer Niederlassung in Guardia Piemontese die Konstruktion bereits grammatikalisiert war oder aber zumindest der Prozeß der Grammatikalisierung schon recht fortgeschritten war. (...) Die umgebenden süditalienischen Mundarten nämlich kennen die Umschreibung mit *andare* nicht in der hier behandelten Funktion, und es wäre kaum anzunehmen, daß eine einzige Mundart trotz entgegengesetzter Einflüsse der Nachbardialekte eine so markante und ungewöhnliche Neuerung durchgeführt hätte. (Berchem, 1973: 34)³¹

In other words, although synchronically the *go*-past has little value in the Occitan language area other than in parts of Gascony, the evidence from Guardia Piemontese and from Old Occitan literature combined suggests that the *go*-past was once wide-spread in Occitania.

■ 4.3 Implications of the absence of the *go*-past in Algherese

If the analyses presented thus far are correct, it is relevant to recall the absence of the *go*-past in the isolated Catalan dialect of Algherese. As noted in section 1.3.3 (footnote 13), the port of Alghero was settled by Old Catalan-speaking settlers mainly from Barcelona in the period between the

---

31 More recently, Kunert (e.g. 1994) has paid renewed attention to the dialect of Guardia Piemontese. In keeping with Berchem (1973), Kunert (1994: 223) notes: “L’occitan de Guardia Piemontese d’aujourd’hui peut donc servir de témoignage de l’occitan parlé dans les Alpes au X^{IV}e et X^Ve siècle”.

mid-14th and mid-16th century. A plausible inference from this piece of data is that in the speech of these early Barcelonese settlers the *go*-past was, if at all present, too weak to compete with the simple past.

Thus, while the *go*-past seems to have been deeply rooted in colloquial spoken Old Occitan, it apparently had not yet developed significantly in colloquial spoken Old Catalan by the time Alghero was settled.

■ 4.4 More arguments in favor of an Occitan origin of the Catalan *go*-past

Thus far, then, the data presented allow for a scenario in which the *go*-past diffuses from Occitania to Catalonia in the Late Middle Ages. In order to further strengthen this hypothesis, it is relevant to briefly address – and refute – three alternative scenarios, which, theoretically, could account for the occurrence of the *go*-past in both (Old) Catalan and (Old) Occitan.

First, one could perhaps argue that the *go*-past had already developed in the variety of Vulgar Latin which was at the source of both Old Catalan and Old Occitan. However, such a hypothesis fails to explain why the *go*-past in Old Occitan is at its peak in the 13th–15th centuries, and in Catalan even later. Moreover, as far as I can tell, *go*-pasts have never been described for Vulgar Latin (cf. e.g. Löfstedt, 1970 [1911]).

A second, and similarly unlikely, hypothesis might be that the *go*-past emerged first in Old Catalan, to subsequently diffuse into Old Occitan. Not only is this hypothesis inconsistent with the previously-outlined chronology of the emergence of the *go*-past in the Old Catalano-Occitan literature, it also begs the question as to how the feature would end up in the isolated areas in Gascony as well as in the far-off settlement of Guardia Piemontese. It is quite unlikely that the feature spread from Catalan to those remote places, simply because, as far as I can tell, migration from Catalonia to those areas has never been documented.

Thirdly, I guess it is possible, though again not very plausible, to imagine that the feature developed independently in Old Catalan and Old Occitan. Although such a scenario cannot be disproven (given that chance can per definition not be excluded), it would be surprising to find an idiosyncratic feature such as the *go*-past developing in two places independently and in roughly the same period. What is relevant to add here, is that the paradigm of the *go*-auxiliary in Guardia Piemontese shows the very same paradigmatic regularization as the Catalan *go*-auxiliary (Table 1, section 1.2): just as in Catalan, the 1st and 2nd plural forms are non-supple-

tive, *van* and *va* (“proklitisch, nur im *vado*-Perfekt” [Berchem, 1973: 37]), and contrast with the suppletive 1st and 2nd plural forms *anén* and *ané* of the lexical verb.³² Although, as noted, a chance correspondence cannot be excluded, the similarities with the Catalan *go*-auxiliary suggest a common origin. Note, now, that the non-suppletive forms of the Catalan *go*-auxiliary are documented as early as in the 15th century (cf. Berchem, 1973: 13),³³ that is, basically at the same time as the *go*-past is thought to have integrated in spoken Catalan. This fact is unsurprising if the non-suppletive paradigm did indeed diffuse into Catalan via Old Occitan.

What appears most plausible, then, is the hypothesis that the *go*-past developed independently in Old Occitan and was subsequently introduced into Old Catalan. It goes without saying that, in order for this hypothesis to stand its ground, it must still be shown that there was sufficient contact between speakers of Old Occitan and speakers of Old Catalan in the relevant period, that is, in the period in which the *go*-past seems to have emerged in (spoken) Old Catalan, which is what the final section of this paper aims at showing.

■ 4.5 Historical-demographic framework

The hypothesis that the *go*-past diffused from spoken Old Occitan into spoken Old Catalan of course presupposes that there was intensive contact between speakers of both languages. And in fact, such contact existed:

Eine wenig beachtete Tatsache in den Sprachgeschichten des Katalanischen ist der hohe Anteil okzitanischsprachiger Immigranten in den Katalanischen Ländern während der gesamten Frühen Neuzeit, besonders im Principat. (...) Zum Beispiel waren zwischen 1539 und 1540 50% der Betten [des Hospital de la Santa Creu in Barcelona] von *gavatsos* belegt. (Steinkrüger, 2004: 29, 30)

It happens to be exactly in the Early Modern Period that the *go*-past seems to have advanced seriously in spoken Catalan. “In der Frühen Neuzeit schließlich gewinnt die Form *va* + INF (...) Terrain” (Steinkrüger,

32 Unfortunately, I did not come across the paradigm of the *go*-auxiliary in Gascon.

33 The non-suppletive 1pl. *vam anar* (rather than **anem anar*) is found in the before-mentioned *Regles de esquinar*, which dates from the late 15th century (Pérez Saldanya / Hualde, 2003: 56). Interestingly, the entire non-suppletive paradigm is listed also in a 16th century Catalan *poétique*: “Tenim nosaltres un pedas molt comu y es *va, vas, varem, vareu axi com va venir, vas dexar pendre*, en lloc del qual se dira millor *vingue, dexas pendre*; pero si altre no’s pot fer, tindra excusa” (cited in Berchem, 1973: 9).

2004: 152). Note, however, that first waves of migration from Occitan areas to Catalonia are likely to have predated the Early Modern Period: “Vom Mittelalter bis zur ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts [waren] das Okzitanische und die Okzitanen ja immer in Katalonien präsent” (Steinkrüger, 2004: 30).

As noted previously, the only Occitan dialect besides Guardia Piemontese that has preserved the *go*-past is Gascon. This can be taken to suggest that the *go*-past was particularly strong in Gascony in the Middle Ages. Consequently, it may not be a coincidence that the majority of Occitans who migrated to Catalonia originated from Gascon-speaking regions (Steinkrüger, 2004: 30). In fact, family names reminiscent of Gascony such as *Guasch*, *Gascó*, *Biarnès* or *Foix* are quite common in Catalonia (Steinkrüger, 2004: 30). What is more, the only Occitan-speaking settlement in modern-day Catalonia is the Gascon-speaking³⁴ community of Val d’Aran (Wheeler / Yates / Dols, 1999: preface). Of course, also from a strictly geographic point of view, migration patterns from Gascony to Catalonia are all but surprising.

However, migration to Catalonia from Occitan areas situated more northwards was not uncommon either. In fact, it was so common, that in the 16th century, the term *llemosina parla* surfaces as an alternative glossonym for Catalan. Although by that time the *go*-past had probably already integrated into spoken Catalan, this glossonym can be seen “als Indiz der Kontinuität eines gemeinsamen Sprachbewußtseins zusammen mit dem Okzitanischen” (Steinkrüger, 2004: 30).

If the *go*-past was introduced into Catalan through Occitan immigrants, this may be part of the explanation why, as noted previously, the feature was so vehemently condemned by Catalan grammarians:

[B]esonders seit der protestantenfeindlichen Politik Philipps II. und durch den Einfluß der Inquisition [war] die allgemeine Stimmung in der Bevölkerung eher anti-okzitanisch bzw. anti-französisch angeheizt worden (...). [E]in gewisser *anti-gavatxisme* [war seit dem 15. Jahrhundert] in Katalonien sehr verbreitet. (Steinkrüger, 2004: 30)

In addition to the migration patterns illustrated above, a related but less transparent aspect of the ties between Occitania and Catalonia in the (late) Middle Ages deserves attention: the Occitan troubadour movement. Though a detailed assessment of the role of the troubadours by far surpasses the space of this paper, we can at least speculate that they played a

34 The variety of Gascon spoken in Val d’Aran is better known in the literature as Aranese.

vital role in the transfer and diffusion of linguistic features, such as the *go*-past, from Occitan to Catalan. It is well-known that their plays and literature enjoyed significant popularity in the late medieval Catalan courtly realm (e.g. Fàbregas, 2001: 40) and that much of the early Catalan literary production can in one way or the other be related to the Troubadour movement. With respect to the early 14th century chronicles of Muntaner, for instance, Viera (1988: 44) notes: “Throughout the chronicle Muntaner used certain rhetorical devices or formulas (...) which have their origin in troubadour expressions and give the author closer rapport with his audience”. Compare also, e.g., Baret’s (1867: 85–161) chapter on *L’école provençale en Catalogne*.

In short, two sources can be identified as possibly having facilitated the diffusion of the *go*-past from Old Occitan into Old Catalan: first, the settlement of significant numbers of Occitans in Catalan-speaking areas from the (late) Middle Ages up to the (Early) Modern Period; secondly, the influence of the prestigious Occitan troubadour movement on the Old Catalan literature, plays and *chansons de geste*. How these two spheres of influence correlated remains to be further investigated, but together, they provided the historical conditions necessary for the diffusion of Occitan linguistic features, such as the *go*-past, into Catalan to take place.

■ 5 Final remarks and conclusions

This paper has dealt with both synchronic and diachronic aspects of the Catalan *go*-past, a feature that sets Catalan apart from its sister Romance languages, with the notable exception of some Occitan dialects. Section 1 provided details on the contemporary use of this feature in Catalan as well as its dialectal distribution *vis-à-vis* the simple past. Section 2 globally evaluated the presence of the *go*-past in Romance languages other than Catalan from both a synchronic and diachronic point of view and, thus, provided the stage for the discussion, in section 3 and 4, of the historical development and origin of this feature. In section 4, the hypothesis was postulated that the Catalan *go*-past is a contact-phenomenon or, more specifically, that it was diffused into Catalan via the migration to Catalan-speaking areas of speakers of (Old) Occitan. This hypothesis accounts for several inter-related facts, such as (a) the synchronic presence of the *go*-past not only in Catalan but also in isolated Gascon varieties and in Guardia Piemontese, (b) the closely related non-suppletive paradigms of the *go*-auxiliary in Catalan and Guardia Piemontese, (c) the relatively late emergence of the *go*-past

in Old Catalan compared to the abundance of this feature in Old Occitan texts, and (d) the absence of the feature in Alghero versus its presence in Guardia Piemontese. In addition, it was shown that the historical-demographic conditions were met for linguistic transfer from Old Occitan to Old Catalan.

It should be noted that several scholars have hypothesized about linguistic influence from Occitan on Catalan. Steinkrüger (2004: 29), for instance, after having pointed out the demographic weight of Occitans in the Catalan language area in the Early Modern Period, speculates: “[D]eshalb ist dort die hohe Anzahl von Okzitanismen (auch im Bereich der Grammatikalisierung von Auxiliaren!) nicht weiter verwunderlich”.³⁵ And Sales (1989, cited in Steinkrüger, 2004: 30), aware of the migration patterns outlined above, concludes: “El balanç de l’eventual aportació lingüística de l’immigrant procedent de França d’Oc està per fer”. Although future research is necessary to confirm the claims made in this paper, the *go*-past might well represent a prime example of this Languedocien linguistic contribution to Catalan.³⁶ ■

■ Appendix: The *go*-past and related phenomena: a cross-linguistic outlook

If we expand our view to areas outside of Europe, we find *go*-auxiliaries yielding some past interpretation not only in Romance languages. Pérez Saldanya / Hualde (2003: 48), for instance, mention Cuna (part of the Chibchan branch), Chadic (Niger-Congo), Swahili (Bantu) and Tucano (Amazonian) as having “[c]onstructions with ‘to go’ [with] a value close to a narrative past”. In Bybee et al. (1994: 58), in addition to Tucano, Maithili is listed as having a completive with a *go*-auxiliary. To these cases, Steinkrüger (1999: 231) adds Cocama (Tupian), Alyawarra (Arandic), Kera (probably what Pérez Saldanya / Hualde [2003: 48] referred to as Chadic) and Tibetan.

Important to note, however, is that the use of *go*-pasts in the above-mentioned languages is often “textsortenbedingt” (Steinkrüger, 1999: 231).

---

35 Note, however, that Steinkrüger does not further develop any hypothesis of transfer or diffusion in the corresponding section on the *go*-past (2004: 150–171).

36 I am grateful to Ulrich Detges and Nicolas Quint for valuable comments on earlier versions of this article.

This certainly does not apply to Modern Catalan, where the *go*-past is fully productive in all registers of the spoken language. It is doubtful whether the *go*-constructions found in the above-mentioned languages have achieved this level of acceptance in daily speech.

Another peculiarity of the Catalan *go*-past is the fact that the *go*-auxiliary is always present-tensed; it is unlikely that this is the case in most of the languages mentioned above. For instance, Bybee et al. (1994: 57) note that the *go*-past found in Tucano in fact is a rather unmarked type of completive, “parallel to the English ‘went and did it’ construction: *He went and told her the whole story*”. In that same vein, Steinkrüger (2004: 162) comments that the *go*-construction in Alyawarra resembles “etwa der narrativen Wendung im Englischen ‘he went and...’”.

Note, on the other hand, that the Catalan *go*-past may have started out as a completive marker similar to those found in the languages mentioned above, only to subsequently develop into a perfective. Squartini indeed argues that the Catalan *go*-past in its “initial stages of grammaticalization (...) can be considered an occurrence of [a] completive”, while Bybee et al. (1994: 105) affirm that completives can later develop into perfectives.

In sum, although *go*-constructions with past reference are not uncommon in the languages of the world, the Catalan *go*-past seems to stand out for its particular formal, semantic and syntactic characteristics as well as for its remarkably high degree of grammaticalization. Thus, while being a surprisingly *unmarked* feature within the Catalan grammar, the *go*-past appears to be a rather *marked* case of grammaticalization cross-linguistically.

■ References

- Anglade, Joseph (1921): *Grammaire de l’Ancien Provençal*, Paris: Editions Klincksieck.
- Baret, Eugène (1867): *Les Troubadours et leur influence sur la littérature du Midi de l’Europe*, Paris: Didier et Cie.
- Berchem, Theo (1968): “Considérations sur le parfait périphrastique VADO + infinitive en catalan et gallo-roman”, in: Quilis, Antonio et al. (eds.): *Actas del XI Congreso Internacional de Lingüística y Filología Románicas*, Madrid: C.S.I.C., 1159–1170.
- (1973): *Studien zum Funktionswandel bei Auxiliaren und Semi-Auxiliaren in den romanischen Sprachen*, Tübingen: Niemeyer.

- Blasco Ferrer, Eduardo (1984): *Grammatica Storica del Catalano e dei suoi dialetti con speciale riguardo all'Algherese*, Tübingen: Gunter Narr.
- Bossong, Georg (2008): *Die romanischen Sprachen. Eine vergleichende Einführung*, Hamburg: Buske.
- Bourciez, Edouard (1925): “Notes de syntaxe gasconne”, in: *Homenaje Menéndez Pidal* 1, Madrid: Hernando, 627–640.
- Bussmann, Hadumod (2006): *Routledge Dictionary of Language and Linguistics*, London / New York: Routledge.
- Bybee, Joan / Perkins, Revere / Pagliuca, William (1994): *The evolution of grammar. Tense, Aspect, and Modality in the Languages of the World*, Chicago: University of Chicago Press.
- Colon, Germá (1959): “Le parfait périphrastique catalan ‘va+infinitif’”, in: *Actas do IX Congresso Internacional de Linguística Românica*, Lisbon: Universidade de Lisboa, 165–176.
- (1976): “Sobre el perfet perifràstic ‘vado + infinitiu’, en català, en provençal i en francès”, in: *Problemes de llengua i literatura catalanes: Actes del II Col·loqui Internacional sobre el Català*, Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 101–144.
- (1978): *La llengua catalana en els seus textos*, Barcelona: Curial, 131–174.
- Curell, Hortènsia (2003): “El perfet en català”, in Pusch / Wesch (eds.), 35–46.
- Detges, Ulrich (2004): “How cognitive is grammaticalization? The history of the Catalan *perfet perifràstic*”, in: Fischer, Olga / Norde, Muriel / Perriodon, Harry (eds.): *Up and down the cline. The nature of grammaticalization*, Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 211–227.
- Fàbregas i Alegret, Immaculada (2001): “Le prétérit parfait: entre le mythe et la réalité”, in: *Els Països Catalans i el Mediterrani: mites i realitats*, Barcelona: Abadia de Montserrat, 39–54.
- (2010): “El pretèrit perfet perifràstic dins del sistema verbal català, castellà i francès: noves perspectives d’anàlisi”. Paper presented at the 22. Katalanistentag / 22è Col·loqui Germano-Català Wien/Viena, 23–26, September 2010.
- García Martín, José María (2001): *La formación de los tiempos compuestos del verbo en español medieval y clásico*, Valencia: Universitat de València.
- Gougenheim, Georges. (1971 [1929]): *Étude sur les périphrases verbales de la langue française*, Paris: Nizet.

- Gulsoy, Joseph (2001): “La formació del perfet perifràstic ‘vado + infinitiu’”, in: *Actes del Novè Col·loqui d’Estudis catalans a Nord-Amèrica*, Barcelona: Abadia de Montserrat, 19–54.
- Heine, Bernd / Kuteva, Tania (2002): *World lexicon of grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- / — (2005): *Language Contact and Grammatical Change*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Henrichsen, Arne-Johan (1966): “La périphrase *anar* + infinitif en ancien occitan”, in: *Omăgiu Rosetti*, Bukarest: Editura Academiei, 357–363.
- Hoepffner, Ernst (1926): *La Chanson de la sainte Foy*, Paris: Les Belles Lettres.
- Holm, John (1988): *Pidgins and Creoles*, Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- (2000): *An introduction to pidgins and creoles*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kuen, Heinrich (1950): “Die sprachlichen Verhältnisse auf der Pyrenäenhalbinsel”, *Zeitschrift für Romanische Philologie* 66, 95–125.
- Kunert, Hans Peter (1994): “L’occitan en Calàbria”, *Estudis Occitans* 16, 3–14.
- Juge, Matthew (2006): “Morphological factors in the grammaticalization of the Catalan ‘go’-past”, *Diachronica* 23:2, 313–339.
- Lamuela, Xavier (2005): *El Romanès. Estudi comparatiu entre la gramàtica del català i la del romanès*, Barcelona: Generalitat de Catalunya / Departament de Benestar i Família.
- Löfstedt, Einar (1970 [1911]): *Philologischer Kommentar zur Peregrinatio Aethiopiae. Untersuchungen zur Geschichte der lateinischen Sprache*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- López García, Ángel (1979): “El pretérito perifrástico catalán y la teoría de las perífrasis románicas”, in: *Homenaje a Samuel Gili Gaya (in memoriam)*, Barcelona: Vox, 129–137.
- Lüdtke, Jens (1984): *Katalanisch: eine einführende Sprachbeschreibung*, München: Hueber.
- Mariner Bigorra, Sebastià (1992): “‘vagi’ + infinitiu en el sistema modal, temporal i aspectual”, in: Fernando, Antoni (ed.): *Miscel·lània Sanchis Guarner (vol. II)*, València / Montserrat: Universitat de València / Abadia de Montserrat, 337–349.
- Marquèze-Pouey, Louis (1955): “L’auxiliaire *aller* dans l’expression du passé en gascon”, *Via Domita* 2, 111–121.

- Mendeloff, Henry (1968): “The Catalan periphrastic perfect reconsidered”, *Romanistisches Jahrbuch* 19, 319–326.
- Meyer-Lübke, Wilhelm (1925): *Das Katalanische. Seine Stellung zum Spanischen und Provenzalischen*, Heidelberg: Winter.
- Mistral, Frederic (1906): *Moun espelido, Memòri e raconte*, Paris: Librairie Plon.
- Moll, Francesc de B. (2006 [1952]): *Gramàtica històrica catalana*, Madrid: Gredos.
- Montoliu, Manuel de (1916): “Notes sobre el perfet perifràstic català”, *Estudis Romànics* 1, 72–83.
- Pais, Joan (1970): *Gramàtica Algueresa. A cura de Pasqual Scanu*, Barcelona: Barcino.
- Pérez Saldanya, Manuel / Hualde, José Ignacio (2003): “On the origin and evolution of the Catalan periphrastic preterit”, in Pusch / Wesch (eds.), 47–60.
- Perea, Maria Pilar (1999): *Complements a la flexió verbal en els dialectes catalans. Dotze quaderns de camp d’Antoni M. Alcover*, Barcelona: Curial Edicions Catalanes.
- (2003): “El perfet simple: Extensió i ús a començament del segle XXI”, in: *Actes del Tretzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, 8–13 de setembre, 2003, Universitat de Girona*, Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, vol. 2, 279–294.
- Pusch, Claus D. / Wesch, Andreas (eds.) (2003): *Verbalperiphrasen in den (ibero-)romanischen Sprachen*, Hamburg: Buske.
- Quint, Nicolas (2007): *Le Languedocien de poche (Occitan central)*, Chennevières-sur-Marne: Assimil.
- Radatz, Hans-Ingo (2003): “La perífrasis *vado* + infinitivo en castellano, francés y catalán: por la misma senda – pero a paso distinto”, in Pusch / Wesch (eds.), 61–76.
- Rohlf, Gerhard (1955): “Concordancias entre catalán y gascón”, in: *VII Congreso Internacional de Lingüística Románica*, Barcelona: Fidel Rodríguez, 663–672.
- Schlieben-Lange, Brigitte (1971): *Oksitanische und katalanische Verbprobleme*, Tübingen: Niemeyer.
- Siebenschin, J. (1953): “*Aller* + infinitive in Middle French texts”, *Studia Neophilologica* 26:1, 115–126.

- Simon, Sophia (2010): “Das Algherese – ein katalanischer Dialekt zwischen Normierungsversuchen und Selbstbehauptung”. Paper presented at the LILL, 9–11 June, 2010, LMU München.
- Squartini, Mario (1998): *Verbal periphrases in Romance: Aspect, actionality, and grammaticalization*, Berlin: Mouton de Gruyter.
- / Bertinetto, Pier Marco (2000): “The Simple and Compound Past in Romance languages”, in: Dahl, Östen (ed.): *Tense and Aspect in the Languages of Europe*, Berlin: Mouton de Gruyter, 403–440.
- Steinkrüger, Patrick (1999): “Das katalanische *perfet perifràstic* – ein ehemaliger Evidential?”, in: Kailuweit, Rolf / Radatz, Hans-Ingo (eds.): *Katalanisch: Sprachwissenschaft und Sprachkultur*, Frankfurt am Main: Vervuert, 219–235.
- (2004): *Das Katalanische in der frühen Neuzeit*, Munich: Lincom Europa.
- Viera, David J. (1988): *Medieval Catalan literature: prose and drama*, Boston: Twayne.
- Wheeler, Max W. / Yates, Alan / Dols, Nicolau (1999): *Catalan: A comprehensive grammar*, London / New York: Routledge.

Online sources:

Corpus Oral Dialectal (COD): <<http://www.ub.edu/lincat/>>

- Bart Jacobs, Ludwig-Maximilians-Universität, Linguistisches Internationales Promotions-Programm (LIPP), Schellingstraße 10, D-80799 München, <bikkerserland@hotmail.com>.

Zusammenfassung: Die vorliegende Arbeit leistet einen Beitrag zur synchronen und diachronen Beschreibung und Analyse der präteritalen Periphrase mit *geben* im Katalanischen, die in der Forschungsliteratur als *perfet perifràstic* bekannt ist. Das erste Kapitel beinhaltet eine Übersicht über den Gebrauch und die Distribution der Konstruktion im gegenwärtigen Katalanischen. Die Präsenz der Konstruktion in anderen romanischen Sprachen (insbesondere im Okzitanischen) wird in Kapitel 2 diskutiert. Kapitel 3 fasst den Forschungsstand bezüglich des Grammatikalisierungsprozesses zusammen, der der Konstruktion zugrunde liegt. Anschließend wird die Hypothese, dass sich die Konstruktion vom Okzitanischen zum Katalanischen hin verbreitet hat, postuliert und sowohl historisch als auch linguistisch belegt. ■

Summary: This paper provides a range of both synchronic and diachronic perspectives on the Catalan *go*-past, known in the literature as the *perfet perifràstic*. The first chapter presents an overview of the use and distribution of the feature in contemporary Catalan; the second chapter discusses the diachronic and synchronic attestation of the fea-

ture in other Romance languages, Occitan in particular. In chapter 3, the paper summarizes the state of the research on the grammaticalization process that underlies the *go*-past. In chapter 4, finally, the hypothesis that the feature diffused from (Old) Occitan into (Old) Catalan is postulated and underpinned with both historical and linguistic data. [Keywords: (Old) Catalan; *perfet perifràstic* / *go*-past; (Old) Occitan; grammaticalization; diffusion] ■

Sprache als Werkzeug im *nation-building*: Die sprachnationalistischen Bewegungen Norwegens und Kataloniens in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts

Nils Hinnerk Schulz (Barcelona)

Mit der vergleichende Untersuchung der im 19. Jahrhundert in Norwegens und Katalonien aufkeimenden Sprachkonflikte werden exemplarisch Parallelen und Verbindungen dieses Teilaspekts der europäischen Ideengeschichte, dem im 19. Jahrhundert in vielen Regionen Europas stattfindenden nationalistisch motivierten kulturellen und zunehmend politischen Kampf intellektueller Gruppen für eigenständige Nationen und Standardsprachen, analysiert. Bei den ausgewählten Untersuchungsgegenständen handelt es sich um zwei weit auseinander liegende Regionen Europas, die geographisch und politisch eher in Randlagen zu verorten sind. Die gesamteuropäische Dimension des hier untersuchten Themas wird daran deutlich, dass neben offensichtlichen kulturellen und strukturellen Gegensätzen der untersuchten Regionen eben auch ein hohes Maß an Überschneidung im Denken Intellektueller beider Regionen über Sprache und Nation zu finden ist.

Das 19. Jahrhundert in Europa hat auf dem ganzen Kontinent blühende Nationalismen hervorgebracht (und in die ganze Welt exportiert). Wie der Kapitalismus, so hat sich auch der Nationalismus bis auf den heutigen Tag als ein Zeitenwenden überdauerndes, enorm wirkmächtiges Konstrukt erwiesen, ebenso wandlungsfähig wie langlebig. Der noch in den 1980er Jahren bei vielen Intellektuellen verbreitete Gedanke, dass Europa zu postnationalen Identitätsdiskursen finden würde, hat sich nach dem Ende des kalten Krieges weitgehend zerschlagen. Seitdem finden sich nationalisierende Regionalismen zu neuen Formen der Selbstwahrnehmung als Nation, die multinationale Staaten in ihren Grundfesten erschüttern (Berger, 2008: 7–13). Bedrohungsängste und das Gefühl von Unsicherheit vor

dem Panorama eines sich ungebremst entfaltenden Spätkapitalismus führen zu einer Wiederbelebung von Nationsdiskursen. Diese Situation am Anfang des 21. Jahrhunderts ist insofern mit jener über weite Strecken des 19. Jahrhunderts auf dem gesamten Kontinent bestehenden vergleichbar, als sie zeigt, wie Nationalismus in tatsächlichen oder gefühlten Krisensituationen als Abwehrversuch gegen bedrohlich und unverständlich empfundene Phänomene (im 19. Jahrhundert: „die Moderne“, Industrialisierung, Beschleunigung etc.), die scheinbar unkontrolliert und gleichsam Naturgesetzen folgend in die eigene Welt hereinbrechen, funktioniert.

Nationalismus an sich ist in den letzten Jahrzehnten in den Sozial- und Geisteswissenschaften so intensiv wie kaum ein anderes gesellschaftliches Phänomen untersucht worden.¹ Die semantische Dichte jedoch und der alltägliche Umgang mit Begriffen wie *Nation* und *Staat* führen zu einer gewissen Unschärfe. Zunächst ist zwischen Nationen und Staaten zu unterscheiden: *Der Staat* ist nach der bekannten Definition von Max Weber eine gesellschaftliche politische Institution, die innerhalb festgelegter Grenzen ein legitimes Gewaltmonopol als Mittel der Herrschaft für sich beansprucht (Weber, 1984). *Die Nation* hingegen ist eine gefühlte Gemeinschaft, die eine gemeinsame Herkunft und Kultur zu teilen glaubt. Der *Nationalstaat* schließlich postuliert eine Kongruenz zwischen dem Staatsgebiet und der in ihm lebenden Bevölkerung als einer homogenen Nation; diese Kongruenz tritt in der Realität nie auf. Sowohl die frühe Herausbildung europäischer Territorialstaaten wie Frankreich, England und Spanien als auch die Selbstwahrnehmung als Nation in kleineren Regionen gehen einher mit gesellschaftlichen Wandlungsprozessen, die im 18. Jahrhundert und zum Teil früher einsetzen:

1. Die Umstellung von der Agrargesellschaft mit feudalen Herrschaftsstrukturen zur arbeitsteiligen, industriellen Gesellschaft des Kapitalismus.
2. Technische Neuerungen und Erfindungen, von denen der Buchdruck von herausragender Bedeutung ist. Er führte mit der schnellen Herstellung und Verbreitung von Schriften zur rasanten Ausbreitung und Vereinheitlichung von Standardsprachen und zur Verdrängung von Latein als alleiniger Schriftsprache. Der Zugang für immer größer werdende Teile der Bevölkerung zu in zentralisierten Verwaltungen organisierter Schulbildung tat sein Übriges zur Verdrängung regionaler Sprachen und Dialekte zugunsten einer Standardsprache.

---

1 Für einführende Überblicke zu Nationalismus und Nationalismustheorien siehe in der Bibliographie aufgelistete Veröffentlichungen.

3. Die zunehmende Vernetzung und beschleunigte Gesellschaften durch eine Verbesserung der Verkehrswege und der Kommunikationsnetze. Ein stetig wachsender Personenkreis las schließlich dieselben Texte, erhielt dieselben Nachrichten und reiste und kommunizierte immer einfacher, schneller und über immer größere Distanzen. Es war nun möglich, sich ein Bild von Menschen zu machen, die in derselben Verwaltungseinheit – dem Staat – lebten, und sich ihnen aufgrund *vorgestellter* (Anderson, 2005: 15) oder nun konstruierter Gemeinsamkeiten wie Sprache, Status etc. verbunden zu fühlen, ohne sie jemals zu Gesicht zu bekommen. Nun begann der Nationalismus, diese modernen Verwaltungseinheiten mit Sinn zu füllen (Anderson, 2005: 60). So wurden aus Staaten „Vaterländer“, aus Einwohnern von Staaten wurden Nationen, die nach innen bindend und nach außen abgrenzend funktionierten. Waren die neuen Nationalstaaten erfolgreich, so gelang es ihnen, regionale Unterschiede zu homogenisieren und zu einer neuen Einheit zusammenzufügen. Es entstand eine neuartige solidarische Bindung an ein Territorium und die emotionale Abgrenzung von anderen Territorien. So brachte der Nationalismus der Moderne Nationen hervor.²

Die hier vertretene Sicht auf Nationen als vorgestellte, konstruierte Gemeinschaften basiert vor allem auf den modernistischen und konstruktivistischen Ansätzen Andersons, Hobsbawms und Gellners.

Interessant erscheint nun der Versuch, die speziell linguistischen Aspekte des europäischen Nationalismus herauszuarbeiten, also zu untersuchen, inwieweit Sprache beim Versuch des *nation-building* als Instrument verwendet wurde. Es interessieren hierbei die von Miroslav Hroch so genannten „kleinen Völker“ (Hroch, 1968), die im Schatten eines Imperiums standen. Da bei ihnen die Nation nicht über staatliche Institutionen und Herrscher definiert werden konnte, blieb nur die Flucht in die Identität stiftende Volksgemeinschaft, in die Volkssprache und die Volkskultur. Dies war die Stunde der Grammatiker, Volkskundler und Märchensammler. Zivilgesellschaftliche Aktivitäten bürgerlicher Kreise waren hier als Gegenpol zum Imperium von besonderer Bedeutung.

Wird, wie es in dieser Untersuchung der Fall ist, der Sprachnationalismus Intellektueller in zwei europäischen Regionen (Norwegen und Kata-

---

2 Ausgehend von den Ereignissen der Französischen Revolution und ihrem Geist von Einheit und Zentralstaatlichkeit im Zuge der Aufklärung und der Emanzipation des Bürgertums.

lonien) miteinander verglichen (zur Methode des Vergleichs in der Geschichtswissenschaft: Bloch, 1994: 121–167; Haupt / Kocka, 1996; Wehler, 1972), so steht im Hintergrund die Vermutung, dass in ganz unterschiedlichen Regionen Europas in einer analogen historischen Situation (die in dem hier behandelten Fall nur minimale Unterschiede auf der Zeitachse aufweist) in den untersuchten Kreisen ähnliche Ideen in Bezug auf Sprache und Nation vorherrschten, die einer gemeinsamen Quelle entsprangen.

Komparative Untersuchungen sind seit den 1980er Jahren als Alternativen zur traditionellen Nationalgeschichte verbreitet.³ Im Grunde umfasst jede qualifizierte Beschreibung ein bestimmtes Maß an Komparation, da das Charakteristische einer Situation, Gruppe, Epoche usw. nur herausgearbeitet werden kann, indem es mit anderen Situationen, Gruppen und Epochen verglichen wird. Anstelle von chronologischen Nationalgeschichten scheint als Gegenentwurf ein analoger Vergleich historischer Prozesse in einer über nationale Grenzen hinausgehenden Dimension ergiebiger und sinnvoller zu sein, da er Zusammenhänge und Unterschiede von über künstliche Landesgrenzen hinausgehenden Entwicklungen und Ereignissen besser aufgreift. Die Versuche, transnationale Geschichte, europäische Geschichte, außereuropäische Geschichte etc. zu erzählen, wurzeln in einer kritischen Aneignung der Nationalgeschichte und tragen nicht zuletzt dazu bei, die Geschichtswissenschaft zu entprovinzialisieren. Kaum nötig ist, darauf hinzuweisen, dass ein Vergleich natürlich keineswegs *Gleichsetzen* bedeutet, sondern den Vergleich von Ähnlichkeiten *und* Unterschieden.

Die Untersuchung bezieht sich auf das 3-Phasen-Modell von Miroslav Hroch, welches die Entwicklung vom gelehrten Interesse einer Gruppe von Intellektuellen an regionaler Sprache und Kultur hin zu einer breiten Massenbewegung mit politischen Forderungen in drei Phasen (A, B und C) beschreibt.⁴ Während Hroch in seiner Studie jedoch vor allem die soziale Zusammensetzung nationalistischer Gruppen untersucht hat, geht es hier

---

3 Hans-Ulrich Wehler wies schon 1972 auf die zunehmend wichtigere komparative Forschung hin und forderte in diesem Zusammenhang eine stärkere Kooperationsbereitschaft von Soziologen und Historikern, da Geschichte es praktisch unablässig mit Gesellschaft und Soziologie mit Geschichte zu tun habe.

4 Laut Hroch steht am Anfang eines jeden Nationalismus, in Phase A, eine Gruppe von Intellektuellen, die mit Interesse und Hingabe die Sprache, Geschichte und Kultur ihrer Region studiert. Sie hat keinen weitergehenden Einfluss auf die Gesellschaft und strebt diesen auch gewöhnlich gar nicht an. Am Ende dieser Entwicklung, in Phase C, entsteht eine Situation, in der die nationale Bewegung, nun verbunden mit politischen und sozialen Forderungen, eine Massenbewegung geworden ist (Hroch, 1968; 2005).

zuvörderst um deren Ideologien. Diese Arbeit untersucht die Phase B, in der die Akteure beginnen, über ein rein kulturelles Interesse hinaus agitatorisch zu wirken und, indem sie aus ihren gelehrten Zirkeln heraustreten, eine größer werdende Öffentlichkeit zu erreichen. Das chronologische Gefälle der hier untersuchten Vorgänge in Norwegen und Katalonien ist minimal. Sowohl für Norwegen als auch für Katalonien hat sich gezeigt, dass die für Phase B typischen Merkmale mit nur geringen zeitlichen Abweichungen ab den 1870er Jahre anzutreffen sind. Für beide Regionen endet der Untersuchungszeitraum in der ersten Dekade des 20. Jahrhunderts.

Ab der Zäsur von 1814⁵ verstärkte sich innerhalb der norwegischen Eliten die in Ansätzen schon seit dem späten 18. Jahrhundert vorhandene Selbstwahrnehmung als Teil einer eigenständigen Nation, es gelang aufgrund des kurzzeitig entstandenen Machtvakuumms, eine eigene Verfassung zu beschließen und ein norwegisches Parlament einzurichten. Die 400 Jahre bestehende kulturelle Dominanz Dänemarks und des Dänischen in Norwegen führte nun auch zu dem wachsenden Bedürfnis sprachlicher Eigenständigkeit als wichtigem Teil nationaler Identität.⁶ Mit der national-liberalen *Venstre* konstituierte sich in Norwegen 1884 eine politische Partei, die auf parlamentarischem Weg alternative kulturelle Diskurse in die Gesellschaft einbrachte und sich zum Advokaten der Sprachbewegung machte. Der Zeitraum von 1880 bis zur vollständigen Souveränität Norwegens durch die Auflösung der Personalunion mit Schweden 1905 steht für die Machteroberungsphase der *Venstre*, die unmittelbar mit ihrer Gründung ab 1884 bis 1935 alleine und in wechselnden Koalitionen über weite Zeiträume die Regierung bildete. Während in den 1860er und 1870er Jah-

---

5 Als Folge der mit dem Ende der Napoleonischen Kriege einhergehenden politischen Umwälzungen in Europa wurde 1814 mit dem Frieden von Kiel Norwegen, das seit 1380 über 400 Jahre lang in Personalunion mit dem dänischen Königreich vereint gewesen war, von Dänemark an Schweden abgetreten – Dänemark war seit 1807 mit Napoleon verbündet und gehörte somit am Ende des Konflikts zur Verliererseite. Zu norwegischer Geschichte: Nerbøvik (1999); Pryser (1999); Sørensen (2001). Zu norwegischer *Sprachgeschichte*: Almenningen et al. (2002); Haugen (1976).

6 Aufgrund der Zugehörigkeit Norwegens zum dänischen Reich war das Altnordische als Schriftsprache spätestens um 1600 verschwunden und durch Dänisch ersetzt worden. Gesprochen wurde Dänisch mit norwegischer Färbung aus lokalen Mundarten, in denen Elemente des Altnordischen weiterlebten. Diese alten norwegischen Elemente nahmen sich tendenziell in ländlichen Regionen und bei der „einfachen Bevölkerung“ stärker aus als in den Städten und bei den hohen Verwaltungsbeamten und Kirchenleuten, den norwegischen Eliten also, die stark dänisch geprägt waren.

ren ein eher kulturell-romantisches Wirken vorherrschte, so bedeutete der Regierungsantritt der *Venstre* 1884 den Eintritt in einen politischeren Diskurs.

Die Gründung einer politischen Partei des Katalanismus, also eines parlamentarischen Sprachrohres für sprachlich-kulturelle Autonomieforderungen, geschah in Katalonien später: 1901 wurde die *Lliga Regionalista* ins Leben gerufen. In der Forschung ist man sich weitgehend einig, dass die Phase B der nationalistischen Bewegung um 1880 einsetzt (Brunn, 1978, Neu-Altenheimer, 1987–1989; Termes, 2000). In diesem Jahr wurde der erste katalanistische Kongress abgehalten⁷ und es entwickelte sich ein politischer Katalanismus mit föderalistischem Programm, das auch eine lebhaftere Sprachdebatte beinhaltete. Aber schon die Phase A hatte ab 1870 eine eigentlich für Phase B typische zunehmende Institutionalisierung vorzuweisen.⁸ Daher erweist es sich als schwierig, den genauen Beginn der Phase B für Katalonien festzumachen. Tatsache aber ist, dass besonders die ereignisreichen 1870er bis 1890er Jahre einen Höhepunkt der Phase B für Norwegen und Katalonien gleichermaßen bildeten.

Weder die norwegischen noch die katalanischen Nationalisten können als homogene Gruppe bezeichnet werden. Der Katalanismus setzte sich aus drei unterschiedlichen Strömungen zusammen: Der liberal-parlamentarischen, für die Valentí Almirall eintrat, der katholischen (mit dem konservativen Kleriker und späteren Bischof Josep Torres i Bages an der Spitze) sowie der kulturell-konservativen Strömung. In Norwegen können die Agenten der Sprachbewegung in zwei Strömungen unterteilt werden: Die romantisch-kulturelle und die demokratisch-aufklärerische. Letztere mani-

---

7 Dieser von Valentí Almirall organisierte Kongress war ein erster Versuch, republikanisch-föderalistische Ideale mit dem literarisch-kulturellen Katalanismus zu verbinden.

8 Vor allem hervorzuheben ist die 1870 gegründete Vereinigung *La Jove Catalunya* (die Ähnlichkeit des Namens mit Giuseppe Mazzinis 1831 gegründeter *Giovine Italia* dürfte kaum Zufall sein). Hier konstituierte sich erstmals eine Gruppe, die politische Ziele zumindest schon im Auge hatte. Ihre Mitglieder waren junge Leute aus unterschiedlichen Bereichen des Kultursektors, und die Wiederherstellung der katalanischen Sprache und Literatur war ihr wichtigstes Anliegen, wurde dabei aber nur als ein erster Schritt zu einer darauf folgenden notwendigen Politisierung des Katalanismus gesehen. Sie hatten bereits klare Vorstellungen von Dezentralismus und Regionalismus, politische Konzepte, die in ihren Augen mit dem Katalanismus einher gehen mussten. *La Jove Catalunya* markiert somit den Übergang von den kulturell-literarischen Vereinigungen der Anfangsphase hin zu den späteren politisch-agitatorischen Vereinen. Aus dem Kreis des *Jove Catalunya* ging auch die 1871 gegründete Zeitschrift *La Renaixensa* hervor, die eine zentrale Rolle unter den katalanistischen Publikationen des hier untersuchten Zeitraums einnahm. Siehe auch Tomàs (ed.) (1992).

festierte sich vor allem in der Volkshochschul-Bewegung,⁹ die mit ihrer ländlichen Ausrichtung die Verbesserung der Lebensbedingungen des Bauernstandes zum Ziel hatte. In beiden Strömungen jedoch sprach man sich auf unterschiedliche Weise für die Schaffung einer „neuen“ und vollständig norwegischen Sprache aus. Es gab durchaus auch jene Sprachnationalisten, die sich lediglich für eine behutsame Anpassung des Dänischen an Dialekte und lokalen Sprachgebrauch einsetzten. Sowohl in Norwegen als auch in Katalonien ist ab den 1880er Jahren tendenziell eine Hinwendung zu pragmatisch-politischen Ansätzen zu beobachten. Trennlinien zwischen den einzelnen Strömungen sind nicht immer leicht zu setzen, auch die einzelnen Akteure konnten während ihres oft jahrzehntelangen Agierens mitunter das Lager wechseln.

Als Quellen dienen Texte relevanter Akteure im norwegischen und katalanischen Sprachnationalismus des Untersuchungszeitraums. Es handelt sich auf norwegischer Seite um Schriften von Ivar Aasen, Bjørnstjerne Bjørnson, Christopher Bruun, Olaus Johannes Fjørtoft, Arne Garborg, Kristofer Janson und Aasmund Olafsen Vinje, Knud Knudsen und Peter Andreas Munch. Bei den Katalanen sind folgende Texte und Personen Gegenstand der Untersuchung: Valentí Almirall, Antoni de Bofarull, Àngel Guimerà, Joan Maragall, Josep Torras i Bages, Enric Prat de la Riba und Pompeu Fabra, dessen Anfang des 20. Jahrhunderts etablierte moderne Grammatik des Katalanischen ihm als Linguist einen ähnlichen Stellenwert für Katalonien geben, wie Ivar Aasen ihn für Norwegen hatte.¹⁰ Die untersuchten Personen eint, dass es ihnen über einen gewissen Zeitraum hinweg gelang, entscheidende Teile der sprachnationalistischen Gruppen zu führen oder zu beeinflussen.

■ 1 Sprache als Ausdruck des Volksgeistes – die Rezeption Herders und Fichtes

Die Instrumentalisierung von Sprache bei dem Versuch der Nationenbildung und im Kampf um Abgrenzung gegen ein Imperium wies die folgenden Grundzüge auf: Sprache wurde als kollektiver Ausdruck der Seele

---

9 Vertreter der *Folkehøyskole*-Bewegung, allen voran der Pastor Christopher Bruun, propagierten eine christliche Bauerngesellschaft und gingen davon aus, dass das Geistesleben sich früher auf den großen Höfen auf dem Land abspielte, bevor es sich in die Städte verlagert habe und dänisch geworden sei.

10 Der Autodidakt Aasen entwickelte quasi im Alleingang die neue, auf lokalen Dialekten beruhende norwegische Sprache, das *Landsmål* (heute *Nynorsk*).

oder des Geistes eines vorgestellten norwegischen oder katalanischen Volkes gesehen. Sie wurde benutzt, um ein ureigenes nationales Territorium zu beschreiben, das sich über Sprachgrenzen definiert. Hierbei wurde von einem homogenen Volk ausgegangen, das gleichsam als organischer Körper lebt und somit also geboren wurde, im Laufe seines Lebens Höhen und Tiefen erlebt und im besten Fall ewiges Leben erlangt oder im schlimmsten Fall absterben muss. Bei der Nation handelte es sich in dieser Vorstellung um eine natürlich gewachsene *Schicksalsgemeinschaft*, um einen Organismus, dessen vornehmster Ausdruck die Sprache sei. Es wird hier der extrem hohe Stellenwert deutlich, den Sprache im Denken der norwegischen und katalanischen Nationalisten innehatte. Die Grundlagen dafür stammten aus denselben Quellen, nämlich vor allem aus den Ideen der deutschen Philosophen Johann Gottfried Herder und Johann Gottlieb Fichte. Sowohl bei Herder als auch bei Fichte findet man die Idee von der Nation als Organismus, mit kollektiver Seele und kollektivem Charakter. Sprache wird als natürlicher Ausdruck der *Volksseele* betrachtet, dessen vornehmstes Merkmal die *Nationalsprache* sei. Laut Herder verfüge jedes Volk über eine ihm entsprechende Sprache, die die Lautwerdung der Volksseele sei. Die Menschheit sei aufgeteilt in linguistische Gemeinschaften, diese stellen Völker dar. Die Sprache ist, so Herder, ein Mittel, nach innen zu vereinen, den Zusammenhalt zu stärken, und nach außen abzugrenzen, zu unterscheiden. Die Nation wird als Familie gesehen, die über gemeinsame Vorfahren, Eigenschaften und Ziele verfügt (Herder, 2001).

Bei Fichte bestand im Grunde schon der Gedanke von der *Konstruktion* einer Nation, seine Strategie lautete Erziehung. Durch Erziehung könnten die Deutschen „zu einer Gesamtheit“, zu einem *Volkskörper* gebildet werden (Fichte, 1978: 23). Sprache habe auf diesen organischen Körper einen unermesslichen Einfluss, da sie „den Einzelnen bis in die geheimste Tiefe seines Gemüts bei Denken, und Wollen begleitet, und beschränkt oder beflügelt“, weiter „die gesamte Menschenmenge [...] auf ihrem Gebiet zu einem einzigen gemeinsamen Verstande verknüpft, welche der wahre gegenseitige Durchströmungspunkt der Sinnenwelt, und der Geister ist [...]“ (Fichte, 1978: 72f.). Sprache wurde bei Fichte zum zentralen Kriterium für Ursprünglichkeit: Es sei entscheidend, ob die „ursprüngliche Sprache“ im Laufe der Zeit beibehalten worden sei oder ob eine „fremde Sprache“ angenommen wurde; letzteres hätte die Auflösung in einer fremden Kultur zur Folge, ein nur oberflächliches Leben der Sprache, die von

ihrer *lebendigen Wurzel* abgeschnitten sei.¹¹ Ganz im Gegensatz hierzu sei das Deutsche ursprünglich, da die Deutschen immer in ihren „ursprünglichen Wohnsitzen“ geblieben seien und somit eine „bis zu ihrem ersten Ausströmen aus der Naturkraft lebendige Sprache“ sprächen (Fichte, 1978: 58f.). Aus dem Verständnis heraus, das Sprachgrenzen auch Landesgrenzen seien, ging für Fichte „die ganze deutsche Nation [...] so weit die deutsche Zunge reicht“ (Fichte, 1978: 228). Der bedeutende Theaterautor Àngel Guimerà, einer der Wortführer des kulturell-konservativen Katalanismus, nahm direkt auf Fichte Bezug und folgerte aus dessen Aussage für Katalonien: „[...] la pàtria dels catalans, la pàtria del nostre cor, arriba i ha d'arribar fins allà a on es parla la llengua catalana“ (Guimerà, 1978b: 1219). Auch Enric Prat de la Riba, ebenfalls ab den 1890ern einer der zentralen Akteure des kulturell-konservativen Katalanismus und Mitbegründer der *Lliga Regionalista*, sah alle Überzeugungen über die Natur der Sprachen stets von den „pensadors alemanys“ ausgehen (Prat de la Riba, 1974: 33). Prat de la Riba übernahm ohne Einschränkungen den organischen Nationsbegriff Herders und dessen Modell von der Aufteilung der Menschheit in *Völker- oder Nationsfamilien*, die jeweils einen festgelegten Charakter besäßen (Prat de la Riba, 1987 [1906]: 51). So seien in Spanien verschiedene organische Einheiten mit eigener Persönlichkeit (= Sprache) entstanden, eine davon sei Katalonien. Und Joan Maragall schließlich, um die Jahrhundertwende einer der führenden Literaten Kataloniens, schloss mit seiner Vorstellung von Sprache als natürlichem Ausdruck des *Volksscharakters* ebenfalls direkt an Herder an. Weiter wurde in seinem Denken die Seele des Volkes von der Landschaft geprägt, in der es lebt (Maragall, 1930f [1986]: 123). Maragall unterschied zwischen der *patria natural* (Sprache) und der *patria política* (die Geschichte und das Handeln des Volkes), die im Naturzustand der Völker verbunden seien. Diese für ihn normale Verbindung sei jedoch nicht immer gegeben, etwa wenn es nötig sei, für ein *Ideal* oder eine *Mission* (hier: die Zurückdrängung der Mauren von der iberischen Halbinsel) die Sprachgrenzen zu durchbrechen und eine größere politische Einheit, ein größeres Vaterland zu formen. Dieses Zweckbündnis sei jedoch sofort wieder aufzulösen, sobald die „Mission“ beendet sei; die natürlichen Vaterländer (*patrias naturales*) müssten erneut in die Freiheit entlassen werden. Dies sei naturgemäß in Spanien seit Jahrhunderten nicht geschehen (Maragall, 1930d: 230). Natürliche Vaterländer müssen, so Maragall, ihre

---

11 Dies sei bei allen neulateinischen Sprachen der Fall, die nur aus fremden Bestandteilen des Lateins, der Sprache des untergegangenen römischen Imperiums, bestünden.

Rechte und ihre Freiheit zurückerlangen, um nach neuen Idealen und neuen Missionen zu streben. Katalonien hingegen habe zwar unermüdlich hierfür gekämpft, sei jedoch besiegt worden (Maragall, 1930d: 230f.).

Hier kann eine direkte Parallele zu dem norwegischen Literaten und Journalisten Aasmund Olafsen Vinje gezogen werden, der als Herausgeber und Gründer der Zeitschrift *Dølen* ab 1858 einer der frühen Sprachnationalisten war und der Erste, der in Schrifttexten Ivar Aasens *Landsmål* benutzte, allerdings ohne sich dabei um Grammatikregeln zu scheren. Während bei Maragall das politische (Kastilien/Spanisch) dem natürlichen (Katalonien/Katalanisch) Vaterland gegenüberstand, entstand bei Vinje die Idee einer äußeren, politischen Seite des Vaterlandes, die einer inneren, lebendigen Seite gegenüberstünde. Die äußere Seite der Nation war für ihn durch Symbole wie Fahnen und Wappen, durch Staatsräte und das Parlament (*Storting*) repräsentiert, die innere, lebendige Seite hingegen werde von der Sprache verkörpert. Ein „inneres“ und „nationales Leben“ könne nur mit äußeren Formen in Einklang gebracht werden, wenn es aus der Denk- und Sprechweise des Volkes („Folkets eget Tungemaal og Tenkning“) bestehe (Vinje, 1917a: 238). Maragall und Vinje vertraten also die Ansicht, dass beide Seiten des Vaterlandes im Idealfall vereint sein könnten, jedoch aufgrund historischer Prozesse getrennt worden seien. Vinje, der die dänische Sprache verabscheute, war der Ansicht, dass die allgegenwärtige Dominanz des Dänischen die Entfaltung des *norwegischen Geistes* verhindere. Generell war im Zusammenhang mit Sprache stets vom Geist die Rede, der die Sprache forme, so dass die Sprache wiederum Ausdruck dieses Geistes sei. Bei dem Führer der *Folkehøyskole*-Bewegung, Christopher Bruun, hieß es:

Det er Folke-Ånden som stadig indvirker på Folkets medfødte Tungemål, og som råder for dets Udvikling gjennem Tiderne. Folke-Ånden og Tungemålet står i den nøieste og inderligste Sammenhæng med hinanden. (Bruun, 1971: 167)¹²

Auch Ivar Aasen, der schon 1836 in seinem vielleicht eine Art Gründungsmanifest des norwegischen Sprachnationalismus darstellenden Aufsatz *Om vort Skriftsprog* Sprache als „Nations fornemste Kjendemerke“ bezeichnete (Aasen, 1984: 53), schrieb fast 50 Jahre später, 1883: „Det er

---

12 „Der völkische Geist ist es, der stets auf die angeborene Sprechweise des Volkes einwirkt und der auf deren Entwicklung durch die Zeiten drängt. Völkischer Geist und die Art zu sprechen stehen in genauestem und innersten Zusammenhang“ (Dieses Zitat, wie die folgenden, wurde vom Autor übersetzt).

daa Tungemaalet, som elles er det tryggaste Merket paa Folket. [...] Maalet er nokot, som viser inn i sjolve Hugen og Tankelaget hjaa eit Folkeslag.“ (Aasen, 1984: 184f.)¹³ Stets finden sich die Gedanken Herders und Fichtes wieder, dass die Sprache eines Volkes seine Art zu denken widerspiegeln und dass reine, geschliffene Gedanken voll von *unmittelbarem Geist* überhaupt nur in der jeweils „eigenen“ Sprache möglich seien. Ein weiterer Schlüsseltext der norwegischen Sprachbewegung schließlich stammt von dem einflussreichen *Landsmål*-Schriftsteller Arne Garborg. In *Den ny-norske Sprog- og Nationalitetsbevægelse* ist von Sprache als der *geistigen Fabne* und des *geistigen Ausdrucks* der Nation die Rede. Sprache sei eine Art Gefäß von allem, was das Volk in seiner Geschichte erlebt habe, in ihr sei alles niedergelegt und in ihr spiegeln sich in einem *geistigen Reflex* die Natur des Landes wider. Sprache sei ein *geistiges Naturprodukt*, „[...] en Væxt, der organisk voxer frem af og har sine Rødder dybt i selve det menneskelige Væsen“ (Garborg, 1971: 123ff.)¹⁴ Während Maragall und Vinje, wie beschrieben, das Vaterland in ein politisches und ein natürliches (Maragall) bzw. ein äußeres und ein inneres (Vinje) aufteilen, so konnte Garborg mit einer *Zwei-Nationen-Theorie* aufwarten. Hier unterschied Garborg zwischen der rein norwegischen *hjemmenasjon* und der dänisch-norwegischen *innflytternasjon*, also der Heimat- und der Einwanderernation (Garborg, *Den 17de Mai*, 15.06.1897). Letztere setzte sich für ihn aus den herrschenden Beamteneliten zusammen, die entweder aus Dänemark nach Norwegen kamen oder aus „dänisierten“ Norwegern bestanden, die in Kopenhagen ihre Ausbildung erhalten hatten. Diese Zwei-Nationen-Lehre war naturgemäß über Sprache begründet und lebte von einer für Garborg symptomatischen Stadt-Land-Dichotomie; auf der einen Seite die in alten norwegischen Dialekten sprechenden Bauern und auf der anderen Seite die gebildeten Städte, die Dänisch sprachen: „Det er ingen Nationalitet, so lengje det er tvo Maal og daa paa ein Maate tvo Folkaslag i Landet, som inkje er vaksne i hop“ (Garborg, *Fraa Bygd og By*, Nr. 8, 1877).¹⁵ Garborgs Ziel war es, diese Gegensätze zu einer Nation mit einer Sprache zu verbinden.

Der Erziehungsgedanke Fichtes schließlich fand sich bei Torres i Bages wieder: Es sei notwendig, so der Kirchenvertreter, den Geist des Vaterlan-

---

13 „Die Sprache ist das sicherste Merkmal eines Volkes. [...] Sprache gibt Einblick in das innerste Verlangen und die Gedankengänge eines Volkes.“

14 „Eine organisch wachsende Pflanze, die ihre Wurzeln im tiefsten Innern des menschlichen Wesens hat.“

15 „Es besteht keine Nationalität, so lange es zwei Sprachen und somit in gewisser Weise zwei Volksarten im Lande gibt, die nicht zusammengewachsen sind.“

des zu fördern und zu unterrichten (Torres i Bages, 1981: 32).¹⁶ Ausdruck dieses Geistes war bei ihm ebenso die Sprache, ganz konkret auf den Punkt gebracht: „[...] la llengua és el poble.“ (Torres i Bages, 1981: 42) Davon abgesehen findet man auch bei ihm die Vorstellung von der Nation als organischer Einheit oder auch einer „Föderation von Familien“, die von der gleichen Wurzel stamme. Für die Kirche seien schon immer die wahren sozialen Einheiten jene gewesen, die von den Sprachen geformt werden. Bages betonte fortwährend das Natürliche und somit Gottgewollte und setzte es in Kontrast zum Künstlichen. Letzteres manifestierte sich bei ihm nicht nur in der „babylonischen“ modernen Stadt, sondern auch vor allem in dem dauerhaften Übernehmen fremder Sprachen, also hier des Spanischen. Natürlich seien hingegen das Landleben, das Festhalten an vermeintlich alten Bräuchen und die Pflege der Muttersprache. Torres i Bages stellte seine Position als offizielle Position der Kirche dar und machte sie gleichsam unangreifbar. Dadurch gab er ihr wesentlich mehr Gewicht.

Von nahezu allen norwegischen und katalanischen Sprachnationalisten wurden ab der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts Herder und Fichte rezipiert. Die Vorstellung von der Nation als einem Organismus, dessen wesentlichstes Erkennungs- und Unterscheidungsmerkmal die Sprache sei, wurde fast durchweg übernommen.¹⁷ Das Denken in Norwegen und Katalonien war hierbei fast deckungsgleich, mit dem Unterschied, dass viele Katalanen neben der Sprache ihr klassisches Zivilrecht als Ausdruck der Volkspersönlichkeit und als genuin katalanisch werteten. Hier sind vor allem Prat de la Riba und Torres i Bages zu nennen. Die politische Situation, in der sich die katalanischen und norwegischen Nationalisten befanden, ähnelte insofern der Situation ihrer geistigen Vorbilder Herder und Fichte, als auch diese fast 100 Jahre zuvor für die Einigung von vermeintlich zusammengehörenden Regionen zu einer deutschen Nation agiert

---

16 „[...] és necessari abans de tot fomentar i educar l'esperit de la pàtria.“

17 Eine bemerkenswerte Ausnahme stellt hier Valentí Almirall dar, der in seinem progressiven liberal-demokratischen Verständnis von Nation romantische Begriffe wie *Geist* und *Seele* sowie die Idee von der Nation als Organismus nicht in sein Denken einfließen ließ. So war etwa Torres i Bages' Hauptwerk *La tradició catalana* ein bewusster Gegenterwurf zu Almiralls *Lo Catalanisme* (1886). War Almirall während der 1880er mit seinen Zeitungs- und Organisationsgründungen sowie dem Abhalten von Kongressen ein zentraler und wichtiger Akteur des Katalanismus, so konnte er später nicht gegen die konservativen Traditionalisten bestehen, deren Strömung sich nach und nach als dominierend durchsetzte.

hatten.¹⁸ Hier entstand die Idee, diese Einheit über Sprache und Kultur zu definieren, somit von anderen Einheiten abzugrenzen und sich als eigenständiges Kollektiv zu positionieren. Ein bedeutsamer Unterschied liegt in der Tatsache, dass mit dem Katalanischen eine Jahrhunderte alte Sprache verteidigt und in alten Glanz gesetzt werden sollte, die nie aufgehört hatte zu existieren, während es den norwegischen Sprachnationalisten gleichsam um die Neuschaffung einer Sprache aus alten (mündlichen) Dialekten ging, dem *Landsmål* bzw. heutigen *Nynorsk*. Beide hatten jedoch den Versuch gemein, sich von der eingedrungenen Sprache des „Imperiums“, die zunehmend nicht mehr als die eigene akzeptiert wurde, zu befreien. Interessant ist auch die in beiden Regionen in verschiedenen Varianten zu findende Unterscheidung in zwei Vaterländer bzw. zwei Nationen.

■ 2 Der Blick auf die Zentralmacht und die Selbstwahrnehmung als Nation

Die vielfältigen Versuche, sich von dem Machtzentrum abzugrenzen, führen zu der Frage, wie der dominierende Nachbar bzw. die Zentralmacht und ihre Sprache gedeutet wurden. Unterschiede gab es in Norwegen und Katalonien vor allem in der Bewertung der Gegenwart: In Norwegen hielt alles Neue stets über Kopenhagen Einzug, über die vielfältigen Verbindungen zu Dänemark auch nach 1814 fühlte man sich den pulsierenden Zentren Europas gleichsam näher. Das geistige und kulturelle Leben Norwegens fand noch weit bis ins 19. Jahrhundert vorwiegend in Kopenhagen statt. Hier wurden die künftigen norwegischen Eliten an der Universität ausgebildet,¹⁹ hier veröffentlichten norwegische Autoren ihre (in dänischer Sprache verfassten) Werke in dänischen Verlagen. Für die norwegischen Nationalisten war es somit ein schwieriges Unterfangen, eine große Anzahl Menschen von dem Wert etwa norwegischer Bauernbräuche zu überzeugen oder davon, dass die Aussprache eines Fjordbauern der „dänisierten“ Stadtaussprache vorzuziehen sei. Es galt dafür zu werben, dass Hochkultur in Norwegen sich von Dänemark abgrenzen und nicht zwangsläufig auf Dänisch sein müsse; das reichere Dänemark wurde stets auch als kulturell entwickelter betrachtet.

---

18 Fichte etwa schrieb seine Reden an die deutsche Nation 1808 unter dem Eindruck der französischen Besatzung.

19 Die erste norwegische Universität in Kristiania (Oslo) nahm erst 1813 den Betrieb auf und war zunächst von bescheidenem Ausmaß.

Ganz anders lag der Fall in Katalonien. Hier wuchs während der *Renaixença*²⁰ ein Gefühl der moralischen und wirtschaftlichen Überlegenheit gegenüber Kastilien und Restspanien, das seit Jahrhunderten an Dekadenz und Stillstand leide, während es von einer Vielzahl aufstrebender europäischer Mächte in Technik, Macht, Ideen und Wohlstand überrundet worden sei. Kastilien wurden zwar die politischen und kulturellen Leistungen der Vergangenheit zuerkannt, der Grundtenor lautete jedoch, die Zeit Kastiliens sei abgelaufen, es könne im *modernen Zeitalter* nicht mehr das legitime Zentrum Spaniens sein. So war der Unmut über „das Zentrum“ nicht gering. Guimerà sprach vom „despòtic centralisme“ und vom „cadàver corromput i repugnant del centralisme“. In der November-Ausgabe des Jahres 1898 von *Lo Catalanista* war von der „anormalitat del Estat Espanyol“ und von einem „pahís brutalment unformat“ die Rede (Guimerà, 1978d: 3f.). Ähnlich äußerte sich Maragall, der den Zentralstaat als *gegen die Natur* begriff (Maragall, 1930e: 19ff.). Die katalanischen Nationalisten traten zwar für die katalanische Nation ein, die sie im Gegensatz zur *patria grande* Spanien als *patria chica* sahen, eine vollständige Loslösung von Spanien stand jedoch (zunächst) nicht zur Debatte. So stand die Idee des *regionalismo* hoch im Kurs, der die zwei Nationen Spanien und Katalonien miteinander in Einklang zu bringen versuchte. Katalonien wurde als die Region gepriesen, die durch moralische, kulturelle und ökonomische Überlegenheit Spanien in die Moderne führen könne. Köpfe wie Prat de la Riba und Maragall waren der Ansicht, dass Katalonien als einzige Region in Spanien die Moderne repräsentiere, während Kastilien in einer vergangenen Epoche verharre, deren Zeit abgelaufen sei (Maragall, 1930b: 96f.).²¹ Nun wollte man Spanien retten, indem Katalonien als Vorbild für sämtliche Regionen der iberischen Halbinsel dienen sollte. So gab es Pläne für eine Art Groß-Iberien unter katalanischer Führung, um so ein neues Imperium von Weltgeltung zu errichten und quasi mit vereinigten Kräften die katalanische Zivilisation in die Welt hinauszutragen (Maragall, 1930c: 110f.;

---

20 Der hier und im Folgenden verwendete Begriff *Renaixença* (Renaissance oder Wiederauferstehung) steht für die hier behandelte Epoche des kulturellen Bemühens, die katalanische Sprache und Literatur neu zu beleben. Er steht im Gegensatz zur vorher erlebten *Decadència*.

21 „[...] la nueva civilización es industrial, y Castilla no es industrial; el moderno espíritu es analítico, y Castilla no es analítica; los progresos materiales inducen al cosmopolitismo, y Castilla, metido en un centro de naturaleza africana, sin vistas al mar, es refractaria al cosmopolitismo europeo [...] Castilla ha concluido su misión directora y ha de pasar su cetro a otras manos.“

1930d: 232f.; 236ff.; Prat de la Riba, 1987: 85; Ucelay-Da Cal, 2003). Das hier skizzierte Denken fand gleichsam an einem Wendepunkt statt, an dem sich die Katalanisten sowohl der relativen Bedeutungslosigkeit und Rückständigkeit Spaniens als auch ihres eigenen mangelnden Einflusses in der spanischen Politik bewusst wurden. Gleichzeitig betrachtete man in einem neu entstandenen Selbstbewusstsein die eigene Region mit dem kosmopolitischen Zentrum Barcelona als dem Rest Spaniens überlegen. Neben dem „Nationalismus kleiner Völker“, von dem Hroch spricht, hat der relativ unbekannte „Imperialismus kleiner Völker“, zu dem es eben auch in Katalonien Tendenzen gab, erst in der jüngsten Vergangenheit in die Literatur Eingang gefunden (Ucelay-Da Cal, 2003).

Die Ausgangslagen zur Bewertung des dominierenden Zentrums waren also ganz verschieden. In Norwegen wurde Dänemark fast ausnahmslos, wenn auch oft zähneknirschend als kulturell und wirtschaftlich bedeutend anerkannt, in Katalonien sah man die (nicht immer positiv bewerteten)²² historischen Leistungen Zentralspaniens, fühlte sich jedoch in der Gegenwart kulturell und wirtschaftlich überlegen. Auch der mit der Politik zusammenhängende Blick auf die Sprache fiel recht verschieden aus. Äußerte man sich in Norwegen positiv über die dänische Sprache, so eben in der Regel nur in Verbindung mit ihrer Eigenschaft als Vermittlerin bedeutender Kulturleistungen (z.B. Janson, 1971: 107).²³ Schönheit konnte man in nationalistischen Kreisen dieser Sprache jedoch nicht abgewinnen. Besonders A. O. Vinje äußerte sich stets negativ über das Dänische und warf ihm vor, durch sein Eindringen den „starken norwegischen Geist“ vertrieben zu haben (Vinje, 1916: 227).²⁴ Als einer der wenigen voll des Lobes für das Dänische war der späte Bjørnson, da es seiner Ansicht nach den Norwegern überhaupt erst eine einheitliche Sprache und mit ihr die Zivilisation gebracht habe (Bjørnson, 1900: 3f.). Bjørnson widersprach

---

22 So wurde etwa die Eroberung und Ausbeutung Lateinamerikas als kastilisches Unternehmen betrachtet, von dem man sich gern distanzierte.

23 Kristofer Janson war Pfarrer und Schriftsteller und mit A.O. Vinje einer der Ersten, der seine Texte in *Landsmål* verfasste: „Det stærke åndelige Liv, som Danmark bar i de Dage, strømmede velgjørende også ind over os, men desværre uadskillelig forbunden med det danske Mål.“ („Das starke Geistesleben, das jenerzeit von Dänemark ausging, strömte auch wohltuend zu uns, leider jedoch untrennbar verbunden mit der dänischen Sprache“).

24 „Her talas dansk, og hvert eit Ord, det snører til vort Tungebaand, og jagar fraa vor Fædres Jord den store sterke norske Aand.“ („Hier spricht man Dänisch, und jedes Wort schnürt an unseren Stimmbändern und verjagt aus den Gefilden unserer Vorväter den großen, starken norwegischen Geist“).

auch als einer der wenigen dem gängigen Argument unter den Sprachnationalisten, dass das Dänische in Schule und Kirche der Volksbildung hinderlich sei, da es so weit von der Alltagssprache der Bevölkerung entfernt sei. Er drehte dieses Argument um und behauptete, so weit er wisse, habe kein anderes Volk verhältnismäßig so viele Bauernsöhne hervorgebracht, die sich zu Universität und Wissenschaft, Technik und Handel und Literatur und Kunst vorgearbeitet hätten, dies alles durch das Erlernen und die Kenntnisse einer „höheren Sprachform“, deren zusätzliche Beherrschung zu der Alltagssprache nur Vorteile brächte.

Die meisten der katalanischen Nationalisten standen der spanischen Sprache prinzipiell positiv gegenüber. Immer wieder wurden der Wohlklang und die schöne Form des Kastilischen erwähnt (Almirall, 1979: 82.; Maragall, 1930a: 238). Àngel Guimerà wiederum äußerte sich ebenfalls positiv zum Spanischen, hob jedoch hervor, dass es Unterschiede gebe, je nachdem wo es gesprochen werde (Guimerà, 1978c: 1187). Auch andere Katalanisten lobten in der Regel das Spanische, wenn es in seinem „angestammten Territorium“ bleibt, lehnten es jedoch ab, sobald es nach Katalonien dringt, und stellen dar, wie sehr die Katalanen immer wieder gezwungen worden seien, sich diese Sprache, die nicht die ihre ist, zu eigen zu machen. Die Darstellung der dominierenden Macht schwankte auf beiden Seiten stets zwischen der Beschreibung als Brüder und vom Wesen äußerst ähnlich, und als vollkommen entgegengesetzt, wobei letztere Darstellung überwog, je nachdem wohl aber auch, was mit dem jeweiligen Text bezweckt war und an wen man sich richtete. Wichtiger Teil der Selbstwahrnehmung war es, das Verhältnis zur jeweils dominierenden Macht zu klären. Im Zeichen des allorts sprießenden Nationalismus geschah dies im Kontext des Ringens zweier kleiner (vermeintlich) wenig wahrgenommener Regionen um Identität und Bedeutung.

■ 3 Ruhmeszeit, Niedergang und Auferstehung von Sprache und Nation: Die drei Phasen in der nationalen Geschichtsschreibung

Zu dem bereits beschriebenen organischen Denken passte der einsetzende Entwurf zyklischer Nationalgeschichten, in denen die vermeintlichen Lebensphasen der Nation nachgezeichnet wurden. Hierbei ging es darum, möglichst ungebrochene Kontinuitäten aufzuzeigen. Nahezu alle europäischen Nationalgeschichten des hier untersuchten Zeitraums wiesen dieselbe Thematik auf: Ein Ursprungsmythos beschrieb die mythischen Anfänge der naturgemäß uralten Nation. Es folgte die Beschreibung von Aufstiegen

und Niedergängen; der Aufstieg kulminierte stets in einem goldenen Zeitalter, auf das eine Verfallsgeschichte folgte. Für Gegenwart und Zukunft wurde je nach Situation vor dem drohenden (erneuten) Abstieg gewarnt, oder die Beschreibung der Geschichte der Nation mündete in einer triumphalistischen Selbstbestätigung. Um die Nation zu erhalten oder erneut ans Licht zu führen, gingen die erzählten Nationalgeschichten schließlich in der Regel mit einem Aufruf zur Sammlung der nationalen Kräfte einher (Berger, 2008: 9). All dies trifft auch voll und ganz auf die hier untersuchten Regionen zu. Ferner bezog sich dieses zyklische Denken (vergangene Glanzzeit – Niedergang – erneute Auferstehung) auch immer auf Sprache. Sowohl in Norwegen als auch in Katalonien wurde die eigene glanzvolle Epoche für das Hochmittelalter angesetzt; für die norwegischen Sprachnationalisten endete sie mit Beginn der Kalmarer Union²⁵ 1397 oder spätestens mit der sich langsam durchsetzenden Reformation in Norwegen im Verlauf 17. Jahrhunderts; der Gebrauch des Dänischen als Kirchensprache und die Bibel auf Dänisch waren starke Faktoren bei der Zurückdrängung von Altnorwegisch, zumindest im schriftlichen Gebrauch. Für die Katalanen bedeutete die Reichseinigung mit der Matrimonialunion der katholischen Könige 1479 das Einsetzen ihres Niedergangs und einen wachsenden Autonomieverlust der katalanischen Länder. Die Zeit des Mittelalters wird in beiden Regionen als *Zeit der Einheit und Gleichheit* beschrieben. Die Eliten, die Herrschenden und die Reichen, waren laut den Konstruktionen der Sprachnationalisten mit den untersten Schichten der Gesellschaft durch gleiche Sprache und Sitten verbunden. Zwischen Stadt und Land gab es keine kulturellen und sprachlichen Unterschiede. In dieser Zeit sei auch die Sprache am reinsten gewesen (Aasen, 1984: 73; Fjortoft, 1971: 81; Guimerà, 1978a: 1202). In Katalonien schmerzte speziell die Teilung der katalanischen Länder in (Zentral-)Katalonien, València und Mallorca.²⁶

---

25 Dieses politische Bündnis vereinte ab 1397 die drei Staaten Dänemark, Schweden und Norwegen in Personalunion. Es zerbrach 1523 an dem zunehmend eigenmächtigen Handeln des aufstrebenden Schweden. Norwegen war schon seit 1380 in Personalunion mit dem dänischen Königreich vereint. Dabei bewahrten beide Reiche ihre innenpolitische Selbständigkeit, führten jedoch eine gemeinsame Außenpolitik. Der dänische König war der gemeinsame Herrscher über beide Reiche.

26 Die Betonung regionaler Unterschiede innerhalb der *països catalans* hat eine lange Tradition und ist bis heute aktuell. Vor allem während der Franco-Diktatur sollte hierdurch die Opposition aus den Regionen neutralisiert werden („teile und herrsche“), doch bis heute kommt es aus der Region València und von der Insel Mallorca immer wieder zu „Imperialismus“-Vorwürfen gegen das zentrale Katalonien in und um Barcelona und seine Sprachvarietät. Bis heute sind die Debatten darüber nicht verstummt, ob die

Dies sei im 14. und 15. Jahrhundert anders gewesen.²⁷ Neben der beschworenen (sozialen *und* sprachlichen/kulturellen) Einheit und Gleichheit des Mittelalters wurde die schiere Größe der Sprache zu jener Zeit evoziert. So wurde vor allem auf die bedeutende Literatur verwiesen (Guimerà, 1978d: 1196ff.).²⁸ A. O. Vinje etwa konstatierte, Norwegen habe die besten Schriften und die reinste Sprache besessen. Weder Dänemark noch Schweden besaßen auch nur ein lesenswertes Buch, während die norwegische Schreibkunst am Blühen gewesen sei.²⁹ Folglich sollten Schweden und Dänemark nun von Norwegen lernen, so wie es früher auch schon der Fall gewesen sei. Hieraus sprach das bei vielen nationalistischen Vorkämpfern latent vorhandene Gefühl des Unterlegenseins gegenüber dem Imperium, das sich eben auch in der Überhöhung der eigenen Vergangenheit und dem Wunsch nach Belehrung des „großen Bruders“ Ausdruck verschaffte. Generell überwog in Norwegen und Katalonien der Hinweis darauf, dass die jeweilige Sprache voll *ausgebaut*³⁰ gewesen sei, da sie in allen gesellschaftlichen Bereichen selbstverständlich zur Anwendung kam und somit keine Sphäre zu hoch für sie war. In Katalonien wurde eben nicht das spanische *siglo de oro* des 16. und 17. Jahrhunderts als eigene Glanzzeit gewertet, sondern ganz im Gegenteil ging diese politische und kulturelle Expansions- und Blütezeit, das *Renacimiento* Kastilien-Spaniens mit dem Niedergang (der *Decadència*) Kataloniens (aufgrund der vereinnahmenden Zentra-

---

valencianische Varietät des Katalanischen eine eigenständige Sprache sei; siehe hierzu Cuenca (2003); Sanchis Guarner (1968).

- 27 So etwa Prat de la Riba (1974: 60f.): „[...] tan catalans eren els fills del vell Principat, com els de la florida València, com els de la dolça Mallorca. Tots eren catalans i tots s’ho deien, tots en el mateix català parlaven i escrivien.“ Siehe auch Bofarull (1987: 327ff.).
- 28 In Norwegen war man besonders stolz auf die zwischen 1120 und dem 15. Jahrhundert entstandene Saga-Literatur.
- 29 „Det var vi, som havde die beste Skrifter, og vort Maal var det reinaste [...] hverken Danmark eller Sverig aatte ei Bok, som var værd at sjaa i, daa vor Bokskrivning var blømande.“ (Vinje, 1916: 229; „Wir hatten die besten Schriften und unsere Sprache war am Reinsten [...] weder Dänemark noch Schweden besaßen ein Buch, dass es wert gewesen wäre hineinzuschauen, als unsere Buchkunst am Blühen war“).
- 30 Hier sind Sprachen gemeint, die bewusst zu Standardsprachen aus- oder umgestaltet wurden. Der Grund für die Anerkennung des norwegischen *Bokmål* und des Katalanischen als eigenständige Sprachen – und nicht als Dialekte ihrer *Bezugssprachen* (Dänisch und Spanisch) – läge somit weniger in ihrer linguistischen Sonderstellung begründet als vielmehr in ihrer soziologischen Verselbstständigung durch die standardisierenden und *ausbauenden* Bemühungen der Sprachnationalisten. Der hier verwendete Begriff *Ausbau-sprache* geht auf Heinz Kloss zurück, der jedoch wie so viele deutsche Wissenschaftler im Dritten Reich seine Forschung in den Dienst des Nationalsozialismus stellte (Kloss, 1978).

lisierungsbemühungen Madrids) einher. So ist die Glorifizierung des katalanischen Mittelalters mit dem autonomen aragonesisch-katalanischen Teilkönigreich³¹ auch als Antwort auf das im Untersuchungszeitraum quasi abgeschlossene Madrider Programm der massiven staatlichen Einigung und der damit einhergehenden Verdrängung des Katalanischen aus der öffentlichen Sphäre zu verstehen.³² Katalonien wurde nun, so Guimerà, das „unglücklichste Volk der Erde.“³³

Auf die Glanzzeit des Mittelalters folgte also der Jahrhunderte lange Niedergang, der für die Norweger etwa 400 Jahre andauerte und in Katalonien z.B. von Maragall mit 500 Jahren beziffert wurde (Maragall, 1930a: 238). Um diesen Zustand zu beschreiben, bediente man sich etwa *Nacht*- und *Schlaf*-Metaphern. So ist in Ibsens 1867 erschienenem Theaterstück *Peer Gynt* von der 400-jährigen Nacht die Rede, während Guimerà von einem Jahrhunderte langen Schlaf spricht.³⁴ In dem Text des Nationaldichters und Volksaufklärers Henrik Wergelands *Om norske Sprogreformation* von 1835, einem frühen, jedoch ganz und gar zentralen und von der nachfolgenden Generation von norwegischen Sprachnationalisten stets rezipierten Text, der sich mit Sprach- und Nationsfragen auseinandersetzt, wird eine Bibelallusion bemüht; man sei wie das Volk Israel 400 Jahre in einem Ägypten (lies: *Dänemark*) umhergeirrt. Während die Sprechweise des Volkes dies unbeschadet überstanden habe, gehöre die Schriftsprache noch immer in das alte Ägypten, dessen Schlitten vom (norwegischen) Volk gezogen werden.³⁵ Die Schuld für den vermeintlichen Niedergang wurde

31 Seit 1137 bestehendes Reich, das im Hoch- und Spätmittelalter mit dem Prinzipat Katalonien als wirtschaftlichem und kulturellen Zentrum zeitweise zur führenden Macht des westlichen Mittelmeerraumes aufstieg.

32 1822 verschwand das katalanische Strafrecht, 1825 wurde in öffentlichen Schulen das Katalanische als Unterrichtssprache verboten, 1834 die selbstständige Gerichtsbarkeit aufgelöst, und 1865 wurde die Abfassung notarieller Urkunden in katalanischer Sprache untersagt (auf Letzteres bezieht sich Guimerà: das Kastilische klänge „[a]vorrible i desesperant quan anem a morir i el notari la imposa en la nostra boca fins en aquell acte més íntim [...] Fins a l'instant de la mort [...] se'ns persegueix amb aquesta condició humiliant [...]“ [Guimerà, 1978c: 1187]); vgl. auch Brunn (1978: 285).

33 „[...] el poble més infortunat de la terra. De la cima de la seva grandesa ha anat davallant de graó en graó, als fons de la més negra desventura.“ (Guimerà, 1978c: 1182)

34 „Akk, men så kom fremmedåget / Og forplumret urskogs-sproget. / Firehundreårig natten / ruget over abekatten“ („Ach, so brach jedoch das fremde Joch über uns herein / und verwässerte des Urwalds Sprache. / Die vierhundertjährige Nacht / brütete über dem Affen“ (*Peer Gynt*, 4. Akt; hier ist die Nacht-Metapher allerdings eher ironisch gemeint). Siehe außerdem Guimerà (1978a: 1205) und Prat de la Riba (1974: 61).

35 „Landets Charakter præger sig i Folkets; dettes i Sproget. Ikkun om vort Israel, der ogsaa har

nicht immer beim Imperium verortet. Wohl gab es bei den Norwegern die notorische Dänenfeindlichkeit etwa eines A. O. Vinje (Vinje, 1917: 204), doch gab es auch oft Stimmen, die die eigene Nachlässigkeit im Umgang mit der Sprache bedauerten (Aasen, 1984; Guimera, 1978f: 1211).

. In Katalonien richtete sich die Kritik dabei oftmals nicht so sehr gegen „das Volk“, als vielmehr gegen die intellektuelle Speerspitze, *els sabis*, die allzu leichtfertig in ihren Schriften das Katalanische gegen Spanisch ausgetauscht haben. Bei der einfachen (ländlichen) Bevölkerung hingegen habe sich das Katalanische – so wurde auch in Norwegen argumentiert – über die Jahrhunderte halten können, sie habe die Sprache zumindest in mündlicher Form konserviert, weswegen auch zumindest von einem vollständigen Tod der katalanischen Sprache zu keinem Zeitpunkt die Rede habe sein können (Almirall, 1979: 82; Maragall, 1930a: 238). Innerhalb der sprachnationalistischen Bewegung gab es in Norwegen auch jene Fraktion, deren Bewertung der Geschichte auf eine starke Akzeptanz des Dänischen hinauslief; aufgrund der Jahrhunderte langen gemeinsamen Geschichte könne das Dänische auch gleichzeitig als Norwegisch betrachtet werden, eine Beibehaltung der (dänischen) Schriftsprache bzw. ihre nur behutsame, schrittweise Anpassung an norwegische Sprechgewohnheiten bringe mehr Vor- als Nachteile mit sich, sei gleichsam natürlich und nicht zu beklagen.³⁶

Die Gegenwart des untersuchten Zeitraums wurde in Norwegen und Katalonien als Zeit des neuen Aufbruchs, gleichsam der Auferstehung der Nation gesehen. Nach dem Jahrhunderte währenden Schlaf war nun stets von *Erwachen* die Rede. Die ganze Bewegung des Wiederbelebens und Erwachens fand sich in Katalonien unter dem Schlagwort *Renaixença*, wel-

---

været 400 Aar i et Ægypten, maae vi med Sorg sige, at dette, der i fuldt Maal er Tilfælde med det egentlige Folk og dets Tale, ikke opfyldes tilfredsstillende i Skriftsproget. Det hører hjemme i vort gamle Ægypten og paa dets Sletter mellem det trallende Folk.“ („Der Charakter eines Landes spiegelt sich im Volk wider; und dessen Charakter in der Sprache. Wie das Volk Israel hat auch sie 400 Jahre in einem Ägypten ausgeharrt, und mit Sorge müssen wir feststellen, dass dies, das in der Schriftsprache noch immer kein zufriedenstellender Zustand erreicht ist. Sie ist weiter zu Hause in unserem alten Ägypten und auf dessen Schlitten, die unser Volk zieht“, Wergeland [1832], abgerufen am 05.06.2008).

36 Vor allem der späte Bjørnson ist ein Vertreter dieser Richtung. Mit dem Dänischen habe man eine Sprache bekommen, die gleichsam ein Weg „ind til Byerne og Dalerne udenifra“ sei („hinein in die Städte und aus den Tälern hinaus“). Durch das Dänische sei das norwegische Volk zu Kultur und Ansehen gelangt, „som bare for hundre Aar siden var Folkenes Askepot“ („das noch vor hundert Jahren das Aschenputtel der Völker war“; Bjørnson [1900: 3f.]).

ches somit einer ganzen katalanischen Epoche den Namen gab. In Norwegen war das Erwachen mit dem Ende der *Unmündigkeit* verknüpft, das norwegische Volk sei sich nunmehr seiner Größe und Selbstständigkeit bewusst und trete an, das Erbe der Vorväter zu erneuern (Aasen, 1984: 53). Man brauche sich der eigenen Identität nicht mehr zu schämen, sondern könne sich an der Größe der eigenen Sprache, der eigenen Literatur erfreuen (Prat de la Riba, 1987: 20). Naturgemäß entsprachen die von den nationalistischen Sprachenthusiasten gemachten Aussagen keineswegs unbedingt einer radikal gewandelten Realität, vielmehr sind sie oftmals als eine Mischung aus Durchhalte-Parolen und rhetorischer Vorbereitung jenes Bodens zu verstehen, auf dem die nationalistische Saat aufgehen sollte. So wurde denn auch die unmittelbare Gegenwart weiter oftmals negativ bewertet. Man war zwar froh über die vermeintliche Auferstehung der katalanischen Kultur, die Erweckung der Sprache, doch wurde auch stets beschrieben, was es alles noch zu tun gäbe, damit dann *in naber Zukunft* die Nation in vollem Glanz erstrahle. Kummer bereitete zudem der „mangelnde Kooperationswille“ der einfachen Bevölkerung, die ganz überwiegend völlig verständnislos auf die Aktivitäten der nationalistischen Sprachenthusiasten reagierte. Gut dokumentiert ist dies etwa in den Tagebuchaufzeichnungen Ivar Aasens, in denen sich der Bauernsohn und *folkevenn* im Zusammenhang mit seinen für die Dialektsammlungen nötigen ausgedehnten Reisen immer wieder negativ über den Kontakt mit dem wenig gebildeten Volk äußerte, das sich nicht für seine ehrgeizigen Sprachziele interessiere, ihm gar bisweilen mit Geringschätzung und Misstrauen begegnete (Aasen, 1957: 85; 98; 126; 134; 244). Wenn von einem Erwachen die Rede war, galt dies vor allem für die eigenen nationalistisch gesinnten intellektuellen Kreise. So wurde zwar auch von Àngel Guimerà konstatiert, das Katalanische werde wieder „cada dia més i més“ in Katalonien gesprochen, wie ein Meer, das von täglich wachsenden Flüssen gespeist werde, sei die Sprache geworden (Guimerà, 1978a: 1207; 1210). Aussagen über den wachsenden Gebrauch der eigenen Sprache trafen jedoch immer nur auf den eigenen quantitativ sehr begrenzten Kreis Intellektueller zu. Dass im Zusammenhang mit Sprache von Erwachen und Aufbruch die Rede war, sagt viel über die Bedeutung aus, die sich ein überschaubarer Personenkreis selbst beimaß, wenig jedoch über deren tatsächlichen Einflussgrad über ihre eigenen Kreise hinaus.

In der Bevölkerung war nichts von einer Umbruchszeit zu beobachten. Sie sprach in Katalonien, wie sie auch vorher immer gesprochen hatte – Katalanisch, und in Norwegen wurden weiter die Mundarten mit Anleihen

aus dem Altnordischen gesprochen. Die Wortführer des nationalistischen Aufbruchs hingegen mussten sich meist mühsam an die von ihnen propagierte Sprache herantasten. So sind auffällig viele Texte der Katalanisten auf Spanisch verfasst, gute Katalanisch-Kenntnisse mussten oft erst erarbeitet werden. Der Unterschied in Norwegen bestand darin, dass man die eigene norwegische Sprache, von der man träumte, ja zunächst *konstruieren* musste. Für die meisten Sprachnationalisten galten hierbei die Bauern und ihre Sprechweise als Vorbild, auf dem Land meinte man das echt Norwegische konserviert zu sehen. Einige der intellektuellen Nationalisten waren selbst Bauernsöhne und kamen aus einfachen, ländlichen Verhältnissen, wie etwa Ivar Aasen. Jedoch gab es auch jenes Lager, das zwar in gleicher Weise wie die *Landsmål*-Bewegung eine kulturelle, politische und eben auch sprachliche Unabhängigkeit Norwegens anstrebte, jedoch der Überhöhung des Einfach-Ländlichen kritisch gegenüberstand, darin ein Herabsinken der gesamten Nation in Schlichtheit und Einfachheit sah. Die dänisch beeinflussten oder zumindest Dänemark-freundlich eingestellten Stadt-Eliten, vor allem Kristianias (heute Oslo), strebten eine behutsame Norwegisierung der dänischen Schriftsprache an und nahmen als Richtschnur für eine korrekte Aussprache die *dannede dagligtale*, jene städtische „gebildete Alltagssprache“, die ihre eigene war. Hier ist noch einmal auf den Unterschied hinzuweisen, dass es in Norwegen gewissermaßen zwei konkurrierende Eliten mit zum Teil ganz entgegengesetzten Vorstellungen gab – die „dänisierten“ Stadt-Eliten und die ländliche *Landsmål*-Bewegung (daher Garborgs Zwei-Nationen-Theorie) –, in Katalonien hingegen niemals die Vorstellung von zwei Nationen, von zwei Katalonien verbreitet war. Dass es trotzdem ganz unterschiedliche Auffassungen über den richtigen Weg zur nationalen Auferstehung gab, ist selbstverständlich. Während sich jedoch in Norwegen ab den 1870er Jahren eine starke Alternativ-Elite um die *Venstre* und die *Landsmål*-Bewegung herausbildete, war der Katalanismus zunehmend von bürgerlich-konservativen Kreisen dominiert.

■ 4 Die Kodifizierung der Sprache als Sammlung der Nation

Aus welcher Richtung auch immer die Errichtung der Nation angegangen wurde: dass als Aushängeschild, Legitimierung und Bestätigung der eigenen Nation eine Sprache bestehen musste, war nahezu Konsens. Hier standen die Sprachnationalisten nun vor dem Problem der Kodifizierung. Um Verbreitung und Anerkennung zu finden, mussten verbindliche, einheitliche Regeln erstellt werden. Doch gab es ganz unterschiedliche

Ansichten darüber, in welchen Bereichen der Gesellschaft die Sprache Verwendung finden sollte. Sollte Katalanisch, sollte das neue Norwegisch zur A-Sprache, zur voll ausgebauten Prestigesprache werden, die in allen Gesellschaftssphären, also auch der Wissenschaft und Bildung, der Wirtschaft und der Kirche fest verankert war? Oder sollte der eigenen Sprache nur ein Platz für Festreden und Literatur eingeräumt werden, während für die „wirklich wichtigen Dinge“ weiter Spanisch bzw. Dänisch benutzt wurde?

Hier standen sich zwei Lager gegenüber: Die Gruppe jener, die eine Art archaische Kunstsprache schaffen wollten, und auf der anderen Seite diejenigen, die aus pragmatischen und demokratischen Überlegungen heraus die von dem überwiegenden Teil der Bevölkerung gesprochene Sprache in kodifizierte schriftliche Formen gießen wollten. Es standen sich synchrone und diachrone, orthofone³⁷ und etymologische Sprachkonzepte gegenüber, und diese zunächst scheinbar unvereinbaren Gegensätze wurden durchaus in erbitterten Konflikten ausgetragen. Wieder gilt es zunächst zu unterscheiden: Während die Katalanisten den verstärkten und kodifizierten Gebrauch des Katalanischen anstrebten, gab es in Norwegen immer die zwei Alternativmodelle *Fornorsking*, also die graduelle Anpassung der dänischen Schriftsprache an norwegische Sprachgewohnheiten einerseits, oder die Einrichtung einer möglichst abgrenzenden, eigenständigeren Sprache, basierend auf lokalen Dialekten andererseits. Aus Letzterem wurde *Landsmål*, seit 1929 *Nynorsk* genannt. Nichtsdestotrotz gab es auch unter den Katalanisten ganz unterschiedliche Auffassungen über den Gebrauch des Katalanischen. Ende des 19. Jahrhunderts häuften sich zwar die Stimmen, die den literarischen Katalanismus auf das Feld der Wissenschaft und anderer Domänen ausweiten wollten,³⁸ und es fand eine Welle von katalanischen Instituts- und Akademiegründungen statt.³⁹ Jedoch gab es bis ins frühe 20. Jahrhundert hinein auch zahlreiche Literaten, die Katalanisch als

---

37 Orthofonie meint hier die Orientierung des Schriftbildes an der gegenwärtig üblichen Aussprache. Orthofone Sprachkonzepte stehen konträr zu etymologischen Sprachkonzepten.

38 So hob etwa Valentí Almirall in *Lo Catalanisme* die Wissenschaftlichkeit der katalanistischen Bewegung hervor, was laut Josep Termes in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts die beste Methode war, die eigene Seriösität und Modernität unter Beweis zu stellen (Termes, 2000: 191).

39 Zu der lebhaften katalanistischen Vereinsgeschichte und dem Übergang von zunächst vor allem kulturell-literarischen Vereinigungen hin zu politisch-agitatorischen Vereinen bis hin zum Abschluss der Phase B mit der Gründung der katalanistischen Partei *Lliga Regionalista* 1901 siehe Brunn (1987); Neu-Altenheimer (1987–89); Termes (2000).

archaische reine Literatursprache sehen wollten. Sie waren auch spät noch ganz in der Romantik der *Renaixença* verhaftet. Anhänger eines archaischen Katalanisch gründeten noch 1915 als Antwort auf die 1911 eingerichtete philologische Sektion des einige Jahre zuvor gegründeten (und bis heute existierenden) *Institut d'Estudis Catalans* (mit seinen von Pompeu Fabra erarbeiteten verbindlichen Normen für das moderne Katalanisch) die *Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*,⁴⁰ gedacht auch als Neuauflage der 1881 gegründeten und schon nach kurzer Zeit in kleinlichen Streitereien wieder auseinandergelassenen *Academia de la Llengua Catalana*. Dieses Institut der „antinormistes“ um Francesc Matheu gab eigene Grammatiken heraus, etwa die *Regles Ortogràfiques* von 1916, musste aber am Ende doch die nach pragmatischeren diachronen und orthofonen Prinzipien gerichtete offizielle Kodifizierung des Katalanischen akzeptieren.

In Norwegen pflegten etwa die Mitglieder des 1868 gegründeten *Vestmannalaget*⁴¹ in Bergen ein künstlich-archaisches Norwegisch und verstiegen sich in ihren öffentlichen Reden zum Teil in einen schwer verständlichen altertümlichen Sprachstil, den sie aus dem Altnordischen ableiteten. In den meisten ihrer Texte sowie im Alltag verwendeten die selben Personen jedoch weiter Dänisch. Auch der einflussreiche Historiker und Sprachforscher P. A. Munch (1810–1863) propagierte bereits 1832 in seinem programmatischen Artikel *Norsk Sprogreformation* (auf den Wergelands Artikel *Om norsk Sprogreformation* als Replik gedacht war) eine neue Schriftsprache, die monodialektal auf *einem* Dialekt (und Altnorwegisch) basieren sollte, anstatt „forhuttle og sammenjasje vore Dialekter i vild Uorden“.⁴² Er wandte sich sowohl gegen eine pragmatische synchron-orthofone Ausrichtung wie auch gegen eine graduelle *fornorsking* der Schriftsprache, deren vorderster Vertreter Knud Knudsen (1812–1895) war.⁴³ Laut Munchs Vor-

---

40 Treibende Kraft bei dieser Akademiegründung war der Schriftsteller Francesc Matheu, der auch eines der Gründungsmitglieder der *Jove Catalunya* war und im poetisch-literarischen Katalanismus der *Renaixença* eine tragende Rolle spielte. Er bekämpfte bis zum letzten Augenblick im Sinne des archaischen, an mittelalterlichen Vorlagen orientierten Purismus der *arxaiistas* die grammatischen Regeln des *Institut d'Estudis Catalans*.

41 Der *Vestmannalaget* war eine von Henrik Krohn (1826–1879) gegründete *Landsmål*-Organisation mit einem kulturnationalistischen Profil. Der Verein hatte zu seinen besten Zeiten über 500 Mitglieder und brachte eine Reihe Schriften und Bücher in einem sich stark am Altnordischen orientierenden Stil heraus.

42 „[...] unsere Dialekte in wilder Unordnung zu verhunzen und zusammen zu schustern“.

43 Knudsens orthofones Sprachkonzept sah z.B. vor, die weichen dänischen Konsonanten durch harte norwegische (*p, t, k*) zu ersetzen. Im Schriftbild sollte mehr Rücksicht auf die zeitgenössische Aussprache der *gebildeten* Bevölkerung gelegt werden. Diese sollte

stellung sollte die neue norwegische Schriftsprache sich *neben* dem Dänischen etablieren, für den Alltagsgebrauch hingegen sollte Dänisch beibehalten werden, da das Dänische für ihn Ausdruck einer modernen, zivilisierten Gesellschaft war. Die Erhebung norwegischer Dialekte zu einem offiziellen Status bedeutete seiner Ansicht nach einen Rückfall ins Mittelalter.⁴⁴ In seinen späten Jahren wendete sich auch der Nationaldichter Bjørnstjerne Bjørnson entschieden gegen den Einzug norwegischer Dialekte in die Schriftsprache. 1899 brachte er den Begriff *Rigsmaal* (oder *Riksmål*, ab 1929 *Bokmål*) für die dänische (oder stark dänisch geprägte) Schriftsprache in Norwegen in seiner Rede *Maalsagens Stilling i vort Kulturliv* in den Diskurs ein (Sørensen, 1997). Ähnlich wie Munch sah Bjørnson im *Landsmål* keinerlei Fortschrittsoption. Bjørnson war vielmehr während seiner gesamten Offensive gegen die *Landsmål*-Bewegung ein erklärter Anhänger von Knud Knudsens *fornorsking*. Bjørnson stellte sich gegen die vermeintliche Rückwärtsgewandtheit des *Landsmål* und gegen die einseitige Definition von *norskebed* durch seine Anhänger und wandte sich in seiner Rede am 23. Oktober 1899 auch direkt gegen Ivar Aasen. Er betrachtete die seit 1885 neben *Bokmål* zur offiziellen Sprache erklärte neue Schriftsprache als unsinnig, da eben Dänisch keine fremde Sprache sei, sondern in einem natürlichen, Jahrhunderte währenden Prozess zur Sprache in Norwegen geworden sei, wofür es keinen rationalen Änderungsgrund gäbe. Bjørnson verwarf alle Vergleiche mit den Sprachauseinandersetzungen in anderen Ländern, da es sich dort immer um Kämpfe gegen *fremde* Sprachen handelte; dies sei in Norwegen nicht der Fall. Bjørnson war der norwegische Sprachkonflikt geradezu peinlich. Er wendete sich gegen eine mit Staatshilfe gepflegte (künstliche) Zweisprachigkeit in einem bevölkerungsarmen Land wie Norwegen, auch in Hinblick auf Garborgs Idee von den zwei an Sprache gekoppelten Nationen in Norwegen. In den Augen Bjørnsons wirkte die neue Sprache spaltend auf die Einheit der norwegischen Nation. Den radikalsten orthofon-synchronen Ansatz hatte wiederum der umtriebige Studentenführer und begabte Redner Olaus Johannes Fjørtoft (1847–1878). Er wandte sich gegen jedes künstlich-archaische Norwegisch, auch Aasens auf ländlichen Mundarten basierende Sprachnorm war ihm immer noch zu weit vom alltäglichen zeitgenössi-

---

anstelle der stark dänisch geprägten Prestigesprache („*Klokkardansken*“) als „*dannede dagligtale*“ zur künftigen Richtschnur werden.

44 Allerdings ist Munchs einflussreiches und langes Wirken von verschiedenen Richtungswechseln bestimmt.

schen Sprachgebrauch entfernt. Er kritisierte außerdem, dass sie ausschließlich auf ländlichen Sprachformen basierte. Die von Aasen und anderen betriebene Missbilligung städtischer Mundarten, die für korrumpiert und *danisiert* gehalten wurden, teilte Fjortoft nicht. Seiner Ansicht nach sollten die Sprachnationalisten „lye meir ette Bryggjesjauaren“⁴⁵ (Fjortoft, 1971: 90), also auch die städtische Arbeiterschaft zum Sprachvorbild nehmen. Er ging so weit, dass er forderte, Schulbücher und Katechismus müssten in jeder Region in dem jeweiligen Dialekt zur Verfügung stehen, bis sich vielleicht eines Tages in einem natürlichen Prozess eine einheitliche Sprachnorm entwickelt habe.

Mit seinem anarchistischen Ansatz und radikaldemokratischen Gedankengut stand Fjortoft – obwohl durchaus nicht ohne Einfluss und (zumindest zeitweise) Bedeutung – naturgemäß alleine da. Den allermeisten Sprachnationalisten erschien es notwendig, mit einer verbindlichen Grammatik Chaos und Anarchie im Schriftbild zu beenden. Der Grammatikstreit konnte durchaus in verbissenen Kämpfen ausarten, sorgte für gegenseitige Verhöhnung und Verachtung und für im Streit auseinandergehende Kaffeehausrunden. Beispielhaft ist hier der bizarre Streit der Katalanisten um feminine Pluralendungen zu nennen, der um 1872 tobte und als *polèmica ortogràfica* in die Literatur eingegangen ist. Es handelte sich hierbei um einen Streit zwischen dem synchronen, nicht etymologischen Sprachverständnis der Gruppe des sog. *català que ara es parla* („Katalanisch, wie man es heute spricht“) und den *arçaiastas*, die einer diachron-etymologischen Grammatik den Vorzug gaben. Gegner der *arçaiastas* wie der Historiker und Schriftsteller Antoni de Bofarull (1821–1892), der auch als einer der Ersten ab den 1850er Jahren Kodifizierungsbemühungen unternahm und mehrere Grammatiken verfasste, setzten sich kämpferisch für eine feminine Pluralendung bei Hauptwörtern auf *-as* ein, während die gegnerischen *arçaiastas* eine (etymologisch begründete) Endung auf *-es* anstrebten, die für „das Wesen des Katalanischen“ typisch sei. Bofarull hingegen argumentierte, in allen umliegenden Ländern ende der feminine Plural auf *-as*, des Weiteren sei diese Endung „mes pròpia de una llengua tan enèrgica y rodona com es la catalana“ (Bofarull, 1987: 257f.).⁴⁶ Es gab schließlich Zeitungen, wie den *Calendari Català*, die nur Artikel mit *as*-Pluralendung akzeptierten, woraufhin die Gegenpartie flugs den *Anuari Català* gründete, um der *es*-Endung ein Forum zu geben (Termes, 2000: 144). Francesc

45 „[...] mehr dem Hafenarbeiter zuhören“.

46 Heute endet der feminine Plural im Katalanischen verbindlich auf *-es*.

Matheu wiederum, um noch ein weiteres Beispiel zu nennen, war bekannt für sein starrköpfiges Eintreten für die Beibehaltung des altertümlichen Artikels *lo*. Dieser Kampf trug ihm von Seiten der Anhänger der Grammatik Pompeu Fabras den Spitznamen „Matheu-lo“ ein. Meist setzte sich schließlich die Praxis durch, im Zweifelsfall eine Variante als Standard einzuführen, die möglichst weit vom Spanischen entfernt lag, um die Eigenständigkeit des Katalanischen zu betonen. Eher war man bereit, etwa dem Französischen ähnelnde Formen zu verwenden, als im Schriftbild der Sprache der ungeliebten Zentralmacht zu ähneln. So ist auch die Einführung des Buchstaben *ç* als Symbol der Abgrenzung zu verstehen; aus dem Spanischen ist dieses Graphem Anfang des 19. Jahrhunderts endgültig verschwunden. Wurde das *ç* noch vor und während der *Renaixença* als veraltet abgelehnt, so ist es im späteren Verlauf der politischen Phase B geradezu zu einer „Ikone der Nationalität“ geworden (Neu Altenheimer, 1987–89: 307f.).

Diese für alle Ausbausprachen charakteristischen Abgrenzungsbemühungen sind auch für den norwegischen Fall zu beobachten. So war ja auch die Etablierung des *Landsmål* der Versuch, sich sprachlich zu den skandinavischen Nachbarn im Süden und Osten abzugrenzen, und es fanden sich Diskurse, die mit jenen in Katalonien fast identisch waren. Auch hier ging es z.B. um die notorischen femininen Pluralendungen, die je nachdem auf *-a* (*Landsmål*) oder *-en* (traditionelle Schreibweise) enden sollten.⁴⁷ P. A. Munch sprach vom „platten, pöbelhaften *a*“ und bezeichnete die *a*-Befürworter als „den laveste Pöbel i de mere fordærvede Egne“.⁴⁸ Als Abgrenzungsversuch zum Dänischen setzte sich Munch in den 1840er Jahren zwischenzeitlich auch dafür ein, das altnorwegische (im Isländischen verwendete) Graphem *ð* in das Schriftbild aufzunehmen (z.B. in dem Wort *stað*) (Venås, 2008: 11).

Der langwierige Prozess der Sprachkodifizierung war schließlich von Erfolg gekrönt. Dies war dem Werk Ivar Aasens in Norwegen für das *Landsmål* (*Nynorsk*) und Pompeu Fabras in Katalonien geschuldet, die fast im Alleingang verbindliche und allgemein akzeptierte Grammatiken durchsetzten. Beider Werke hatten gemeinsam, dass sie in gewisser Weise einen mittleren Weg zwischen radikalen synchron-orthofonistischen und diachron-etymologischen Konzepten darstellten und somit bis zu einem

47 Was bis heute so geblieben ist; das *Bokmål* kennt gleichsam nur die maskuline *-en*-Endung, während die Feminina im *Nynorsk* auf *-a* enden.

48 „[...] der niedrigste, verdorbenste Pöbel“.

gewissen Grad die Lager aussöhnten. Und beide bedienten auf hinreichende Weise Abgrenzungswünsche gegenüber den Nachbarsprachen. Zwar wurden Aasens und Fabras Konzepte aus zwei Richtungen angegriffen – den Einen waren sie nicht etymologisch genug, den Anderen zu etymologisch (die Widerstände gegen Fabras orthofone, *moderne* Grammatik aus konservativen *Renaixença*-Kreisen sind z.B. mit den Aktivitäten des *Riksmål*-Lagers in Norwegen vergleichbar); am Ende jedenfalls waren die Mittelwege Aasens und Fabras erfolgreich. In Katalonien begann eine neue Generation junger Intellektueller, zu denen Fabra gehörte, in den 1890er Jahren, die konservative Romantik der *Renaixença* abzulegen, die vorherigen kulturellen und linguistischen Bemühungen zu kritisieren und eigene ganz neue Konzepte einzuführen. Das moderne Katalanisch befreite sich weitgehend vom archaischen Purismus der Romantiker, die Grammatik Pompeu Fabras wurde als verbindlich angenommen und stieß erstaunlich schnell auf breite Akzeptanz. Schriftsteller, Verlage und Presse übernahmen patriotisch die neuen orthografischen Normen. Fabras Grammatik triumphierte noch zu seinen Lebzeiten und konnte spätestens in den 1930er Jahren, zu einem Zeitpunkt, an dem das Katalanische als offizielle Sprache Kataloniens anerkannt wurde, als verbindlich und allgemein akzeptiert angesehen werden. In dieser Zeit wurde der letzte Widerstand gegen Fabras Grammatik und die Propagierung alternativer Orthografie-systeme aufgegeben. So war die Kodifizierung des Katalanischen nach jahrzehntelangen Bemühungen im ersten Drittel des 20. Jahrhunderts abgeschlossen, die katalanische Sprache bekam am Ende eines etwa 70 Jahre dauernden Prozesses einheitliche Regeln. Das Ziel Fabras, Katalanisch als Standardsprache zu etablieren, war nur durch die Kodifizierung in klaren und einfachen Formen zu erreichen, die dem tatsächlich Gesprochenen nahe kamen. Im Gegensatz zur Aasen-Norm war diejenige Fabras eher monodialektal. Sie baute auf *einem* Dialekt, dem Stadtdialekt Barcelonas auf, während Aasens Norm durch die pluridialektale Einbindung ländlicher Dialekte aus zahlreichen Regionen eine neue supradialektale Einheit bildete. Sie gewann ab den 1860er Jahren immer mehr an Autorität und war ab 1885 neben dem *Bokmål* als offizielle Sprache etabliert. Sowohl für Pompeu Fabra als auch für Ivar Aasen stand der praktisch-pädagogische Nutzen der Kodifizierung im Vordergrund. Für Aasen war es kein Widerspruch, Kultur und Bildung in einer auf den ländlichen Dialekten der Bevölkerung basierenden Sprache zu vermitteln. Jedoch sollte Aasens neue Norm allen Gesellschaftsbereichen genügen. Wäre sie zu sehr an altnorwegischen Formen orientiert gewesen, so wäre der praktisch-pädagogische

Nutzen aufgrund von Unverständlichkeit verblasst. So jedoch verfügte Aasens Sprache durch die Orientierung an den Mundarten der Landbevölkerung und ihre gemäßigte Verbindung zum Altnordischen über eine hohe Authentizität und wurde von großen Teilen der Bevölkerung akzeptiert. Die starken Parallelen zwischen dem Wirken Pompeu Fabras und Ivar Aasens verleiten dazu, Pompeu Fabra als den Ivar Aasen Kataloniens zu bezeichnen oder umgekehrt (Nymark, 1998).

Eine Kodifizierung von Sprache durch die Erstellung von Grammatiken gab den Nationalisten die Möglichkeit, das Gefühl von Gemeinsamkeit zu stärken oder überhaupt erst hervorzurufen und somit patriotische Gefühle zu erzeugen. Das nunmehr einheitliche Erscheinen aller schriftlichen Publikationen musste unweigerlich ein gesteigertes Zusammengehörigkeitsgefühl entstehen lassen. Im Kontext zunehmender Alphabetisierung und einem dadurch wachsenden Markt für schriftliche Publikationen, verbunden mit der erleichterten Verbreitung und Herstellung von Druckerzeugnissen, war ein weiterer wichtiger Baustein in dem Bemühen gelegt, Nationen zu formen. Eine Bevölkerung, die ohne ideologisches Beiwerk weiter so sprach, wie sie es eben „schon immer“ getan hatte (ohne wie viele nationalistische Intellektuelle einen *Sprachwechsel* vollzogen zu haben), begann plötzlich, sich ihrer Sprache *bewusst* zu sein und sie als Teil einer nationalen Identität zu betrachten.

■ 5 Zusammenfassung und Ausblick

Der Fall Norwegens und Kataloniens zeigt, wie ähnlich in ganz Europa die Bemühungen waren, eine nationale Identität zu konstruieren. Sprache war dabei ein zentrales Werkzeug. Die Sprachnationalisten des Untersuchungszeitraums nahmen sich als Teil einer europäischen Bewegung war und beriefen sich in ihren Texten immer wieder auf andere (sprach)nationalistische Bewegungen (Maragall, 1935: 218ff.; Guimerà, 1978d: 1195).⁴⁹ Dies hatte vor allem die Funktion, die eigenen Aktivitäten in einen natürlichen, zeitgemäßen Kontext zu stellen und durch das Bewusstsein, nicht allein zu sein, ein Gefühl der Stärke zu erzeugen. So hatte also der Bezug auf andere vor allem eine interne Bedeutung. Einen direkten Kontakt zwischen norwegischen und katalanischen Nationalisten gab es nicht, jedoch bekam der norwegische Ablösungsprozess von Schweden aufgrund des relativ fried-

---

49 In Katalonien besaß vor allem Finnland Modellcharakter als Beispiel für weitgehende Autonomierechte innerhalb eines Imperiums (Russland).

lichen Verlaufs in der katalanistischen Presse gleichsam Modellcharakter (Almirall, 1979: 226f.; Guimerà, 1978a: 1209f.; 1978e: 1232).⁵⁰ Man fühlte sich verbunden mit dem Nationalismus anderer Regionen, die sich ebenfalls von einem Zentralstaat zu emanzipieren versuchten.

Norwegen erlangte 1905 die vollständige Unabhängigkeit, Katalonien ist mit dem Ende der Franco-Diktatur wieder zu einer teilautonomen Region innerhalb des spanischen Staates mit erheblichem Sonderstatus geworden. Sowohl die Norweger als auch die Katalanen leben in einer bilingualen Realität. Neben Spanisch ist Katalanisch mit seinen heute etwa sechs Millionen Sprechern die offizielle Sprache innerhalb Kataloniens und fest verankert in Bildung, Wirtschaft und Medien. In Norwegen wird das gleichberechtigt neben dem *Bokmål* existierende *Nynorsk* heute von etwa 16% der Bevölkerung regelmäßig als Schriftsprache verwendet.

Die norwegischen und die katalanischen nationalistischen Bewegungen bedeuteten beide den emanzipatorischen Versuch, sich aus dem Schatten einer Zentralmacht zu lösen. Der speziell auf Sprache bezogene Unterschied zwischen beiden Regionen lag darin begründet, dass Katalanisch als natürlich gewachsene Sprache eine Jahrhunderte lange Entwicklung vollzogen hatte, während *Landsmål* auf Basis von vorhandenen Dialekten neu geschaffen wurde. Daraus ergibt sich in Norwegen bis heute das Phänomen zweier parallel existierender Sprachen, *Nynorsk* und *Bokmål*, während es in Katalonien naturgemäß nur eine Sprache zu verteidigen und zu erneuern galt – das Katalanische. Und während der katalanische Nationalismus sich vor allem aus konservativ-bürgerlichen Kreisen (mit stark katholischer Ausrichtung) speiste, gewann in Norwegen zunehmend die progressive *Venstre*-Fraktion an Bedeutung, ab 1884 gar in Form der *Venstre*-Regierung. In Norwegen fand sich anders als in Katalonien das Phänomen einer zumindest selbstdefinitorisch ländlich-bäurischen Alternativelite, wobei aber auch im norwegischen Nationalismus starke konservative Strömungen vertreten waren. Stärker als in Katalonien wurde in Norwegen der Stadt/Land-Kontrast hervorgehoben, programmatisch sichtbar etwa mit der Theorie von der (aus Dänemark oder Deutschland) „eingewanderten“ (städtischen) Beamtenschicht (siehe Garborgs Zwei-Nationen-Lehre). Auch der Blick auf die Zentralmacht fiel leicht unterschiedlich aus – aus

---

50 Bei Guimerà wird auch Bezug auf Ibsen genommen, dem es auf Norwegisch schreibend gelänge, die großen Theater Europas im Sturm zu erobern – Ibsens Dramen waren von Beginn an äußerst beliebt in Katalonien (sie sind es noch heute) und wurden stets früh ins Katalanische übersetzt und in Barcelona aufgeführt.

den norwegischen Quellen ist weniger Verbitterung über die Dänen als bei den Katalanen über die Spanier herauszuhören. Zeitweilig bestehende Ideen eines katalanischen Imperialismus, aus dem Spanien von innen reformiert und danach zu neuem Glanz geführt werden sollte, sind in Norwegen nicht zu finden. Der Blick auf die eigene (Sprach-)Geschichte als das in drei Phasen sich abspielende Blühen, Absterben und Auferstehen verlief in Katalonien und Norwegen wie auch in anderen Regionen Europas wiederum fast identisch. Während der Katalanismus eine hohe Vereinsfreudigkeit aufwies, gelang in Katalonien doch mit der Gründung der *Lliga Regionalista* 1901 ungleich später als in Norwegen der Einzug des Nationalismus und mit ihm des Sprachdiskurses in die Parlamente. Jedoch ist augenfällig, wie in zwei ganz unterschiedlichen Regionen Europas fast zeitgleich ein kulturelles Interesse am (vermeintlich) Eigenen erwachte, das in der hier untersuchten so genannten Phase B nationalistischer Bewegungen in politische Aktivitäten und den Beginn von Massenbewegungen mündete. Obsessiv war man nun darum bemüht, das spezifisch Eigene der nationalen Entwicklung von dem jeweils anderen und Fremden abzugrenzen, und die Frage nach der Authentizität von Sprache, Literatur, und Kultur rückte in den Mittelpunkt der Untersuchung. Das ideologische Rüstzeug lieferten deutsche Philosophen wie Herder und Fichte, auf die man sich sowohl in Norwegen als auch in Katalonien ausgiebig berief. Die schon bei Fichte zu findende Überhöhung des Eigenen, Mythen von Ausgewähltheit vereint mit der Abgrenzung gegen alles Fremde, sind bis heute anzutreffen. Die zahllosen Diagnosen zum Funktionsverlust oder -wandel des Nationalstaats im Zeitalter der so genannten Globalisierung haben sich als falsch erwiesen. Die sich heute eher verstärkende Präsenz von nationaler Symbolik und Patriotismus ist Ausdruck eines Geistes aus alten Zeiten, dessen Verschwinden zu früh prognostiziert worden ist. Es zeigt sich die fortdauernde Präsenz von Ideen des 19. Jahrhunderts. Die Geschichtswissenschaft als Infragestellung nationaler Identitätskonstruktionen zu betreiben ist eine Möglichkeit, diesen Phänomenen zu begegnen. ■

■ Bibliographie

- Aasen, Ivar (1957): *Brev og Dagbøker*, Band 1: *Brev 1828–1861*, Oslo: Norske Samlaget.
- (1984a): «Atterførsel», in: Walton, Stephen J. (ed.): *Om grunnlaget for norsk målreising*, Voss: Vestanbok, 170–189.

- (1984b): «Om vort Skriftsprog», in: Walton, Stephen J. (ed.): *Om grunnlaget for norsk målreising*, Voss: Vestanbok, 53–57.
- Almirall, Valentí (1979): *Lo Catalanisme*, Barcelona: Edicions 62.
- Almenningen, Olaf / Roksvold, Thore A. / Sandøy, Helge / Vikør, Lars S. (2002): *Språk og samfunn gjennom tusen år. Ei norsk språkhistorie*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Anderson, Benedict (2005): *Die Erfindung der Nation. Zur Karriere eines folgenreichen Konzepts*, Frankfurt a. M.: Campus. (engl. Orig.: *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London, 1983).
- Berger, Stefan (2008): «Narrating the Nation: Die Macht der Vergangenheit», *Aus Parlament und Zeitgeschichte* 1–2, 7–13.
- Bjørnson, Bjørnstjerne (1900): *Om Maalsagen*, Kristiania: Norsk rigsmåalsforenings smaaskrifter No. 4.
- Bloch, Marc (1994): «Für eine vergleichende Geschichtsbetrachtung der europäischen Gesellschaften», in: Middell, Matthias / Sammler, Steffen (ed.): *Alles Gewordene hat Geschichte. Die Schule der Annales in ihren Texten*, Leipzig: Reclam, 121–167.
- Bofarull, Antoni de (1987a): «La desinència del plural femení», in: Ginebra, Jordi (ed.): *Escrits lingüístics*, Barcelona: Alta Fulla, 255–261.
- (1987b): «La unitat de la llengua catalana en Catalunya, Mallorca y Valencia», in: Ginebra, Jordi (ed.): *Escrits lingüístics*, Barcelona: Alta Fulla, 327–334.
- Brunn, Gerhard (1978): «Die Organisationen der katalanischen Bewegung 1859–1959», in: Schieder, Theodor / Dann, Otto (ed.): *Nationale Bewegung und soziale Organisation I. Vergleichende Studien zur nationalen Vereinsbewegung des 19. Jahrhunderts in Europa*, München / Wien: Oldenbourg, 281–569.
- Bruun, Christopher (1971): «Målsagen», in Haugland (ed.), 160–172.
- Cuenca, Maria Josep (2003): *El valencià és una llengua diferent?* València: Tàndem.
- Fichte, Johann Gottlieb (1978): *Reden an die deutsche Nation*, Hamburg: Meiner.
- Fjærtøft, Olaus Johannes (1971): «Nokre Or te Bondevenne og Målmenn», in Haugland (ed.), 81–94.
- Garborg, Arne (1971): «Den ny-norske Sprog- og Nationalitetsbevægelse», in Haugland (ed.), 122–159.

- Gellner, Ernest (1991): *Nationalismus und Moderne*, Berlin: Rotbuch (engl. Orig.: *Nations and Nationalism*, Ithaca, 1983).
- (1999): *Nationalismus. Kultur und Macht*, Berlin: Siedler (engl. Orig.: *Nationalism*, London, 1997).
- Guimerà, Àngel (1978a): «Ateneu Barcelonès. Discurs de presidència», in ders. (1978g), 1196–1210.
- (1978b): «En lloança d'en Joan Fastenrath. Pel seu llibre "Catalanische Troubadoure"», in ders. (1978g), 1217–1220.
- (1978c): «Jocs Florals de Barcelona. Discurs de presidència», in ders. (1978g), 1181–1192.
- (1978d): «L'autonomia de Catalunya en l'assemblea de Manresa», in ders. (1978g), 1192–1196.
- (1978e): «Lliga de Catalunya. Discurs de presidència», in ders. (1978g), 1224–1233.
- (1978f): «En la restauració de Santa Maria de Ripoll, bressol de la nacionalitat catalana», in ders. (1978g), 1210–1213.
- (1978e): *Obres completes II*, Barcelona: Selecta.
- Haugen, Einar (1976): *The Scandinavian Languages. An Introduction to their History*, London: Faber & Faber.
- Haugland, Kjell (ed.) (1971): *Målpolitiske dokument 1864–1885. Ei folkerørsle blir til*, Oslo: Norske Samlaget.
- Haupt, Heinz-Gerhard / Kocka, Jürgen (ed.) (1996): *Geschichte und Vergleich. Ansätze und Ergebnisse international vergleichender Geschichtsschreibung*, Frankfurt a. M. / New York: Campus.
- Herder, Johann Gottfried (2001): *Abhandlung über den Ursprung der Sprache*, Stuttgart: Reclam.
- Hobsbawm, Eric (2005): *Nationen und Nationalismus. Mythos und Realität seit 1780*, Frankfurt a. M.: Campus (engl. Orig.: *Nations and Nationalism since 1780. Programme, myth, reality*, Cambridge / New York / Melbourne, 1990).
- / Ranger, Terence (ed.) (1983): *The Invention of Tradition*, Cambridge / New York / Melbourne: Cambridge University Press.
- Hroch, Miroslav (1968): *Die Vorkämpfer der nationalen Bewegung bei den kleinen Völkern Europas. Eine vergleichende Analyse zur gesellschaftlichen Schichtung der patriotischen Gruppen*, Prag: Univ. Karlova.

- (2005): *Das Europa der Nationen. Die moderne Nationsbildung im europäischen Vergleich*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Indebrø, Gustav (1951): *Norsk Målsoga*, Bergen: Grieg.
- Janson, Kristofer (1971): «Hvad vi Målstrævere vil, og hvorfor vi vil det», in Haugland (ed.), 104–118.
- Kloss, Heinz (1978): *Die Entwicklung neuer germanischer Kultursprachen seit 1800*, Düsseldorf: Schwann.
- Knudsen, Trygve (1923): *P. A. Munch og samtidens norske sprogstrev*, Kristiania: Gyldendal.
- Kohn, Hans (1962): *Die Idee des Nationalismus. Ursprung und Geschichte bis zur Französischen Revolution*, Frankfurt a. M.: S. Fischer.
- Maragall, Joan (1930a): «Catalunya i avant», in ders. (1930g), 235–240.
- (1930b): «El sentimiento catalanista», in ders. (1930g), 90–98.
- (1930c): «El trágico conflicto», in ders. (1930g), 108–113.
- (1930d): «La integridad de la patria (diálogo trágico)», in ders. (1930g), 228–235.
- (1930e): «La vida regional», in ders. (1930g), 19–31.
- (1930f): «Las lenguas francas», in ders. (1930g), 119–124.
- (1930g): *Obres completes*, Volum VII: *Por el alma de Cataluña. Articles*, Barcelona: Sala Parés.
- (1935): «Finlandia», in: ders.: *Obres completes*, Volum XX: *Discursos pròlegs i al·locucions*, Barcelona: Sala Parés, 218–223.
- Munch, Peter Andreas (1872): *Samlede Afhandlinger*, Band 1, Kristiania: Cammermeyer.
- o.J.: «Norsk Sprogreformation» (<<http://www.aasentunet.no/default.asp?menu=1242&id=3388>>) [18.06.2008].
- Nerbøvik, Jostein (1999): *Norsk historie 1860–1914: eit bondesamfunn i oppbrot*, Oslo: Samlaget.
- Neu-Altenheimer, Irmela (1987–1989): *Sprach- und Nationalbewußtsein in Katalonien während der Renaixença (1833–1891)*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Nymark, Johannes (1998): *Diglosia y Políticas Lingüísticas: análisis comparativo de tres experiencias distintas: Cataluña, Noruega, Paraguay*, Bergen: NTNU (unveröffentlicht).

- Prat de la Riba, Enric (1974): *Propulsor de la llengua i la cultura (Articles i parlamentats)*, Barcelona: Selecta.
- (1987 [1906]): *La nacionalidad catalana*, Madrid: Alianza.
- Pryser, Tore (1999): *Norske historie 1814–1860: frå standsamfunn mot klasse-samfunn*, Oslo: Samlaget.
- Sanchis Guarner, Manuel (1967): *La llengua dels valencians*, València: Fermar.
- Schulze, Hagen (2004): *Staat und Nation in der europäischen Geschichte*, München: C. H. Beck.
- Smith, Anthony D. (1998): *Nationalism and Modernism. A critical survey of recent theories of nations and nationalism*, London: Routledge.
- (2001): *Nationalism. Theory, Ideology, History*, Cambridge: Polity Press.
- Sørensen, Øystein (1997): *Bjørnstjerne Bjørnson og nasjonalismen*, Oslo: Cappelen.
- (2001): *Kampen om Norges sjel*, Oslo: Aschehoug.
- (ed.) (2001): *Jakten på det norske. Perspektiver på utviklingen av en norsk nasjonal identitet på 1800-tallet*, Oslo: Gyldendal.
- Termes, Josep (2000): *Història del catalanisme fins el 1923*, Barcelona: Editorial Base.
- Tomàs, Margalida (ed.) (1992): *La jove Catalunya. Antologia*, Barcelona: Editorial de la Magrana.
- Torres i Bages, Josep (1981): *La tradició catalana*, Barcelona: Edicions 62.
- Ucelay-Da Cal, Enric (2003): *El imperialismo catalán. Prat de la Riba, Cambó, D'Ors y la conquista moral de España*, Barcelona: Edhasa.
- Venås, Kjell (2008): «P. A. Munch om språket», *Språknytt* 1, 8–12.
- Vinje, Aasmund Olafsen (1916): «Dødens' fyrste Ord», in: ders.: *Skrifter i Samling I. Band. Bladstykke i Morgenbladet, Drammens Tidende, Den norske Tilsæuer og Dølen*, Kristiania: Cappelen, 227–233.
- (1917a): «Om vaart nationale Stræv», in: ders.: *Skrifter i samling, II. Band. Bladstykke i Dølen II–VIII*, Kristiania: Cappelen, 237–256.
- (1917b): «Vaar Nationalitetskamp og vaar Maalstrid», in: ders.: *Skrifter i samling II. Band. Bladstykke i Dølen II–VIII*, Kristiania: Cappelen, 202–208.
- Weber, Max (1984): *Soziologische Grundbegriffe*, Tübingen: Mohr.
- Wehler, Hans-Ulrich (2004): *Nationalismus. Geschichte, Formen, Folgen*, München: C. H. Beck.

— (ed.) (1972): *Geschichte und Soziologie*, Köln: Kiepenheuer & Witsch.

Wergeland, Henrik (1832): «Om norsk Sprogreforation» (<<http://www.aasentunet.no/default.asp?menu=1242&id=3387>>) [05.06.2008].

■ Nils Hinnerk Schulz, E-Barcelona, <nils_hinnerk_schulz@yahoo.de>.

Resum: Aquest article descriu l'origen i el desenvolupament del pensament nacionalista a Noruega i Catalunya durant el segle XIX. El seu objectiu és mostrar que dues regions europees geogràficament i culturalment força llunyanes van experimentar processos molt similars gairebé alhora. Mitjançant una aproximació comparativa, l'article aborda el sorgiment dels conceptes de nació i cultura com un nou focus d'interès per petits grups d'intel·lectuals, que es basaven en idees de pensadors com Herder i Fichte. L'objectiu, doncs, és mostrar com aquests conceptes principalment “romàntics”, o més aviat culturals, van comportar el desenvolupament de programes polítics i la petició d'independència i alliberament dels poders centrals (Espanya/Castella i Dinamarca) en el transcurs del temps. L'èmfasi de l'article se centra en l'anàlisi dels conceptes del llenguatge i la seva (suposada) història com una de les eines de justificació preferides i més potents per a la delimitació i la descripció de la història i cultura veritables en el discurs dels intel·lectuals noruecs i catalans. ■

Summary: This article describes the origin and development of nationalistic thinking in Norway and Catalonia in the course of the 19th century. It aims at showing that two geographically and culturally quite distant European regions underwent very similar processes almost at the same time. Using a comparative approach, the article discusses the rise of the concepts of nation and culture as a new interest of small groups of intellectuals, based on ideas of thinkers like Herder and Fichte. It aims at showing how these foremost “romantic”, or rather cultural concepts led to political programmes and the cry for independence and liberation of central powers (Spain/Castile and Denmark) in the course of time. The focus lies on the analysis of concepts of language and their (assumed) history as one of the favourite and most powerful justification tools for delimitation and the description of own genuine history and culture in the discourse of Norwegian and Catalan intellectuals. [Keywords: Nationalism; 19th century; history of ideas; intellectuals; Norwegian; Catalan; language history] ■

La situació social del català al País Valencià en el trànsit dels segles XX al XXI

Antoni Mas i Miralles (Alacant)
Brauli Montoya Abat (Alacant)

■ 1 Introducció

A principi del mes de desembre de 2010 apareixia a la premsa valenciana un extracte de resultats de la darrera enquesta de la sèrie “Coneixement i ús social del valencià” del Servei d’Investigació d’Estudis Sociolingüístics (SIES), organisme de la Conselleria d’Educació de la Generalitat Valenciana. Per una banda, una part d’aquesta premsa ressaltava els percentatges tan exigus quant al coneixement –hom destacava que més de la meitat dels valencians no parla la llengua pròpia (51,5%) i només una quarta part (26%) la saben escriure– i l’ús del català, a més de fer algunes referències a les valoracions socials de la llengua dels valencians. També aportava dades tan significatives com el fet que el 90% dels valencians residents a zones castellanoparlants es resisteixen a conèixer el català després de 27 anys de la promulgació de la *Llei d’Ús i Ensenyament del Valencià*. Per altra banda, una altra part de la premsa subratllava el triomf que estava tenint el valencià, ja que eren de l’opinió que aquesta llengua gaudia de bona salut en l’actualitat. En aquest cas, els periodistes reproduïen, sense cap visió crítica, la nota de premsa que havien rebut de la Conselleria d’Educació, on apareixien alguns sumatoris de percentatges de comprensió (93,9%) i de capacitat de parla (76,7%) del català sorprenents per positius, com veurem més avall, després del parany estadístic d’haver-hi sumat els qui declaren que només el coneixen “un poc” als qui el saben “perfectament” i “bastant bé”.¹ Al marge

---

1 Com a exemple dels dos tipus d’enfocament de la informació, podeu llegir, respectivament, la notícia que aparegué al diari *Levante* (<<http://www.levante-emv.com/comunitat-valenciana/2010/12/07/mitad-valencianos-habla-lengua-propia-26-escribe/763583.html>>) i la que publicà el diari *ABC* (<<http://www.abc.es/abncalsevalencia/detalleNoticia.aspx?idArticulo=51>>).

d'aquesta divergència periodística, els mitjans de comunicació es limitaven, en termes generals, a donar uns llistats de percentatges sense comparar-los amb els d'onades anteriors de la mateixa enquesta ni valorar-los adequadament.

A la vista d'aquestes circumstàncies i de l'interès que sempre té resseguir les diferents onades d'enquestes per a entendre l'evolució de la situació sociolingüística, en el present treball ens hem plantejat, per un costat, fer una anàlisi de l'enquesta de 2010 i, per un altre, fer una retrospectiva fins als últims anys del segle XX; d'aquesta manera podem obtenir un millor panorama del català al País Valencià d'aquests darrers 18 anys. Amb aquest objectiu, doncs, compararem les dades de 2010 amb les de l'enquesta de 2005 bàsicament, però també, i ja més ocasionalment, amb les dues últimes

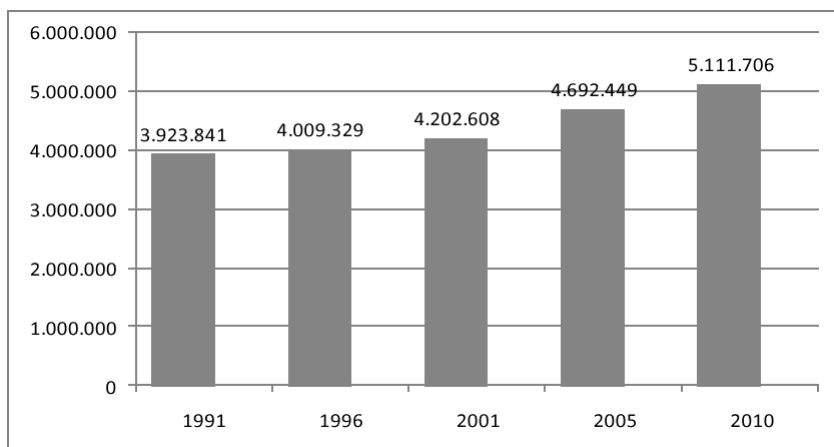

Figura 1. Evolució de la població valenciana entre 1991 i 2010.

Font: INE.

onades del període anterior d'enquestes (1992 i 1995). Les dimensions de les mostres dels anys 2010 i 2005 han estat exactament iguals (6.666 individus), i la de 1992, molt similar per bé que lleugerament superior (6.675), malgrat que la demografia del territori ha variat en aquests anys de forma considerable. Així, a principis dels anys 90 la població valenciana no havia assolit encara, però ja fregava, els quatre milions (1991), el 2005 ja havia

passat els quatre milions i mig, mentre que el 2010 havia arribat als cinc milions d'habitants (figura 1).²

Les entrevistes han estat sempre personals i presencials (no telefòniques) i el cos central de preguntes del qüestionari (sempre amb possibilitat escalar) ha estat el mateix en totes les enquestes. Només en la de 2010 s'han afegit algunes qüestions noves; entre aquestes, aprofitarem les referides als usos lingüístics en les tecnologies de la informació i la comunicació (internet, correu electrònic, etc.) i la que demana sobre el mode d'aprenentatge del català. Finalment, cal dir que les enquestes del SIES presenten una distribució en

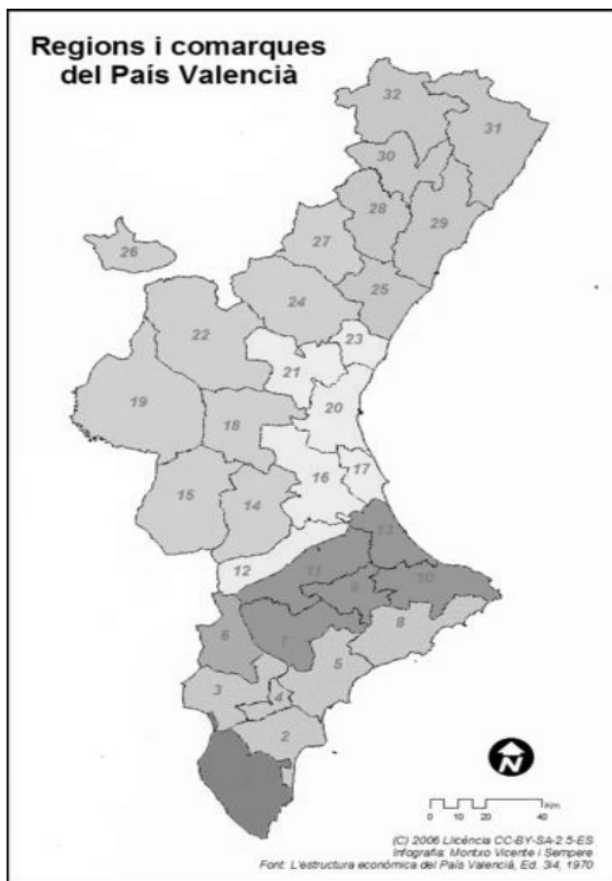

Figura 2. Distribució regional de les enquestes del SIES.

2 Som conscients que és més important la distribució de la mostra que la seva grandària, però el milió més de persones que es genera en els vint anys transcorreguts entre 1991 i 2010 no es devia distribuir exactament igual que la població precedent. Pel que fa a la mostra de 1995, va ser de només 1.600 individus, però imaginem que la proximitat en el temps a la de 1992 degué fer considerar-la com de transició a una altra de major dimensió. Aquesta devia estar prevista per a la segona meitat dels anys 90 però que no es va arribar a portar a terme a causa del canvi polític que s'esdevingué a la Generalitat el 1995.

dues zones lingüístiques, la de “predomini lingüístic valencià” i la de “predomini lingüístic castellà”.³ La primera zona es subdivideix en quatre regions (Alacant, Alcoi-Gandia, València i Castelló) i una “Àrea Metropolitana”, la que inclou València capital i la comarca que l’envolta (figura 2).⁴ Ara bé, no en totes les presentacions d’enquestes que ofereix el SIES a la seva pàgina web, es descomponen els resultats seguint les mateixes demarcacions per a cada pregunta analitzada. Això ens obligarà a variar entre les “enquestes retrospectives” (les de 1992 i 1995) per a l’anàlisi dels diferents ítems del qüestionari.

A continuació, presentarem les dades repartides en els tres apartats canònics que fan servir els estudis sociolingüístics: coneixements, usos i actituds.⁵

■ 2 Anàlisi

■ 2.1 Coneixements

L’enquesta de 2010 ens informa que els valencians que entenen el català són un 68,8 %; els qui el parlen, un 48,5%; els qui el llegeixen, un 45,3%, i els qui l’escriuen, un 26,4%.⁶ És clar que aquests percentatges per si mateixos ens diuen poc si no els comparem amb els procedents de les enquestes anteriors (figura 3).

-
- 3 La *Llei d’Ús i Ensenyament del Valencià* (1983) reparteix els municipis valencians, sobretot a efectes d’aplicació dels programes educatius bilingües, entre aquestes dues zones (articles 35 i 36).
  - 4 De sud a nord, la Regió d’Alacant comprèn les comarques 2, 3, 5 i 8; la regió d’Alcoi-Gandia, les comarques 7, 9, 10, 11 i 13; la regió de València, les comarques 12, 16, 17, 21 i 23; l’Àrea Metropolitana de València, la comarca 20, i la regió de Castelló inclou les comarques 25, 28, 29, 30, 31 i 32. La resta de comarques (1, 4, 6, 14, 15, 18, 19, 22, 24 i 27) conformen la zona castellanoparlant del País Valencià.
  - 5 Hem de fer constar, però, la tendència actual a parlar de representacions en compte d’actituds (per exemple, CRUSCAT és un acrònim de coneixements, representacions i usos del català), però les preguntes que aprofitem del qüestionari del SIES les veiem més relacionades amb les actituds dels parlants que amb les representacions que es fan de les llengües.
  - 6 Atès que les respostes a les preguntes del qüestionari, com hem dit, es plantejaven en forma escalar i fóra molt prolix –i potser de poc profit– oferir totes les possibilitats, recollim les opcions “bastant bé” + “perfectament”. Les altres opcions eren “gens” i “un poc”; aquesta última apareixia sumada en la nota de premsa de presentació de l’enquesta de 2010 a què ens hem referit més amunt.

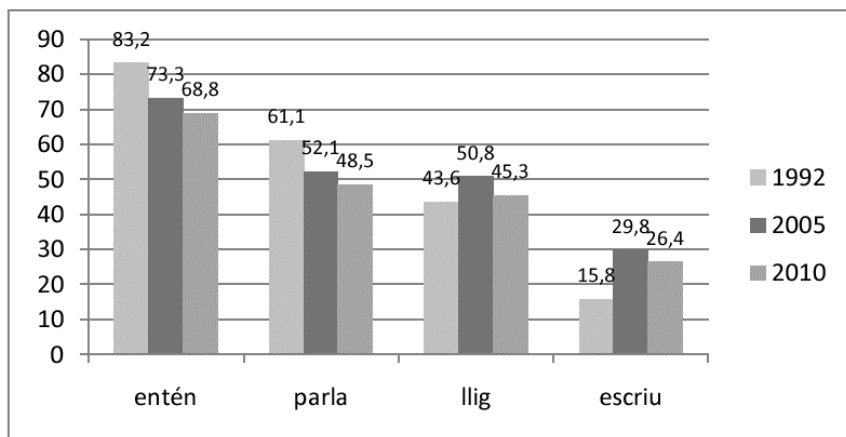

Figura 3. Evolució del coneixement del català al País Valencià (1992, 2005, 2010). Font: SIES.

La primera cosa que salta a la vista és la “regularitat” constant que s’observa en les baixades de les capacitats d’entendre i parlar: en la primera d’aquestes, tenim 10 punts menys entre 1992 i 2005, i $-14,4$ en els 18 anys transcorreguts fins a 2010; en la parla, la diferència per a tot el període no és tan gran però no deixa de ser important ($-12,6$). Si deixem les habilitats que solen adquirir-se en la família i la societat i passem a les que s’aprenen al medi escolar, ja es perd aquesta constant negativa però tampoc no es pot parlar d’uns resultats positius per a la llengua catalana entre els valencians. En lectura i escriptura observem augments entre 1992 i 2005, i descensos entre aquest últim any i 2010. Com que aquestes habilitats depenen del sistema educatiu, hem de pensar que l’escola ha perdut efectivitat després de 2005. Podem atribuir-ho a l’augment de població de 419.257 habitants en l’últim quinquenni (2005–2010), però en l’anterior (2001–2005) el creixement demogràfic havia estat superior (489.841 hab.) i el sistema educatiu sembla que havia pogut donar resposta.⁷

A la vista d’això, ens hauríem de preguntar també si la reducció constant que hem observat en les capacitats no estrictament acadèmiques (entendre i parlar), podria respondre als augments tan considerats de població que ha registrat el País Valencià en el decenni 2001–2010 (figura 4).

7 És clar que, en no disposar de dades sociolingüístiques de 2001 o algun any pròxim, no podem afirmar-ho de manera contundent.

És a dir, els augments “normals” de la població valenciana entre 1991 i 2001 haurien possibilitat un creixement dels coneixedors del català en paral·lel al de la població general. A partir de 2001, unes pujades excessives dels habitants haurien fet baixar les proporcions dels catalanoconeixedors. Aquesta hipòtesi es podria haver vist confirmada si el SIES no s’hagués vist obligat a interrompre les seves onades sociolingüístiques entre 1995 i 2005 a causa d’una política lingüística restrictiva de la Generalitat Valenciana durant aquest període.

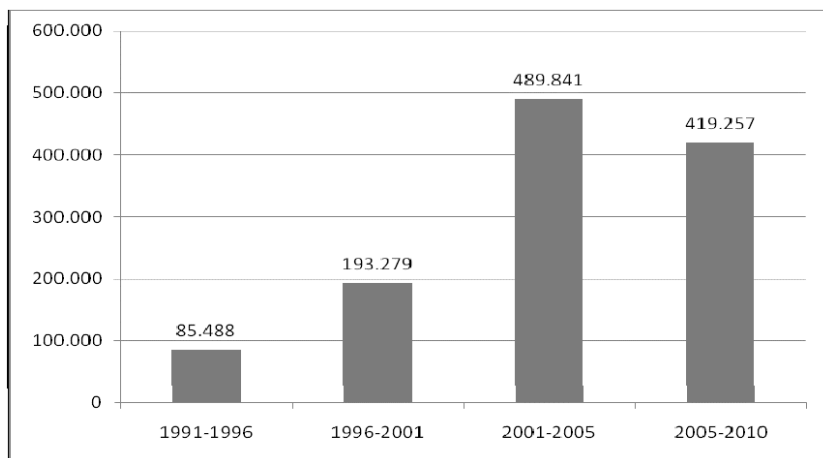

Figura 4. Augments dels habitants en els quatre quinquennis transcorreguts entre 1991 i 2010. Font: INE.

Seguim avançant per a observar ara el comportament del coneixement lingüístic en cadascuna de les cinc demarcacions geogràfiques en què el SIES organitza el País Valencià. A fi de centrar l’atenció en les diferències territorials, prescindirem ara de les habilitats d’entendre, llegir i escriure per a fixar-nos només en l’expressió oral, no debades la capacitat fonamental per a demostrar el coneixement d’una llengua (figura 5).

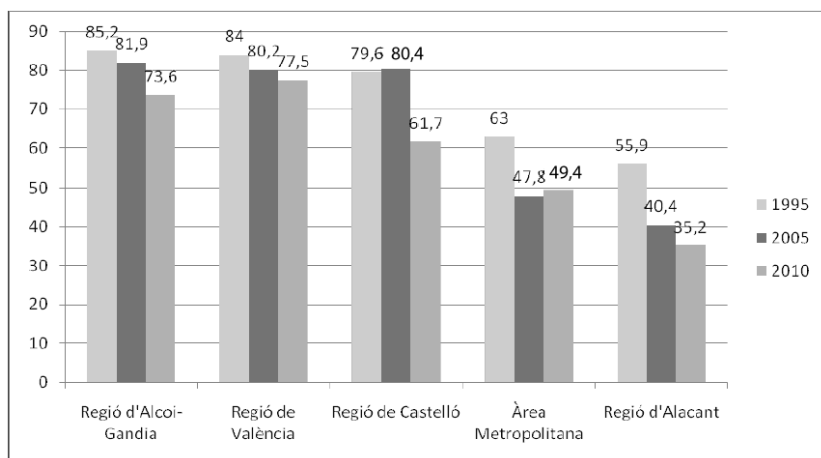

Figura 5. Capacitat de parlar el català entre 1995 i 2010 per regions.

Font: SIES.

Com podem veure, es confirma la tendència general valenciana a la baixa en les habilitats lingüístiques de caire més social. En serien excepcions la regió de Castelló, que es manté entre 1995 i 2005 (la pujada de 0,8 dècimes no podem considerar-la significativa), i l'Àrea Metropolitana de València, on, després de la davallada de 15,2 punts entre 1995 i 2005, remunta lleugerament entre 2005 i 2010 (+1,6 punts). Aquestes dades són poc rellevants, però són suficients per a oferir un contrast amb la resta de regions, que pateixen totes descensos i ben significatius, amb el punt extrem de la regió de Castelló, que, després d'haver aconseguit mantenir-se durant els deu anys anteriors, baixa bruscament 18,7 punts en només cinc anys (2005–2010). En aquest marc tan dramàtic per a la llengua catalana al País Valencià que es desenvolupa en el trànsit dels segles XX al XXI, destaca també el cas de la regió d'Alacant, que baixa 15,5 punts en el primer decenni (1995–2005).

Les variables socials de sexe i edat no mostren cap tendència digna de menció. No són pertinents, doncs, per a explicar diferències quant a les capacitats lingüístiques, contràriament a les primeres enquestes i censos lingüístics, de mitjans dels anys 80, en què el català es mostrava arcerat dins els individus de sexe masculí i les edats provetes, símptomes tots dos dels processos de substitució lingüística en marxa (Montoya / Mas, 2002: 24). Vegem, com a exemple, la figura 6, referida només a 2010, que pre-

senta el creuament de la capacitat de parlar, que hem elegit com la més representativa del coneixement lingüístic, amb el sexe i l'edat.

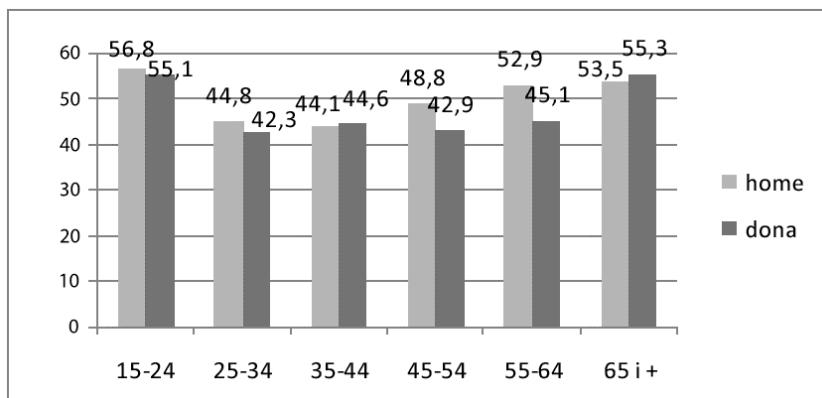

Figura 6. Capacitat de parlar i diferència de sexe i edat en l'enquesta de 2010. Font: SIES.

El grup d'edat de 15–24 anys, a causa de l'ensenyament que rep del català dins el sistema educatiu, mostra un coneixement superior; també és cert que si destriéssim entre els qui han seguit els programes amb el català com a llengua vehicular⁸ i els qui han cursat els programes que tenen com a llengua vehicular el castellà, segurament dins d'aquesta columna podríem fer una distinció entre els qui dominen el català “perfectament” (els seguidors dels dos primers programes) i els qui declaren que el saben “bastant bé”.

A la figura 7 podem observar el comportament del tipus d'activitat dels individus, la qual sembla una variable independent que no influeix excessivament en l'aptitud lingüística dels valencians. A un extrem tenim els estudiants, que mostren, lògicament, uns resultats en correspondència amb els del grup d'edat més jove de l'anterior gràfic. A l'altre extrem hi ha els professionals de la construcció, un grup que els darrers anys s'ha nodrit molt de la immigració més recent. Això sí: tots els tipus exhibeixen baixades entre 2005 i 2010, com hem vist fins ací.

Els estudis que posseeixen les persones provoquen també una certa estratificació quan creuem aquesta variable independent amb la dependent

8 Són el programa d'ensenyament en valencià (PEV) i el programa d'immersió lingüística (PIL).

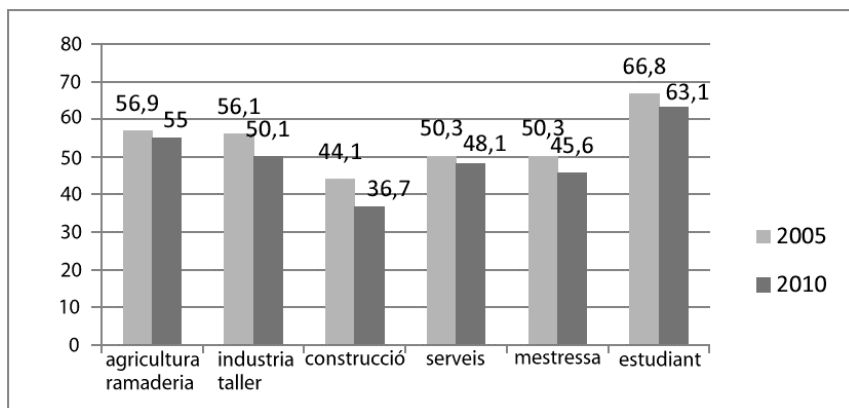

Figura 7. Capacitat de parlar segons l'activitat principal dels individus entre 2005 i 2010. Font: SIES.

que venim manejant del coneixement parlat de l'idioma. Ho podem observar a la figura 8, on veiem que la possessió d'un grau acadèmic elevat manté una relació amb un bon coneixement del català. Ara bé, a excepció dels estudis primaris de la Formació Professional (FP), tots els nivells d'estudis baixen entre 2005 i 2010.

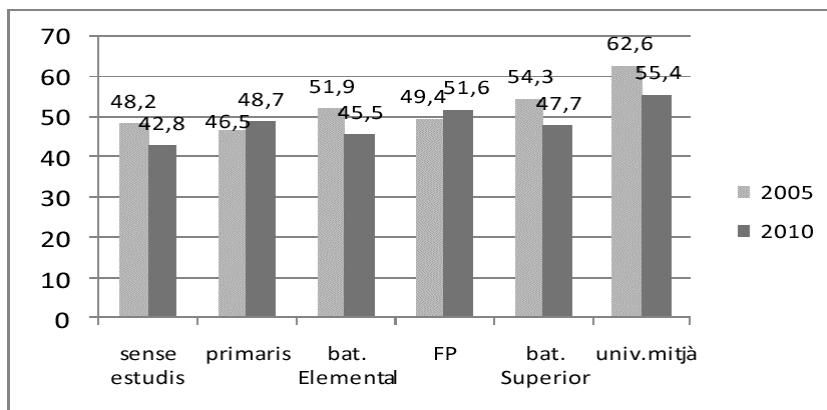

Figura 8. Capacitat de parlar segons el nivell d'estudis (2005–2010). Font: SIES.

En la figura 9 continuem creuant l'habilitat de parlar amb altres variables independents, ara la del lloc de naixement. Com era d'esperar, aquest factor és determinant, ja que les diferències entre la zona catalanoparlant i els altres dos grups, el dels nascuts en zones castellanoparlants valencianes i els nascuts fora del País Valencià, és ben notòria: de gairebé 50 punts amb la primera i de 60 punts amb la segona. En segon lloc, és interessant indicar com els nascuts al País Valencià, tant en una zona com en l'altra, enregistren un increment en la segona enquesta, més significatiu en la zona catalanoparlant, que augmenta en 3 punts, mentre que en la castellanoparlant és només de 6 dècimes. En canvi, entre els nascuts fora, l'evolució és negativa, ja que es perden 1,3 punts en aquest quinquenni.

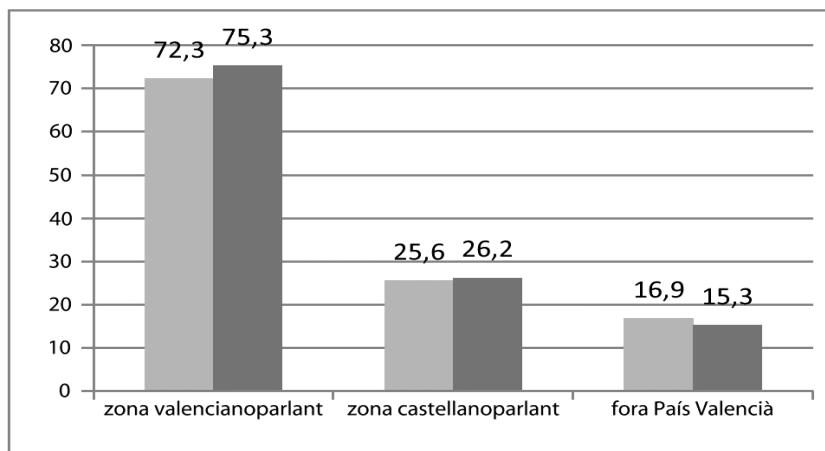

Figura 9. Capacitat de parlar segons el lloc de naixement (2005–2010).

Font: SIES.

El factor ideològic no sembla estar molt marcat respecte al coneixement de la llengua, segons ens mostra la figura 10, si bé els individus que se situen més a l'esquerra declaren un major coneixement que els de més a la dreta. Més marcada era la distància entre uns i altres en 2005 (amb una diferència de 8,8 punts) que en 2010 (reduïda a 5,5). Però la distància major es troba entre aquests grups extrems i els que es confessaven “centrats” ideològicament, que es mantenen entre 2005 i 2010 en el menor percentatge de coneixement del català parlat (47,3–47,4). És a dir, hauríem de deduir d'això que el major desconeixement del català està relacionat amb una

manca de preocupació per la ideologia? Això ens portaria a pensar que els grups més conscienciats políticament, especialment si estan emplaçats a l'ala esquerra, tenen una major preocupació per la llengua. El tema ens podria portar més lluny si tinguéssim accés a les xifres absolutes perquè ens envaïx la sospita que els parlants que mostren major indiferència per la ideologia deuen constituir la immensa majoria de la població valenciana; d'ací la indiferència pel català de gran part del poble valencià.

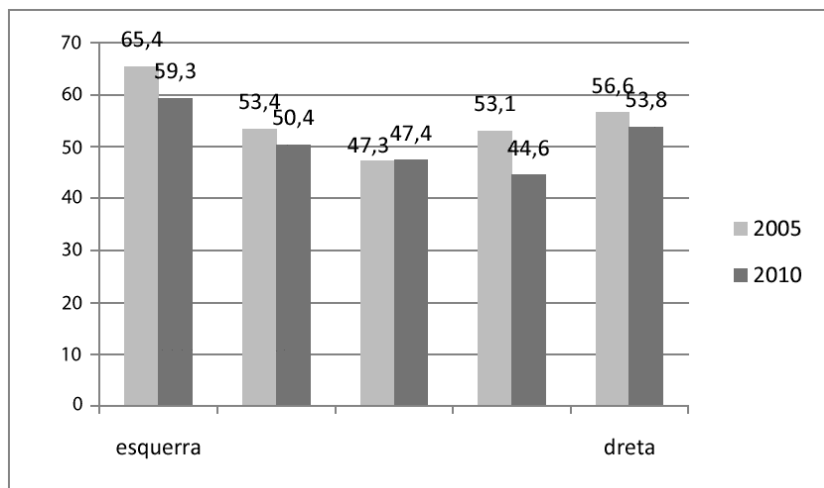

Figura 10. Capacitat de parlar segons la ideologia (2005–2010). Font: SIES.

Ens fa l'efecte que la declaració dels parlants sobre la seva pertinença social, que veurem a continuació a la figura 11, presenta una característica comuna amb la de la declaració ideològica: en ambdues es tracta de fugir d'estudi. Fixem-nos ara en els percentatges tan elevats que se situen a les caselles del “no sap” (NS) i “no contesta” (NC), que hauríem de relacionar amb els qui opten per una ideologia “centrada” (han triat “3” en una gamma de l'1 al 5).

També en aquest cas aniria bé conèixer els nombres absoluts dels qui no volen mostrar la seva adscripció social. Intuïm que deuen ser molt elevats perquè, en cas contrari, el SIES no els hauria fet constar com una de les opcions de resposta. Deixant de banda aquests dos grups, observem que els qui mantenen més alt el coneixement del català (fins i tot entre 2005 i 2010, que és un període general de baixades) són els qui s'emporten a la classe mitjana alta (58,6–58,4) a diferència dels de la classe baixa, que

són els qui no sols el tenen més reduït sinó que minven en el coneixement de la llengua. Convé que parem esment en el fet que aquesta classe social és la que acull les darreres immigracions, i per tant són desconexedores del català, mentre que els autòctons ocupen normalment posicions socials més acomodades, a més, tenen més possibilitats d'ascens social. Sobre això ens il·lustra molt bé el gràfic, que mostra baixades en els dos grups socials més baixos (baix i mitjà baix), en tant que exhibeix un ascens en la classe alta de

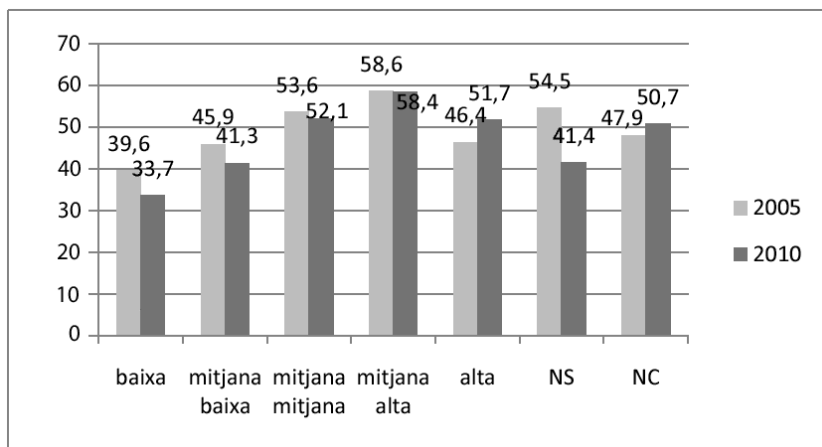

Figura 11. Capacitat de parlar segons les classes socials (2005–2010).

Font: SIES.

5,3 punts. Això ens presenta un panorama de canvi al País Valencià, ja que el català ha estat tradicionalment associat als grups socials baixos i darre-rament va acostant-se més als grups socials alts. Malgrat la gravetat que implica la manca de parlants en aquests sectors socials més baixos, que queden a unes distàncies percentuals de les classes mitjanes i altes entre 10,8 i 24,7 punts (2010), podria ser positiu per a l'adquisició de prestigi de la llengua que el català comencés a ser relacionat amb els sectors socials benestants.

■ 2.2 Els usos

Normalment, els índexs d'ús de les llengües en situació de minorització solen ser força més baixos que el coneixement. Així és també en el cas del català al País Valencià, on s'afegeixen ara unes baixades en els usos més dràstiques que les que hem anat veient en el coneixement de la llengua.

Comencem exposant a la figura 12 una comparativa dels cinc àmbits de l'ús oral que han demanat les enquestes de 1992, 2005 i 2010: a casa, amb els amics, al carrer (amb desconeguts),⁹ a les botigues tradicionals i a les grans superfícies.

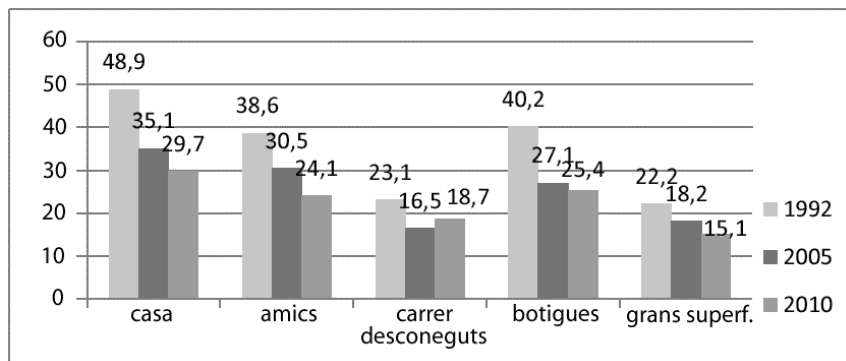

Figura 12. L'ús en diferents àmbits (1992, 2005, 2010). Font: SIES.¹⁰

Comprovem com el procés de regressió és pràcticament regular en els cinc àmbits i durant els dos períodes transcorreguts entre les tres enquestes amb una sola excepció: la de l'àmbit al carrer amb desconeguts pel que fa al segon període.¹¹ Entre els descensos, cal ressaltar els de l'ús a casa, que perd 19,2 punts en els 18 anys (la major pèrdua és en el període més llarg, entre 1992 i 2005: -13,8 punts). La reducció en aquest àmbit deriva de la interrupció en la transmissió intergeneracional de la llengua, un procés que té el seu principi a la ciutat de València en el decenni dels anys 30 del segle XIX, que, a mitjan segle XX, s'escampa per tot el País Valencià i que encara no ha pogut fer-se reversible a causa del contingent tan gran de descendents de catalanoparlants que s'han vist afectats (Montoya / Mas, 2011). Els altres usos que mostra el gràfic no poden ser aliens al desús a la llar familiar, ja que es basen en la utilització de la llengua fora de casa que fan els qui l'han rebut i la parlen en família. Així, l'ús del català amb els amics

9 Aquesta és l'única pregunta que es va completar amb la part entre parèntesi a les enquestes de 2005 i 2010. El 1992 només es demanava per l'ús "al carrer" i els anys 2005 i 2010 s'allarga l'enunciat: "al carrer amb gent que no coneix".

10 Construïm les respostes positives quant a l'ús mitjançant la suma de les opcions "sempre valencià" + "generalment valencià".

11 No seria just imputar l'excepció al canvi introduït en la pregunta el 2005 perquè aquest any decreix com els altres quatre àmbits i puja (però molt lleugerament) el 2010 a pesar de mantenir-se la mateixa formulació de l'enquesta anterior.

es veurà minvat si s'han vist reduïts els catalanoparlants i els qui queden en aquest darrer grup empenen el castellà amb els qui tenen conceptuals com a amics castellanoparlants (la davallada en aquest àmbit ha estat de $-14,5$ en el conjunt dels dos períodes). L'àmbit de les botigues (tradicionals) presenta uns percentatges ($40,2 - 27,1 - 25,4$) i un decalatge ($-14,8$) molt similar al dels amics, atès que els botiguers de poble o de barri solen ser persones conegudes i amb qui els parlants ja saben en quina llengua adreçar-se, igual que fan amb els amics (i, podríem afegir-hi, la gent coneguda en general). Una altra cosa ben diferent és la gent desconeguda, que ens solem trobar al carrer i llocs públics com les grans superfícies comercials. En aquests dos àmbits, els percentatges que veiem de partida (1992) eren baixos de per si ($23,1$ i $22,2$, respectivament); en compensació, o bé no han patit unes baixades tan grans ($-7,1$ en els 18 anys que examinem pel que fa a l'ús a les superfícies comercials) o bé fins i tot han viscut una lleu recuperació en l'últim període ($+2,2$ punts) al carrer amb desconeguts. És a dir, contràriament als usos amb la gent coneguda ("Amics" i "Botigues"), els usos que podríem qualificar de "públics" no s'han vist afectats (o *tan* afectats) per la pèrdua històrica de catalanoparlants a causa del desús familiar i sí que n'haurien vist frenat el seu retrocés gràcies al tímid paper exemplar d'alguns mitjans de comunicació i d'un sector de la classe política.

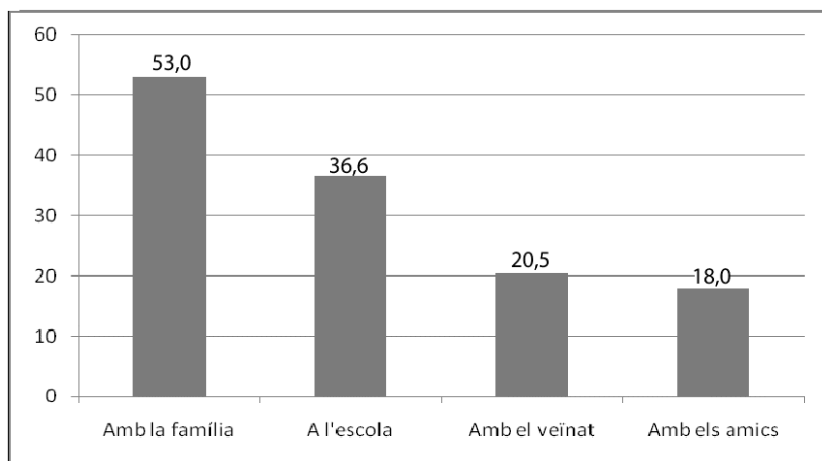

Figura 13. Àmbits on els valencians han après a parlar català (2010).

Font: SIES.

Íntimament lligat amb la tipologia d'àmbits d'ús hi ha una altra tipologia, la dels contextos socials on els valencians han après la seva pròpia llengua. Aquesta qüestió només s'ha plantejat en la darrera enquesta, la de 2010. Els resultats són que el 53% de valencians l'ha après en família; el 36,6%, a l'escola; el 20,5%, amb el veïnat (àmbit que pot ser assimilable al del carrer) i el 18%, amb els amics (a pesar de la tendència a adreçar-se en castellà als amics castellanoparlants, com hem vist).¹² A la figura 13 podem copsar millor el valor de cada àmbit per a l'aprenentatge del català.

La família continua representant, doncs, el caliu principal per al sosteniment del català entre els valencians. La importància de l'escola des que s'introdueix com a assignatura dins el sistema escolar (1984) ha desplaçat a un rang de menor importància el veïnat i els amics, que havien constituït anteriorment el segon àmbit en importància per a la socialització en català dels valencians que no l'havien rebut en família.

Passem ara a ocupar-nos de la variació territorial dels usos lingüístics dels valencians. De la mateixa manera que hem vist amb la diferenciació per regions quant a l'expressió oral en català (figura 5), ara veiem reproduït un rànquing idèntic pel que fa a l'ús a casa, que és el que prenem com a més representatiu de tots els altres perquè n'és la base (figura 14).

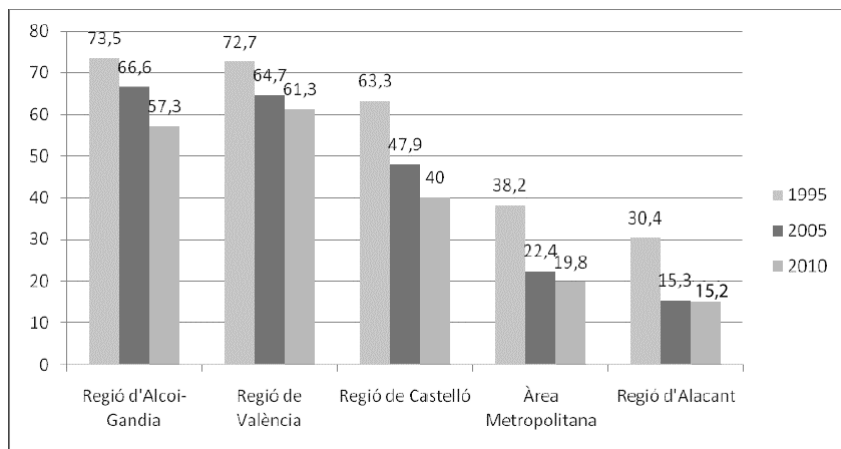

Figura 14. Ús del valencià a casa per regions (1995, 2005, 2010).

Font: SIES.

12 Hi havia més opcions de resposta però ja de menor importància numèrica. La suma de totes les opcions supera el 100% perquè se'n podia respondre amb més d'una (per exemple, amb la família i a l'escola).

Com es pot veure, les regions d'Alcoi-Gandia i de València ocupen la capçalera dels usos familiars valencians. Encara que també baixen en els 15 anys que examinem en aquest últim gràfic, i es mantenen el 2010 al voltant del 60% d'ús a casa del català. Les altres tres regions, amb el sostre del 40% de Castelló, es queden actualment fregant el 20% (Àrea Metropolitana) o amb valors d'alarma per al futur del català (Alacant: 15,2%). Respecte als graus de les baixades entre 1995 i 2010, cal valorar la major resistència a les pèrdues de la regió de València, amb -11,4, i la menor de Castelló, amb -23,3. Vegem-ho més gràficament a la figura 15, on varia la classificació anterior entre regions.

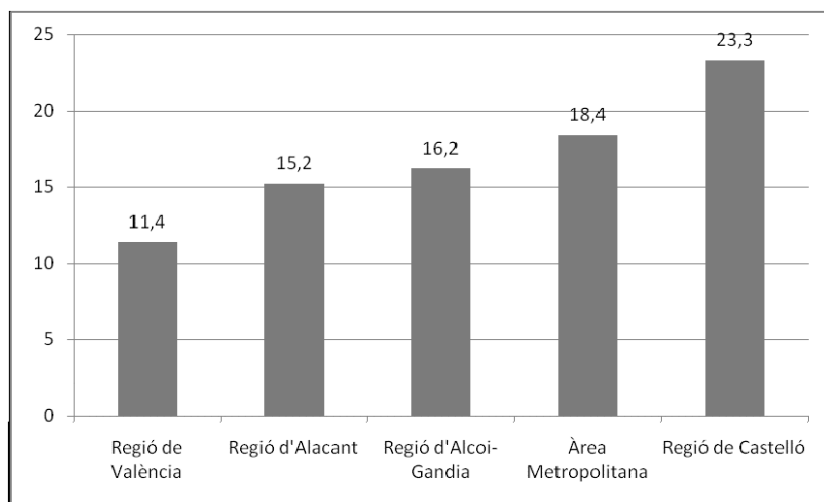

Figura 15. Pèrdues percentuals dels usos a casa entre 1995 i 2010 per regions. Font: SIES.

Per a cloure l'anàlisi dels àmbits d'ús de la llengua, vegem un tipus d'usos no orals que ha introduït la darrera enquesta de 2010; es tracta dels que fan referència a les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC). D'antuvi, hem d'assenyalar que el sorgiment de les TIC ha suposat una oportunitat per al català en els darrers anys. Només cal repassar els diferents estudis i rànquings sobre la presència i l'ús d'internet entre les diferents llengües del món per a verificar-hi que, a pesar que el català no és una llengua d'estat ni té un gran pes demogràfic, és una de les llengües més ben posicionades en la xarxa. I en aquest sentit, els valencians han seguit

molt de prop la resta d'usuaris catalanoparlants. Aquesta conjuntura justifica les dades que proporciona el SIES en la seva última onada (figura 16).

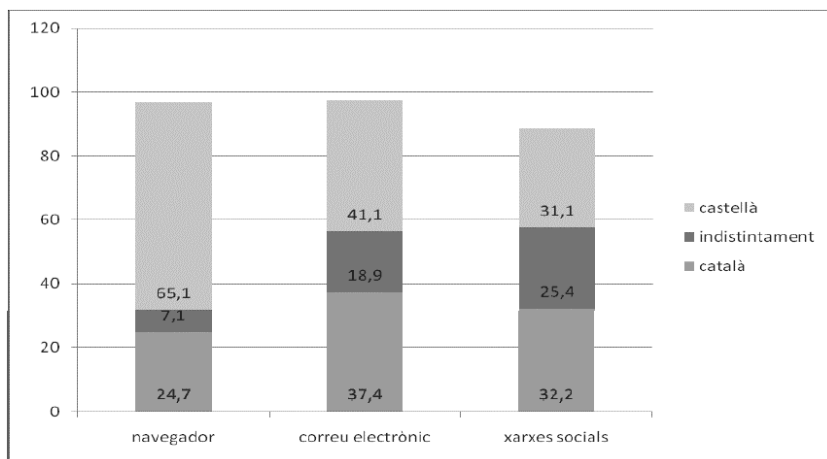

Figura 16. Ús del català en l'àmbit de les tecnologies de la informació i la comunicació a la zona catalanoparlant del País Valencià (2010).

Font: SIES.¹³

Com observem, el català apareix en la pàgina inicial del navegador en un 24,7% d'ordinadors valencians (això sí: encara molt distant del 65,1% que el tenen en castellà), el fa servir el 37,4% d'usuaris del correu electrònic (a tan sols a 3,7% punts de diferència amb el castellà) i és la llengua preferida del 32,2% dels qui utilitzen les xarxes socials: fòrums, blocs, xats, etc., percentatge que, fins i tot, supera lleument el castellà (+1,1). És clar que els usuaris "indistints" ocupen una bona franja de la població en aquests dos últims apartats (el 18,9% i el 25,4%, respectivament) i potser han respost sense valorar molt conscientment quina proporció de la seva activitat amb les TIC dediquen a cada llengua. Diem això perquè l'aptitud per a escriure en català entre els valencians que viuen a la zona catalanoparlant és d'un 29,5%, percentatge que deixa fora un 7,9% dels qui diuen que escriuen els seus missatges electrònics en català (37,4%). És clar que també és cert que els segments generacionals més joves, que són els qui saben escriure més en català, són els usuaris majoritaris del correu electrònic. D'altra banda, la limitació en la capacitat per a l'escriptura dels valencians a què hem fet

13 Hi hem sumat per a cada llengua les respostes "sempre...", "generalment..." i "més... que...".

referència també deixaria fora una part important de l'activitat dels qui usen indistintament una llengua o altra (18,9%). En suma, estem davant d'uns resultats en principi positius per al català però que hem de posar en quarantena quan els creuem amb el coneixement declarat pels mateixos valencians i mentrestant no puguem fer creuaments més detallats.

■ 2.3 Actituds

Les preguntes del qüestionari sobre actituds són molt limitades i algunes podríem considerar que més aviat apelen a les percepcions dels parlants. Atès que aquestes últimes no ens proporcionen uns indicadors gaire clars de les actituds o les representacions mentals que es fan els valencians de la seva llengua,¹⁴ hem decidit analitzar solament la pregunta “El valencià, creu que hauria d'usar-se...”. Vegem-ne, doncs, les respostes donades pels habitants de la zona catalanoparlant, que és on es pot fer un judici més fonamentat (figura 17).¹⁵

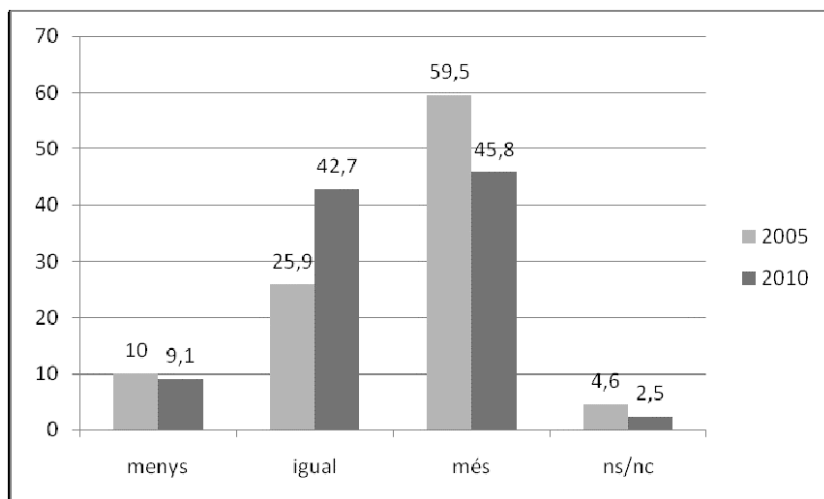

Figura 17. Actituds sobre l'ús que hauria de fer-se del català al País Valencià a la zona catalanoparlant (2005, 2010). Font: SIES.

14 La classificació dels diferents apartats del qüestionari situa totes aquestes preguntes davall l'enunciat de “Valoració de l'ús del valencià”.

15 Comparem ara només les enquestes de 2005 i 2010 perquè de les anteriors només hem pogut obtenir els valors per a tot el País Valencià, sense distinció de zones.

Veiem al gràfic que els partidaris d'usar més el català al País Valencià eren una clara majoria el 2005, però en 2010 pràcticament s'igualen amb els qui opten perquè es continui usant en la mateixa mesura. Per tant, deduem d'aquestes respostes una minva en les reivindicacions de normalització de l'ús del català. D'altra banda, hem de fixar-nos en la proporció dels contraris a mantenir o augmentar la utilització de la llengua, un 10% el 2005 que pràcticament es manté amb el 9,1% de 2010. Es tracta d'una porció important de la població valenciana que mostra una actitud hostil envers la llengua catalana. Intentem ara localitzar millor les diverses actituds diferenciant entre les cinc regions de la zona catalanoparlant. Primer ho farem representant només la resposta partidària de la normalització del català: "més" (figura 18), i després ho farem acollint-hi en solitari l'opció intolerant envers la llengua: "menys" (figura 19).

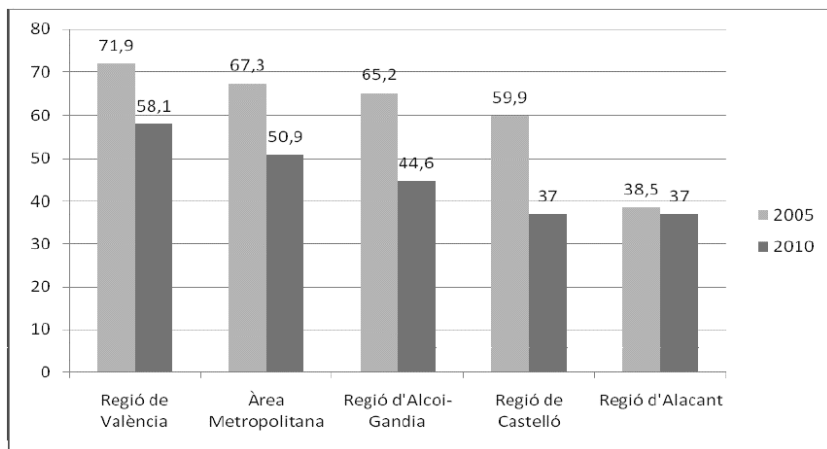

Figura 18. Actituds a favor d'un ús major del català al País Valencià (2005, 2010). Font: SIES.

La figura mostra una ordenació de major a menor percentatge de partidaris de la normalització del català: en el lloc més destacat trobem la regió de València, seguida molt de prop per l'Àrea Metropolitana, fins i tot amb les baixades que totes les regions experimenten el 2010. El resultat més negatiu per al català seria el de la regió de Castelló, atès que perd un 22,9% de partidaris d'un major ús del català en cinc anys (2005–2010) i s'igualava amb la pitjor situada de sempre, la d'Alacant, que hi destaca més aviat perquè no experimenta pràcticament variacions en el període entre enquestes.

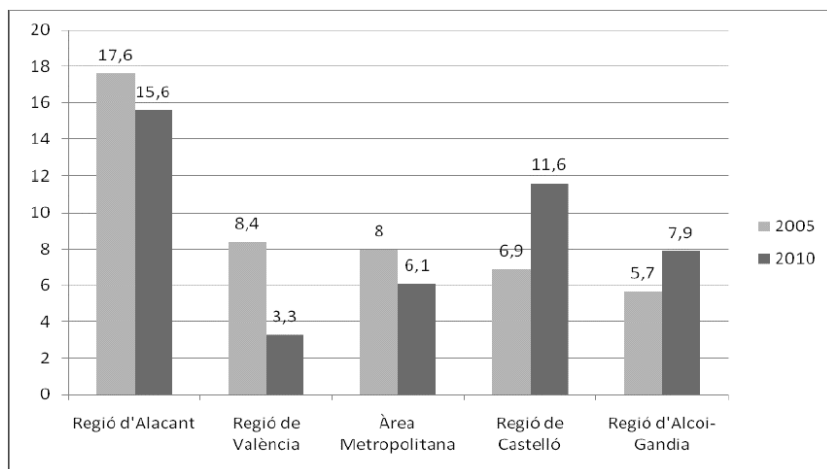

Figura 19. Actituds contràries a l'ús del català al País Valencià (2005, 2010). Font: SIES.

Comprovem com la intolerància envers la llengua catalana és major a la Regió d'Alacant, la de menor coneixement i ús, com hem anat veient fins ací. Ara bé, aquesta actitud hostil baixa una mica el 2010 (–2 punts), contràriament a l'augment de la intolerància lingüística que s'observa a la Regió de Castelló (+4,7 punts) i al creixement més dissimulat de la Regió d'Alcoi-Gandia (+2 punts). Les evolucions més positives de cara a una millora en la situació del català són les de la Regió de València, que baixa –5,1 punts en la seva “intolerància”, i la de l'Àrea Metropolitana, que ho fa més dissimuladament però també baixa (–1,9 punts). No és casualitat que aquestes dues regions són les que hem vist que donen més suport a un major ús del català (figura 18).

■ 3 Conclusions

Quan ja hem repassat totes aquestes dades de l'enquesta de 2010 des d'una perspectiva d'anàlisi diacrònica, s'imposa una conclusió general: és innegable la mala salut del català dels valencians. Les dades són negatives en els tres nivells sociolingüístics estudiats. Quant al coneixement, els descensos en totes quatre habilitats lingüístiques ho fan prou feiaent. Només hi podem apuntar algunes notes positives que poden mitigar en part aquesta visió general. Així, tot i que la majoria d'indicadors positius per al català de

la darrera enquesta són inferiors als de les anteriors, apuntem les excepcions següents per al coneixement:

- a) Les generacions més joves de 2010, encara que marquen descensos respecte a les enquestes anteriors, són les que major percentatge aconseguixen dins l'espectre generacional valencià.
- b) L'àmbit educatiu segueix amb la voluntat de formació de catalanoparlants, ja que dins dels grups d'activitat, el d'estudiants se situa en primer lloc amb un percentatge de 66,1%, després, això sí, d'un descens de -3,6 respecte de 2005. D'altra banda, el coneixement de la llengua progressa d'acord amb el nivell d'estudis consolidat.
- c) El grup de nascuts en zones catalanoparlants ha incrementat el percentatge en 3 punts. També augmenta mínimament el grup de nascuts en zones castellanoparlants valencianes i disminueix el dels nascuts fora del País Valencià.
- d) L'Àrea Metropolitana, enmig de les constants baixades de les altres regions, augmenta tímidament (+1,6) en el coneixement del català el 2010.

Pel que fa a l'ús, l'evolució observada els darrers anys és igualment negativa. En tots els àmbits analitzats es produeix una estratificació en continu descens, cosa que ocorre de manera significativa en l'àmbit de l'ús a casa, ja que la diferència entre la primera i l'última enquesta arriba als -19,2 punts, fet que reflecteix el procés d'interrupció lingüística que encara continua. Si hem de destacar-hi alguna excepció a la norma general, haurem de fer-ho en l'àmbit referit a l'ús en el carrer amb desconeguts, on els resultats de 2010 superen els de 2005, això sí, molt lleument (+2,2 punts).

Finalment, en l'apartat de les actituds, hem de remarcar, en la línia de les excepcions positives, l'evolució favorable a un major ús de la llengua i a una tendència a fer minvar la intolerància lingüística de la Regió de València i de l'Àrea Metropolitana.

Aquesta regressió que enregistrem de forma generalitzada en gairebé tots els ítems de l'enquesta de 2010 es pot deure a diversos factors. En primer lloc, cal tenir en compte que durant el darrer decenni del segle anterior i el primer decenni d'aquest nou segle al País Valencià hi ha arribat una allau considerable d'immigració estrangera, procedent, fonamentalment, de Sud-Amèrica, de la zona del Maghreb, de Romania i alguna de països de la Unió Europea (britànics i alemanys sobretot). Des del punt de vista lingüístic, és pràcticament indiferent la procedència d'aquests nouvinguts per al català, ja que tant els sud-americans –parlants de castellà– com els d'altres orígens –parlants d'altres llengües– s'integren en la societat valen-

ciana a través del castellà. La figura 1 ens ha permès adonar-nos que durant la dècada dels anys 90 hi ha un increment demogràfic moderat al País Valencià que no arriba als 300.000 habitants. Però en la primera dècada del segle XXI el creixement és de gairebé un milió d'habitants, xifra que representa un augment del 19,3%. Entre el 1991 i el 2010 aquest increment és encara major atès que assolix un 23,2%, i en l'últim quinquenni (2005–2010) el nombre de valencians ha augmentat un 8,2%.

Segurament, les raons del retrocés del català no les podem imputar únicament a aquest augment demogràfic. El component del canvi polític produït en la Generalitat Valenciana el 1995 amb l'entrada en el govern autònom d'un partit de dretes suposa una inflexió en el procés de planificació lingüística, a partir del qual es produeix una regressió dels escassos guanys obtinguts fins el moment i s'enceta un altre procés que podríem qualificar de contraplanificació lingüística (Pradilla, 2008).

Per això la regressió que hem constatat en el coneixement del català no és un fet circumstancial, sinó més aviat estructural perquè es reflecteix en tots els apartats de les enquestes del SIES. El gran motor de la recuperació lingüística que era fins ara l'ensenyament del català recull ja les primeres dades negatives. En aquest sentit, la indiferència per l'educació bilingüe que aplica l'actual govern de la Generalitat Valenciana dona ja els seus fruits en aquest decreixement sociolingüístic. Els esforços fets per la societat valenciana, des de fora d'instàncies governamentals, no estan servint darrerament per a acabar de capgirar la situació de substitució lingüística heretada d'èpoques anteriors a la instauració del règim autònom valencià a principis dels anys 80 del segle XX. ■

■ Bibliografia

Acadèmia Valenciana de la Llengua (2004): *Enquesta sobre la situació social del valencià*, València: AVL (<<http://www.cult.gva.avl>>) [22.03.2011].

Llei d'Ús i Ensenyament del valencià. Elaboració i desplegament, València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2003.

INE: Instituto Nacional de Estadística (<<http://www.ine.es/infoine>>) [20.03.2011].

Info Censos. Censos de població, habitatges, edificis i locals. Comunitat Valenciana, 1990–1991, València: Generalitat Valenciana (Institut Valencià d'Estadística) [CD].

Montoya, Brauli / Mas, Antoni (2002): “Coneixement i ús del valencià”, *Canelobre* [Alacant] 47, 13–40.

— / — (2011): *La transmissió familiar del valencià*, València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.

Pradilla, Miquel Àngel (2008): *La tribu valenciana. Reflexions sobre la desestructuració de la comunitat lingüística*, Benicarló: Onada edicions.

Querol, Ernest (coord.) (2007): *Llengua i societat als territoris de parla catalana a l'inici del segle XXI. L'Alguer, Andorra, Catalunya, Catalunya Nord, la Franja, Illes Balears i Comunitat Valenciana*, Barcelona: Generalitat de Catalunya.

SIES, Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics (div. anys): “Coneixement i ús del valencià” (1992), “Enquesta 2005. Sobre coneixement i ús social del valencià (síntesi de resultats)” i “Enquesta 2010. Dades de coneixement i ús del valencià”, València: SIES, Conselleria d'Educació, Generalitat Valenciana (<http://edu.gva.es/polin/val/sies/sies_fonum.htm>) [24.03.2011].

- Antoni Mas i Miralles, Universitat d'Alacant, Departament de Filologia Catalana, Campus de Sant Vicent del Raspeig, Ap. 99, E-03080 Alacant, <antoni.mas@ua.es>.
- Brauli Montoya Abat, Universitat d'Alacant, Departament de Filologia Catalana, Campus de Sant Vicent del Raspeig, Ap. 99, E-03080 Alacant, <brauli.montoya@ua.es>.

Zusammenfassung: In diesem Beitrag liefern wir eine Analyse der soziolinguistischen Situation des Katalanischen im Land València während der zwei letzten Jahrzehnte. Die von uns herangezogenen Statistiken stammen vom *Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics*, einer der *Conselleria d'Educació* der valencianischen Regierung zugehörigen Institution, der in den Jahren 1992, 1995, 2005 und zuletzt 2010 Umfragedaten erhoben und aufbereitet hat. Anhand dieser Daten untersuchen wir die Entwicklung der Kenntnisse, des Gebrauchs und der Einstellungen, die die Valencianer gegenüber ihrer Sprache haben. Insgesamt stellen wir eine negative Entwicklung für das Katalanische fest, das im öffentlichen und privaten Bereich an Terrain verliert. Die Gründe für diesen Rückgang, der sich anhand relativer Werte festmacht, sind einerseits in einem äußerst starken Zuwanderungszustrom während des untersuchten Zeitraums zu suchen, andererseits hat dazu auch der politische Wechsel in der Regierung des Landes València im Jahre 1995 beigetragen, der eine Schwächung des Sprachkonsolidierungs- und -normalisierungsprozesses bedeutete. ■

Summary: In this article we analyse the sociolinguistic situation of Catalan in the Valencian region in the last two decades. The *Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics* (The Department for Research and Sociolinguistic Studies), an official centre of the Department of Education of the Valencian Government, carried out the interviews which have been used in this study in 1992, 1995, 2005 and 2010. With this data, we have studied the evolution of the knowledge, usage and attitude Valencian people have with

regard to their language. In general terms, the evolution of Catalan is shown to be negative, and its usage is decreasing in social and private spheres. The reasons for this decrease – which can be observed in relative figures – can be justified, on one hand, by the arrival of a great number of immigrants in this period and, on the other, by the political change which took place in 1995 in the Valencian Government, which has meant a regression in the process of linguistic recovery. [Keywords: Catalan language; Valencian Region; demolinguistics; sociolinguistics] ■

Journal of Catalan Intellectual History Revista d'Història de la Filosofia Catalana

Pompeu Casanovas (Barcelona)
Josep Monserrat (Barcelona)
Xavier Serra (València)

■ 1 Introducció

Des de fa més o menys una dècada,¹ els estudis sobre la literatura filosòfica catalana han entrat en un moment d'una relativa efervescència i fertilitat que seria convenient d'aprofitar. No es tracta ja, com en el passat, d'aportacions aïllades, més o menys consistents, o de grups concrets interessats a vincular-se amb un o altre il·lustre precedent, sinó d'un moviment difús, divers i generalitzat –tant geogràficament com acadèmicament– que ha produït en molt pocs anys un volum considerable de bibliografia i d'iniciatives acadèmiques. Les “Jornades Científiques” sobre la filosofia catalana celebrades a l'Institut d'Estudis Catalans, els cursos “Pensament i filosofia a Catalunya”, els Symposia de la Càtedra Ferrater Mora dedicades específicament a autors catalans, la creació d'una Secció de Filosofia Catalana en la Societat Catalana de Filosofia o la publicació de diversos números monogràfics en les revistes *L'Espill* o *Enrahonar*, entre d'altres iniciatives, han involucrat –i aquí rau una de les novetats del fenomen– un nombre considerable de col·laboradors.

Hi ha més novetats, però. A diferència del que s'esdevenia en el passat, aquesta curiositat s'ha centrat no tant en els pensadors medievals o renaixentistes il·lustres –de Ramon Llull a Lluís Vives–, que ja comptaven amb

---

1 En aquest text signem la presentació de la revista *Journal of Catalan Intellectual History / Revista d'Història de la Filosofia Catalana*, accessible en xarxa a l'Hermetoteca Científica Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans en les versions catalana i anglesa (<<http://revistes.iec.cat/index.php/JOCIH>>). La versió en paper en anglès és a càrrec de l'editorial Huygens. Agraïm al *Zeitschrift für Katalanistik* la generositat de permetre donar a conèixer el projecte i sumar-nos a la tasca de recerca i coneixement en l'àmbit de la catalanística des de la nostra particular perspectiva.

alguns estudis solvents, com en el període contemporani, que fins ara era el més desatès. El volum *Filosofia del segle XX a Catalunya*, editat el 2001; els tres volums de *Pensament i filosofia a Catalunya*, que abasten el període comprès entre el 1900 i el 1975, publicats entre el 2003 i el 2004; l'estudi *Filosofia a Catalunya 1900–1936*, publicat el 2004; el llibre *Miquel Carreras i Costajussà i la filosofia catalana d'entreguerres (1918–1939)*, publicat el 2009; el número *Filosofia catalana del segle XX* de la revista *Enrabanar*, del 2010; els llibres de la «Col·lecció Eusebi Colomer», dedicats a l'edició d'escrits d'autors d'aquesta època, o els de la «Col·lecció Noms de la Filosofia Catalana», publicats a Girona, a més de les diverses monografies i edicions aparegudes en els darrers anys sobre Llorens i Barba, Francesc Pujols, Pere Coromines, Josep Maria Capdevila, Alexandre Galí, Rodolf Llorens, Manuel Sacristan, etc., fan pensar que l'embranchida que han agafat aquests estudis serà sòlida i persistent, perquè per primera vegada comencem a comptar amb un repertori mòdic, però manejable i fàcilment accessible, d'escrits sobre la filosofia catalana contemporània, que s'afegeix a les molt bones edicions (degudes a la pietat filial!) de les obres completes de Pere Coromines, Joaquim Xirau, Joan Crexells, Alexandre Galí, de les quals disposàvem des dels anys vuitanta i noranta.

El *Journal of Catalan Intellectual History / Revista d'Història de la Filosofia Catalana* (JOCIH / RHFC) és, en aquest sentit, una aportació més. En la intenció dels qui la dirigim està, naturalment, el propòsit de dotar els estudis sobre la història de la filosofia catalana contemporània que es realitzen en la nostra àrea cultural d'un òrgan permanent, de periodicitat regular i dedicat amb exclusivitat a aquest àmbit seguint els estàndards reconeguts de les publicacions científiques periòdiques. Però, a més, la revista està concebuda amb la finalitat d'estendre aquests estudis més enllà de l'àmbit específicament català i de suscitar i recollir les aportacions sobre la història intel·lectual catalana que puguin dur a terme investigadors de qualsevol procedència. Per això, la revista es publicarà en dues versions: una versió digital en llengua catalana i anglesa, destinada als estudiosos i a tots aquells interessats en el tema, lliurement consultable a través d'Internet; i una versió en paper amb un tiratge reduït i destinada a la distribució entre les universitats d'arreu del món i, especialment en aquelles on els estudis de catalanística tinguin ja consolidada la seva presència.

■ 2 Repensar la historiografia catalana

Una de les característiques distintives de la nova historiografia de la filosofia que s'està consolidant als Països Catalans és que no se centra exclusivament –ni tan sols preferentment– en l'estudi dels pensadors il·lustres i més o menys originals, com sol ser habitual en la historiografia filosòfica a l'ús, sinó que para atenció també, amb el mateix rigor metodològic, als epígons, als autors secundaris i subalterns, a les figures marginals i, fins i tot, a aquells intel·lectuals que es poden considerar nefastos i, que pel fet d'haver regentat una càtedra durant dècades, han exercit una conspícua influència –de sentit paralitzant– sobre la pròpia cultura catalana, valenciana o mallorquina.

Una de les preguntes clau en la història intel·lectual catalana és *¿quines són les causes del nostre dèficit filosòfic?* I no *¿quines figures nacionals fins ara considerades secundàries podríem zelosament reivindicar com a figures de talla internacional?* Pregunta, aquesta darrera, que només pot conduir a una intencionada i poc creïble deformació dels fets.

Òbviament, les causes del dèficit de la literatura filosòfica catalana ha calgut cercar-les en els condicionants acadèmics, socials i nacionals. En definitiva, en la legislació universitària, en la legislació sobre l'ús públic de la llengua, en els tripijocs de la política estatal de cada moment, i en les possibilitats editorials existents (o inexistents). La major part dels estudis portats a terme en la darrera dècada, sense partir d'una orientació prèviament fixada, han insistit profusament en aquestes qüestions.

Aquest singular gir en l'orientació metodològica de la historiografia filosòfica catalana, alhora que l'allunya dels defectes típics de les historiografies nacionals, l'ha dotat, potser, d'un interès que s'afegeix al que puguin suscitar els autors i els corrents filosòfics autòctons.

D'altra banda, només l'estudi meticulós i serè de la pròpia tradició de pensament, per migrada i inconsistent que aquesta sigui, pot evitar la caiguda en la *receptió permanent*, a què solen estar exposades, en el moment que atenyen la modernització, totes les tradicions filosòfiques que han ocupat una posició de satèl·lit respecte de les grans i pletòriques tradicions francesa, alemanya, italiana, britànica o nord-americana.

Fins al final del segle XX la tradició filosòfica catalana –com la major part de les tradicions filosòfiques nacionals– estigué caracteritzada per la discontinuïtat, la poca empenta elucubrativa dels seus pensadors i el retard doctrinal. Els esforços que es van fer per sortir d'aquesta situació, naturalment, havien d'anar adreçats a incorporar els corrents de pensament que

feien forrolla al món. I de Ramon Martí d'Eixalà a Josep Lluís Blasco, els intents de renovació, sovint frustrats, foren generalment intents d'assimilació d'algun corrent o escola inserit en alguna d'aquelles grans tradicions: la filosofia escocesa del sentit comú, l'eclecticisme, el positivisme, l'existencialisme, el marxisme, la filosofia analítica anglosaxona...

La posició més comuna entre els partidaris de la renovació dels estudis filosòfics fou l'absolut menyspreu cap a la pròpia tradició filosòfica. I, atesos l'anquilosament, el retard i la manca d'al·licients que caracteritzava el gruix de la literatura filosòfica autòctona, fou una postura comprensible. ¿Ho és, però, encara avui? L'obra, per exemple, de Joan Crexells, de Josep Ferrater Mora, de Josep Lluís Blasco, de Joan Fuster o d'altres filòsofs i assagistes més recents no sembla que pugui ser tractada a benefici d'inventari, com la de Rodríguez de Cepeda o Corts Grau. A diferència d'aquestes darreres, no sembla merèixer només l'atenció dels historiadors i dels erudits.

Potser en la historiografia catalana dedicada a l'estudi del pensament filosòfic ha predominat massa —relativament parlant, és clar— l'atenció cap a unes determinades èpoques i autors. El que Miquel Batllori denominava la tradició eclesiàstica, molt centrada en el tomisme i en l'escolàstica, ha tingut ací, durant molt de temps, la preeminència en aquesta mena d'estudis, fet que ha marcat decisivament tant les preferències temàtiques com l'enfocament. A banda de Jaume Balmes i de Josep Torras i Bages, clergues van ser també Ignasi Casanovas, Frederic Clascar, Salvador Bové, Josep M. Llovera... i tants altres estudiosos de la filosofia als segles XIX i XX, incloent-hi la figura del mateix Batllori.

El primer impuls per a aquestes recerques procedí de dues fonts perfectament identificables: *La tradició catalana* del bisbe Josep Torras i Bages, editada per primera vegada el 1892, i els escrits coetanis de Marcelino Menéndez y Pelayo sobre la filosofia peninsular.

El bisbe Torras i Bages, en el Llibre II de la *Tradició catalana*, que és on tractà de la història del pensament català, va dedicar vora tres-cents pàgines al pensament medieval. Per a la resta dels capítols, de Vives a l'escola de Cervera, necessità emplenar a penes cent pàgines. La proporció —o desproporció— és molt significativa. Com també ho és el fet que s'aturés en el capítol sobre la Universitat de Cervera i no volgués passar endavant.

Casanovas i Clascar estigueren estretament vinculats al bisbe Torras i Bages. El primer estudià el pensament de Jaume Balmes i de Josep Fines-tres. El segon elaborà una síntesi del pensament català del segle XVIII. Salvador Bové, en canvi, declarà que havia rebut el primer estímul per als seus

treballs sobre la filosofia catalana medieval dels llibres de Menéndez y Pelayo i en els seus escrits sobre Sibiuda i Llull volgué polemitzar amb el bisbe de Vic.

També els catedràtics de la Secció de Filosofia de la Universitat de Barcelona, creada a l'inici de la segona dècada del segle XX, Tomàs Carreras Artau, Jaume Serra Hunter i Cosme Parpal, reconegueren que l'impuls per a estudiar la tradició filosòfica catalana l'havien rebut de l'obra de Menéndez y Pelayo, en homenatge al qual editaren, el 1920, les *Lecciones de Filosofía* de Francesc Xavier Llorens i Barba.

Menéndez y Pelayo havia parlat diverses vegades sobre el valor de la filosofia catalana del Vuit-cents i, en particular, de la recepció que havia portat a terme Francesc Xavier Llorens i Barba de la filosofia del sentit comú escocesa. Les notícies que aportava l'erudit espanyol sobre aquesta filosofia, tanmateix, eren escasses i vagues. També Torras i Bages escrigué un parell d'articles encomiàstics sobre Llorens. Però per al bisbe de Vic la filosofia de Catalunya era i havia de continuar essent el tomisme.

Els catedràtics de la nova Secció de Filosofia pensaven de manera diferent al bisbe pel que fa a aquesta qüestió. Havien estat formats en l'escolàstica depauperada i estantissa del final del segle XIX i se'n volien distanciar. Ara bé: havien acceptat el catalanisme de Torras i Bages i pensaven que era possible de trobar alguna alternativa espiritualista i compatible amb el cristianisme en el pensament català anterior.

L'alternativa lul·liana, representada per mossèn Salvador Bové, havia de fracassar necessàriament. Els intents d'actualitzar el lul·lisme i reivindicar-lo com a filosofia nacional resultaven, a l'inici del segle XX, irrisòriament anacrònics. Francesc Pujols en féu una sàtira delirant en *El concepte general de la ciència catalana* (1918), llibre no sempre ben entès, magnífic, des del punt de vista literari, i singularíssim, per l'erudició que conté posada al servei de l'humorisme. En efecte, la sinèrgia entre literatura i filosofia ha estat una constant en el pensament del segle, especialment aquell que tingué lloc a l'exterior dels circuits acadèmics oficials i buscava un públic més ampli.

Llull, és clar, a l'inici del segle XX, només podia resultar atractiu en tant que objecte de monografia erudita. Com Sibiuda, o com Vives. En canvi, els catedràtics de Barcelona pensaren que era més factible presentar-se com a hereus i continuadors de l'escola catalana del sentit comú elogiada per Menéndez y Pelayo i, això, lògicament, els portà a elaborar estudis historigràfics al voltant d'aquesta escola.

Jaume Serra Hunter i Cosme Parpal feren estudis meritoris de la filosofia catalana vuitcentista. L'article «Xavier Llorens i Barba, estudis i carre-

ra professional: la seva actuació docent», de Serra Hunter (1937), és un treball d'un rigor historiogràfic modèlic. I el discurs *Les tendències filosòfiques a Catalunya durant el segle XIX* (1925) presenta un repertori bibliogràfic encara insuperat.

■ 3 Repensar la historiografia catalana

Cal tenir molt en compte la fractura que representà la Guerra del 1936–1939 i la llarga nit posterior del franquisme. Per Espanya, fou un esdeveniment que marcà definitivament la seva història. Però per a Catalunya representà un autèntic genocidi cultural que s'allargà durant gairebé quaranta anys més. No es pot ignorar.

Tomàs Carreras i Artau, a més d'estudiar els metges-filòsofs catalans del segle XIX, havia emprès l'estudi de la filosofia peninsular medieval juntament amb el seu germà Joaquim. Però en aquests darrers treballs, la filosofia catalana quedava inevitablement integrada dins la filosofia espanyola. Tomàs Carreras Artau, que abans de la guerra havia publicat una *Introducció a la història del pensament filosòfic a Catalunya i cinc assaigs sobre l'actitud filosòfica* (1931), titulà ara els seus llibres *Historia de la filosofía española. Filosofía cristiana de los siglos XIII al XV*—publicat el 1939 (v. I) i el 1943 (v. II), reeditat el 2001 per Pere Lluís Font a l'Institut d'Estudis Catalans—, i *Estudios sobre médicos filósofos españoles del siglo XIX* (1952).

Altres autors molt menys respectables anaren més enllà. El franquisme i el nacionalcatolicisme tingué les seves dèries i les seves vel·leïtats filosòfiques també. Així, girà els ulls cap a l'estudi dels autors de la segona escolàstica espanyola del segle XVI—com Vitoria i Suárez— i cap a alguns autors renaixentistes. Devem al pensament carlí—oposat en aquest punt a la filosofia política rampant del falangisme— alguna monografia notable sobre els juristes de dret públic català dels segles XIII al XVII (com Jaume Callís, Marquilles o Fontanella). Però no tot resulta igualment llegible. A València, l'Asociación de Amigos de Luis Vives, fundada en els darrers anys de la dictadura de Primo de Rivera i reactivada en els primers anys de la postguerra, promogué estudis tendenciosos sobre l'humanista, amb la intenció de reivindicar-ne la catolicitat i l'espanyolitat. Així, Mariano Puigdollers i Oliver publicà, el 1940, en l'editorial Labor, de Barcelona, *La filosofía española de Luis Vives*. Però mentre a dins es triturava el pensament de tres generacions de pensadors, artistes i escriptors pertanyents i integrats ja a les avantguardes del segle XX, l'exili creava les seves pròpies reflexions. I també els seus fantasmes.

La guerra, el que havia passat, el temps convuls dels totalitarismes, propiciaren tota una sèrie d'escrits a l'entorn de la cultura amb l'objectiu tant de comprendre com de mantenir viu el diàleg entre els diversos corrents de la raó. Només així es pot comprendre l'impacte creuat dels articles i llibres d'autors tant diferents entre si com Josep Ferrater Mora, Carles Cardó, Pere Bosch Gimpera, Nicolau d'Olwer o Josep Trueta. Filòsofs, escriptors, metges, historiadors, arqueòlegs, contribuïren a aquest diàleg. Més tard, al 1954, aquestes reflexions a l'entorn de la forma de ser, de la mentalitat o de la forma de raonar dels catalans van conduir a *Notícia de Catalunya* (1954), un volum que havia de fer època i on Jaume Vicens Vives aixecava acta d'una identitat diferencial que als anys vint, només trenta anys abans, per exemple, ningú a Catalunya percebia com a problemàtica, conflictiva o requerida d'una legitimitació especial.

En efecte, al primer terç del segle XX el fet de parlar i escriure en català, el fet de posseir una cultura i identitat pròpies, era considerat com a natural i ja no es posava en dubte pels intel·lectuals formats en el període de la dictadura de Primo de Rivera i en la segona República. Això havia de canviar dràsticament. La postguerra fou duríssima. No és sinó amb certa sorpresa que Joan Oliver (Pere Quart), per exemple, escriu als anys seixanta (*Tros de paper*, 1970, *Obres Completes, Obra en prosa*, p. 329):

Mesos enrere vaig rebre un llibre d'un escriptor castellà –home ja madur– que viu en una província espanyola. Era un poeta que jo desconeixia. La seva obra em va semblar important, genuïna, bellament afaïçonada; però a la portadella hi havia una dedicatòria manuscrita que deia, entre altres coses: ‘...aunque enviar libros a catalanes da la impresión de *pérdida*. ¡tanto egocentrismo excluyente! Pero el autor es semicatalán y afronta nuevamente el riesgo’.

Ho havia entès bé? Potser sofria una al·lucinació. Tal vegada em trobava en ple son i la febre em feia somiar. [...]

Parlar sobre l'exili i les relacions dels filòsofs amb les cultures de recepció i, de retruc, amb la d'origen no és gens fàcil. Els qui sobrevisqueren amb tasques universitàries, si més no, a Llatinoamèrica o als Estats Units, es van trobar amb una situació que al final, com és lògic, intentaren que jugués a favor seu. Molts no tornaren perquè havien refet un camí propi almenys amb dos elements comuns: el fàcil accés a les biblioteques i a la cultura universal (cosa impensable en la situació de l'Estat espanyol en aquells moments), i la integració en un àmbit cultural més ampli, on ells eren percebuts com a representants de la denominada “cultura hispànica”.

El 25 d'agost del 1949, per exemple, un Ferrater Mora irònic sempre, però amb la necessitat real d'arreglar la seva situació, escrivia significativament al seu gran amic Joan Oliver, retornat ja a Barcelona:

El meu compromís amb la Fundació Guggenheim expirava el mes de juny. Entre temps, vaig ser invitat a professar a Bryn Mawr, prop de Philadelphia. És un indret desitjable. Potser hi ha Coca-Cola, però no es nota. És un College-University destinat a filles de bona família que aspiren al doctorat en alguna de les ciències humanes. Vaig acceptar. El meu horitzó serà un grup d'edificis pseudo-gòtics i una *biblioteca de prop d'un milió de volums*. No penso llegir-los tots. Però n'hi ha alguns que m'interessen. *He de donar un curs en castellà sobre no sé què en diuen filosofia hispànica*, i un curs en anglès sobre alguna altra mena més avinent de filosofia. Tot plegat és per a un any (si no es renova el contracte). Després, ignoro el meu destí. [èmfasi afegit nostre] (Joan Oliver, Josep Ferrater Mora, *Joc de cartes 1948–1984*, a cura d'Antoni Turull, p. 35)

Com és sabut, Ferrater hi romangué no un any sinó més de quaranta, fins que morí en un dels seus viatges a Barcelona, el 1991. Però la realitat és implacable, i si al principi el fet “hispànic” causava certa incomoditat, després s'hi hagueren d'adaptar fins que la màscara es confongué amb la pell. Cal comparar, e.g. els escrits de Josep Trueta (*The spirit of Catalonia*, 1946) amb els llibres d'un altre il·lustre d'Oxford, Salvador de Madariaga (*Spain*, 1942), per adonar-nos de com podien ser de diferents les perspectives sobre la cultura catalana. I cal rellegir un dels pocs intents de presentar la filosofia catalana a la comunitat universitària nord-americana, el llibre dels professors Manuel Duran (Yale) i William Kluback (New York) *Reason in Exile. Essays on Catalan Philosophers* (1994), per adonar-nos de fins a quin punt pot ser difusa la imatge exterior d'una filosofia que es tendeix a percebre com a naturalment integrada dins de l'univers hispànic.

Tractant-se d'una filosofia tan prima, ja sigui des de l'interior com de l'exterior, la filosofia catalana es va trobar durant bona part del segle en una situació d'invisibilitat permanent. Però l'exili, almenys, va ampliar-ne l'horitzó cap als països de llengua castellana, sí, però que se situaven ja en un àmbit cultural més extens que no pas la península. Per als filòsofs catalans a l'exili –i això val tant per a Ferrater com per a Eduard Nicol, Joaquim Xirau, Joan Roura-Parella o Frederic Riu– no tenia sentit deixar de veure's com a pertanyents a una comunitat més gran, llatinoamericana o nord-americana, que havia transcendit el seu origen en les metròpolis europees per donar lloc a una cultura híbrida, però més universal, que s'expressava en castellà o anglès. Així l'*iberisme* de Maragall i dels primers modernistes, després de les successives onades migratòries de catalans a Amèrica, obtenia una segona rèplica en l'*universalisme* dels exiliats.

Però aquesta situació, per interessant que resulti, no pal·liava la precarietat dels estudis sobre la tradició catalana de pensament.

■ 4 La permanent temptació espiritualista

Avançat el franquisme, aparegué novament la necessitat de diferenciar i separar la filosofia catalana de l'espanyola. Les primeres síntesis, d'Alexandre Galí i d'Alfred Badia (1960–1961), i de J. Ruiz Calonja (1963), les reprengueren Jordi Berrio i Jordi Maragall, el 1966 i el 1978, respectivament, i foren útils com a esquema. Eren unes síntesis d'urgència, certament, però permetien reconstruir un enllaç valuós. Més endavant, Norbert Bilbeny (1985) incrementà la informació pel que fa a l'època contemporània i Sebastià Trias Mercant (1995) confegí una síntesi del pensament a Mallorca. Miquel Siguan, en *La Psicologia a Catalunya* (1981), inclogué capítols sobre Llull, Vives, Llorens, Turró, Xirau. Els jesuïtes Miquel Batllori i Eusebi Colomer, durant tota aquesta etapa, aportaren monografies valuoses, sobretot pel que fa a l'Edat Mitjana i el Renaixement.

El progrés en els estudis de les èpoques més antigues que portaren els darrers historiadors jesuïtes és innegable. Al segle XIX, Torras i Bages s'havia hagut de conformar a estudiar els patracols polsosos que el bibliotecari Marià Aguiló li posava davant dels ulls a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona. Al segle XX, el cas dels germans Carreras ja va ser diferent. El de Batllori i Colomer encara ho va ser més: Batllori i Colomer van ser expressament formats per a fer d'arxivers, o d'historiadors-arxivers.

Batllori, el 1933, essent encara un estudiant de la carrera eclesiàstica, va rebre d'Ignasi Casanovas l'encàrrec de resseguir pels arxius i biblioteques d'Itàlia el rastre dels jesuïtes catalans exiliats en aquell país el 1767, arran de la pragmàtica de Carles III contra l'ordre. El govern de la Segona República havia tornat a expulsar els jesuïtes el 1932 i, naturalment, la investigació històrica sobre aquells exiliats pretèrits tenia en aquell moment una intenció vindicativa. Casanovas tenia previst publicar aquella col·lecció de documents en la Biblioteca Balmesiana.

La recopilació fou portada a terme entre el 1933 i el 1936 i el fons documental relatiu a aquella projecció de la cultura catalana sobre Itàlia fou considerablement augmentat. A més, mentre durà el seu escorcoll de les biblioteques italianes, Batllori recollí tot el que trobà sobre la cultura catalana medieval, renaixentista i de l'època moderna. L'esclat de la guerra, però, féu que tot se n'anés avall. Casanovas va ser assassinat el setembre del 1936 i el projecte hagué de ser abandonat.

Amb tot, Batllori, a partir dels documents recollits a Itàlia, començà a elaborar en la postguerra els seus treballs sobre Llull i el lul·lisme, sobre Arnau de Vilanova, sobre Ramon de Penyaforç, sobre els jesuïtes catalans i valencians del segle XVIII. Les circumstàncies polítiques, però, feren que Batllori publicqués aquests primers treballs en castellà i que ocultés, a més, qualsevol referència a un marc cultural català separat. Així, doncs, *El lul·lisme a Itàlia* hagué de ser, primer, *El lulismo en Italia*. Ara bé: el 1958 ja fou possible publicar *Vuit segles de cultura catalana a Europa*, un llibre notable que representà tot un esdeveniment, i no només perquè era escrit en català. El fet, però, és que publicar filosofia o estudis de filosofia en aquesta llengua a finals dels anys cinquanta constituïa un repte i una clara reivindicació d'una tradició cultural diferenciada i singular.

Els primers escrits d'Eusebi Colomer sobre la història de la filosofia catalana foren publicats l'any següent —entre ells, una recensió del llibre de Batllori que aparegué en la revista *Pensamiento*, de Madrid. Colomer, però, pertany a una generació de jesuïtes catalans posterior, i no fou afectat, per tant, per la influència d'Ignasi Casanovas.

La primera aspiració intel·lectual de Colomer fou, de fet, estudiar el pensament germànic contemporani. Així, doncs, demanà als seus superiors que l'enviessin a completar els seus estudis a Alemanya, pretensió que li fou concedida. Es desplaçà un temps a la Universitat de Friburg de Brisgòvia. Ara bé: posat en la necessitat de presentar un treball de doctorat en una universitat alemanya, pensà en la conveniència d'estudiar la influència de Ramon Llull sobre Nicolau de Cusa. Fou, pel que sembla, Joaquim Carreter Artau qui li suggerí la idea. A la Biblioteca Cusana hi havia uns manuscrits que calia estudiar per a aclarir aquesta influència. I va ser perací que començà.

Colomer estigué encara una llarga temporada traient profit dels papers consultats a la Biblioteca Cusana i estudiant en detall les relacions entre Llull i Cusa. Fins que al cap d'uns anys el seu interès s'amplià a d'altres autors catalans medievals. Curiosament, a Colomer, que s'interessà copiosament pel pensament contemporani alemany i francès —Theilhard de Chardin—, el pensament català contemporani no li interessà mai en una mesura suficient. Quan Josep Monserrat Molas i Ignasi Roviró decidiren editar un volum que recollís els escrits de Colomer sobre la filosofia catalana dels segles XIX i XX, a penes pogueren aplegar una vuitantena de fulls —en la seva major part recensions de llibres. Aquestes vuitanta pàgines escaduseres contrasten amb els centenars de pàgines que escrigué al voltant del pensament català a l'Edat Mitjana i el Renaixement.

Sigui com sigui, de Balmes ençà, els historiadors vinculats a l'església no s'han sentit especialment atrets per la filosofia del nostre passat recent. La filosofia catalana del final del XIX i del XX no els ha interessat gairebé gens. Fins i tot el volum *Vuit segles de cultura catalana a Europa*, de Batllori, salta de Balmes a la poesia de Costa i Llobera!

A l'augment d'aquesta desproporció entre el zel aplicat a l'estudi d'unes determinades èpoques i autors i l'oblit en què quedà la resta va contribuir encara, a partir dels anys cinquanta, l'orientació medieval dels hispanistes britànics Frances Yates, Robert Pring-Mill o, més tardanament, del nord-americà Anthony Bonner, que incrementaren –i milloraren considerablement– la bibliografia sobre Ramon Llull. Sens dubte, el pensament de Llull és un «fenomen» medieval formidable, d'abast universal i digne, per tant, de les més envitricollades interpretacions. Sens dubte, el pensament lul·lià tindrà encara –com ja està tenint ara– noves interpretacions basades en el desenvolupament de les ontologies, la intel·ligència artificial i els mètodes formals. Però, des del punt de vista historiogràfic, si més no, també es tracta d'un fenomen singular. Ja hem vist el fracàs de situar-lo ingènuament al centre d'una impossible filosofia “nacional”.

D'altra banda, l'espiritualisme catòlic que han professat la major part dels qui s'han dedicat a la història intel·lectual catalana –els germans Carre-ras, Parpal, Serra Hunter, els *amigos de Lluís Vives*–, ha fet que tota una sèrie d'autors obertament anticlericals, com ara Pompeu Gener, Dídac Ruiz o Cristòfor de Domènec, restessin desatesos i fossin marginats en les síntesis. És una tendència que Enric Jardí mirà de contrarestar publicant, el 1985, el llibre *Quatre escriptors marginats: Jaume Brossa, Diego Ruiz, Ernest Vendrell i Cristòfor de Domènec*. El que volem dir és que la polarització produïda a l'entorn del pensament catòlic no ha afavorit precisament la comprensió global de la producció filosòfica a Catalunya, ni una reflexió serena sobre tots els aspectes de la filosofia catalana.

■ 5 Transversalitat i pluralisme

Una altra deficiència, independent aquesta de factors religiosos, i que caldrà igualment corregir, ha estat la tendència generalitzada entre els estudiosos oriünds del Principat a ignorar per complet l'evolució en els darrers segles dels estudis filosòfics al País Valencià, a les Illes Balears i al Nord de Catalunya. El llibre de Jordi Berrio, *El pensament filosòfic català* (1966), dóna notícies de Llull i el lul·lisme mallorquí, de Vives i de l'«escola valenciana» del set-cents, per exemple; però, en encetar el segle XIX, la informació sobre el

País Valencià o les Illes desapareix gairebé per complet. I el mateix s'esdevé en els llibres *El pensament filosòfic [català]* (1978), de Jordi Maragall, en el *Diccionario de Filosofía*, de Ferrater, i en d'altres obres més recents: el pas del divuit al dinou marca la fita.

Un tret premonitori de l'interès actual per la recuperació d'un camp historiogràfic propi fou la presència als anys vuitanta i noranta de monografies universitàries dedicades a figures representatives dels segles XIX i XX. En aquest sentit, els estudis sobre Ramon Martí d'Eixalà (1980), Eugeni d'Ors (1992), F. Xavier Llorens i Barba (1998) o poc després, Pere Coromines (2001), entre bastants d'altres, constitueixen exemples d'aquest esforç, que s'acompanyen amb dues contratendències més, aparentment oposades. Ens referim al redescobriment per a la filosofia d'escriptors i poetes com Joan Maragall, la proximitat del qual amb Nietzsche és reivindicada, o Josep Palau i Fabre i el seu estudi sobre Heràclit, o al degoteig constant i francitador d'articles ben documentats sobre la tradició catalana.

Moltes d'aquestes reflexions formen part de la cultura viva del país i no tenen un ànim específicament historiogràfic. Alguns cops fins i tot es reivindica un antihistoricisme essencial. I tanmateix és aquesta contínua relació amb el passat el que vivifica i alimenta la filosofia, on la història intel·lectual té un sentit i pot contribuir al desenvolupament del pensament estètic, econòmic, polític o jurídic. Hi ha certament moltes maneres de fer història intel·lectual, i algunes d'elles integren la història dins del propi desplegament de les idees, sense pretendre fer-ne un domini particular. Però per això mateix hi tenen cabuda: l'assaig no deixa de ser una presa de posició fragmentària que capta i transforma alguns elements per contraposar-los a d'altres i definir una trajectòria. Potser Umberto Eco al capdavant té raó i el que sustenta l'obra és tant el material de què està feta com l'arc que dibuixa la pedra. Però matèria i forma adquireixen pes, direcció i sentit a partir del discurs, alguns cops particularíssim, de qui les treballa. I aquest treball no es dona en el buit.

Per primer cop, creiem, resulta certament interessant comparar les distintes trajectòries, perquè malgrat les diferències evidents en estil, intencionalitat i mètode, l'objectiu d'escriure i produir amb materials que provenen tant de fora com de la pròpia tradició és comú. Així resulten equiparables obres que en un principi es podrien contemplar com excessivament allunyades entre si. Des del seu naixement i malgrat ser un país petit, hi ha línies en efecte que progressen sense a penes intersecció. És el problema amb què es va topar ja Miquel d'Esplugues en la publicació de la revista filosòfi-

ca *Criterion* l'any 1925. Cada colla publicava amb els seus i allò seu, i la manca de diàleg es cobria amb afinitats electives.

Justament la manca de pluralisme i la manca de transversalitat són els obstacles que poden ser superats si hom adopta el punt de mira historiogràfic que proposem a la revista. Queda tant per fer, tant per recobrar, tant per comprendre i repensar, hi ha tantes obres que dormen en la beatitud dels arxius, que en el fons ens importa poc d'on vingui el pensament i el domini original de procedència. En el camp de les idees, antropòlegs, historiadors, economistes o filòsofs es poden trobar si es defineix el punt de discussió i es fa l'esforç d'explicar el punt teòric de la recuperació.

Per això proposem aquesta publicació. I necessitem no solament el punt de vista exterior a cada disciplina, sinó el punt de vista extern a la pròpia cultura acadèmica també. En certa manera, les aportacions originals de Pere Lluís Font, Jordi Sales, Isidre Molas, Jordi Casassas, Joaquim Albarreda, Josep Maria Fradera, Borja de Riquer, Conrad Vilanou, Ramon Alcoberro, Antoni Mora o Salvador Cardús –per esmentar autors que han construït ja un punt de vista propi provinents de la filosofia, la ciència política, la història i la sociologia– han de trobar els seus lectors tant a dins com a fora del país. Alguns –com Salvador Giner, Joan-Lluís Marfany o Josep-Ramon Llobera– han mantingut de sempre el vincle amb altres llengües i tradicions. Però ha estat més un tema biogràfic i personal que no pas col·lectiu. Amb tota la seva projecció, la historiografia intel·lectual catalana no ha seguit els camins d'altres països petits, com Holanda, que va saber passar la república de les idees del llatí a l'anglès sense abandonar en cap moment la consciència de la llengua pròpia.

Catalunya endins. Un llibre per a tots i contra ningú (1930) fou el títol d'una de les obres de Joan Estelrich. Ara és diferent, però ens quedem amb el subtítol. No es tracta de l'"enfora" a què apuntava en realitat Estelrich, sinó de situar el discurs en aquest punt d'alteritat que pot fer emergir noves interpretacions des de la pròpia diferència. Necessitem travessar el mirall de mà que ha estat tantes vegades la nostra historiografia per confrontar-nos amb mirades diferents, fins i tot des d'aquelles cultures –jueva, islàmica, japonesa, xinesa...– que no per antigues són menys noves i fan que el nostre món sigui global.

El *Journal of Catalan Intellectual History* / *Revista d'Història de la Filosofia Catalana* es publicarà, de moment, amb una periodicitat semestral i contindrà quatre seccions fixes: Articles, Memoralística, Biobibliografies, Recensions. Així, doncs, en el seu repertori oferirà, a més d'investigacions sobre temes específics i articles de síntesi, recensions crítiques de novetats edito-

rials, materials documentals de caire memorialístic i bibliografies exhaustives dels diversos autors catalans, valencians, balears o nord-catalans que han treballat en l'àmbit de la filosofia al llarg dels segles XIX, XX i XXI. A més, la pàgina web associada a la revista oferirà també notícies actualitzades sobre publicacions i esdeveniments acadèmics relacionats amb la filosofia catalana, llibres de difícil accés, articles publicats en altres revistes i materials audiovisuals (<<http://catalanphilosophy.com>>).

El lema que figura en la imatge del Web *o ets tothom o no ets ningú*, pertany al poema “El comte Arnau” de Joan Maragall, publicat en el volum *Enllà* (1906). Va ser transformat en *Ú no és ningú*, en el treball conjunt que Tàpies i Brossa van publicar en forma de llibre de gravats i poemes visuals l'any 1977. Eren els anys de la transició democràtica del nostre país. De fet, com que aquests tipus de processos mai no es poden donar per definitivament acabats, els editors ens situem en aquest punt permanentment transitiu i (només alguns cops) transgressor. Agraïm a l'Institut d'Estudis Catalans i a l'Institut Ramon Llull l'encoratjament i l'ajut rebuts per dur endavant aquest projecte, que ha estat també possible per l'existència de fons universitaris de recerca SGR (CIRIT) i del MCINN. Volem fer constar, sobretot, que aquesta revista és un òrgan d'expressió comú de les societats de filosofia catalana, valenciana i mallorquina. Esperem, aquí també, que els viatges interiors siguin els que van més lluny. ■

- Pompeu Casanovas, Universitat Autònoma de Barcelona, Institut de Dret i Tecnologia (IDT-UAB), E-08193 Bellaterra (Barcelona), <Pompeu.Casanovas@uab.es>.
- Josep Monserrat, Universitat de Barcelona, Departament de Filosofia Teòrica i Pràctica, Montalegre, 6–8, E-08001 Barcelona, <jmonserrat@ub.edu>.
- Xavier Serra, Universitat de València, Departament de Lògica i Filosofia de Ciència, E-46010 València, <Francesc.Serra@valencia.edu>.

Lehrveranstaltungen katalanischer Thematik an den Hochschulen des deutschen Sprachbereichs im Sommersemester 2010 und im Wintersemester 2010/2011

Anna Platt González (Frankfurt am Main)

Die folgende Aufstellung verzeichnet katalanistische Lehrveranstaltungen an Hochschulen des deutschen Sprachbereichs im Sommersemester 2010 und im Wintersemester 2010/2011. Aufgeführt werden die aus den Vorlesungsverzeichnissen zu entnehmenden Angaben zu den Veranstaltungen des Bereichs Romanistik (Katalanistik). Katalanistisch relevante Veranstaltungen aus anderen Bereichen werden gerne aufgenommen, sofern diese der Verfasserin angezeigt werden. Die Auflistung bemüht sich um Vollständigkeit. Die katalanistisch tätigen Hochschullehrer und Lektoren werden gebeten, Änderungen der in den Verzeichnissen abgedruckten Angaben durch die Vorlesungspraxis (zusätzliche, ausgefallene, im Titel geänderte Veranstaltungen) der Verfasserin mitzuteilen. Gleiches gilt für in der folgenden Aufstellung lückenhaft dokumentierte Angaben.

Bundesrepublik Deutschland

Bamberg

Otto-Friedrich-Universität / Institut für Romanistik
SS 2010 und WS 2010/2011:

— keine katalanischen Lehrveranstaltungen.

Berlin

Freie Universität / Institut für Romanische Philologie
SS 2010:

- Grundmodul 2 Katalanisch: Òscar Bernaus
- Basismodul 1 (2. Teil): Òscar Bernaus

WS 2010/2011:

- Aspectes de cultura catalana: Cristina Albareda i Valls
- Grundmodul 1 Katalanisch: Cristina Albareda i Valls
- Basismodul 1: Oscar Bernaus: Cristina Albareda i Valls
- Intensivkurs Katalanisch für Anfänger: Cristina Albareda i Valls

Humboldt-Universität / Institut für Romanistik

SS 2010:

- Llengua Catalana II: Anna Betlem Borrull i Llombart
- Expressió oral i escrita I: Anna Betlem Borrull i Llombart
- Aspectes de la cultura catalana: De la Nova Cançó a la música catalana actual: Anna Betlem Borrull i Llombart
- Einführung in die katalanische Linguistik: Struktur und Gebrauch der Sprache: Anna Betlem Borrull i Llombart

WS 2010/2011:

- Llengua catalana I: Anna Betlem Borrull i Llombart
- Expressió oral i escrita II: Anna Betlem Borrull i Llombart
- Introducció a la literatura catalana: Anna Betlem Borrull i Llombart

Bochum

Ruhr-Universität / Romanisches Seminar

SS 2010:

- Katalanisch I: Imma Martí i Esteve
- Katalanisch II: Imma Martí i Esteve
- Katalanisch III: Imma Martí i Esteve
- Cultura i societat catalanes en el segle XX i XXI: Imma Martí i Esteve
- Einführung in die Fachsprache des Kulturmanagements: Imma Martí i Esteve
- Katalanisches Kulturerbe und Kulturmanagement: Imma Martí i Esteve

WS 2010/2011:

- Katalanisch I: Imma Martí i Esteve
- Katalanisch II: Imma Martí i Esteve
- Katalanisch III: Imma Martí i Esteve
- Die spanische Periphrase *ir a* + inf. im Vergleich zum Katalanischen und Französischen: Sarah Gemicioğlu

Bonn

Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität / Romanisches Seminar

SS 2010:

- Sprachpraktisches Propädeutikum Katalanisch 2:
Elisabet Capdevila i Paramio

WS 2010/2011:

- Sprachpraktisches Propädeutikum Katalanisch I:
Elisabet Capdevila i Paramio

Bremen

Universität / Sprach- und Literaturwissenschaften

SS 2010:

- Katalanisch für Anfänger: Gemma Correa i Bujan
- Katalanisch für Fortgeschrittene: Gemma Correa i Bujan
- Landeskunde der katalanischen Länder: Gemma Correa i Bujan

WS 2010/2011:

- Katalanisch für Anfänger: Gemma Correa i Bujan
- Expressió oral i escrita A2/B1: Gemma Correa i Bujan

Erlangen-Nürnberg

Friedrich-Alexander-Universität / Sprachenzentrum

SS 2010:

- keine katalanischen Lehrveranstaltungen.

WS 2010/2011:

- Katalanisch Elementarkurs: Laia Ventayol i Garcia

Frankfurt am Main

Goethe-Universität / Institut für Romanische Sprachen und Literaturen

SS 2010:

- Llengua catalana I: Sebastià Moranta Mas
- Llengua catalana II: Sebastià Moranta Mas
- Llengua catalana III: Sebastià Moranta Mas
- Sprachwissenschaftliche Lektüre katalanischer Texte verschiedener Epochen: Hans-Ingo Radatz
- Katalanische Soziolinguistik: Konflikte, Konzepte und Strategien: Hans-Ingo Radatz
- Traducció literària de l'alemany al català i a l'espanyol: Thomas Mann, Robert Walser i Franz Kafka (recepció crítica i anàlisi textual): Sebastià Moranta

WS 2010/2011:

- Llengua catalana I: Sebastià Moranta Mas
- Llengua catalana II: Sebastià Moranta Mas
- Katalanische Morphologie und Syntax / Katalanisch III: Sebastià Moranta Mas
- Kritische Diskursanalyse: Katalanische und spanische Texte: Sebastià Moranta Mas
- Einführung in die Sprachwissenschaft für Katalanisten: Patrick Steinkrüger
- Katalanische Sprache und Kultur in der Frühen Neuzeit: Patrick Steinkrüger

Freiburg im Breisgau

Albert-Ludwigs-Universität / Romanisches Seminar

SS 2010:

- Basiskompetenzen Katalanisch I (A2): Miquel Malondra
- Basiskompetenzen Katalanisch II (B1): Miquel Malondra
- Einführung in die spanische und katalanische Literaturwissenschaft: Marco Bosshard
- Quantitative Soziolinguistik: Aria Adli
- Katalonien kennen lernen: Miquel Malondra

WS 2010/2011:

- Basiskompetenzen Katalanisch I (A2): Miquel Malondra
- Kommunikative Kompetenz I (B2.1): Miquel Malondra
- PanoRomania – Die romanischen Sprachen im Überblick: Claus Pusch
- Lingüística iberorrománica – Einführung in die Sprachwissenschaft des Spanischen, Katalanischen und Portugiesischen: Claus Pusch
- Introducció a la dialectologia: Vicent Beltran / Carles Segura
- Medien und Minderheiten: Rolf Kailuweit
- Neuere Entwicklungen in der Soziolinguistik: Aria Adli
- Die Balearen – Mehr als nur Ballermann?: Miquel Malondra
- El cinema català, des de la democràcia fins avui: Esther Gimeno i Ugalde

Göttingen

Georg-August-Universität / Seminar für Romanische Philologie

SS 2010:

- Katalanisch I: Mireia Ortigosa i Zamacona
- Katalanisch II: Mireia Ortigosa i Zamacona

WS 2010/2011:

- Katalanisch I: Mireia Ortigosa i Zamacona
- Katalanisch II: Mireia Ortigosa i Zamacona

Halle-Wittenberg

Martin-Luther-Universität / Institut für Romanistik

SS 2010:

- Katalanisch 1: Mireia Fusté i Sanz
- Katalanisch 3: Mireia Fusté i Sanz
- Katalanische Kultur, Geschichte, Literatur: eine Übersicht:
Mireia Fusté i Sanz

WS 2010/2011:

- Katalanische Kultur, Geschichte, Literatur: eine Übersicht:
Mireia Fusté i Sanz
- Katalanisch 1: Cristina Albareda i Valls
- Katalanisch 2: Cristina Albareda i Valls

Hamburg

Universität / Institut für Romanistik

SS 2010:

- Gramàtica II: Assumpta Terés
- Expressió escrita: Assumpta Terés
- Comentari de textos literaris: Assumpta Terés
- Cultura i civilització: Assumpta Terés
- Sprachkontakt (Spanisch / Katalanisch / Französisch):
Susann Fischer
- Fundamentos de prosodia (español / català): Ariadna Benet
- Ausgewählte Probleme der Syntax (Spanisch / Katalanisch /
Portugiesisch): Mihaela Marchis
- (Morfo-)fonología experimental: producción y percepción del habla
(español / català): Susana Cortés
- Katalanisches Theater im 20. Jahrhundert: Assumpta Terés

WS 2010/2011:

- Gramàtica I: Assumpta Terés
- Curs de conversa I: Assumpta Terés
- Zeitgenössische katalanische Literatur: Assumpta Terés
- Pronominalsyntax (Französisch / Spanisch / Katalanisch /
Portugiesisch): Marc-Olivier Hinzelin
- Grundzüge der Prosodie (Spanisch / Katalanisch): Ariadna Benet

- Grundzüge der segmentalen Phonologie (Spanisch / Katalanisch):
Susana Cortés
- Grundzüge der Syntax (Spanisch / Katalanisch / Portugiesisch):
Mihaela Marchis

Heidelberg

Ruprecht-Karls-Universität / Romanisches Seminar

SS 2010:

- Katalanisch I + II: Maria Lacueva i Lorenz
- Katalanisch III: Maria Lacueva i Lorenz
- Lingüística textual: estratègies de lectura i escriptura:
Maria Lacueva i Lorenz

WS 2010/2011:

- Katalanisch I: Maria Lacueva i Lorenz
- Katalanisch II: Maria Lacueva i Lorenz
- Katalanisch III: Maria Lacueva i Lorenz
- Katalanische Sprachwissenschaft: Nelson Puccio
- Katalanische Landeskunde: Maria Lacueva i Lorenz

Kiel

Christian-Albrechts-Universität / Romanisches Seminar

SS 2010:

- Katalanisch Unterkurs: Núria Trias i Gilart
- Katalanisch Mittelkurs: Núria Trias i Gilart
- Katalanisch Aufbaukurs I: Núria Trias i Gilart

WS 2010/2011:

- Katalanisch Unterkurs: Núria Trias i Gilart
- Katalanisch Mittelkurs: Núria Trias i Gilart
- Katalanisch Aufbaukurs I: Núria Trias i Gilart

Köln

Universität / Romanisches Seminar

SS 2010:

- Katalanisch für Anfänger: Elisabet Capdevila i Paramio
- Oberkurs Katalanisch: Elisabet Capdevila i Paramio
- Curs de traducció alemany–català: Elisabet Capdevila i Paramio
- Curs de conversa en català: Elisabet Capdevila i Paramio

WS 2010/2011:

- Katalanisch für Anfänger: Elisabet Capdevila i Paramio

- Oberkurs Katalanisch: Elisabet Capdevila i Paramio
- Curs de traducció alemany–català: Elisabet Capdevila i Paramio
- Curs de conversa en català: Elisabet Capdevila i Paramio

Konstanz

Universität / Sprachlehrinstitut

SS 2010:

- Katalanisch I: Anton-Simó Massó i Alegret
- Katalanisch II: Anton-Simó Massó i Alegret
- Einführung in den katalanischsprachigen Kulturraum:
Anton-Simó Massó i Alegret

WS 2010/2011:

- Katalanisch I: Anton-Simó Massó i Alegret
- Katalanisch II: Antoni-Simó Massó i Alegret
- Einführung in den katalanischsprachigen Kulturraum:
Anton-Simó Massó i Alegret

Leipzig

Universität Leipzig / Institut für Angewandte Linguistik und
Translatologie / Iberoromanische Sprach- und Übersetzungswissenschaft

SS 2010:

- Übersetzungsprobleme zweite B-Sprache (Katalanisch):
Òscar Bernaus Griñó
- Translatologie Katalanisch: Carsten Sinner
- Katalanische Sprache und Kultur: Òscar Bernaus Griñó

WS 2010/2011:

- Sprachkompetenz Katalanisch II: Òscar Bernaus Griñó
- Schlüsselqualifikation – Ergänzungsfach II / Katalanisch:
Òscar Bernaus Griñó
- Master Konferenzdolmetschen C-Sprache Katalanisch:
Òscar Bernaus Griñó
- Kulturstudien Spanien / Països Catalans: Òscar Bernaus
- Katalanische Sprache und Kultur: Òscar Bernaus Griñó
- Übersetzungsprobleme dritte B-Sprache (Katalanisch):
Òscar Bernaus Griñó
- Translatologie Katalanisch: Carsten Sinner
- Wissenschaftliches Kolloquium C-Sprache Katalanisch:
Carsten Sinner

- Vertiefung Sprachkompetenzen C-Sprache Katalanisch II:
Òscar Bernaus Griñó
- Els mitjans de comunicació espanyols i valencians: Antoni Laguna /
Francesc Martínez
- Les llengües de la Comunitat Valenciana: Emili Casanova /
Josep Ramon Gómez Molina

Mainz

Johannes Gutenberg-Universität / Institut für Romanistik

SS 2010:

- Curs de llengua catalana: gramàtica i conversa II: Sebastià Moranta Mas
- Renaixença, Rexurdimento: cultura, política y sociedad en el siglo XIX
(Cataluña, País Valenciano, Baleares, Galicia): Sebastià Moranta Mas

WS 2010/2011:

- Curs de llengua catalana: gramàtica i conversa: Sebastià Moranta Mas
- Literatura y arte en Cataluña (1917–1970): Sebastià Moranta Mas

Mannheim

Universität / Romanisches Seminar

SS 2010:

- Katalanisch II: Mireia Casaña i Mercè
- Textos catalanes contemporáneos: Lectura contrastiva y traducción al
español: Mireia Casaña
- Sociolingüística catalana: Mireia Casaña i Mercè

WS 2010/2011:

- Katalanisch für Anfänger: Mireia Casaña i Mercè
- Lectura comentada de textos catalanes: Mireia Casaña i Mercè
- Fundamentos de la cultura catalana: Mireia Casaña i Mercè

Marburg

Philipps-Universität / Institut für Romanische Philologie

SS 2010:

- Katalanisch II: Sebastià Moranta Mas
- Textos d'història i cultura de Catalunya: Sebastià Moranta Mas
- Curs de conversa: Sebastià Moranta Mas
- Las lenguas de la Península Ibérica: Isabel Zollna

WS 2010/2011:

- Katalanisch I: Sebastià Moranta Mas
- Katalanisch III: Sebastià Moranta Mas

- Expressió escrita: Sebastià Moranta Mas
- Einführung in die spanische und katalanische Sprachwissenschaft: Christiane Rokitzki / Isabel Zollna

München

Ludwig-Maximilians-Universität / Institut für Romanische Philologie
SS 2010:

- Katalanisch II: Rosabella Eisig-Ritter / Dagmar Dietz-Hertrich
- Katalanisch IV: Maria Paloma Salvatella i Garcia / Dagmar Dietz-Hertrich
- Conversació i cultura catalana: Dagmar Dietz-Hertrich

WS 2010/2011:

- Katalanisch I: Rosabella Eisig-Ritter
- Begleitkurs zu Katalanisch I: Joana Romano i Álvarez
- Katalanisch III: Maria Paloma Salvatella i Garcia

Münster

Westfälische Wilhelms-Universität / Romanisches Seminar
SS 2010:

- Kommunikation und Interaktion in katalanischer Sprache I: Laura Ortega i Valls
- Kommunikation und Interaktion in katalanischer Sprache II: Laura Ortega i Valls
- Kommunikation und Interaktion in katalanischer Sprache III: Laura Ortega Valls
- Katalanische Literatur und Gesellschaft: Laura Ortega i Valls

WS 2010/2011:

- Kommunikation und Interaktion in katalanischer Sprache I: Laura Ortega i Valls
- Kommunikation und Interaktion in katalanischer Sprache II: Laura Ortega i Valls
- Kommunikation und Interaktion in katalanischer Sprache III: Laura Ortega i Valls
- „La plaça del Diamant“: Laura Ortega i Valls

Saarbrücken

Universität des Saarlandes / Romanistik
SS 2010:

- Katalanisch Übung I / Katalanisch für Anfänger: Maria Lacueva i Lorenz

- Katalanisch Übung II / Katalanisch II: Maria Lacueva i Lorenz
- Katalanisch Übung III / Katalanisch III: Maria Lacueva i Lorenz
- Katalanisch Aufbaukurs I. Lingüística textual: estratègies de lectura i escriptura en català: Maria Lacueva i Lorenz
- Einführung in Rechts- und Politikwissenschaft in den Katalanischen Ländern: Maria Lacueva i Lorenz

WS 2010/2011:

- Katalanisch Elementarkurs I: Maria Lacueva i Lorenz
- Katalanisch Elementarkurs II: Maria Lacueva i Lorenz
- Katalanisch Übung III / Katalanisch Aufbaukurs I:
Maria Lacueva i Lorenz
- Els Països Catalans: Maria Lacueva i Lorenz
- Gesellschaft und Rechtssystem in den katalanischen Ländern:
Maria Lacueva i Lorenz

Siegen

Universität / Romanistik

SS 2010

- Katalanisch III: Eva Balada i Rosa
- Katalanisch IV: Eva Balada i Rosa

WS 2010/2011

- Katalanisch 1: Eva Balada i Rosa
- Katalanisch 3/4: Eva Balada i Rosa

Stuttgart

Universität / Sprachenzentrum

SS 2010:

- Katalanisch I (A1): Clara Terricabras
- Katalanisch II (A2): Clara Terricabras

WS 2010/2011:

- Katalanisch I (A1): Clara Terricabras
- Katalanisch II (A2): Clara Terricabras

Tübingen

Eberhard-Karls-Universität / Romanisches Seminar

SS 2010:

- Katalanisch Anfängerkurs: Clara Terricabras
- Katalanisch Mittelkurs: Clara Terricabras
- Katalanisch Oberkurs: Clara Terricabras

- La mort als Països Catalans: Clara Terricabras
- WS 2010/2011:
- Katalanisch Anfängerkurs: Clara Terricabras
- Katalanisch Mittelkurs: Clara Terricabras
- Katalanisch Oberkurs: Clara Terricabras

Würzburg

Bayerische Julius-Maximilians-Universität / Romanische Philologie

SS 2010:

- Katalanisch Nivell bàsic II: Volker Glab
- WS 2010/2011:
- Katalanisch Nivell bàsic I: Volker Glab

Österreich

Wien

Universität / Institut für Romanistik

SS 2010:

- Català 2: Carles Batlle i Enrich
- Art i cultura a Catalunya: Pia Jardí
- La llengua als mitjans de comunicació dels Països Catalans: Pia Jardí
- WS 2010/2011:
- Català 1: Carles Batlle i Enrich
- Català 2: Carles Batlle i Enrich
- Construcción de la identidad nacional. Siglo XIX / XX: Pia Jardí

Deutschsprachige Schweiz

Basel

Universität / Institut für Iberoromanistik

SS 2010:

- Llengua catalana II: Mireia Casaña i Mercè
- La situación sociolingüística en las comunidades catalanohablantes:
Mireia Casaña i Mercè
- WS 2010/2011:
- Katalanisch für Anfänger: Maria Vall i Personat
- Llengua catalana III: Maria Vall i Personat

- Lectures catalanes: Maria Vall i Personat
- Lenguas y dialectos en la Península Ibérica: Beatrice Schmid

Zürich

Universität / Romanisches Seminar

SS 2010:

- Introducció al català, IIa part: Anton-Simó Massó i Alegret
- Lingüística variacional de la llengües iberorromàniques: Georg Bossong

WS 2010/2011:

- keine katalanischen Lehrveranstaltungen. ■

■ Anna Platt González, Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt,
Biblioteca Catalana, Grüneburgplatz 1, D-60629 Frankfurt am Main,
<annaplattgonzalez@yahoo.de>.

Buchbesprechungen

Ressenyes

- Alexander Fidora (Hrsg.): Reihe *Katalanische Literatur des Mittelalters*, Berlin / Barcelona: LIT / Barcino, 2008ff.:
Bd. 1: *Curial und Guelfa. Ein katalanischer Ritterroman*. Übersetzt und eingeleitet von Gret Schib Torra, 2008. 235 S. ISBN 978-3-8258-1358-1.
Bd. 2: Ausiàs March: *Gedichte*. Aus dem Katalanischen übersetzt und eingeleitet von Isabel Müller, 2009. 235 S. ISBN 978-3-643-10006-1.
Bd. 3: Anselm Turmeda: *Des Esels Streitrede. Eine altkatalanische Satire*. Aus dem Mittelfranzösischen übersetzt und eingeleitet von Robert Beier, 2009. 121 S. ISBN 978-3-643-10238-6.

Die ersten drei Bände dieser neuen Reihe, die sich der Erschließung der mittelalterlichen katalanischen Literatur für ein deutschsprachiges Publikum verschrieben hat, widmen sich zwei Klassikern des Spätmittelalters, dem anonymen Ritterroman *Curial e Güelfa* und den Gedichten Ausiàs Marchs (ca. 1397–1459), sowie einer weniger bekannten Satire vom Beginn des 15. Jahrhunderts, Anselm Turmedas *Disputa de l'ase* (wohl 1417–18), die freilich nur in einer späteren Übersetzung ins Französische überliefert ist.

Gret Schib Torras Übersetzung des *Curial* ist die erste deutschsprachige; zusammen mit Fritz Vogelgsangs Übersetzung des *Tirant lo Blanc* (*Der Roman vom weißen Ritter Tirant lo Blanc*; Frankfurt am Main 1990–2007) liegen nunmehr beide Hauptwerke der katalanischen Ritterliteratur auf Deutsch vor. Grundlage der Übersetzung ist die Ausgabe Aramon i Serras von 1930, die vielen modernen Editionen zugrundeliegt. Schib Torra, die auch schon Ramon Llulls *Llibre de meravelles* übersetzt hat (*Felix oder das Buch der Wunder*, Basel 2007), hält sich angenehm eng an Stil und Periodenbau des Originaltexts, ohne dabei umständlich zu wirken. Gelegentliche Anmerkungen, die auch die beibehaltenen fremdsprachigen Einsprengsel übersetzen, erläutern historische und intertextuelle Bezüge. Die einzelnen Kapiteln sind nach modernem Brauch mit Überschriften versehen, so daß

man sich schon im Inhaltsverzeichnis einen Überblick über den Roman verschaffen und einzelne Stellen leichter auffinden kann; ihre Kapitel entsprechen dabei indes nicht immer den im Manuskript gekennzeichneten Abschnitten, sondern ziehen – in der Regel – mehrere dieser kurzen Absätze zusammen.

Die knappe Einleitung faßt die Handlung zusammen und stellt die Hauptfiguren sowie stilistische Eigenheiten vor. Daß sie in der Gattungsfrage den deutschsprachigen Leser nicht mit Gattungsbegriffen wie „novella de caballerías“ oder „cabaleresca“, wie sie Martí de Riquer nannte, verwirrt, um sie ihrer größeren Realitätsnähe wegen von den kastilischen „libros de caballerías“ abzusetzen, ist verständlich; daß sie Riquers Thesen noch zuspitzt, eher nicht (vgl. S. 10: „In *Curial und Guelfa* hingegen, wie ein wenig später auch in *Tirant lo Blanc*, folgt die Handlung den Gesetzen der Realität, und die Geschehnisse werden mit größtmöglicher zeitlicher, geographischer und sozialer Genauigkeit beschrieben.“). Zumal wenn Schib Torra betont, daß das Wunderbare nur in Form von Träumen und Visionen zugelassen werde, geht sie über die gezielten Irritationen hinweg, die der anonyme Autor gerade mit dem Traummotiv erzielt: als Curial am Parnaß aus seinem Traum erwacht, in dem er ein Urteil im Literaturstreit zwischen Homer und Dares/Diktys fällen mußte, trägt er ja den von Apoll verliehenen Lorbeerkranz noch immer. (Weil am Rande auch vom *Tirant lo Blanc* die Rede ist: das berühmte Diktum des Pfarrers im *Quijote*, der *Tirant lo Blanc* sei „el mejor libro del mundo“, sollte natürlich nicht ohne weitere Erläuterungen angeführt werden [S. 12; s. auch Fidora in seinem Geleitwort S. 2]). Aber das sind Nebensächlichkeiten: man kann sich ja nun anhand der Übersetzung ein eigenes Bild von der Realitätsnähe des Romans machen. Die Bibliographie fällt, auch wenn sie sich vor allem an den deutschsprachigen Leser richtet, mit nur einigen wenigen Hinweisen leider sehr knapp aus: wengleich der deutschsprachige Forschungsbeitrag tatsächlich eher gering ist, hätte doch zumindest auf die reichhaltige englische Forschungsliteratur verwiesen werden können, um dem Leser einen Eindruck davon zu vermitteln, wieviel bereits zu diesem Roman geschrieben wurde.

Der zweite Band der neuen Reihe präsentiert eine Auswahl von Gedichten Ausiàs Marchs, der als Begründer einer eigenständigen katalanischen Dichtungstradition angesehen werden darf und beträchtlichen Einfluß auf die kastilische Renaissancedichtung ausübte. Somit wird der Band auch den Hispanistikstudenten nützen, die (noch) kein Katalanisch lesen. Die Auswahl umfaßt 32 der 128 Gedichte Marchs. Isabel Müller möchte

einerseits eine repräsentative Auswahl treffen, die die unterschiedlichen Themenbereiche von Marchs Dichtung wie Liebe, Moralphilosophie und Tod abbildet, andererseits eine komplementäre Sammlung zu den bisherigen Auswahlübertragungen Marchs anbieten (etwa Hans-Ingo Radatzs Auswahl, Frankfurt 1993); dies ist löblich und sehr wohl gelungen. Der Schwerpunkt liegt natürlich auf der Minnedichtung; das Spektrum reicht indes formal und inhaltlich von *cobles esparses* der Liebesdichtung über die Totenklagen bis hin zum philosophischen und geistigen Langgedicht (der bekannte „cant espiritual“). Die – hier selbstverständlich auch zusammen mit der Übersetzung reproduzierte – Textgrundlage ist die Ausgabe von Pere Bohigas (Barcelona 1952–1959), wobei (im Anschluß an die Auswahlausgabe von Francesc J. Gómez und Josep Pujol, Barcelona 2008) die Graphie modernisiert sowie Zeichensetzung und Groß- und Kleinschreibung, bisweilen auch an die Interpretation der Übersetzerin, angepaßt wurden. Die Übersetzung verzichtet auf Versifikation und bildet Marchs Ausdrucksweise genau ab, ohne dabei zur Interlinearversion zu werden; sieht man einmal vom Einsatz glättender Konjunktionen oder gelegentlichen, erläuternden Zusätzen ab, die das Verständnis des Textes erleichtern, bisweilen aber auch überflüssig erscheinen (z.B. „Gestammel“ in XXXIX, S. 99, zu „mos dits [...] sens alguna art eixits d’hom fora seny“; „Mondgesicht“ und „Maulwurf“ in XLII, S. 157, zu „son faç és gran, amb la vista molt llosca“), ist die Übersetzung tadellos.

Die detaillierte und ausführliche Einleitung führt in Leben und Werk, Textgeschichte und Rezeption (hier wird vor allem auch die Frage nach einer inneren Ordnung der Gedichte behandelt) ein und zeugt von profunden Kenntnissen etwa der scholastischen Liebestheorie und Affektenlehre. Lediglich die hier geäußerte, lange Zeit weitverbreitete Ansicht, die Dichtung der Sizilianischen Schule habe sich gänzlich von der Musikbegleitung verabschiedet (S. 8), kann als überholt gelten. Zwei Versehen bei Jahresangaben sind aus dem Kontext als solche erkennbar (das Todesjahr seiner zweiten Frau, „1554“ statt 1454, S. 4; Beginn der Minnedichtung um „1200“ statt 1100, S. 9).

Weniger bekannt als March oder *Curial i Güelfa* ist sicherlich Anselm Turmedas *Des Esels Streitrede*, von deren katalanischem Original sich nur ein kleines Fragment erhalten hat, weswegen hier die mittelfranzösische Übersetzung aus dem 16. Jahrhundert als Grundlage (in der Edition von Armand Llinarès, *Dispute de l’âne*, Paris 1984) für die – auch hier – erstmalige deutsche Übersetzung dient. Für die „Prophezeiung des Esels“ wurde selbstverständlich auch das einzig erhaltenen katalanische Fragment hinzu-

gezogen. Robert Beier hat die satirisch-humoristische Diskussion des Esels mit Bruder Anselm über die Stellung des Menschen und der Tiere in der Schöpfung durch „den gezielten Einsatz einiger veralteter Formen“ unaufdringlich archaisiert und eine flüssig lesbare, sich nahe am Original bewegendere Übersetzung geschaffen.

Die Einführung geht zunächst auf das bewegte Leben des Weltenwechslers Turmeda ein, der sein halbes Leben am Hof in Tunis verbrachte, um dann sein Werk in den Blick zu nehmen. Es folgen eine Beschreibung der *Disputa* und ein Vergleich mit ihrer arabischen Vorlage sowie ein Blick auf ihr Schicksal: Turmedas klerikalsatirische Einschübe haben ihm eine Aufnahme in den Index von 1583 eingebracht (das „Heilige Amt“, S. 8, ist natürlich die Inquisition). Der kurze Text ist gut geeignet, den beiden eher ernsten Bänden ein humoristisches Korrektiv hinzuzugesellen, um das Bild des Lesers vom Spätmittelalter zu erweitern.

Man kann nur hoffen, daß die neugeschaffene Reihe auch in Zukunft auf solch kompetente Übersetzer zurückgreifen kann, um einem breiteren Publikum weitere interessante Texte verfügbar zu machen, ein Vorhaben, das kaum genug gelobt werden kann. Alexander Fidora kündigte in seinem Geleitwort des ersten Bandes mit Ramon Llulls *Doctrina pueril* (zwischenzeitlich in der Übersetzung von Elisenda Padrós Wolff erschienen), Bernart Metges *Somni* und den Gedichten Jordi de Sant Jordi – vielleicht ist auch Raum für Guillem de Toroellas *Faula* – denn auch entsprechende Schritte an. ■

■ Dietmar Frenz, Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt, Institut für Romanische Sprachen und Literaturen, Grüneburgplatz 1, D-60629 Frankfurt am Main, <frenz@em.uni-frankfurt.de>.

■ Antoni L. Moll / Josep Solervicens (eds.): *La poètica barroca a Europa. Un nou sistema epistemològic i estètic*, Lleida: Punctum & Mimesi, 2009 (Poètiques; 1). 182 Seiten. ISBN 978-84-936094-9-8.

Der vorliegende Sammelband ist die Frucht einer internationalen Tagung, die das Projekt „MIMESI. El pensament literari a l'àmbit català durant l'edat moderna“, eine Forschergruppe unter Leitung von Josep Solervicens, im Mai 2008 an der Universität de Barcelona veranstaltet hat. Bei MIMESI handelt es sich um einen Zusammenschluss von Literaturwissenschaftlern unterschiedlicher Universitäten in und außerhalb Kataloniens, die es sich

zur Aufgabe gemacht haben, jene Parameter zu studieren, welche die literaturtheoretische Reflexion im katalanischen Raum von der Renaissance bis zur Aufklärung bestimmen.¹ Trotz der auch im Untertitel des Projekts genannten geographischen Beschränkung ist die von den beteiligten Forschern verfolgte Perspektive – sinnvollerweise – eine europäische: Es geht nicht nur darum, die im katalanischen Kontext entstandenen poetologischen Texte zu erschließen und in Form kommentierter Ausgaben zugänglich zu machen,² diese ‚katalanischen Poetiken‘ werden auch dahingehend untersucht, wie sie sich zu den theoretischen Diskussionen jenseits der eigenen Sprachgrenzen verhalten, im Besonderen, auf welche Weise sie antike (Platon, Aristoteles, Horaz) und moderne Dichtungstheorien (Landino, Robortello, Castelvetro, Tasso, Guarini, Gracián, Tesauo, Boileau, Luzán etc.) rezipieren, interpretieren und imitieren.

Über den katalanischen Tellerrand hinaus blickte man auch bei der ersten von MIMESI organisierten Tagung „Conceptes clau de la poètica barroca: un nou sistema epistemològic i estètic“, deren Erträge nun in Buchform vorliegen. Nichts weniger als eine „visió sistemàtica i renovada de la poètica europea del Barroc“ verspricht der Herausgeber Solervicens in der Einleitung (10, Hervorh. von mir). Die ‚Neuheit‘ des hier verfolgten Ansatzes bestehe darin, dass die barocke Poetik nicht, wie so oft, auf rhetorische Opulenz reduziert und damit unter rein ästhetischen Vorzeichen verstanden werde, sondern – in Anlehnung an die Arbeiten von Foucault, Küpper und Ansaldi – als Zeugnis für die Episteme der Epoche. Von der Art und Weise, wie die barocken Poetiken tradierte Konzepte, wie etwa das der Mimesis, in Abgrenzung zu früheren Epochen definieren oder aber neue Konzepte, wie das der *agudeza*, in den poetologischen Diskurs einführen, könnten Rückschlüsse gezogen werden auf die epistemologischen Koordinaten, die das Denken der Zeit bestimmten. – Um es vorweg zu nehmen: Nicht alle Beiträge erreichen das theoretische Reflexionsniveau,

---

1 Für eine ausführliche Darstellung der Ziele und Methoden der Forschergruppe siehe die in der Ausgabe 22 (2009) dieser Zeitschrift erschienene Projektbeschreibung von Antoni L. Moll („Projecte *Mimesi*. Idees literàries catalanes del Renaixement, del Barroc i de la Il·lustració“, 305–313) sowie den Internetauftritt: <<http://stel.ub.edu/mimesi/projecte.php>>.

2 Auf diesem Feld leistet MIMESI Pionierarbeit. Dem Interessierten sei der bereits erwähnte Internetauftritt empfohlen, auf dem sich eine Datenbank findet, welche die wichtigsten dichtungstheoretischen Texte enthält, die zwischen Renaissance und Aufklärung im katalanischen Raum entstanden sind (jedes Dokument ist versehen mit Informationen zu Text, Autor, Erscheinungsjahr, verfügbaren Handschriften und Editionen, Forschungsliteratur etc.).

das Solervicens in seiner überaus kenntnisreichen und interessanten Einleitung vorlegt. Die Entscheidung der Veranstalter jedoch, sich auf der Tagung derjenigen Konzepte anzunehmen, die das Fundament der barocken Poetik bilden, muss als glücklich bezeichnet werden, erlaubt es dieser Ansatz doch, zu einer Definition des Epochenbegriffs zu gelangen, die nicht allein auf chronologischen oder stilistischen Koordinaten basiert.

Betrachten wir nun die einzelnen Aufsätze genauer: Anne Duprat untersucht in ihrem sehr dichten, aufgrund der Informationsfülle leider zuweilen etwas schwer verständlichen Beitrag („*Mimesis* et *vraisemblance* dans les poétiques italiennes et françaises de la première modernité (1575–1630)“, 43–67) die Transformation, welche die Konzepte *Mimesis* und *vraisemblance* – beides Schlüsselbegriffe der aristotelischen Poetik – im Übergang von der Renaissance zum Barock erfahren. Zunächst zeigt sie auf, in welchen Kontexten der Begriff der *vraisemblance* in den Poetiken des genannten Zeitraums gebraucht wird – in Bezug auf das Verhältnis des poetischen Texts zur Welt, zu den Objekten der Nachahmung („axe référentiel“), in Bezug auf die interne Kohärenz der Fabel („axe structurel“), in Bezug auf das Verhältnis des Texts zu den Erwartungen des Publikums („axe doxal“) –, um dann in einem zweiten Schritt zu erläutern, weshalb die in der Renaissance vorherrschende ‚referentielle‘ Bedeutung des Begriffs bei Theoretikern wie Torquato Tasso und Jean Chapelain zugunsten der beiden zuletzt Genannten zurücktritt. Mit einem poetologischen Konzept, das zwar bereits in den antiken Dichtungstheorien enthalten ist, dem aber erst in den barocken Poetiken eine zentrale Rolle zufällt – dem ‚Wunderbaren‘ – beschäftigt sich Cesc Esteve („Les poétiques de la meravella a Itàlia (1550–1700)“, 71–96). Er beginnt mit den eher beiläufigen Bemerkungen des Stagiriten zum ‚thaumastón‘ im 9. und 24. Kapitel seiner Poetik und der Deutung, die diese in der Renaissance erfahren haben – bei Aristoteles und seinen Kommentatoren hat das Wunderbare nur dann seinen Platz in der Dichtung, wenn es eine instrumentelle Funktion innehat (z.B. beim Rezipienten Erstaunen, Schrecken, Wissensbegierde auszulösen) –, und handelt dann ausführlicher von der Aufwertung, die das Konzept in den poetologischen Abhandlungen des italienischen Cinquecento (Giason Denores, Torquato Tasso, Francesco Patrizi) erfährt, in denen die ‚maraviglia‘ als „la forma essencial i la finalitat intrínseca i extrínseca de la poesia“ (83) erscheint. Der sehr lesbare und informative historische Abriss endet bei den Theoretikern des 17. Jh. (Matteo Peregrini, Emanuele Tesauro, Sforza Pallavicino), die das Wunderbare in eine Poetik des *conchetto* integrieren. Dem Hauptvertreter des spanischen *con-*

ceptismo, dem Jesuiten Baltasar Gracián, widmet sich Emilio Blanco („Teórica flamante’: algunas notas (irreverentes) sobre la teoría de la agudeza de Baltasar Gracián“, 99–118). Er vergleicht die beiden Versionen des Traktats, den Gracián zur *agudeza* verfasst hat: den *Arte de ingenio, tratado de la agudeza* (1642) und *Agudeza y arte de ingenio* (1648). Aus Gründen, die er nicht *en détail* ausführt, gibt Blanco der zweiten, stark erweiterten Fassung den Vorzug vor der ersten. Beiden Versionen jedoch – und hier zeigt sich die im Aufsatztitel angekündigte ‚Respektlosigkeit‘ – wirft er vor, ihr eigentliches Ziel: eine Theorie der *agudeza* zu liefern, um Meilen zu verfehlen. Es mangle dem Traktat an Systematik, die Terminologie sei schwankend, weder der Begriff der ‚agudeza‘ noch der des ‚ingenio‘ würden definiert und die vorhandenen Definitionen seien widersprüchlich. Allein die von Gracián zur Illustration angeführten literarischen Beispiele vermöchten es, dem Leser eine Ahnung davon zu vermitteln, worin der „conocimiento agudo“ nun eigentlich bestehe (103).³ Mit der Poetik des *conchetto* und der *agudeza* kann auch ein Schreibstil in Verbindung gebracht werden, der im Barock eine Hochzeit feierte: der Lakonismus, von dem der Beitrag von Jorge García López handelt („Reflexiones en torno al estilo lacónico: historia y variaciones“, 121–147). Auch García López optiert für einen chronologischen Abriss, den er mit Justus Lipsius (1547–1606) beginnen lässt, der in seiner *Epistolica Institutio* die theoretischen Grundlagen für den lakonischen Stil legte. Dieser setzt sich zunächst nur in der lateinischen Prosa durch (als Gegenmodell zu dem schon Erasmus verhassten Ciceroianismus), ab dem ersten Drittel des 17. Jh. findet er jedoch auch den Weg in die Volkssprachen. Für den spanischen Kontext ist hierbei insbesondere das Werk Virgilio Malvezzis (1595–1653) von Bedeutung, dem der längere zweite Teil des Aufsatzes gewidmet ist (der Verfasser verweist hier u.a. auf Malvezzis Einfluss auf Autoren wie Quevedo und Gracián). Der Beitrag von Josep Solervicens („Remuntar de la mecànica comprensió’: la poètica barroca a l’àmbit català“, 151–182) weicht von den bisher besprochenen insofern ab, als er nicht ein einzelnes poetologisches Konzept oder eine Schreibweise in den Fokus rückt, sondern einen Überblick über die

---

3 Nur am Rande sei erwähnt, dass man sich als Leser, bei allem Vergnügen am ikonoklastischen Gestus, zuweilen auch in Blancos Ausführungen mehr Klarheit gewünscht hätte. Möglicherweise ist es der Überarbeitung des Vortrags geschuldet, dass einige für das Verständnis wichtige Informationen fehlen: so wird z.B. nicht erklärt, dass Blanco die Begriffe „discurso“ und „capítulo“ in Bezug auf Graciáns Werk synonym gebraucht, an einigen Stellen wird nicht deutlich, auf welche Kapitel er sich bezieht (siehe etwa 109).

barocke Poetik im katalanischen Raum versucht. Hierzu legt der Verfasser zunächst fest, welche Arten von Texten den Ausgangspunkt seiner Untersuchung bilden – eine Poetik im Sinne eines systematischen Traktats hat dieses Zeitalter nicht hervorgebracht, dafür jedoch eine Reihe anderer Texttypen (Kommentare, Rhetoriken, Metriken, Literaturgeschichten etc.), in denen literaturtheoretische Fragen diskutiert werden. In einem zweiten Schritt untersucht er, wie und in welcher Bedeutung zentrale poetologische Konzepte und Begriffe – ‚furor pòetic‘, ‚meravella & novetat‘, ‚mimesi & versemblança‘, ‚afectes & efectes‘, ‚fusió de gèneres‘, ‚fusió d’estils‘, ‚figures i trops‘ – in diesen Texten Verwendung finden. Das Ergebnis mag zunächst nur wenig überraschen: die ‚katalanischen Poetiken‘ greifen jene Konzepte auf, die auch das Fundament der italienischen, spanischen und flämischen Dichtungstheorien bilden. Das bei manchen Autoren aufscheinende Bemühen, diese Konzepte an theoretische Traktate der katalanischen Renaissance rückzubinden, zeugt jedoch von einem Bewusstsein für die eigene poetologische Tradition.

Zum Abschluss noch ein paar kurze Bemerkungen zu dem Beitrag von Klaus W. Hempfer („Riflessioni sulla possibile (forma di) razionalità dell’interpretazione letteraria“, 21–40), der die Tagung eröffnete und daher auch im Sammelband ganz an den Anfang gestellt wurde. Hempfer beschäftigt sich hier mit einer übergreifenden Fragestellung, die aber, wenn auch auf vermittelte Weise, durchaus mit dem Thema der Tagung zu tun hat: der literaturwissenschaftlichen Interpretation. Skeptisch bis ablehnend jenen Theoretikern gegenüber, die einem Ende der Interpretation das Wort reden, stellt er fest, dass jede Textlektüre zugleich auch eine Sinnzuschreibung bedeute, es daher also nur darum gehen könne, gute von schlechten Interpretationen zu unterscheiden. Wie eine auf rationale Kriterien sich stützende Interpretation aussehen könnte, formuliert er – in altbewährter Manier – in Form von drei Maximen, die, da sie die Richtschnur eines jeden Literaturwissenschaftlers bilden sollten (und im Fall der hier besprochenen Beiträge gebildet haben), im Folgenden wiedergegeben werden: 1. Interpretiere historisch und vermeide Anachronismen! 2. Erfasse den Text in seiner Gesamtheit und vermeide Nihilierungen! 3. Beziehe die Daten des Textes zunächst auf das literarische System und erst in einem zweiten Schritt auf andere soziokulturelle Systeme!

Die Tagung zur barocken Poetik bildete nur den Auftakt zu einer Reihe von Tagungen, die der Bestimmung der Schlüsselkonzepte dienen sollen,

die den Poetiken der unterschiedlichen Epochen zugrunde liegen.⁴ Man darf also auf weitere interessante Publikationen der MIMESI-Forschungsgruppe gespannt sein. ■

- Isabel Müller, Ruhr-Universität Bochum, Romanisches Seminar, Gebäude GB 7/147, Universitätsstraße 150, D-44780 Bochum, <Isabel.Mueller@rub.de>.

- Charles Fantazzi (Hg.): *A Companion to Juan Luis Vives*, Leiden / Boston: Brill, 2008 (Brill's Companions to the Christian Tradition; 12). 430 Seiten. ISBN 978-90-04-16854-1.

Erasmus von Rotterdam stellte Juan Luis Vives als den hellsten Stern einer kommenden Generation von Humanisten dar, als einen, dessen Ruhm seinen Namen eines Tages überstrahlen würde. Sein Scharfsinn, sein starkes Gedächtnis, seine Beredsamkeit, seine Gelehrsamkeit und sein philosophischer Tiefsinne zeichneten Vives, so Erasmus, vor allen anderen aus. Und, größter Respekterweis unter Humanisten, ließe man die Titel seiner Publikationen weg, vermeine man, nicht einen Zeitgenossen zu lesen, sondern ein Relikt aus den ‚glücklichen Zeiten‘ eines Tullius und eines Seneca vor sich zu haben.¹ Dennoch war es, so ein Interpretationsansatz, gerade der Schatten des großen Erasmus, der eine glänzendere Karriere behinderte. Zugleich verdeutlicht der Vergleich mit Erasmus, dass es Vives, der sich in allen relevanten Feldern humanistischer Gelehrsamkeit nicht nur umtat, sondern von Zeitgenossen vielbewunderte Schriften verfasste, letztlich an dem unbedingten Impetus zum *self-fashioning* mangelte, den wir insbesondere bei Erasmus in den verschiedensten Kontexten und medialen Konfigurationen beobachten. Wie kaum ein zweiter Gelehrter seines Ranges ist er rasch der (relativen) Vergessenheit anheimgefallen. Nachdem Vives bereits im 17. Jahrhundert kein relevanter Name mehr war, hat die Vives-Forschung der Moderne sich bemüht, Terrain gut zu machen. In wichtigen Arbeiten zum Humanismus ebenso wie in Überblicksdarstellungen figuriert er dennoch, wenn überhaupt, eher am Rande. Es ist Charles Fantazzis Ziel, mit der Herausgabe des hier zu besprechenden *Companion* einen Beitrag dazu zu leisten, Vives seinen angestammten Platz in der Reihe großer Humanisten zumindest in der historischen Retrospektive zu sichern.

---

4 Im Herbst 2010 fand diejenige zur Poetik der Renaissance statt, für Ende 2011 ist eine Tagung zu Aufklärung/Neoklassizismus geplant.

1 Allen, Ep. 1082.

In seiner Einleitung zeichnet Fantazzi das Schicksal Vives' und Vives' Schriften in der Forschung nach, was sich über weite Strecken als eine Geschichte der Lakunen liest. Enrique González González' Beitrag über Vives' Leben und Werke korrigiert zentrale Annahmen über Vives' Herkunft und Jugend, die von Generationen von Wissenschaftlern ungeprüft aus Gregorio Mayans' *Vita Vvis* aus dessen Ausgabe der *Opera omnia* (València 1782–1790) übernommen und weitergeschrieben wurden.

Charles Fantazzi selbst wendet sich dann Vives' Schriften über ‚Randgruppen‘ („Vives and the *Emarginati*“) zu und analysiert dabei etwas überraschend zunächst *De institutione feminae Christianae*. Es folgen Untersuchungen der im Gefolge des großen Erfolgs der *Institutio* verfassten Schrift über die Pflichten des Ehemanns (*De officio mariti*) und Vives' Schriften zur Armenfürsorge (*De subventione pauperum*). Fantazzi macht gleich zu Beginn klar, dass es Vives' Perspektive ist, die eine Kategorisierung von Frauen und Armen als gleichermaßen ‚randständig‘ erlaubt, doch erscheint es aus heutiger Perspektive kaum haltbar, dass gerade jene Schriften, die die Geschlechterordnung betreffen, als Peripheriephänomene figurieren sollen. Wenngleich Vives in der *Institutio* an mehreren Stellen Argumente vorbringt, die als liberal und frauenfreundlich gedeutet wurden, demonstriert er in *De officio mariti* deutlich, dass die Ehe als ein Herrschaftsverhältnis zu verstehen ist und dass die Schrift darauf ausgerichtet ist, den Machterhalt des Ehemanns absichern zu helfen. Beide Schriften zielen damit im Verbund nicht auf Randgruppen, sondern ins Zentrum gesellschaftlicher Hierarchiebildung. Fantazzi bietet ausführliche Rekapitulationen der einzelnen Kapitel im Blick auf die jeweilige Gesamtstruktur des Werkes, kontextualisiert die Texte mit großer Sachkenntnis und eröffnet durch die textnahe Darstellung einen Zugang, der insbesondere jenen hilfreich sein wird, die sich diesen Texten erstmals annähern.

Vives' soziale und politische Ideen stehen auch im Titel von Catherine Curtis' Beitrag („The Social and Political Thought of Juan Luis Vives: Concord and Counsel in the Christian Commonwealth“), der der Frage nach Vives' Pazifismus gewidmet ist. Curtis nimmt sich vor, die Genese seiner Idee eines pazifistischen, geeinten Europas im Angesicht der Türkengefahr nachzuzeichnen. Sie positioniert Vives' Ansatz im Gefolge der Erasmianischen Irenik, legt aber auch Bezüge zu englischen und italienischen Quellen offen, die bisher kaum Beachtung fanden. Obwohl sich Vives in *ex post* richtungsweisend erscheinender Weise mit Fragen der Herrschaftsausübung, des Machtmissbrauchs und der Befriedung der Nationen

befasst, bleibt auch Curtis allein das Fazit, dass Vives trotz der Avanciertheit seiner Positionen kaum Resonanz in späteren Generationen fand.

Als Vives' wichtigstes Werk wird in dem Band – in Übereinstimmung mit einem großen Teil der Forschungsliteratur – die Abhandlung *De disciplinis* (1531) eingeschätzt. Valerio Del Nero ordnet *De disciplinis* zunächst in den Kontext des frühneuzeitlichen Enzyklopädismus ein, um dann in einem detaillierten Durchgang durch die zwanzig Bücher – am bekanntesten sind die Teile *De causis corruptarum artium* (sieben Bücher) und *De tradendis disciplinis* (fünf Bücher) – zu argumentieren, dass *De disciplinis* mit seiner Diagnose der Degeneration der traditionellen Gelehrsamkeit und der Vorlage eines pädagogischen Programms ein Spiegel des europäischen Humanismus insgesamt sei („one of the most limpid mirrors of European humanism“, S. 226). In einem zweiten Beitrag widmet sich Del Nero Vives' weniger beachteter Schrift *De anima et vita* (1538), die er gleichwohl als „the philosophical highpoint of an intellectual life“ (S. 277) einstuft. Während insbesondere das dritte Buch als ein früher Beitrag zur Emotionspsychologie gelesen wurde, verwehrt sich Del Nero gegen selektive Lektüren und plädiert für eine verstärkte Kontextualisierung von *De anima et vita* mit Vives' pädagogischen Konzepten.

Peter Mack unternimmt es in seinem Beitrag, Vives' Schriften zu Rhetorik und Dialektik, die nach Macks Berechnung ein Sechstel seines Werks ausmachen, daraufhin zu prüfen, worin die originären Leistungen Vives' auf diesen Gebieten bestanden. Während Vives' Äußerungen zur Dialektik zum einen die humanistischen Forderungen nach einer Vereinfachung der aristotelischen Logik und nach einer Verkoppelung mit dem klassischen lateinischen Stilideal aufgreifen, beschäftigt er sich im Hinblick auf die Rhetorik vor allem mit Fragen des *ethos* und der Publikumswirkung. Insbesondere aus Letzterem resultiert seine Zurückweisung der drei antiken Redegattungen zugunsten einer weiter aufgefächerten Typologie von insgesamt zehn *genera*, die dazu geeignet sind, die schriftliche humanistische Produktion mit zu erfassen. Als mögliche Gründe für die mangelnde Resonanz dieser Schriften, die letztlich die Grundausbildung im Trivium betreffen, identifiziert Mack „Vives's lack of experience in teaching, his encyclopaedism and his failure to provide adequate directions for the use of his texts and sufficient practical examples [...]“ (S. 275).

De veritate fidei Christianae (posthum 1543) steht im Mittelpunkt des Beitrags von Edward V. George, der sich insbesondere auf Vives' selbstreflexive Aussagen zur Intention dieser Schrift konzentriert. Nachdem Vives das Gebiet der Theologie zeit seines Lebens gemieden und er ihm auch in

De disciplinis keinen Platz eingeräumt hatte, wandte er sich gegen Ende seines Lebens der Erarbeitung einer Verteidigung des christlichen Glaubens zu. Als Mischform von Traktat und Dialog (zwischen einem Christen, einem Juden und einem Muslim) angelegt, zielt der Text auf den Erweis der Superiorität der christlichen Religion. *De veritate fidei* operiert damit in der Tradition der Religionsdialoge des Mittelalters und blendet dabei die zwischenzeitlich erfolgte Spaltung der christlichen Kirchen nachgerade anachronistisch (aber in konziliatorischer Absicht) aus: „By couching his train of argument in the form of response to three adversary audiences – pagan, Jewish, and Muslim – Vives found a framework for his apologetics that generally sidestepped the burning theological issues that were tearing Europe apart“ (S. 356).

Einen erneuten Versuch der Erklärung der Spannung zwischen dem Ansehen, das Vives zu Lebzeiten genoss, und der Ignoranz, die ihm seither vor allem zuteil wurde, unternimmt Enrique González González zum Abschluss des Bandes. González wählt dafür den Weg einer Kartierung der Verbreitung von Vives' Werken im Druck und versucht, das Schicksal jedes einzelnen Werks nachzuzeichnen; dezidiert zurückgestellt wird demgegenüber die Behandlung von Rezeptionszeugnissen. Den Bedeutungsverlust Vives' ab dem Ende des 16. Jahrhunderts setzt er mit den religiösen und politischen Umbrüchen in Beziehung, die Europa im Gefolge der Reformation erfassten und die das Ende vormaliger wechselseitiger Toleranz von Protestanten und Katholiken in den wichtigsten Druckorten mit sich brachten. Abschließend zeichnet González die ‚Wiederentdeckung‘ Vives' in der Forschung des 19. und 20. Jahrhunderts nach und identifiziert für Deutschland, Spanien und Belgien je spezifische nationale Schwerpunktsetzungen. Eine Auswahlbibliographie und ein *index nominum* beschließen den Band.

Auch wenn die Sammlung im Titel als umfassender *Companion to Vives* ausgewiesen ist, ist doch ihr Skopos auf seine „later more important writings“ (S. 4) beschränkt. Die ‚Spätphase‘ von Vives' Leben (1492/93–1540) wird als die Periode von 1521 bis 1540 angesetzt. Wichtige Schriften wie die *Fabula de homine*, *In Pseudodialecticos* oder die insbesondere von Erasmus hoch gelobten *Declamationes Syllanae* erfahren dementsprechend keine vertiefte Behandlung. Nicht nur erscheinen der alleinige Fokus auf Vives' letzte beiden Dekaden arbiträr und die Begründungsfigur der ‚Wichtigkeit‘ zumindest anzweifelbar, die Beschränkung ist auch dem übergeordneten Ziel des Bandes, Vives als eine Zentralfigur des europäischen Humanismus zu rehabilitieren, nicht zuträglich. Vives' zugegeben ausgesprochen breites

und vielfältiges Oeuvre nun in der Darstellung so zu beschneiden, scheint im Sinne einer Beförderung der Erforschung seiner Schriften und der Schaffung eines Grundlagenwerks für diese Beschäftigung nicht nur misslich, sondern kontraproduktiv. Wertvoll an dem Band und positiv hervorzuheben sind hingegen die genaue Vorstellung der berücksichtigten Texte, die ausführlichen Paraphrasen, Strukturdarstellungen und Zusammenfassungen, die den Zugang zu den teils sehr umfangreichen Arbeiten Vives' deutlich erleichtern. ■

- Anita Traninger, Freie Universität Berlin, Institut für Romanische Philologie, Habelschwerdter Allee 45, D-14195 Berlin, <anita.traninger@fu-berlin.de>.

- **Assumpta Camps: *El decadentismo italiano en la literatura catalana*, Bern / Berlin / Frankfurt am Main u.a.: Peter Lang, 2010. 354 Seiten. ISBN 978-3-0343-0377-4.**

Die Verfasserin der vorliegenden Publikation, Assumpta Camps, gilt als ausgewiesene Forscherin nicht nur für die italienisch-katalanischen Kulturbeziehungen, sondern zumal seit ihrer Dissertation¹ als Spezialistin im Bereich der Rezeption des späten 19. Jahrhunderts (Carducci, Zola, D'Annunzio) in Katalonien. Im Zentrum der hier in kastilischer Fassung publizierten überarbeiteten Erträge ihrer Untersuchungen steht denn auch die Rezeption der *Décadence*, namentlich Gabriele D'Annunzios, in der katalanischen Dichtung zwischen 1884 und dem 1. Weltkrieg. Anders als bei der Erforschung der Wirkung dekadenter Strömungen in der spanischen Literatur handelt es sich um ein seitens der Forschung eher vernachlässigtes Gebiet, wobei die wissenschaftliche Literatur vor allem auf D'Annunzios Einfluss im Bereich des Theaters hingewiesen hat. Wenngleich Assumpta Camps demgegenüber *Décadence* in D'Annunzios Nachfolge im katalanischen Kontext als ästhetischen Faszinationstyp darstellt, der nach und nach alle Bereiche der Literatur erfasst, so bleibt auch nach Lektüre ihrer Arbeit die dramatische Produktion in quantitativer Hinsicht zentral. Gegen die im spanischsprachigen *Fin-de-Siècle*-Kontext kaum abweisbare These eines dominanten Einflusses von Rubén Darío möchte die Autorin vor allem D'Annunzio als Wegbereiter des *modernisme* in Katalonien stark machen. D'Annunzio als modernistischer Gründervater überrascht auch mit

---

1 „Recepció de Gabriele D'Annunzio a Catalunya“, Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 1990.

Fakten wie der Tatsache, dass sich die primäre Rezeption nicht nur in italienischer Sprache vollzogen habe: dass schließlich D'Annunzios Drama *La Gioconda* 1900 in Barcelona in dessen Muttersprache erstaufgeführt wurde, findet andererseits Parallelen in einer generellen linguistischen Tendenz der Epoche – man denke an Wildes *Salomé* oder Strindbergs *Confession d'un fou*. Im Zentrum stehen – ebenfalls epochentypisch – Neugründungen von Zeitschriften wie *Catalònia*, die zum Fürsprecher von D'Annunzios Werk wird, sowie *Juventut* und *El poble Català*, deren Lesart den D'Annunzionismus in den Dienst einer Bildungsideologie stellt, indem der italienische Dichterstürm zum Beispielautor der romanischen Erneuerung wird.

Die Studie verfolgt die Rezeption D'Annunzios in sechs nach Informationswert und Umfang keineswegs gleichgewichtigen Hauptabschnitten. Der erste Block (23–52) widmet sich der frühesten Rezeption der italienischen *Décadence*, die mit Notizen von Ramon D. Perés einsetzt, der D'Annunzio 1884 (anlässlich der *Jochs Florals*) im Zusammenhang mit seinem Kommentar von Ramon Basegodas Gedicht „Idili“ nennt und ihn hier (und in seinen späteren Texten) gegen Zola ausspielt. Künftig spaltet sich das Bild D'Annunzios in der katalanischen Wahrnehmung einerseits durch seine *Romanzi della Rosa* zum Muster dekadentistischer Prosa, andererseits durch seinen pseudonietzscheanische Messianismus zum Vorbild einer romanischen Erneuerung. Der italienische Romancier und Lyriker wird fortan zunächst einer sich verhalten definierenden Modernität zugeordnet, beschwört aber bei späteren Autoren Widerspruch gleichermaßen durch die lebensweltliche Attitüde eines mitunter auch lächerlichen Dandytums wie auch durch sein Oeuvre, dem der Vorwurf des Plagiats und stilistischer Unangemessenheit gemacht wird, wobei nach der Wende zum 20. Jahrhundert nicht selten Argumente aufgegriffen werden, die dem Repertoire von Max Nordaus viel gelesener, in mehreren romanischen Sprachen vorliegenden kulturkritischen Studie *Entartung* nahestehen, auf die Assumpta Camps mehrmals hinweist. Daneben erhält Katalonien Kunde von Neuerscheinungen und Erstaufführung durch Pressemitteilungen, insbesondere durch die Feuilletons eines obskuren „Cesare“ in *La Vanguardia*, der sich mit den Theaterstücken, hingegen nicht mit seiner Prosa auseinandersetzt, aber auch auf D'Annunzios politische Interventionen aufmerksam macht. So erscheint am Ende der ersten Rezeptionsphase zu Beginn des 20. Jahrhunderts der Star der italienischen Literaturszene als formaler Experimentator einerseits, zum Anderen als Maßstab für Engagement in seinen Bemühungen einer romanischen Erneuerung.

Im zweiten Abschnitt (53–104) widmet sich die Autorin der frühen Absorption D’Annunzios in der katalanischen Literatur. Jene verbindet sich mit dem Modernisten Joan Pérez-Jorba, der im Juni 1898 eine längere Studie über den Italiener in mehreren Lieferungen der wenige Monate zuvor in Barcelona gegründeten Zeitschrift *Catalònia* veröffentlicht und der Kritik an D’Annunzio als Eklektiker, Dilettant und Modeautor entgegentritt. Nicht nur wird in Pérez-Jorbas Lesart der italienische Autor zumal durch seine Prosatexte endgültig zum zeitgenössischen Gegenentwurf zu einem zu überwindenden Naturalismus; im vitalistischen Kontext von 1898 wird er für Erneuerungskonzeptionen im Rahmen eines Programms nationaler Regeneration assimiliert. Diese Rettung erfolgt allerdings um den Preis eines *Décadence*-Konzepts, das den Italiener als „kraftvollen *décadent*“ gegen die nordische Dekadenzstimmung abheben muss. Zumal die Romane *Il trionfo de la morte* und *Il fuoco* erlangen in dieser regenerationistischen Lesart eine ähnliche Stellung wie Goethes *Werther* für die spätere Romantik. In Kontakt mit Joan Pérez-Jorba stehen zur gleichen Zeit Autoren des *Grup de Reus* – Ignaci Bo i Singla, Pere Llovet i Ordeix, Emili Bolart, Anton Marca und Joan Gaya –, deren Kenntnis der Werke D’Annunzios, wie Assumpta Camps ausführt, freilich begrenzt, womöglich aus zweiter Hand, blieb. Ebenfalls ein Produkt der zweiten Rezeptionsphase, widmet sich die zwischen 1900 und 1906 publizierte Zeitschrift *Juventut* ausgiebig dem Schaffen D’Annunzios, ausgelöst durch den Starkult, der sich auch in Barcelona um Eleonora Duse anlässlich ihres Auftritts in *La Gioconda* entwickelt. Der herausragende Exeget D’Annunzios im Umkreis der *Juventut* wird Salvador Vilaregut, der den Italiener 1901 gegen Vorwürfe der Unmoral als Beispiel eines modernen lyrischen Dramas postuliert.

Das dritte große Kapitel (105–255) geht von dem Programm kultureller Erneuerung aus, das in der Zeitschrift *El Poble Català* entwickelt wird. Auf Grundlage einer Umdeutung des Idealismus des 19. Jahrhunderts streben die katalanischen Autoren aus dem Umfeld von *El Poble Català* eine von D’Annunzio beeinflusste Konzeption des *modernisme* an, die auf ein Engagement des Künstlers in der Gesellschaft abzielt. Camps gliedert die Liste der Autoren in die Vordenker (Alomar, Diego Ruiz, Manuel de Montoliu), die Gruppe um die „Nueva Pléyade“ (Jeroni Zanné, Pere Prat i Gaballí, Artur Martínez i Serinyà, Alfons Maseras, Ramon Vinyes, Vicenç Solé de Sojo, Alexandre Plana), es folgen die Gruppe um Josep Tharrats aus Girona und die Modernisten aus València. Neben D’Annunzio wird Carducci zum stilistischen Modell einer Dichtung, auf der die eigene katalanischsprachige Produktion jener Dichter fußt. D’Annunzios Werk inhärente

Tendenzen wirken dabei auf die Schaffung einer in ihrer Artifizialität neuartigen Sprachform hin, die ihren elitären Gestus herauskehrt.

Der letzte große Abschnitt (255–319) gilt der Rezeption D’Annunzios als Modell einer dramatischen Dichtung, deren hohe Stillage sich vom Boulevardstück gleichermaßen wie vom costumbristischen Theater der Epoche distanziert. Im Zentrum der Debatten stehen einmal mehr D’Annunzios *Francesca da Rimini*, *La città morta* und *La Gioconda*. Diese Stücke werden zum Muster einer nationalen Theaterproduktion, die vor allem D’Annunzianische Themen und Figuren adaptiert. Neben den in Kapitel III genannten Autoren wird vor allem Àngel Guimerà zur Kristallisationsfigur dieser Tendenzen.

Im Anschluss (329–342) setzt sich Camps kurz mit der D’Annunzio-Rezeption bei Eugeni d’Ors’ auseinander, der zu den Autoren um *El Poble Català* auf Distanz geht. Doch wengleich er als Gegengewicht zu einem zu überwindenden Übermenschentum italienischer Provenienz vorzugsweise die „*école romane*“ Jean Moréas’ und die Kulturkritik eines Charles Maurras ins Feld führt, so akzeptiert er dennoch das symbolistische Erbe des Italieners um seiner Artifizialität willen als Vorbild und rettet so letztlich den großen Stilisten der *Décadence*. Schließlich finden sich die Spuren der finisäkulären Ästhetik nicht nur in seinen frühen literarischen Arbeiten wie *La mort d’Isidre Nonell* (1905) und dem *Glosari* (1915ff.), sondern wirken vor allem in seinen späten, viel gelesenen Versuch einer ästhetischen Theorie des Barocks nach.²

Auch mit dem Ausbruch des 1. Weltkriegs bleibt D’Annunzio ein Referenzautor, wie sich an weiteren Übersetzungen seiner Werke und an der anhaltenden Diskussion in den literarischen Zeitschriften offenbart. Diesem Aspekt ist als eine Art von Coda der letzte Abschnitt der Untersuchung (343–355) gewidmet. Die bipolare Ästhetik, die die Autorin über zwei Jahrzehnte hinweg aus der Abfolge der Debatten herausgeschält hat, lässt sich bis in diese Phase weiter verfolgen. Während noch Carles Riba 1917 D’Annunzios viel gerühmte Ode „*La nave*“ („*La nau*“) überträgt, ventiliert in der Zeitschrift *La Revista* der Kritiker López-Picó noch einmal den Immoralismusvorwurf. Bis in die Epoche unmittelbar vor dem Bürgerkrieg ändert dies freilich nichts daran, dass auch junge Dichter die Wortkunstwerk D’Annunzios – zumal seine Lyrik – ins Katalanische übertragen, um noch in der modernen katalanischen Dichtung – bei Sarsanedes und Gimferrer – Spuren zu hinterlassen.

---

2 *Lo Barroco*, Madrid: Aguilar, 1944.

Kritisch ist anzumerken, dass der überwiegende Teil der Studie ausschließlich die Diskussionen um den großen Dekadenzdichter wiedergibt, die weniger eine literarästhetische als eine mentalitätsgeschichtliche Auseinandersetzung reflektieren. Insbesondere in den breit angelegten Kapiteln III und IV vermisst man detaillierte Auseinandersetzungen mit den katalanischen Einzelwerken unter einer „D’Annunzianischen“ Perspektive. Wo die Autorin über die Analysen von zeitgenössischen Diskussionen hinausgeht, beruhen die erkannten Bezüge auf einer rudimentären thematischen und stilistischen Analogiebildung, ohne dass die besprochenen Werke plastisch würden; besonders den letzten beiden Abschnitten hätte mehr analytische Tiefgründigkeit keineswegs geschadet. Bei allem Reichtum an literarhistorischen Details der Epoche bleibt die Studie von Assumpta Camps insofern weniger eine vergleichende Studie poetischer Werke denn die Relektüre einer ästhetischen Diskussion, die parallel auf dem Feld gesellschaftlicher und moralischer Fragen geführt wurde.

Dass der Arbeit ein stringenter methodischen Impetus fehlt, wäre durchaus zu verschmerzen, hätte die Verfasserin nicht in ihrer Einleitung explizit mit einer Batterie von klingenden Namen (Wellek / Warren, Jauß, Bürger, Gumbrecht) eine theoretisch-methodische Bataille zur Begründung ihrer rezeptionsästhetisch argumentierenden Konzeption (10–16) losgetreten, deren Konventionalismus letztlich angesichts der Ergebnisse eine solche Apologie weder rechtfertigt noch ihrer bedarf. Stattdessen wäre als Abschluss des faktenreichen Buches eine Gesamtbibliographie, ein Namens- und Werkregister und vielleicht auch ein Tableau der Publikations- und Uraufführungsdaten durchaus willkommen gewesen. ■

- Gerhard Wild, Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt, Institut für Romanische Sprachen und Literaturen, Grüneburgplatz 1, D-60629 Frankfurt am Main, <wild@em.uni-frankfurt.de>.

- Heike van Lawick: *Manual de traducció alemany-català*, Vic: Eumo Editorial etc., 2009 (Biblioteca de Traducció i Interpretació; 14). 375 Seiten. ISBN 978-84-9766-318-2.

Die Zielgruppe des vorliegenden Bandes setzt sich nach Aussage der Verfasserin aus Studierenden der Studiengänge ‚Übersetzen und Dolmetschen‘, Studierenden philologischer Studiengänge „que vulguin canviar d’orientació acadèmica“ (S. 11) sowie Absolventen und Absolventinnen

von Studiengängen im Bereich ‚Übersetzen und Dolmetschen‘, die in der Lehre tätig werden wollen, zusammen. Der Band ist aus einem in der spanischen Evaluierungs- und Akkreditierungspraxis erforderlichen *projecte docent* hervorgegangen und hat darum, wie van Lawick in der einführenden *Presentació* auch darlegt, eine deutlich didaktische Ausrichtung (S. 11). Auf diese Grundlage geht auch die Organisation des dargebotenen Materials in den Einzelkapiteln in *tasques*, also unterschiedliche praktische Aufgabenstellungen, zurück. Diese sind in den Kapiteln als didaktische Einheiten mit jeweils relevanten theoretischen Ausführungen zusammengeführt. Dabei werden in variierender Abfolge die von der Übersetzungsdidaktik traditionell geforderten Inhalte – kontrastive Fragestellungen zur Mikrostruktur, die Makrostruktur betreffende Aspekte und Verknüpfung mit der Funktion des Zieltextes und ggf. dem Übersetzungsauftrag – jeweils berücksichtigt. Ein wesentliches Kriterium bei der Auswahl der zu übersetzenden Texte war die in der Übersetzungswissenschaft heute völlig selbstverständlich geforderte Authentizität der Texte, welche im vorliegenden Band entweder mit einem konkreten Übersetzungsauftrag oder mit anderen praktischen Aufgaben verknüpft werden. Interessant ist im Hinblick auf die Übungstexte der Hinweis der Autorin, wonach diese „han estat reproduïts sense més intervenció que la correcció d'errates i alguna breu supressió que s'adverteix oportunament“ (S. 12). Hierzu wäre anzumerken, dass gerade der Umgang mit Fehlern in Ausgangstexten durch die Übersetzer bzw. Übersetzerinnen in der Übersetzungsdidaktik ausgiebig behandelt wird, da de facto ein Großteil der Ausgangstexte defektiv ist (vgl. hierzu Schmitt, 1999). Entsprechend ist in der Ausbildung von Übersetzern der Umgang mit Defekten im Ausgangstext – Erkennen, Prüfen, Beheben oder Umgehen – unbedingt zu üben. Wie Nord (1991: 17) feststellt, kann es in Texten durchaus vorkommen, dass die Intention des Senders im Ausgangstext nicht vollständig verwirklicht wird; das kann auch daran liegen, dass aufgrund von Tippfehlern Texte schwer lesbar oder missverständlich werden. Eine Korrektur von Fehlern, die den Studierenden zur Bearbeitung und Übersetzung vorgelegt werden, ist also eine nicht unbedingt ideale Bearbeitung von Texten, die als authentisch gelten sollen.

Das erste Kapitel kann als exemplarisch für die Umsetzung der didaktischen Konzeption angesehen werden und soll darum hier genauer untersucht werden. Van Lawick behandelt im ersten Teilkapitel den Übersetzungsprozess und das Textverständnis. Dies geschieht unter wesentlicher Bezugnahme auf Nord und ausführlicher Behandlung der Rolle des Auftrags, womit die übersetzungswissenschaftliche Ausrichtung deutlich als

funktional zu bestimmen ist. Anschließend geht es dann um die Rolle des Textverständnisses und der Dokumentation für die Übersetzung. Im zweiten Unterkapitel wird, aus kontrastiver Sicht, das Adjektiv behandelt, das in der deutsch-katalanischen Perspektive als besonders anspruchsvoll oder problematisch für die Übersetzung identifiziert wird. Nach einer Darlegung der morphologischen und syntaktischen Unterschiede zwischen Adjektiven im Deutschen und Katalanischen geht das Kapitel dann zur Behandlung der Übersetzung von Adjektiven über. Im dritten Teilkapitel folgt danach in einer tabellarischen Übersicht eine Reihe von neun *Activitats pràctiques*, wie z. B. „Reformulació segons el destinatari o la funció del text meta“, „Traducció sense diccionari“, „Aplicació d’estratègies per a captar el sentit del text original“ oder „Forma, funció i traducció de l’adjectiu“, jeweils unter Angabe des dafür zu nutzenden „Materials“ (S. 27), womit auf die nachfolgend aufgeführten Texte, Tabellen und Übersichten Bezug genommen wird. Auf den Folgeseiten werden die einzelnen Arbeitsaufgaben dann in derselben Reihung und jeweils unter Darbietung mit diesen in der Tabelle genannten Materialien aufgeführt. Es erschließt sich mir nicht, wofür die „Estructura“ genannte Tabelle dienlich sein soll, da die Arbeit mit den Materialien der Tabelle nicht bedarf und die Strukturübersicht umgekehrt nicht wie ein Index zu gebrauchen ist, da keine Seitenangaben eingeschlossen sind und somit die Suche bestimmter Texte oder Aufgaben doch durch Querlesen erfolgen muss. Die Angaben der Texte in der Tabelle sind wohl nur bei Vertrautheit mit ihnen von Nutzen, da Titel wie „Fragen und Antworten 1“ keinen unbedingten Wiedererkennungs- oder gar Informationswert haben. Die als „Material“ immer wieder gegebenen Tabellen mit leeren Kolumnen – zum Ausfüllen durch den Leser? – lassen das Werk mehr als Arbeitsbuch denn als Handbuch erscheinen, was aber möglicherweise beabsichtigt ist.

Zu den Aufgaben, wie beispielsweise *Tasca 6*, wäre anzumerken, dass die Texte zwar authentisch im Sinne von „echt“, also nicht konstruiert sein mögen (wenngleich der als *Text de treball 1.6* präsentierte Text mit der Quelle „Brockhaus Enzyklopädie (adaptat)“ [S. 35] in dieser Hinsicht etwas fragwürdig erscheint, da der Zusatz „adaptat“ meines Erachtens per se bereits im Widerspruch zur angekündigten Authentizität steht). Allerdings erscheinen die Übersetzungsaufträge zu diesen Texten nur manchmal wirklich authentisch bzw. sind so formuliert, dass die Leser des Werks zwar erfahren, *wie* sie übersetzen sollen („fent ús de tots els recursos comentats“, S. 35), aber nicht, *zu welchem Zweck* bzw. *für welche Zielgruppe* sie dies tun sollen, was einen authentischen Übersetzungsauftrag eigentlich

ausmacht. Werden derartige Angaben gemacht – wie die zu Kunden und Empfänger der Übersetzung –, so stellt sich mir dennoch teilweise ernsthaft die Frage, ob die Verfasserin selbst derartige Aufträge wirklich als *authentisch* einstuft: Der von Kurt Tucholsky 1934 bei Ersuchung der schwedischen Staatsbürgerschaft verfasste Lebenslauf soll für einen katalanischen Verlag übersetzt werden „que prepara un manual enciclopèdic sobre literatura europea; es tracta de fer una traducció sintètica del text, amb el propòsit de facilitar al client el màxim d’informació objectiva perquè puguí utilitzar-la en la redacció pròpia de l’entrada sobre Tucholsky“ (S. 44). Diese Arbeitsaufgabe dient sicher der Vermittlung von Wissen über einen der großen deutschen Autoren und kann zugleich als Ausgangspunkt für eine Debatte über das Dritte Reich und die Verfolgung von Oppositionellen dienen und hat somit im Übersetzungsunterricht für Katalanischmuttersprachler sicher besonderen landeskundlichen Wert. Als „authentischer“ Übersetzungsauftrag wäre er wahrlich skurril und könnte konstruierter kaum sein. Nimmt man an, es handle sich um einen „authentischen Vorgang“, so beginnt das Sonderliche bereits bei der Auswahl des – übrigens ohne entsprechende Anmerkung wesentlich gekürzten – Textes, der im Januar 1934 endet, somit also gut zwei Jahre vor dem Tod Tucholskys. Der Text lässt damit so wesentliche Fragen wie die nach dem Erfolg des Einbürgerungsantrags und nach dem weiteren Leben (und Tod) des Autors, der sich im Dezember 1935 in Göteborg das Leben nahm, unbeantwortet. Den Studierenden muss sich die Arbeitsaufgabe als höchst fragwürdig darstellen, weil sie bei auch nur ansatzweiser Recherche schnell erkennen müssen, dass der Text für den vorgegebenen Zweck denkbar untauglich ist. Damit wird sich ihnen die Frage nach dem (konstruierten) Grund für die Wahl, dem (natürlich nicht existenten) Urheber der Entscheidung, aufdrängen: Welcher Mitarbeiter eines Verlages hätte eine derartige Entscheidung getroffen, einen solchen Text für einen solchen Zweck zu wählen? Es reicht meines Erachtens nicht aus, authentische Texte zu wählen, auch die dazugehörige Aufgabenstellung muss so authentisch wie möglich sein.

Viele der Texte und auch die Kommentare einiger als „elements lèxics marcats (DDU)“ identifizierter Lexeme wie beispielsweise *promovieren*, das als ‚die Doktorwürde erlangen‘ erklärt wird (S. 42), lassen die Frage aufkommen, wie die Studierenden, mit denen das vorgestellte Material gemäß Aussage der Autorin in der Präsentation des Werkes ausprobiert wurde, mit diesen Texten gearbeitet haben: ohne Wörterbücher im Übersetzungsunterricht? Bei Arbeit mit Wörterbüchern ist *promovieren* eher zu finden als

die Paraphrasierung; „DDU“ hat sich mir ohne Abkürzungsverzeichnis leider nicht erschlossen.

Die Vernachlässigung typographischer Aspekte ist in der Übersetzungslehre leider noch immer die Regel; im vorliegenden Band kommen einigen Interpunktionszeichen und typographischen Zeichen bzw. Konventionen immerhin eigene Unterkapitel zuteil (s. 4.3.3), und Aspekte wie Spiegelstriche werden sogar in den Aufgaben explizit berücksichtigt (s. S. 321); mit dieser Ausführlichkeit werden solche Aspekte sonst in vergleichbaren Werken nur selten behandelt, wenngleich auch hier keine systematische Behandlung des Themas vorliegt. Zugleich finden sich im Text aber leider auch typographische Kardinalsfehler, so beispielsweise ein Seitenumbruch im Titel eines Textes – bei „Eigehändige Vita / Angefertigt zur Erlangung der schwedischen Staatsbürgerschaft im Januar 1934“ (S. 41–42) –, was den typographischen Regeln für den Satz widerspricht. Typographisch gesehen ist das Buch somit unbedingt verbesserungswürdig.

Die meisten der Arbeitsaufgaben in diesem Band erscheinen sehr sinnvoll für einen Übersetzungsunterricht, der auch bzw. vor allem auf eine Verbesserung der Sprachkenntnisse abzielt. Dies entspricht der Realität an spanischen Universitäten, wo nur ein Bruchteil der Studierenden des Deutschen mit Vorkenntnissen beginnen, die es ihnen erlauben würden, selbst leichte Texte aus dem Deutschen zu übersetzen. Die Abkehr von der *filologia alemanya* ist in den katalanischsprachigen Regionen Spaniens, wie im Rest des Landes auch, einhergegangen mit einer Zunahme der Zahlen von Studierenden des Deutschen in Studiengängen zum Übersetzen und Dolmetschen. Mit dem zunehmenden Angebot an *Estudis de traducció i interpretació* sind die Eingangsvoraussetzungen kontinuierlich heruntergeschraubt worden, so dass das niedrige Anfängerniveau nicht verwundern darf. Somit ist der vorliegende Band für die Übersetzerausbildung an katalanischsprachigen Universitäten mehr als angemessen. ■

■ Literaturangaben

- Nord, Christiane (21991): *Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Neu bearbeitete Auflage, Heidelberg: Julius Groos.
- Schmitt, Peter A. (1999): *Translation und Technik*, Tübingen: Stauffenburg..

■ Carsten Sinner, Universität Leipzig, Institut für Angewandte Linguistik und Translatologie, Beethovenstraße 15, D-04107 Leipzig, <sinner@uni-leipzig.de>.

- *The Architect of Modern Catalan. Pompeu Fabra (1868–1948). Selected Writings*, Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 2009. XXXII, 240 Seiten. ISBN 978-90-272-3264-9.

Versehen mit dem Untertitel einer Schriftenauswahl, erschien im international angesehenen linguistischen Fachverlag Benjamins diese erste umfanglichere englischsprachige Monographie über den katalanischen Philologen und Sprachplaner Pompeu Fabra, deren Bearbeitung in den Händen von Joan Costa Carreras (Universität *Pompeu Fabra* Barcelona) und Alan Yates (Universität Sheffield) lag. Doch bereits der Blick in das Inhaltsverzeichnis verrät, dass es sich bei dieser Publikation um mehr als eine Anthologie von Texten des Barceloniner Ingenieurs, der als ‚Vater‘ der modernen katalanischen Schriftsprache gilt, handelt.

Das Buch wird eröffnet durch drei Geleitworte, die aus der Feder von Joan Josep Moreso, dem Rektor der UPF, von Salvador Giner, dem Präsidenten des *Institut d'Estudis Catalans*, und von Joan Martí i Castells, zum Zeitpunkt des Erscheinens des Bandes Präsident der Philologischen Sektion des IEC, stammen (S. XIII–XXIV). Diesen folgt ein Vorwort des Wiener Soziolinguisten Georg Kremnitz (S. XXV–XXXII). Der eigentliche Inhaltsteil des Buchs gliedert sich in drei Sektionen: Im Anschluss an eine kurze Einleitung, die die Konzeption des Bandes erläutert, liefern Costa und Yates in Kap. 2 „The Catalan Language“ (S. 3–28) ein Kurzportrait der katalanischen Sprache, wobei sie auf Verbreitung, dialektale Gliederung, die Grundzüge der externen Sprach- und der Literaturgeschichte sowie auf die aktuelle soziolinguistische Situation eingehen. Eine bibliographische Übersicht, die Lernmaterialien, nützliche Internetquellen und weiterführende Überblicksliteratur zum Katalanischen vor allem in englischer, französischer und spanischer Sprache erfasst, schließt dieses Kapitel ab.

Dem folgt ein umfangliches Kap. 3 „Pompeu Fabra: A life's work in applied linguistics“ (S. 29–101), in dem Joan Costa auf die Biographie des Philologen, auf seine Tätigkeitsfelder als Sprachtheoretiker und Sprachplaner, als Grammatikograph und Lexikograph, als Übersetzer und Ortsnamensforscher eingeht, wo er aber vor allem die Grundprinzipien der von Fabra entworfenen Standardvarietät des Katalanischen, die von ihm zugrunde gelegten Kriterien und deren Gründe und von Fabra dabei vertretenen Positionen eingeht. Auch dieses Kapitel schließt mit einer Bibliographie, die alle von Costa erwähnten Schriften Fabras – nach Publikationssprachen geordnet – sowie weiterführende Referenzen zum Normie-

rungs- und Standardisierungsprozess im Katalanischen enthält. In Kap. 4 (S. 103–219) folgt schließlich die eigentliche Anthologie, der der Übersetzer Alan Yates eine detaillierte Beschreibung der ausgewählten Texte, der Auswahlkriterien, der bei der Übersetzung befolgten Prinzipien sowie Anmerkungs- und Darstellungskonventionen voranstellt. Die Auswahl umfasst 59 Texte, vom 1892 in *La Vanguardia* erschienenen Beitrag „Sobre la reforma lingüística y ortográfica“ bis zur Präsidialrede, die Fabra bei den *Jocs Florals* von Barcelona im Jahre 1934 hielt. 43 der 59 übersetzten Texte bzw. Textauszüge stammen aus den „Converses filològiques“, die Fabra zwischen 1919 und 1928 im katalanistisch-republikanischen Presseorgan *La Publicidad/La Publicitat* veröffentlicht hatte. Auch so zentrale Beiträge wie das Vorwort zur ersten Ausgabe des *Diccionari ortogràfic* des IEC, „Les normes de l’Institut“, und Fabras Sprachideologie erhellende, seine gegenüber dem Kastilischen dezidiert differentielle Standardisierung begründende Texte wie die Eröffnungsrede „L’obra de depuració del català“, die er 1924 im *Ateneu Barcelonès* hielt, werden berücksichtigt. Ein detaillierter Sach- und Namensindex schließt den Band.

Das Projekt dieses Buches ist aus dem Pompeu-Fabra-Gedenkjahr hervorgegangen, das die UPF im Akademischen Jahr 2006/07 organisiert hatte und in dessen Rahmen wiederholt bedauert wurde, dass es nahezu keine Materialien über den *ordenador* der modernen katalanischen Schriftsprache in der führenden Wissenschaftssprache Englisch gäbe. Und in der Tat wird beim Blick auf die im Buch enthaltene Bibliographie augenfällig, dass – abgesehen von Aina Torrents 1997 in Deutschland auf Spanisch erschienener Dissertation *Pompeu Fabra y la configuración del catalán moderno* (Bonn: Romanistischer Verlag) – nahezu kein monographisches Schrifttum zu Fabra in einer anderen Sprache als auf Katalanisch vorliegt. *Pompeu Fabra. Selected Writings* zielt darauf ab, Person und Werk des Sprachnormierers einem linguistisch versierten, aber katalanistisch kaum informierten Fachpublikum näherzubringen: „[t]he goal of the project is to put a representative selection of texts by Pompeu Fabra at the disposal of international specialists, through the medium of English“ (S. 1). Diesem Ziel wird die Publikation gerecht. Ihr Anliegen geht aber deutlich weiter: die Herausgeber Costa und Yates kontextualisieren Fabras Werk im politisch-sozialen, kulturell-künstlerischen und geistesgeschichtlich-ideologischen Umfeld seiner Zeit und versuchen so nachvollziehbar zu machen, weswegen sich Fabra einerseits gegen bestimmte in der *Renaixença* vertretene rückwärtsgewandte Ansichten zur (Gestaltung der) katalanischen Schriftsprache aussprach und andererseits – wie bereits angedeutet – einen relativ

puristischen, klar auf Entkastilisierung des Schriftkatalanischen und des katalanischen Standards allgemein ausgerichteten Kurs vertrat. Auch die sprachplanerisch-praktischen Aspekte in Fabras Ansatz werden von den Herausgebern hinreichend expliziert. Sprachnormierung bedeutet immer Auswahl aus (und Einschränkung von) vorhandener Variation; in den Kap. 3.3.5–6. geht Joan Costa klar und konzis darauf ein, wie Fabra mit den verschiedenen Variationsebenen (der diachronischen, diatopischen, diastratisch-sozialen und diaphasisch-funktionalen) umging und wie sein Kodifizierungskonzept zu jenem zwischen mono- und plurizentrischer Normierung vermittelnden „Erfolgsmodell“ wurde, das z.B. die Unterzeichnung der *Normes de Castelló* im Jahr 1932 ermöglichte. Ebenso wird auf die von Fabra vertretenen Standpunkte zur Position des Katalanischen innerhalb der romanischen Sprachen eingegangen, insbesondere auch durch Georg Kremnitz, der in seinem Vorwort Fabras Blick auf das Verhältnis Katalanisch-Okzitanisch thematisiert.

Es versteht sich von selbst, dass in einer Einzelmonographie wie dieser nicht das gesamte – und für die Normierungsgeschichte des Katalanischen ja auch nicht gleichermaßen wichtige – Werk Fabras berücksichtigt werden kann; dafür stehen den Spezialisten die auf 11 Bände angelegten und mittlerweile beim siebten Teilband angelangten *Obres completes*, ediert von Jordi Mir und Joan Sola † (Barcelona: Proa *et al.*, 2005–), zur Verfügung. Das Benjamins-Buch kann dank der Synthesekapitel 2 und 3 auch als Einführung in das Katalanische schlechthin, gerade für Studierende anderer romanischer Sprachen, die eher zur Lektüre eines englischen als eines katalanischen Texts zu bewegen sind, verwendet werden. Es schließt damit gleich mehrere Lücken im Segment der Überblickswerke. ■

■ Claus D. Pusch, Albert-Ludwigs-Universität, Romanisches Seminar, Platz der Universität 3, D-79085 Freiburg im Breisgau, <claus.pusch@romanistik.uni-freiburg.de>.

■ Anke Wunderwald: *Die katalanische Wandmalerei in der Diözese Urgell. 11.–12. Jahrhundert*, Korb: Didymos-Verlag, 2010 (Studien zur Kunstgeschichte des Mittelalters und der Frühen Neuzeit; 7). 256 Seiten und 120 Tafeln. ISBN 978-3-939020-07-3.

Zu den herausragenden künstlerischen Leistungen Kataloniens am Beginn des Hochmittelalters zählen zweifelsohne jene seit etwa 1100 in beeindruckend hoher Qualität diesseits und jenseits der Pyrenäen entstandenen

Wandmalereien. Wenngleich heute einige der prominentesten Beispiele dafür dank einem seiner Zeit erstaunlichen Konservierungsaufwand, der in engem Kontext mit der Kulturpolitik Kataloniens zu Beginn des 20. Jahrhunderts stand, im *Museu Nacional d'Art de Catalunya* zu bewundern sind, so konnte sich der Verfasser dieser Rezension jüngst vor Ort davon überzeugen, dass einige der Werke weiterhin an den Originalplätzen in erfreulich gut restauriertem Erhaltungszustand studiert werden können – ein Umstand, der insbesondere bei mittelalterlichen Arbeiten seitens der Kunstwissenschaft von immer größerem Interesse ist, da das enge Zusammenwirken von geographischen, architektonischen und liturgischen Momenten bei der Deutung dieser Frühform von Multimediakunst ein komplexes Wechselspiel von Theologie, Politik und Kirchengeschichte offenlegt, das dem heutigen Betrachter einen ursprünglich über das Bloß-Ästhetische merklich hinausweisenden ideologischen Wirkungsraum eröffnet.

Eine derartige Interpretation ausgewählter katalanischer Fresken, die lokalgeschichtliche, ikonographische und stilvergleichende Analysen zu einer funktionsgeschichtlichen Einordnung von beträchtlicher Luzidität zusammenfügt, hat sich in einer hinsichtlich des herangezogenen Quellenmaterials beeindruckenden Genauigkeit die vorliegende – in der Druckfassung gekürzte – Dissertation zum Ziel gesetzt, die durch den DAAD und zeitweilig auch durch ein „Rudolf-Brummer“-Forschungsstipendium gefördert wurde.

Ausgangspunkt der Untersuchung ist die Hypothese, wonach die Fresken in mehrfachem lokalhistorischen Zusammenhang zu beurteilen seien. Demnach besteht ein Zusammenhang von Kunstentwicklung und der *Reconquista*, die in Katalonien gerade seit Ende des 11. Jahrhunderts voranschreitet. Als Parallele hierzu sei auf die Entstehung der nordspanischen Sakralarchitektur entlang des *Camino Real* verwiesen, aber auch die Begründung und Ausstattung von Kirchen und Klöstern im Roussillon – namentlich der bald nach der Rückeroberung begründeten, am katalanischen Jakobsweg gelegenen Kirche von Santa Maria del Vilar, und den in unmittelbarer geographischer Nähe liegenden, gleichfalls mit Meisterwerken der Freskenkunst dekorierten Bauten St Martin-de-Fenollar und Les Cluses bei Le Perthus. (Gerade die Begegnung mit diesen Fresken soll übrigens Anfang des 20. Jahrhunderts noch Picasso, damals zur Sommerfrische in Ceret, bei der nachkubistischen Erneuerung der Porträtmalerei inspiriert haben. Letzterer war überdies, wie man im Forschungsüberblick der Arbeit *en passant* erfahren kann, gemeinsam mit Josep Lluís Sert Kuratoriumsmit-

glied, als im Pariser *Jeu de Paume* 1937 katalanischen Wandmalereien einer breiteren Öffentlichkeit vorgestellt wurden.)

Der die Arbeit einleitende Forschungsüberblick (15–18, 40–52) führt in die Problemgeschichte nicht nur der kunsthistorischen Auseinandersetzung ein. Er zeigt vielmehr auch, wie die Fresken einerseits zum Kristallisationspunkt des neueren katalanischen Selbstverständnisses werden, wie sich aber zugleich die eingangs problematisierte Diskussion entzündet, ob die Werke im Museum oder vor Ort zu konservieren seien. Wenn die Forschung seit den 1930er Jahren, beginnend mit Arbeiten Charles L. Kuhns (Cambridge MA 1930) und Zervos' (Wien 1937) über die Romanik in Katalonien auf grundlegende Arbeiten verweisen kann, so pointiert die Verfasserin die Thematik durch funktionsgeschichtliche Bezüge in neuer Weise. Wie die archivalischen Untersuchungen der Verfasserin belegen, geht die *Reconquista* im Pyrenäengebiet mit der Expansion des Bistums Urgell in Maurenggebiet einher, namentlich das zu erobernde Barbastro. Guten Kontakten mit der römischen Kurie verdankt das Bistum Urgell seine allmähliche Emanzipation vom Einfluss der nordpyrenäischen Kirche, die sich im Rahmen der kirchenreformerischen Aktivitäten Gregors VII. vollzieht. All dies wird in dem lesenswerten und bei aller Dichte gut recherchierten zweiten Kapitel „Zur Geschichte der Diözese Urgell“ (53–84) knapp, aber plausibel und nicht nur für Mediävisten spannend nachgezeichnet. Der weitaus größere zweite Teil der Arbeit untersucht exemplarisch die Fresken einer Kathedrale (Sant Pere de la Seu de Urgell), einer Abteikirche (Sant Pere de Bungal) und einer Pfarrkirche (Sant Climent de Taüll) einerseits unter stilistischem Aspekt, andererseits aber vor allem mit Blick auf die Bildprogramme, wobei die Verfasserin die Differenzen zu zeitgenössischen lokalen Konventionen stärker markiert. Die historischen Vorarbeiten rechtfertigen sich spätestens hier, wo die Verfasserin mehrmals zeigen kann, wie einzelne Bischöfe, die katalanischen Adelsfamilien entstammten, Einfluss auf die inhaltliche Gestaltung der Fresken im Sinne der Propagierung militanter christlicher Heilsgewissheit nahmen, die sich u.a. in der Überhöhung der konventionellen Pantokratormotivik – vorzugsweise in der Apsiskonche installiert – durch Differenzen zeigt, die für die Verfasserin gerade im lokalhistorischen Rahmen einen Sinn entfalten. Details – etwa das Marienbild mit Abendmahlskelch in Sant Pere de Bungal – weisen auf eine Stärkung der römischen Liturgie hin, die erst im frühen 12. Jahrhundert allmählich den älteren spanischen Ritus verdrängt. In diesem Sinne gehen, so der zentrale Folgerung der Vf., die Rückeroberung

und die Vereinheitlichung der Liturgie auf der iberischen Halbinsel mit der semiotischen Konzeption der katalanischen Fresken einher.

Neben dieser politisch-ideologischen Lesart kann die Vf. aber auch eine kunsthistorisch-ästhetische Interpretation aus ihren Analysen extrahieren: Die detaillierten stilistischen und ikonographischen Vergleiche nicht nur mit Bildwerken aus Nordspanien, Frankreich und Norditalien, sondern selbst dem südwestdeutschen Raum tragen nämlich zu einer Stärkung der These von einer stärkeren Eigenständigkeit der katalanischen Malereien bei, wie sie von der Forschungsgeschichte her nicht uneingeschränkt akzeptiert wurde. Diese „ausgeprägte Schulbildung“ lässt sich als Effekt der besonderen Ausstrahlung vor allem der Bildwerke deuten, die im Hauptteil analysiert wurden. Insofern habe das Bistum Urgell zu Beginn des 12. Jahrhunderts mit den Freskenensembles von Taüll, Sant Pere de Burgal und La Seu d’Urgell unter dem Einfluss der gregorianischen Reformbewegung eine eigene Bildtradition begründet, die, von dort ausgehend, Einfluss auf die nachfolgende Generation in der Sakralkunst Kataloniens genommen habe.

Der Arbeit sind mehrere nützliche Karten und zahlreiche teils farbige Abbildungen in einem Tafelteil beigelegt, der, will man der Argumentation der Autorin im Detail folgen, leider zum Hin- und Herblättern zwingt. Indes handelt es sich bei der lesenswerten Dissertation nicht nur um eine der seltenen neueren deutschsprachigen Studien auf diesem Gebiet; in ihrer zumeist verständlichen Diktion kann sie im Übrigen auch kunstgeschichtlichen Laien zur Lektüre empfohlen werden. ■

- Gerhard Wild, Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt, Institut für Romanische Sprachen und Literaturen, Grüneburgplatz 1, D-60629 Frankfurt am Main, <wild@em.uni-frankfurt.de>.

Hinweise zur Texteinrichtung

Normes per a la preparació dels textos

Guidelines for the submission of texts

Technische Hinweise:

Manuskripte sind in elektronischer Form an die Anschrift der Redaktion zu senden, bevorzugt als E-mail-Anhang an <zfk@katalanistik.de>. Werden in einem Text Sonderzeichen und spezielle Schriften (phonetische Zeichen, mittel-/osteuropäische und nicht-lateinische Alphabete) verwendet oder sind Abbildungen enthalten, ist zusätzlich ein Papierausdruck oder eine PDF-Datei mit eingebetteten Schriften einzusenden.

Schicken Sie Ihr Manuskript bitte in einem gängigen Textverarbeitungsformat (bevorzugt MS WORD im Dateiformat .DOC oder .DOCX) oder als ASCII- oder RTF-Datei.

Abbildungen, Schaubilder etc. sollten nicht mit dem Textverarbeitungsdocument abgespeichert, sondern als separate Graphikdateien in einem unkomprimierten Dateiformat (bevorzugt Bitmap oder TIFF) mit eingesandt werden. Tabellen sind mit dem Tabellenwerkzeug der Textverarbeitung zu erstellen oder ggf. als Graphikdatei beizufügen; bitte vermeiden Sie Verknüpfungen mit anderen Programmen über OLE (z.B. mit Tabellenkalkulationsprogrammen wie MS Excel). Schaubilder und Tabellen dürfen die Breite des *ZfK*-Satzspiegels nicht überschreiten (max. 11,3 cm breit bei Hochformat-Abdruck, max. 18 cm breit bei Querformat-Abdruck).

Wenn Sie zur Erstellung Ihres Manuskripts MS WORD verwenden, können Sie sich unter <<http://www.katalanistik.de/zfk>> eine Dokumentvorlage ('zfk.dot') herunterladen, die die meisten in der *ZfK* verwendeten Formatvorlagen zur Textformatierung vordefiniert enthält. Hinweise zur Anwendung von Dokumentvorlagen finden Sie in der MS-WORD-*Online-Hilfe*. Wenn Sie die Dokumentvorlage 'zfk.dot' nicht verwenden, formatieren Sie bitte so wenig wie möglich. Verzichten Sie unbedingt auf Silbentrennung, Laufweitenänderung von Buchstaben, Kopf-/Fußzeilen, Seitenzahlen u. dgl. Verwenden Sie zur Hervorhebung nur Kursivsatz und ggf. Unterstreichung (keine Majuskeln, keine Kapitälchen, kein Fettdruck, keine Sperrung).

Enthält Ihr Text in größerem Umfang phonetische Zeichen, so setzen Sie diese bitte ausschließlich aus dem TrueType-Font ‘SILDoulos IPA93’, der bei der Redaktion der *Z/K* angefordert werden kann.

Formale Hinweise:

Die *Z/K* nimmt Beiträge in allen romanischen Sprachen – bevorzugt Katalanisch – sowie in Deutsch und Englisch an. Die Autoren haben vor der Einsendung für die vollständige wissenschaftliche Dokumentation und Bibliographierung sowie für exakte sprachliche und stilistische Ausarbeitung Sorge zu tragen.

Jedem Beitrag müssen zwei Zusammenfassungen von ca. zehn Zeilen beigegeben werden: bei deutschsprachigen Aufsätzen eine katalanische Zusammenfassung, bei anderssprachigen Aufsätzen eine deutsche Zusammenfassung und in jedem Fall eine englische Zusammenfassung, ergänzt um 5–10 englischsprachige Schlagwörter.

Die Beiträge sind zu gliedern, wobei das Dezimalsystem (1, 1. 1, 1. 2, 1. 2. 1. etc.) empfohlen wird.

Enthält der Beitrag Abbildungen, Schaubilder, Tabellen etc., so muss im Text darauf verwiesen werden. Zu diesem Zweck sind die Abbildungen, Schaubilder und Tabellen durchzunummerieren.

Zitate werden prinzipiell in der Originalsprache angeführt; wird aus romanischen Sprachen, aus dem Deutschen oder Englischen zitiert, brauchen diese Zitate nicht übersetzt zu werden.

Zitatquellen und bibliographische Hinweise sind im Haupttext des Aufsatzes bibliographiebezogen anzugeben und nach dem “Autor, Jahr: Seitenzahl(en)”-System nachzuweisen (Beispiel: Badia i Margarit, 1995: 337). Spatien und Interpunktionszeichen dieses Nachweismodells sind genau einzuhalten.

Fußnoten stehen prinzipiell am unteren Seitenrand (keine Endnoten) und enthalten weiterführende Informationen, nicht jedoch bibliographische Nachweise und Kurztitel.

Die gesamte im Aufsatz zitierte und erwähnte Literatur sowie ggf. weitere einschlägige Titel stehen in einer Bibliographie am Ende des Beitrags. Bitte richten Sie sich bei der Erstellung der Bibliographie genau nach folgenden Modellen und Beispielen (auch hinsichtlich Spatien und Interpunktionszeichen):

Monographie oder Sammelband:

Badia i Margarit, Antoni M. (1995): *Gramàtica de la llengua catalana: descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica*, Barcelona: Proa.

Wheeler, Max W. / Yates, Alan / Dols, Nicolau (1999): *Catalan. A comprehensive grammar*, London / New York: Routledge.

Turell, M. Teresa (ed.) (2001): *Multilingualism in Spain. Sociolinguistic and psycholinguistic aspects of linguistic minority groups*, Clevedon: Multilingual Matters.

Zeitschriften- oder Sammelbandaufsatz:

Schlieben-Lange, Brigitte (1996): «Der *Torsimany* und die scholastische Grammatik», *Zeitschrift für Katalanistik* 9, 7–19.

Pradilla, Miquel Àngel (2001): «The Catalan-speaking community», in: Turell, M. Teresa (ed.): *Multilingualism in Spain. Sociolinguistic and psycholinguistic aspects of linguistic minority groups*, Clevedon: Multilingual Matters, 58–90.

Die Nennung der vollen Vornamen von Autoren / Herausgebern sowie – bei Buchpublikationen – die Angabe des Verlags sind verbindlich, die Nennung einer etwaigen Schriftenreihe mit Bandzahl (in Klammern nach der Verlagsangabe) ist fakultativ.

Wenn Sekundärliteratur nicht im Original, sondern in Übersetzung verwendet oder zitiert wird, ist in der Bibliographie zusätzlich zur übersetzten Ausgabe Titel, Erscheinungsort und -jahr des Originals zu nennen. Beispiel:

Dietrich, Wolf (1983): *El aspecto verbal perifrástico en las lenguas románicas*, Madrid: Gredos (dt. Orig.: *Der periphrastische Verbalaspekt in den romanischen Sprachen*, Tübingen, 1973).

Werden Quellen aus dem World Wide Web (Internet) zitiert, ist unterschiedlich vorzugehen, je nach dem, ob bei der zitierten Online-Quelle ein Autor, Herausgeber oder Verantwortlicher (auch verantwortliche Institution) erkennbar ist oder nicht. Verfügt die Online-Quelle über einen Autor / Herausgeber / Verantwortlichen, so ist die Quelle regulär unter den gedruckt vorliegenden bibliographischen Quellen, ergänzt um den Netzpfad (URL) und das Datum der letzten Online-Konsultierung, zu erwähnen. Beispiel:

Institut d'Estudis Catalans (ed.) (o.J.): "Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana" <<http://www.ctilc.iec.cat>> [15.10.2008].

Online-Quellen ohne erkennbaren Autor / Herausgeber / Verantwortlichen werden am Ende der Bibliographie unter Angabe eines Titels (bei Fehlen eines Titels: unter Angabe der ersten im Online-Dokument erkennbaren Überschrift), des Netzpfs (URL) und des Datums der letzten Online-Konsultierung aufgeführt. Beispiel:

“Joanot Martorell, Tirant lo Blanch, València 1490” <<http://www.tinet.org/bdt/tirant>> [05.02.2008].

Die sprachspezifischen Zeichensetzungsregeln sind sowohl im Text des Aufsatzes als auch in (ggf. fremdsprachigen) Zitaten genau zu beachten. Verwenden Sie nach Möglichkeit ausschließlich typographische Anführungs- und Auslassungszeichen (“”, « », ’) und mittellange Gedanken- und Spiegelstriche (–).

Organisatorische Hinweise:

Der Eingang eines Manuskripts wird umgehend (in der Regel per E-mail) bestätigt. Danach durchläuft der Beitrag einen Evaluationsprozess, der in der Regel nicht länger als drei Monate dauert. Das Manuskript wird dabei von den Herausgebern der *ZfK* evaluiert, die dazu die Stellungnahme eines oder mehrerer Fachkollegen einholen können, der / die sich durch besondere Vertrautheit mit dem im eingereichten Beitrag behandelten Themenbereich auszeichnet / auszeichnen. Die externen Gutachter bleiben anonym. Am Ende des Evaluationsprozesses wird der Autorin / dem Autor die Entscheidung über Annahme oder Ablehnung mitgeteilt. Es gibt dabei drei Möglichkeiten:

- Annahme in der eingereichten Form; in diesem Fall wird dem Autor auch mitgeteilt, in welchem Band der *ZfK* der Beitrag voraussichtlich erscheinen wird;
- Annahme nach inhaltlicher Überarbeitung; in diesem Fall werden dem Autor die Überarbeitungsempfehlungen der Gutachter in anonymisierter Form mitgeteilt. Nach Einreichung der überarbeiteten Fassung prüfen die Herausgeber der *ZfK*, ob die Empfehlungen berücksichtigt wurden, es erfolgt aber keine neue Evaluation;
- Ablehnung; in diesem Fall erfolgt keine weitergehende Erläuterung oder Begründung.

Sollte ein Manuskript noch nicht den hier beschriebenen formalen Richtlinien der *ZfK* entsprochen haben, erhält der Autor das Manuskript im Falle einer Annahme zusätzlich zur formalen Überarbeitung gemäß diesen Richtlinien zurück.

Korrekturfahnen werden von der Redaktion bevorzugt per E-mail-Anhang (PDF-Datei) versandt. Diese drucken Sie bitte aus und senden den Ausdruck innerhalb zweier Wochen nach Erhalt korrigiert per Post (oder Fax) zurück. Verwenden Sie die üblichen, z.B. im Duden verzeichneten Korrekturzeichen in eindeutiger Weise.

Die Redaktion behält sich vor, zur Veröffentlichung vorgesehene Manuskripte sprachlich, stilistisch und formal zu verändern oder ggf. zu kürzen. Die Autoren werden im Fahngang auf solche Veränderungen hingewiesen.

Alle Autorinnen und Autoren erhalten Belegexemplare der Ausgabe der *ZfK*, in der ihr Beitrag erscheint. Separata und Sonderdrucke werden nicht geliefert, können jedoch von den Autoren selbst im Fotokopierverfahren hergestellt werden. Für Beiträge in der *ZfK* werden keine Honorare gezahlt.

Diese Hinweise stehen auch unter <http://www.katalanistik.de/zfk> zum Herunterladen bereit. ■

■

Les normes tècniques i bibliogràfiques per a la preparació de textos en llengua catalana s'han publicat en el volum 22 (2009), pàg. 372–376, i també es poden carregar a la pàgina internet de la revista: <http://www.katalanistik.de/zfk>. ■

The technical and bibliographical guidelines for text submission and formatting in English have been published in volume 23 (2010), pp. 289–293; they are also available for download on the journal's web-site: <http://www.katalanistik.de/zfk>. ■

Biblioteca Catalànica Germànica
Zuletzt erschienene Bände · Últims volums publicats:

Jordi Jané i Lligé · Johannes Kabatek (ed.)
Fronteres entre l'universal i el particular
en la literatura catalana.

BCG 6. 2007. XII, 216 S. Kart. ISBN 978-3-8322-6308-9. 29 €.

Johannes Kabatek · Claus D. Pusch (ed.)
Variació, poliglòssia i estàndard.
Processos de convergència i divergència
lingüístiques en català, occità i basc.

BCG 7. 2009. VIII, 330 S. Kart. ISBN 978-3-8322-7856-4. 29 €.

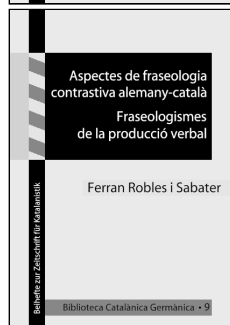
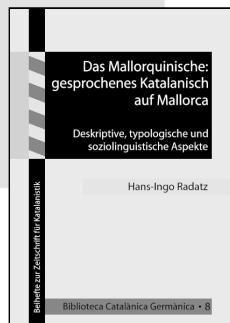
Hans-Ingo Radatz
Das Mallorquinische:
gesprochenes Katalanisch auf
Mallorca. Deskriptive,
typologische und
soziolinguistische Aspekte.

BCG 8. 2010. X, 318 S. Kart.
ISBN 978-3-8322-8870-9. 29 €.

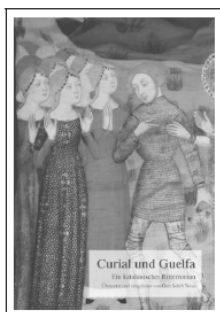
Ferran Robles i Sabater
Aspectes de fraseologia
contrastiva alemany-català:
Fraseologismes de la
producció verbal.

BCG 9. 2010. VIII, 304 S. Kart.
ISBN 978-3-8322-9287-4. 29 €.

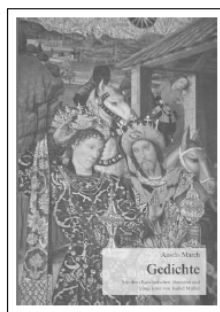
Bestellungen an · Comandes a:
Zeitschrift für Katalanistik, Universität Tübingen,
Romanisches Seminar, Wilhelmstraße 50, D-72074 Tübingen,
E-mail <zfk@katalanistik.de>

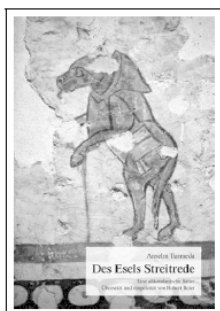
KATALANISCHE LITERATUR DES MITTELALTERS

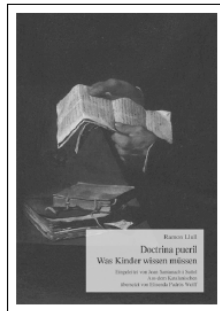
Curial und Guelfa
Ein katalanischer Ritterroman. Übersetzt
und mit einem Vorwort versehen von Gret
Schib Torra
312 S., 29,90 €, br.,
ISBN 978-3-8258-1358-1

**Ausiàs March
Gedichte**
Aus dem Katalanischen übersetzt und
eingeleitet von Isabel Müller
248 S., 29,90 €, br.,
ISBN 978-3-643-10006-1

**Anselm Turmeda
Des Esels Streitrede**
Eine altkatalanische Satire. Aus dem Mit-
telfranzösischen übersetzt und eingeleitet
von Robert Beier
128 S., 29,90 €, br.,
ISBN 978-3-643-10238-6

**Ramon Llull
Doctrina pueril – Was Kinder wissen
müssen**
Eingeleitet von Joan Santanach i Suñol.
Aus dem Katalanischen übersetzt von
Elisenda Padrós Wolff
200 S., 29,90 €, br.,
ISBN 978-3-643-10522-6

LIT Verlag Berlin – Münster – Wien – Zürich – London

Auslieferung: D: LIT Verlag Fresnostr. 2, D-48159 Münster, Mail: vertrieb@lit-verlag.de
A: Medienlogistik Pichler, Mail: mlo@medien-logistik.at CH: B + M AG, Mail: order@buch-medien.ch